

FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES REVIEW

วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ISSN 2350-9392
ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2566)

วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ISSN 2350-9392
ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2566)

มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำปาง (ISSN 2350 - 9392)

ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2566)

หน่วยงานรับผิดชอบ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำปาง

คณะที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์วิไลลักษณ์	พรหมเสน	คณบดีคณะมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์
อาจารย์อัคจร	แม่ะบ้าน	รองคณบดีฝ่ายแผน ภายภาพและภาพลักษณ์องค์กร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิตกาญจ	ตั้งภากรณ์	รองคณบดีฝ่ายวิชาการและประกันคุณภาพการศึกษา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาวดี	ยาดี	รองคณบดีฝ่ายกิจการนักศึกษาและทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม และวิทยบริการ
อาจารย์ ดร.ปิยรัตน์	วงศ์จุมมะลิ	ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายยุทธศาสตร์และบริการวิชาการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิตยา	มูลปินใจ	ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวิชาการต่างประเทศและสารสนเทศ

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

พิสูจน์อักษร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิตกาญจ	ตั้งภากรณ์
อาจารย์ศจีรัตน์	วุฒิสงษ์ชัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตรลดา	มูลมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐนรินทร์	เมธีวุฒินันท์ ภาณุภัทรธนะวัฒน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตุลาภรณ์	แสนปรน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิตยา	มูลปินใจ
อาจารย์ทัตพิชา	สกุลสืบ
Mr. Richard	Lawrence Mann
Mr. Gary	John Ilines

ออกแบบวารสาร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เจษฎา	ทองสุข
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริกร	อินคำ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธงชัย	ปิ่นสุข
อาจารย์ชลภาพันธุ์	อุปกิจ
นางสาวนฤทัย	นภาสกุลคุ

เจ้าหน้าที่ประสานงาน

กองบรรณาธิการภายใน

รองศาสตราจารย์ ดร.ชุติกานต์	รักธรรม
รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐดนัย	ประเทืองบริบูรณ์
รองศาสตราจารย์ ว่าที่ร้อยตรี ดร.นิรันดร์	ภักดี
รองศาสตราจารย์ ดร.บุญเหลือ	ใจมโน
รองศาสตราจารย์ ดร.ภิญญพันธ์	พจนะลาวัฒน์
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริกร	อินคำ

กองบรรณาธิการภายใน (ต่อ)

รองศาสตราจารย์ ดร. Truong	Thi Hang
รองศาสตราจารย์พรสวรรค์	มณีทอง
รองศาสตราจารย์พุกษา	เครือแสง
รองศาสตราจารย์วิไลลักษณ์	พรมแสน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกวลิน	จันทะเดช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกษทิพย์	ศิริชัยศิลป์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชนิษฐา	ใจโมน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ฉันทน์รินทร์ เมธีวุฒินันท์ ภาณุภัทรธนวัฒน์	
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนพร	หมุ่คำ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิตยา	มูลปิ่นใจ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บัณฑิตกาญจ	ตั้งภากรณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปณตนนท์	เถียรประภากุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปริญญาภา	สีทอง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พงศธร	คำใจหนัก
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัชฎาภรณ์	ทองแป้น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัชนีวรรณ	มาวงศ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ฤทัย	พานิช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิศห์	เศรษฐกร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุประวีณ์	แสงอรุณเฉลิมสุข
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุภาวดี	ยาดี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เหนือขวัญ	บัวเผื่อน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อนันต์	อุปสอด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อนุรักษ์	อาทิตย์กวิน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์กิ่งแก้ว	ทิศตั้ง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัตติยา	ชัตติวรา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์เจษฎา	ทองสุข
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชนม์ธันธ์	สุวรรณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัยเนตร	ชนกคุณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณัฐพงษ์	คันธรส
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธนุพงษ์	ลมอ่อน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นันทยา	สมสรวย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุษราคัม	อินทสุก
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประหยัด	ช่วยงาน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปวีณา	งามประภาสม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์รัชดาพร	หวลอารมณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิเชิด	ทวิกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วราภรณ์	ภูมลี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศรชัย	เต็งรัตน์ล้อม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สิริรัตน์	วาวแวว

กองบรรณาธิการภายใน (ต่อ)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัญธิชา	รุ่งแสง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัมฤตา	สารธวิงค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อาระดา	พุ่มไพศาลชัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์เอื้อมพร	ฟูเต็มวงศ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฉนกร	สิริสุคันธา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นภาวรรณ	เนตรประดิษฐ์
อาจารย์ ดร.สุกัญญา	แซ่โก

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.ธเนศวร์ เจริญเมือง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.มนัส สุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ศาสตราจารย์ ดร.สมพงษ์ วิหคักดิ์พันธ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศาสตราจารย์ ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.เก่งกิจ กิติเรียงลาภ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพล หนีมพานิช	มหาวิทยาลัยรังสิต
รองศาสตราจารย์ ดร.ชาตรี ประกิตนนทการ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์	มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา สังขพันธ์านนท์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์ ดร.ธนวิทย์ บุตรอุดม	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา วรรณกิตร์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.บุรินทร์ ศรีสมถวิล	มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ สายแสง	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา รุ่งเรือง	มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
รองศาสตราจารย์ ดร.เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์	มหาวิทยาลัยพะเยา
รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรธนิษฐ์ ศรีจอมทอง	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ เลิศสมพร	มหาวิทยาลัยพะเยา
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
รองศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ แสงทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาพร คงศิริรัตน์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรัชย์ กังวล	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
รองศาสตราจารย์ ดร.สายฝน สุเอียนทรเมธี	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง
รองศาสตราจารย์ ดร.อดิพร เกิดเรือง	มหาวิทยาลัยชินวัตร
รองศาสตราจารย์ ดร.อภิศักดิ์ โพธิ์ปั้น	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
รองศาสตราจารย์ ดร.อภิสิทธิ์ เอี่ยมหน่อ	สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย
รองศาสตราจารย์ ดร.เอกฉันท จารุเมธีชน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์จินตนา พุทเมตตะ	สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
รองศาสตราจารย์ประกายศรี ศรีรุ่งเรือง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
รองศาสตราจารย์พดุงศักดิ์ คชสำโรง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก (ต่อ)

รองศาสตราจารย์สนธิ	สัตโยภาส	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติ	ชยางคกุล	มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมลฉัตร	กล่อมอิม	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขวัญใจ	กิจชาลารัตน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิระพงศ์	เรืองกุน	มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชมนาด	อินทจามรรักษ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพล	แจ่งอักษร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวีศักดิ์	เผือกสม	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธเนศ	อิมสำราญ	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธรรศ	อัมโร	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นवलนภา	จุลสิทธิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ	เตชะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราโมทย์	दानประดิษฐ์	มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประสิทธิ์	กำพล	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พินิตา	จารย์อุปการะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พศุตม์	ลาศุขะ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยงยุทธ	ยะบุญธง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เยาวเรศ	ธาราวุฒิ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยอดพล	เทพสิทธิ์า	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รติพร	ถึงฝั่ง	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่งภัสสรณ์	ศรีทธาธนพัฒน์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เรขา	อรัญวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลาวิณย์	สังข์พินธานนท์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีริชัญญ์	ปิยนนทศิลป์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย	ต๊ะวิชัย	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาดา	เจียพงษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติ	บูรณะชาติ	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสภา	อำนวยรัตน์	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรดา	กาลวิบูลย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวภาคย์	กัลยาณมิตร	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัททยา	สิทธิวิเศษ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.องอาจ	อินทนิเวศ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาภากร	โพธิ์ดง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิลักษณ์	เกษมผลกุล	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุไรวรรณ	หาญวงศ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์จินดารัตน์	เดอ เวชาวเวอร์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัยณรงค์	อริยะประเสริฐ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณรงค์	สมิทธิธรรม	มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก (ต่อ)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดารารัตน์	คำเป็ง	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นพวรรณ	ธรรมสิทธิ์	มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัราชภัฏเชียงราย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประชุม	บุญน้อม	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สยมพร	กาสรสุวรรณ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ไอฟาร	รัตนภักดี	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง
อาจารย์ ดร.เกรียงไกร	เกิดศิริ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
อาจารย์ ดร.กวรรณ	สังขกร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อาจารย์ ดร.ธัญญา	จันทร์ตรง	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
อาจารย์ ดร.นริศา	ไพเจริญ	มหาวิทยาลัยพะเยา

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำฉบับ

รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา	สังข์พันธานนท์
รองศาสตราจารย์ ดร.ธนวิทย์	บุตรอุดม
รองศาสตราจารย์ ดร.บุรินทร์	ศรีสมถวิล
รองศาสตราจารย์ ดร.ภิญญาพันธุ์	พจนะลาวัฒน์
รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรธนิษฐ์	ศรีจอมทอง
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรัชย์	กังวล
รองศาสตราจารย์วิไลลักษณ์	พรมแสน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมลฉัตร	กล่อมอ้อม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิระพงศ์	เรืองกุน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชมนาด	อินทจามรรักษ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพล	แจ้จ้ออักษร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิตกาญจ	ตั้งภากรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เรขา	อรัญวงศ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรวิชัย	ปิยนนทศิลป์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย	ตะวีชัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาติดา	เจียพงษ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สหทัยา	สิทธิวิเศษ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิสิทธิ์	เกษมผลกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุไรวรรณ	หาญวงศ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณัฐพงษ์	คันธรส
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดารารัตน์	คำเป็ง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธนกร	สิริสุคันธา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สิริรัตน์	วาวแวว

สำนักงานกองบรรณาธิการ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
119 หมู่ 9 ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52100
เบอร์โทรติดต่อ 054-316154
E-mail: hmjournal.lpru@gmail.com

วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์

Faculty of Humanities and Social Sciences Review

กำหนดออกปีละ 3 ฉบับ

เดือนมกราคม - เมษายน

เดือนพฤษภาคม - สิงหาคม

เดือนกันยายน - ธันวาคม

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดและงานวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทั้งยังส่งเสริมและสนับสนุนการค้นคว้า และวิจัยเพื่อความเป็นเลิศทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางให้แก่นักวิชาการนักศึกษา และบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจในสาขาวิชาดังกล่าว โดยวารสารมีขอบเขตเนื้อหาทางวิชาการในสาขาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ปรัชญา สังคมศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ การพัฒนาชุมชน ดนตรี ศิลปะ ออกแบบประยุกต์ศิลป์ นิติศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และรัฐศาสตร์

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้สนใจเสนอบทความลงวารสาร

กองบรรณาธิการพิจารณาบทความ 3 ประเภท ดังนี้

1. บทความ (Article) แบ่งเป็น

1.1. บทความทางวิชาการ หมายถึง งานเขียนซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจและอยู่ในกรอบเนื้อหาที่กำหนด ต้องมีการอ้างอิงตามหลักวิชาการ

1.2. บทความวิจัย หมายถึง การนำเสนอผลการวิจัยที่ได้มีการศึกษาค้นคว้าตามหลักทางวิชาการวิจัย แต่ต้องนำมาปรับเพื่อนำเสนอในรูปแบบบทความที่ง่ายต่อการอ่านและทำความเข้าใจ

2. บทวิจารณ์หนังสือ (book Review) หมายถึงบทความที่วิพากษ์ วิจารณ์เนื้อหาสาระ คุณค่า ของหนังสือหรือบทความโดยบทวิจารณ์หนังสือ จะต้องกล่าวถึงรายละเอียดของหนังสือ ได้แก่ ชื่อผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ ครั้งที่พิมพ์ จำนวนหน้า ให้ชัดเจนด้วย

3. บทความปริทัศน์ (Review Article) หมายถึง งานวิชาการที่ประเมินสถานะล่าสุดทางวิชาการ (state of the art) เฉพาะทางที่มีการศึกษาค้นคว้ามีการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ ทั้งทางกว้างและทางลึกอย่างทันสมัย

หลักเกณฑ์การนำเสนอบทความวิชาการหรือบทความงานวิจัยเพื่อพิจารณาตีพิมพ์

1. กองบรรณาธิการจะเป็นผู้รับผิดชอบในการพิจารณาบทความ โดยจะทำการคัดเลือกตามเกณฑ์ ต่อไปนี้
 - 1) ใช้ภาษาอย่างเหมาะสม มีโครงสร้างของบทความที่ถูกต้องตามหลักการเขียน
 - 2) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่เหมาะสม มีการอ้างอิงและสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่
 - 3) บทความที่ได้รับการตีพิมพ์จะต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 ท่าน
2. บทความที่ส่งมาให้พิจารณา จะต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่หรืออยู่ในระหว่างการพิจารณาในวารสารใด
3. บทความวิจัยและบทความวิชาการ ต้องมีส่วนประกอบดังนี้
 - 1) ชื่อเรื่องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และชื่อผู้เขียนทุกคน

2) บทคัดย่อภาษาไทยมีความยาวไม่เกิน 300 คำ และบทคัดย่อภาษาอังกฤษมีความยาวไม่เกิน 300 คำ ต้องเป็นบทคัดย่อภาษาอังกฤษที่มีความถูกต้องตามหลักโครงสร้างและไวยากรณ์ของภาษาอังกฤษ

3) คุณวุฒิสูงสุด ตำแหน่งการทำงาน และหน่วยงานที่สังกัดของผู้เขียนทุกคนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

4) คำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

5) เนื้อหาของบทความวิจัย ประกอบด้วยหัวข้อดังนี้ บทนำ วัตถุประสงค์ สมมติฐานในการวิจัย (ถ้ามี) แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ การทบทวนวรรณกรรมหรืองานวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี) ระเบียบวิธีการวิจัย กรอบแนวความคิดการวิจัย ผลการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) และเอกสารอ้างอิง ทั้งในเนื้อเรื่องและเอกสารอ้างอิงท้ายบทความ

6) เนื้อหาของบทความวิชาการ ประกอบด้วยหัวข้อดังนี้ บทนำ วัตถุประสงค์ ส่วนอภิปรายตัวบท บทสรุป และเอกสารอ้างอิง ทั้งในเนื้อเรื่องและเอกสารอ้างอิงท้ายบทความ

4. ต้นฉบับต้องมีความยาวไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ ขนาด A4 พร้อมบันทึกไฟล์บทความที่อยู่ในรูปแบบ word processor (นามสกุล *.doc หรือ *.docx)

5. บทความวิจารณ์หนังสือ (book review) ต้องประกอบด้วยชื่อผู้แต่ง ชื่อหนังสือ สถานที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ ปีที่พิมพ์ และจำนวนหน้าของหนังสือ โดยผู้ปริทัศน์สามารถเขียนด้วยความยาวไม่เกิน 10 หน้ากระดาษ A4 พร้อมบันทึกไฟล์บทความที่อยู่ในรูปแบบ word processor (นามสกุล *.doc หรือ *.docx)

6. การอ้างอิง ให้ใช้รูปแบบ APA (6th edition) เป็นมาตรฐาน สามารถค้นหาวิธีการเขียนเอกสารอ้างอิง ที่ถูกต้องเพิ่มเติมได้จากเว็บไซต์ APA <http://www.apastyle.org>

7. บรรณานุกรม เริ่มด้วยบรรณานุกรมภาษาไทย แล้วตามด้วยบรรณานุกรมภาษาอังกฤษและเรียงตามลำดับตัวอักษร

8. จัดส่งบทความผ่านระบบออนไลน์ได้ที่ <http://www.human.lpru.ac.th/husocojs/index.php/HUSOCReview> หรืออีเมล hjournal.lpru@gmail.com

การเขียนเอกสารอ้างอิง

1. การอ้างอิงในเนื้อหา ให้ใช้การอ้างอิงระบบนามปี มีข้อกำหนดดังนี้

1.1 หากชื่อผู้แต่งอยู่หน้าข้อความที่อ้างถึง ให้ใช้ ชื่อผู้แต่ง (ปีพิมพ์)

1.2 หากชื่อผู้แต่งอยู่ท้ายข้อความที่อ้างถึง ให้ใช้ (ชื่อผู้แต่ง, ปีพิมพ์)

1) กรณีผู้แต่ง 1 คน ให้เขียนเป็น (ชื่อผู้เขียน, ปีพิมพ์)

2) กรณีผู้แต่ง 2 คน ให้เขียนเป็น (ชื่อที่ 1 และชื่อที่ 2, ปีพิมพ์)

3) กรณีผู้แต่ง 3-5 คน ให้เขียนเป็น (ชื่อที่ 1, ชื่อที่ 2, ชื่อที่ 3, ปีพิมพ์)

4) กรณีผู้แต่งมากกว่า 5 คน ครั้งแรกให้เขียนชื่อผู้เขียนทั้งหมด และครั้งต่อไปให้เขียนเป็น (ชื่อผู้เขียนคนที่ 1 และคณะ, ปีพิมพ์) หรือ (last name of 1st author et al, publish year)

2. การอ้างอิงท้ายบทความ ให้ใช้รูปแบบ APA เวอร์ชัน 6 (ดูเพิ่มเติมที่ <http://www.apastyle.org/>)

มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง (ISSN 2350 - 9392)

ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2566)

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้ เป็นฉบับแรกของปี พ.ศ. 2566 โดยบทความที่นำมาเผยแพร่ครั้งนี้ มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์และศิลป์ทางสังคมและภาษา โดยนำเสนอในรูปแบบของ บทความวิจัย จำนวน 10 บทความ ได้แก่ 1) การคิดเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน บ้านชนมบดีน ชุมชนมัสยิดสวนพลู แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร 2) กลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอบุณฑล จังหวัดเชียงราย 3) กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานนอกระบบ: กรณีศึกษากลุ่มคนขับรถแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย 4) ความเป็นอาณานิคมจากส่วนกลางในงานของ สงวน โชติสุขรัตน์ 5) กระบวนการสร้างผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตรท้องถิ่น:

กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้เชิงแสง มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย 6) กลวิธีทางภาษากับการนำเสนอเนื้อหาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในเฟซบุ๊กแฟนเพจแม่ประนอม 7) หุ่นยนต์กับการป้องกันโรคโควิด-19 : การศึกษาตามแนวคิดคตินวิทยา 3 มิติของ กิ่งแก้ว อุตถากร 8) ภาพตัวแทนประเพณีวัฒนธรรมไทยในแบบเรียนภาษาไทยของประเทศไทย 9) การพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับ โดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัยสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 10) การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในแนวใหม่สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่

ทั้งนี้ ในนามของกองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ขอขอบคุณผู้ประพันธ์ทุกท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอกที่ให้ข้อเสนอแนะเพื่อความสมบูรณ์ของบทความ ขอขอบคุณทุกฝ่ายที่ได้สนับสนุนให้วารสารฉบับนี้สำเร็จตามเป้าหมาย รวมถึงสมาชิกวารสารและผู้อ่านทุกท่านที่ได้ให้ความสนใจและติดตามวารสารมาอย่างต่อเนื่อง พบกันใหม่ในฉบับปีที่ 11

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิตกาญจ ติงการณ

รองคณบดีฝ่ายวิชาการและการประกันคุณภาพการศึกษา : บรรณาธิการ

มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำปาง (ISSN 2350 - 9392)

ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2566)

สารบัญ

บทความวิจัย

- การคิดเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบ้านชนมบดีน ชุมชนมัสยิดสวนพลู
แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร 1
อับดุล ฆมานรูน, กิตตินันท์ กระจ่างพันธุ์, จิระพงศ์ เรืองกูน, ปกรณ์ โอภาสวิทยารักษ์
- กลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย 14
พระอนุภักดิ์ เขมวรเมธี, นาวิณ พรหมใจสา, วิกรม บุญนุ่น
- กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานนอกระบบ:
กรณีศึกษา กลุ่มคนขับรถแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย 25
หาญศักดิ์ พวงจักรทา, นาวิณ พรหมใจสา, วิกรม บุญนุ่น
- ความเป็นอาณานิคมจากส่วนกลางในงานของ สงวน โชติสุขรัตน์ 37
ธนพร หมูคำ, ทัดพิชา สกุลสืบ
- กระบวนการสร้างผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตรท้องถิ่น:
กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ 51
กฤษณะ แสงจันทร์
- กลวิธีทางภาษากับการนำเสนอเนื้อหาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในเฟซบุ๊กแฟนเพจแม่ประนอม 63
สิริญญา สุขสวัสดิ์
- หุนพยนต์กับการป้องกันโรคโควิด-19 : การศึกษาตามแนวคิดคติชนวิทยา 3 มิติ 79
ของกิ่งแก้ว อัดถากร
ภาณุวัฒน์ สกุลสืบ
- ภาพตัวแทนประเพณีวัฒนธรรมไทยในแบบเรียนภาษาไทยของประเทศจีน 90
Lei Lei

สารบัญ

บทความวิจัย

- การพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับ 102
โดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัยสำหรับนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5
กัญญาณัฐ ศศิวัจน์ไพสิฐ, ปริญญภาช สีทอง
- การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการ 114
บริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในแนวใหม่สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ
ของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่
เวทพิสิฐ วิสิทธิ์พจมาลย์, สายฝน แสนใจพรม

การคิดเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดิน ชุมชนมัสยิดสวนพลู
แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร
Strategic Thinking for the Development of Ban Khanom Badin Community
Enterprise, Suanplu Mosque Community, Bang Yi Rueda Subdistrict,
Thon Buri District, Bangkok

อับดุล์ มานรูน | Abdur Manrun^{1*}
กิตตินันท์ กระจ่างพันธุ์ | Kittinan Krachangphan²
จิระพงศ์ เรืองกุล | Jirapong Ruanggoon³
ปกรณ์ โอภาสวิทยารักษ์ | Pakorn Opasvitayarux⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ถอดบทเรียนการประกอบการวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดิน และ 2) กำหนดกลยุทธ์เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดิน ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ถอดบทเรียนการประกอบการของวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดส่วนประสมการตลาด ผ่านการเล่าเรื่องโดยประธานและรองประธานวิสาหกิจชุมชน และการศึกษาจากเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา กำหนดกลยุทธ์เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยใช้เครื่องมือของการคิดเชิงกลยุทธ์ ได้แก่ การวิเคราะห์สถานการณ์ การกำหนดกลยุทธ์ด้วย TOWS matrix การประชุมเชิงปฏิบัติการอนาคต และการระดมสมอง

ผลการวิจัยพบว่า ขนมบดินของวิสาหกิจชุมชนนี้มีความโดดเด่นในเรื่องรสชาติ ความเป็นของแท้ดั้งเดิม ลอกเลียนแบบได้ยาก มีผลิตภัณฑ์ให้เลือกซื้อหลายขนาด และจัดจำหน่ายในราคาที่คุ้มค่า วิสาหกิจชุมชนประสบปัญหาราคาวัตถุดิบที่ขยับสูงขึ้น ทำให้ต้องแบกรับต้นทุนการผลิต ได้กำไรลดน้อยลง มีข้อจำกัดเรื่องบรรจุกภัณฑ์ ช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด และสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาส่งผลกระทบต่อทำให้ยอดขายลดลงไปมาก กลยุทธ์เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดิน ได้แก่ กลยุทธ์การตลาด กลยุทธ์การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ กลยุทธ์การขาย ช่องทางการจัดจำหน่าย และกลยุทธ์การสร้างแบรนด์ให้เป็นที่รู้จัก กลยุทธ์เหล่านี้จะช่วยพัฒนาวิสาหกิจชุมชน บ้านขนมบดินอยู่รอดและเจริญเติบโตได้ในอนาคต

คำสำคัญ: การคิดเชิงกลยุทธ์, การถอดบทเรียนผ่านเรื่องเล่า, วิสาหกิจชุมชน

^{1*}ผู้ประพันธ์อันดับแรก นักศึกษาหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

² นักศึกษาหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

³ อาจารย์ประจำ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

⁴ อาจารย์พิเศษ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

^{1*}First Author, Master of Business Administration program students, Faculty of Management Science, Dhonburi Rajabhat University

² Master of Business Administration program students, Faculty of Management Science, Dhonburi Rajabhat University

³ Full-time instructor, Faculty of Management Science, Dhonburi Rajabhat University

⁴ Part-time instructor, Faculty of Management Science, Dhonburi Rajabhat University

Abstract

The objectives of this research were 1) to extract lessons learned from Ban Khanom Badin community enterprise, and 2) to formulate strategies to develop Ban Khanom Badin community enterprise. Qualitative research was used to take a lesson learned according to the marketing mix through storytelling by interviewing the president and vice president of community enterprises and studying documents. The data was analyzed by content analysis. Strategies to develop community enterprises are formulated by using strategic thinking tools such as situation analysis, the TOWS matrix, the future workshop, and brainstorming.

The results showed that Khanom Badin of Ban Khanom Badin community enterprise is outstanding in taste, authenticity, difficulty to imitate, various sizes of product, and worth. This community enterprise faces problems from rising raw material prices, which make them have to bear the cost of production and be less profitable as well as restrictions on packaging, distribution channel, and marketing promotion. In particular, the coronavirus pandemic has affected the Ban Khanom Badin community enterprise, causing sales to decline. Strategies to develop Ban Khanom Badin community enterprises include cost reduction, product value addition, distribution channel expansion, and branding. These strategies will help the Ban Khanom Badin community enterprise survive and grow in the future.

Keywords: Strategic thinking, Lesson learned through storytelling, Community enterprise

บทนำ

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบันได้หันมาให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจฐานราก โดยหวังให้มีการกระจายรายได้ไปยังชุมชนท้องถิ่นอย่างทั่วถึง วางรากฐานความมั่นคงด้านเศรษฐกิจให้กับประเทศ ผ่านนโยบายและการดำเนินงานต่าง ๆ โดยเฉพาะการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนที่กระจายอยู่ทั่วประเทศให้มีความเข้มแข็ง โดยที่วิสาหกิจชุมชนนั้นถือเป็นกลไกสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่จะช่วยแก้ปัญหาความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ และมีศักยภาพในการแข่งขัน (Zada et al., 2021; ททัชชนก คตะสมบุรณ์, 2563) วิสาหกิจชุมชนที่ตั้งอยู่บนฐานคิดของเศรษฐกิจฐานรากนี้ได้สร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนมิใช่ว่าจะเกิดขึ้นได้โดยง่าย เนื่องจากบริบทแวดล้อมของการประกอบการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ประกอบกับวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทยยังไม่สามารถพัฒนาการดำเนินงานได้อย่างเต็มศักยภาพ ทั้งในส่วนของทิศทางวิสาหกิจชุมชน คุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ การตลาด เครือข่ายความร่วมมือ และการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ได้อย่างเต็มที่ กล่าวได้ว่า วิสาหกิจชุมชนยังขาดความสามารถในการประกอบการ ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนหลายแห่งประสบความล้มเหลว (สัญญา เคนาภูมิ, 2558; อุทัย ปริญญาสุทธินันท์, 2560; วรภัทร์ แสงแก้ว, 2564)

การเสริมสร้างความสามารถในการประกอบการของวิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องอาศัยการคิดเชิงกลยุทธ์ (strategic thinking) ซึ่งหมายถึง กระบวนการคิดเชิงระบบ นำมาใช้แก้ปัญหา สถานการณ์ โดยกำหนดกลยุทธ์ และทางเลือกในการดำเนินงานขึ้นมา เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จและมีความได้เปรียบในการแข่งขัน (Alatailat, Elrehail, & Emeagwali, 2019; Dixit et al., 2021; มาตา แก้วเซ่ง, สมชาย เทพแสง และสมบุรณ์ บุรศิริรักษ์, 2559; วีระวัฒน์ ปันนิตามัย, 2563; นันทา สุรัรักษา, 2564) การคิดเชิงกลยุทธ์มีเทคนิค เครื่องมือที่สำคัญหลายประการ เช่น การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) การกำหนดกลยุทธ์ TOWS matrix การถอดบทเรียนโดยอาศัยการเล่าเรื่อง (story telling) การกวาดสัญญาณสภาพแวดล้อม (environmental

scanning) การประชุมเชิงปฏิบัติการอนาคต (future workshop) และการสร้างฉากทัศน์ (scenario matrix) เป็นต้น เทคนิคและเครื่องมือดังกล่าวนี้สามารถนำมาใช้กำหนดกลยุทธ์และแนวทางในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ให้อยู่รอด เติบโต และประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างดี (Dhir, Dhir, & Samanta, 2018; Utaranakorn & Kiatmanaroach, 2021; ปานจิตร สุขุมารย์, เอี่ยมพร หลินเจริญ และชำนาญ ปานาวงษ์, 2561; กนกนรา พวงประยงค์ และวิภาภรณ์ เครือจันทร์, 2563; อริย์ธัช อักษรทับ และคณะ, 2564)

วิสาหกิจชุมชนบ้านชนมบดีน ชุมชนมัสยิดสวนพลู แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร จัดตั้งขึ้น เพื่อสนับสนุนประชาชนในชุมชนรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน วิสาหกิจชุมชนนี้ผลิตและจัดจำหน่ายขนมบดิน ผลิตภัณฑ์หลักที่ได้สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ชนมบดีนมีรสชาติและเอกลักษณ์เฉพาะตัว แต่เดิมนั้นจะทำออกมารับประทานกันในโอกาสพิเศษ เช่น งานบุญ งานแต่ง และเทศกาลใหญ่ของชาวมุสลิม ปัจจุบันชนมบดีนเป็นที่รู้จักมากขึ้น โดยวิสาหกิจชุมชนบ้านชนมบดีน ชุมชนมัสยิดสวนพลู ได้นำมาเป็นผลิตภัณฑ์หลัก ออกจัดจำหน่ายเพื่อสร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเรื่อยมา

วิสาหกิจชุมชนบ้านชนมบดีน ชุมชนมัสยิดสวนพลู แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ยังคงมีการประกอบการอย่างต่อเนื่องแต่ต้องประสบปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอก โดยเฉพาะพฤติกรรมผู้บริโภค ราคาวัตถุดิบที่ปรับเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมถึงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด-19) ยังเป็นอุปสรรคสำคัญ ส่งผลให้ความสามารถในการแสวงหาทรัพยากรของวิสาหกิจชุมชนบ้านชนมบดีน ชุมชนมัสยิดสวนพลู ลดลง ผู้วิจัยตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวจึงต้องการถอดบทเรียนการประกอบการวิสาหกิจชุมชนบ้านชนมบดีน โดยใช้แนวคิดส่วนประสมการตลาด (4Ps) ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด มาเป็นกรอบในการกำหนดประเด็นถอดบทเรียน แนวคิดส่วนประสมการตลาดนี้ได้รับความนิยมนำมาใช้เป็นกรอบวิเคราะห์การประกอบการของวิสาหกิจชุมชน เพื่อทำให้ได้ข้อมูลที่จะนำไปสู่การกำหนดกลยุทธ์เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกันอย่างแพร่หลาย (Chumme & Khammadee, 2021; Erlina & Hermawan, 2021; พัศกร ลีวิศิษฐ์พัฒนา และอนงค์ ศรีโสภา, 2563; นุชนาถ นรินทร์, เขียวกา สุขเยี่ยม และสิทธิ์ อีสรณ์, 2564)

สำหรับการกำหนดกลยุทธ์เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบ้านชนมบดีน ได้ใช้กรอบการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) ระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการประกอบการวิสาหกิจชุมชนบ้านชนมบดีน นำข้อมูลที่ได้มากำหนดกลยุทธ์โดยใช้ TOWS matrix การวิจัยครั้งนี้ได้นำเทคนิคของการคิดเชิงกลยุทธ์ที่หลากหลายเข้ามาปรับใช้ทั้งในช่วงการถอดบทเรียนและการกำหนดกลยุทธ์ เทคนิคดังกล่าว ได้แก่ การถอดบทเรียนโดยอาศัยเรื่องเล่า การประชุมเชิงปฏิบัติการอนาคต การระดมสมอง ผลงานวิจัยที่ได้นี้จะประโยชน์ต่อวิสาหกิจชุมชนบ้านชนมบดีน ในการนำกลยุทธ์ไปใช้เป็นแนวทางแก้ปัญหา ปรับเปลี่ยนการดำเนินงานเพื่อช่วยให้วิสาหกิจชุมชนรับมือกับสถานการณ์แวดล้อมภายนอกได้อย่างเหมาะสม นำไปสู่การอยู่รอดและเจริญเติบโตต่อไปได้ในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อถอดบทเรียนการประกอบการวิสาหกิจชุมชนบ้านชนมบดีน ชุมชนมัสยิดสวนพลู แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร
- 2) เพื่อกำหนดกลยุทธ์พัฒนาวิสาหกิจชุมชนบ้านชนมบดีน ชุมชนมัสยิดสวนพลู แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ถอดบทเรียนการประกอบการของวิสาหกิจชุมชนบ้านชนมบดี ในขั้นตอนการเตรียมการถอดบทเรียนผู้วิจัยได้ประชุมทีมวิจัย กำหนดประเด็นของการถอดบทเรียนในเรื่องการประกอบการของวิสาหกิจชุมชนบ้านชนมบดีตามแนวคิดส่วนประสมการตลาด (4Ps) ผลិតภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด นักวิจัยแบ่งบทบาทหน้าที่ออกเป็นผู้อำนวย ผู้จับประเด็น และผู้บันทึก จากนั้นผู้วิจัยได้ประสานงานเบื้องต้นกับประธานวิสาหกิจชุมชนบ้านชนมบดีเพื่อนัดวัน เวลา และสถานที่ที่จะถอดบทเรียน การถอดบทเรียนได้เกิดขึ้น ณ วิสาหกิจชุมชนบ้านชนมบดี ชุมชนมัสยิดสวนพลู แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ในวันที่ 23 มิถุนายน 2565 กระบวนการถอดบทเรียนได้ดำเนินการโดยผู้อำนวย สร้างบรรยากาศในการถอดบทเรียน ถามประเด็นที่ได้จัดเตรียม และกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีผู้จับประเด็นทำหน้าที่จดบันทึกข้อมูลอย่างละเอียด และสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมเมื่อมีประเด็นที่ไม่เข้าใจ และผู้บันทึก ได้ทำการบันทึกภาพ บันทึกเสียง และสังเกตตลอดช่วงเวลาของการถอดบทเรียน วิธีการที่นำมาใช้เก็บรวบรวมข้อมูลคือ วิธีการเล่าเรื่อง (story telling) โดยประธานและรองประธานวิสาหกิจชุมชน บอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับการประกอบการของวิสาหกิจชุมชนบ้านชนมบดี มุ่งเน้นประเด็นส่วนประสมการตลาด ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ศึกษาเอกสารแผ่นพับ บอร์ดป้ายประกาศ และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตเพิ่มเติม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

วัตถุประสงค์ที่ 2 กำหนดกลยุทธ์การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบ้านชนมบดี โดยใช้เทคนิคและเครื่องมือของการคิดเชิงกลยุทธ์ ได้แก่ การวิเคราะห์สถานการณ์ พิจารณาสภาพแวดล้อมทั่วไปและสภาพแวดล้อมของการแข่งขัน ทำให้ทราบจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคต่าง ๆ ของวิสาหกิจชุมชนบ้านชนมบดี นำข้อมูลที่ได้มากำหนดกลยุทธ์ โดยใช้ TOWS matrix แบ่งกลยุทธ์ออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ กลยุทธ์เชิงรุก กลยุทธ์เชิงแก้ไข กลยุทธ์เชิงป้องกัน และกลยุทธ์เชิงรับ

จากนั้นผู้วิจัยนำกลยุทธ์ที่ได้ไปพูดคุยกับประธานและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเบื้องต้น พิจารณาถึงความเป็นไปได้ของกลยุทธ์ที่กำหนดขึ้น แล้วดำเนินการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการอนาคต (future workshop) ณ วิสาหกิจชุมชนบ้านชนมบดี ชุมชนมัสยิดสวนพลู แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ในวันที่ 30 มิถุนายน 2565 เพื่อร่วมกันคัดเลือกกลยุทธ์ และกำหนดแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน ขั้นตอนนี้ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยประธานวิสาหกิจชุมชน 1 คน รองประธานวิสาหกิจชุมชน 1 คน สมาชิกวิสาหกิจชุมชน 7 คน ทีมผู้วิจัย 3 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านกลยุทธ์ 1 คน รวมทั้งสิ้น 13 คน ในขั้นตอนนี้ใช้เทคนิคการระดมสมอง (brain storming) เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ร่วมคิดร่วมพิจารณาข้อมูลต่าง ๆ จนนำไปสู่การกำหนดกลยุทธ์ที่สามารถนำไปปฏิบัติหรือการดำเนินงานได้อย่างแท้จริง

ผลการวิจัย

1. ถอดบทเรียนการประกอบการวิสาหกิจชุมชนบ้านชนมบดี

วิสาหกิจชุมชนบ้านชนมบดี ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2535 ตั้งอยู่เลขที่ 78 ซอยเทอดไท 9 ถนนเทอดไท แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยเริ่มจากสำนักงานเขตธนบุรีได้เข้ามาประสานงาน ให้คำปรึกษาหารือ และประชุมร่วมกับชุมชนถึงความเป็นไปได้ในการก่อตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน กำหนดวัตถุประสงค์ไว้เพื่อสนับสนุนประชาชนในชุมชนรวมกลุ่มเพื่อสร้างรายได้ สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนมัสยิด สวนพลู ซึ่งคนในชุมชนได้รับตอบรับและรวมตัวกันขับเคลื่อนการดำเนินงานต่าง ๆ จนสามารถนำ “ชนมบดี” ออกจำหน่ายในนามของวิสาหกิจชุมชน จนกระทั่งปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนบ้านชนมบดี มีสมาชิก 15 คน และมีลูกจ้างประจำ 2 คน

การประกอบการวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดินตามแนวคิดส่วนประสมทางการตลาด มีดังนี้

1) ผลิตภัณฑ์ ขนมบดิน (Khanom Badin: Thai-Muslim Butter Cake) ขนมที่มีลักษณะคล้ายบัตเตอร์เค้ก แรกเริ่มจะทำออกมาเพื่อรับประทานกันในงานต่าง ๆ ของชาวมุสลิม จุดเด่นของขนมบดินอยู่ที่เนื้อขนม รสชาติหอม หวาน มัน จากส่วนผสมหลักคือ นมและเนย มีความแตกต่างจากเค้กทั่วไป มีให้เลือกหลายหน้า เช่น ลูกเกด ผลไม้เชื่อม และเนย เป็นต้น (ดูภาพที่ 1 ประกอบ)

ภาพที่ 1 ขนมบดิน ผลิตภัณฑ์หลักของวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดิน
ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย

ขนมบดินมีรสชาติเป็นเอกลักษณ์ โดยสูตรเฉพาะของป้ายุพิน (ป้าเล็ก) ลอกเลียนแบบยาก ทำจากวัตถุดิบที่มีคุณภาพ ซึ่งมีต้นทุนสูง เพื่อคงรสชาติและความเป็นขนมบดินมัสดิรสหวานพลูของแท้ ภาระงานวิสาหกิจชุมชนให้ข้อมูลว่า “ทางวิสาหกิจต้องการคงรสชาติและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ไว้ แม้ว่าจะมีต้นทุนจากวัตถุดิบที่ราคาเพิ่มสูงขึ้น ด้วยต้องการให้ลูกค้าได้รับประทานขนมที่อร่อย รสชาติเป็นเอกลักษณ์ ราคาคุ้มค่า ทางเราต้องการให้ลูกค้ากลับมาซื้อซ้ำ จึงให้ความสำคัญกับความเป็นเอกลักษณ์ของขนมที่เป็นของแท้ ดั้งเดิม” ตัวแป้งเหนียว หนึบ ๆ มีกลิ่นหอมเนย และผลิตตามคำสั่งซื้อวันต่อวัน ไม่มีการนำการนำขนมค้างคืนมาจัดจำหน่าย ขนมบดินสามารถเก็บไว้ได้ที่อุณหภูมิห้องได้นาน 4 วัน และเมื่อแช่ตู้เย็นจะสามารถยืดอายุได้นานถึง 14 วัน เมื่อออกจากตู้เย็น อุ่นด้วยไมโครเวฟ ขนมจะไม่เสียรสชาติ

2) ราคา ขนมบดินจัดจำหน่ายหลากหลายราคา ตั้งแต่ 25, 40, 45 และ 190 บาท ซึ่งเป็นราคาใหญ่สามารถตัดเป็นชิ้นย่อยได้หลายชิ้น ในเรื่องของการกำหนดราคาขายนั้นมีประเด็นหนึ่งที่ที่น่าสนใจ คือ การที่วิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดินต้องประสบปัญหาด้านต้นทุนจากการที่วัตถุดิบที่ใช้การผลิตขนมปรับเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ต้องแบกรับต้นทุน ทำกำไรได้ลดน้อยลง อย่างไรก็ตาม แม้ต้นทุนจะเพิ่มสูงขึ้นแต่ทางวิสาหกิจชุมชนยังคงตรึงราคาขายไว้คงเดิม มีเพียงปรับเพิ่มในส่วนของขนมบดินขนาดใหญ่จากเดิม 180 เป็น 190 บาท โดยที่ไม่มีการปรับลดส่วนผสมลงแต่อย่างใด

3) ช่องทางการจัดจำหน่าย หน้าร้านจัดจำหน่ายขนมบดินตั้งอยู่ที่ทำการวิสาหกิจชุมชน ใกล้กับมัสดิรสหวานพลู กลุ่มลูกค้าเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณมัสดิรสหวานพลู และมีลูกค้าจากภายนอกมารับไปขายต่อตามงานเลี้ยงของบริษัท หน่วยงานภาครัฐ และตามงานเทศกาลต่าง ๆ ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลสำคัญเกี่ยวกับศาสนาอิสลามจะมีคำสั่งซื้อเข้ามาจำนวนมาก (ที่ผ่านมามีถึง 1,000 ถาด) กล่าวได้ว่า การจัดจำหน่ายช่วงเทศกาล ผ่านลูกค้าที่รับจัดงานตามเทศกาลต่าง ๆ นี้ เป็นช่องทางการจัดจำหน่ายสำคัญของวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดิน นอกจากนี้ยังมีการจัดจำหน่ายกลุ่มลูกค้าต่างจังหวัดโดยจัดส่งขนมออกจำหน่ายบ้าง

แต่ไม่มากนัก ในปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนได้เพิ่มช่องทางจัดจำหน่ายอีกหนึ่งช่องทาง คือการจัดจำหน่ายออนไลน์ผ่านเพจเฟซบุ๊ก (ดูภาพที่ 2 ประกอบ)

ภาพที่ 2 เพจเฟซบุ๊กร้านบ้านขนมมบดิน ฮัจยะหฺยฺพิน น้อยปลา-ป่าเล็ก มัสยิดสวนพลู
ที่มา: ร้านบ้านขนมมบดิน ฮัจยะหฺยฺพิน น้อยปลา-ป่าเล็ก มัสยิดสวนพลู, 2565

ช่องทางการจัดจำหน่ายออนไลน์ เป็นการปรับตัวที่สืบเนื่องมาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด-19) ประธานวิสาหกิจชุมชนได้ให้ข้อมูลว่า “สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโควิดที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่ไม่ได้คาดการณ์ไว้ล่วงหน้า ส่งผลต่อยอดขายมาก ยอดขายลดลงไป 50 % จาก 2 ปีที่มีเหตุการณ์โควิด เนื่องจากงานตามเทศกาลต่าง ๆ ในพื้นที่กรุงเทพมหานครนั้นถูกยกเลิกไปเกือบทั้งหมด ทำให้ผู้จ้างงานไม่มีการสั่งซื้อเข้ามา ตอนนี้มีจึงมีช่องทางออนไลน์มาช่วยเสริม” การเปลี่ยนมาจัดจำหน่ายขนมมบดินผ่านสื่อออนไลน์ และใช้บริการจัดส่งอาหารแบบเดลิเวอรี่กลายเป็นช่องทางการจัดจำหน่ายหลักของวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมมบดินในช่วงสถานการณ์วิกฤต

3) การส่งเสริมการตลาด ที่ผ่านมาวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมมบดินมีการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ โดยการออกรายการโทรทัศน์ช่องไทยพีบีเอส (Thai PBS) แต่ก็ได้ดำเนินการต่อเนื่อง ปัจจุบันมีช่องทางประชาสัมพันธ์ผ่านเพจเฟซบุ๊ก “ร้านบ้านขนมมบดิน ฮัจยะหฺยฺพิน น้อยปลา-ป่าเล็ก มัสยิดสวนพลู” โดยนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ขนมมบดินและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ นอกจากนี้ในเพจเฟซบุ๊กยังนำเสนอกิจกรรมและความเคลื่อนไหวของวิสาหกิจชุมชนมัสยิดสวนพลูมาเผยแพร่ สร้างความน่าสนใจ สร้างการรับรู้ และผูกพันไปยังกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย อันจะเป็นการเพื่อส่งเสริมให้วิสาหกิจมียอดขายและลูกค้ารายใหม่เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ วิสาหกิจชุมชนบ้านขนมมบดินยังได้ใช้ “ปากต่อปาก” สื่อสารไปยังญาติพี่น้อง คนในชุมชน และคนที่รู้จักคุ้นเคยกันให้ช่วยซื้อผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายตามร้านค้าหรือสถานที่ต่าง ๆ เพื่อให้กลุ่มลูกค้าใหม่ได้ลิ้มลอง ซึ่งได้รับความช่วยเหลือและร่วมมือเป็นอย่างดี

2. กลยุทธ์เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมมบดิน

จากที่ได้ลงพื้นที่รับฟังเรื่องราวของวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมมบดินจากประธาน และรองประธานวิสาหกิจชุมชน ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และข้อมูลจากการศึกษาเอกสารเพิ่มเติม ทำให้สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) สะท้อนให้เห็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมมบดิน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1

ผลการวิเคราะห์สถานการณ์

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
<p>S1. วิสาหกิจชุมชนผลิตขนมบดินที่มีรสชาติเป็นเอกลักษณ์ มีสูตรเฉพาะลอกเลียนแบบได้ยาก</p> <p>S2. ผลผลิตของวิสาหกิจชุมชนคุณภาพสูง เลือกใช้วัตถุดิบที่มีคุณภาพ และความใส่ใจในทุกขั้นตอนของการผลิต</p> <p>S3. วิสาหกิจชุมชนสามารถลดต้นทุนทำให้เสนอขายผลิตภัณฑ์ที่เปรียบเทียบกับราคาจัดจำหน่าย กับความอร่อย ความเป็นของแท้ดั้งเดิม และคุณภาพของวัตถุดิบแล้วถือว่าไม่แพง</p> <p>S4. วิสาหกิจชุมชนผลิตขนมบดินหลากหลายขนาด เล็ก กลาง ใหญ่ ตามความต้องการของลูกค้า</p>	<p>W1. ขาดช่องทางในการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย ปัจจุบันมีเพียงช่องทางออนไลน์ผ่านเฟซบุ๊ก และการบอกต่อปากต่อปาก</p> <p>W2. กำลังคนไม่เพียงพอ มีลูกจ้างประจำเพียงแค่ 2 คน ส่วนสมาชิกที่เหลืออีก 15 คน มีภาระงานประจำ ทำให้เมื่อมีคำสั่งซื้อเข้ามาเป็นจำนวนมากจะผลิตสินค้าไม่ทันความต้องการ</p> <p>W3. บรรจุภัณฑ์ไม่ทันสมัย ไม่ดึงดูดให้ลูกค้ารายใหม่สนใจซื้อ</p>
โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)
<p>O1. ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับความเป็นสินค้าชุมชน หันมาจับจ่ายสินค้าที่มีความเป็นของแท้ดั้งเดิมมากขึ้น</p> <p>O2. บริการจัดส่งอาหารเดลิเวอรี่ ซึ่งผู้บริโภคในปัจจุบันหันมาใช้บริการกันแพร่หลาย</p> <p>O3. เครือข่ายภายนอก เช่น หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีการจัดเลี้ยงอาหารว่าง ร้านคาเฟ่ในพื้นที่ใกล้เคียง ช่วยส่งเสริมการขายและกระจายสินค้า</p>	<p>T1. สถานการณ์แพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาฯ ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของประชาชน</p> <p>T2. สภาพเศรษฐกิจ ในปัจจุบันที่มีผลต่อกำลังซื้อและการใช้จ่ายของผู้บริโภค</p>

จากผลการวิเคราะห์สถานการณ์ที่ได้นี้ ผู้วิจัยได้นำมากำหนดกลยุทธ์เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดิน โดยใช้ TOWS matrix ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2

กลยุทธ์เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดิน โดยใช้ TOWS matrix

กลยุทธ์เชิงรุก SO	กลยุทธ์เชิงแก้ไข WO
<ul style="list-style-type: none"> พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ (S1+S2+O1) ขยายช่องทางการจัดจำหน่าย (S1+S2+O2+O3) สร้างพันธมิตรทางธุรกิจช่วยกระจายสินค้า (S1+S2+S4+O1+O3) 	<ul style="list-style-type: none"> จ้างคนในชุมชน ช่วยผลิตสินค้าช่วงที่มีการสั่งซื้อเป็นจำนวนมาก (W2+O1+O3) ออกแบบบรรจุภัณฑ์ใหม่ที่เหมาะสมกับการจำหน่ายผ่านบริการส่งอาหารเดลิเวอรี่ (W3+O1+O2)
กลยุทธ์เชิงป้องกัน ST	กลยุทธ์เชิงรับ WT
<ul style="list-style-type: none"> จับมือกับหน่วยงานภายนอก เช่น สำนักงานเขต ช่วยหาช่องทางการกระจายสินค้า เช่น การออกบูธ ตามงานเทศกาลต่าง ๆ เมื่อสถานการณ์โควิด-19 คลี่คลาย (S1+S2+S3+S4+T1) ทำความร่วมมือกับบริษัทที่มีการจัดเลี้ยงอาหารว่างในโอกาสต่าง ๆ นำขนมบดินไปให้บริการผู้เข้าร่วมโครงการ (S4+T1) ทำสัญญากับผู้จัดส่งวัตถุดิบ ประกันราคาซื้อวัตถุดิบที่นำมาใช้ในกระบวนการผลิต (S3+T2) 	<ul style="list-style-type: none"> ปรับราคาสินค้าตามสภาพเศรษฐกิจ ให้เหมาะสมกับค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เพิ่มขึ้น (W2+W3+T2) เพิ่มช่องทางในการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่หลากหลายมากขึ้น (W1+T1)

ผู้วิจัยนำกลยุทธ์ที่กำหนดขึ้นนี้ไปพูดคุยเบื้องต้นกับประธานและสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ซึ่งทางวิสาหกิจชุมชนต้องการให้ช่วยหาช่องทางการจัดจำหน่าย การประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มลูกค้าใหม่ ๆ ได้รับรู้และลองชิมผลิตภัณฑ์ การจัดหาพันธมิตรในการจัดจำหน่ายและกระจายสินค้า และการออกแบบบรรจุภัณฑ์ใหม่ที่เหมาะสม

กับการจำหน่ายหน้าร้าน การจัดเลี้ยง และการส่งแบบเดลิเวอรี่ ในส่วนของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่นั้นทางวิสาหกิจชุมชนต้องการที่จะคงสูตรดั้งเดิมไว้เช่นเดิม เพื่อความเป็นเอกลักษณ์ และรสชาติที่ไม่เหมือนเจ้าอื่น ส่วนการนำขนมบดินไปออกบูชขายตามเทศกาลต่าง ๆ ที่สำนักงานเขตประสานให้พื้นที่ทางรองประธานวิสาหกิจชุมชนได้ให้ข้อมูลว่า “การออกบูชขายได้ดีมากในบางงาน บางงานขายไม่ได้กำไร เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายในการเดินทาง การขนส่ง และว่าจ้างแรงงาน ถือเป็นความเสี่ยงหนึ่ง ซึ่งหากมีช่องทางออนไลน์เข้ามาช่วยเพิ่มเติม อาจช่วยลดความเสี่ยงได้” จากนั้นได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการอนาคต ร่วมกับเทคนิคการระดมสมอง ณ วิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดิน เพื่อร่วมกันกำหนดกลยุทธ์และแนวทางในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดินในอนาคต ผลการวิจัยดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3

กลยุทธ์และแนวทางในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดิน

กลยุทธ์	แนวทางการดำเนินงาน
ลดต้นทุน	<ul style="list-style-type: none"> ทำสัญญากับผู้จัดส่งวัตถุดิบในพื้นที่ใกล้เคียง ลดการสูญเสีย พัฒนาทักษะความสามารถของสมาชิกและพนักงาน
เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์	<ul style="list-style-type: none"> ผลักดันให้ขนมบดินเป็นสินค้า OTOP ปรับบรรจุภัณฑ์ให้เหมาะกับการจัดจำหน่ายผ่านบริการส่งอาหารเดลิเวอรี่
ขยายช่องทางการจัดจำหน่าย	<ul style="list-style-type: none"> จัดหาตัวแทนเพิ่มช่องทางในการวางขาย ทดลองออกบูชวางขายในตึก สำนักงาน หรืออาคารพาณิชย์ นำผลิตภัณฑ์วางจัดจำหน่ายในร้านสะดวกซื้อเซเว่น อีเลฟเว่น (7-11)
สร้างแบรนด์ให้เป็นที่รู้จัก	<ul style="list-style-type: none"> ปรับบรรจุภัณฑ์ให้โดดเด่นน่าจดจำ ใช้ความเป็นของแท้สร้างแบรนด์เชื่อมโยงเรื่องเล่าความเป็นมา บอกต่อปากต่อปาก

1. กลยุทธ์การลดต้นทุน มีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

(1) ทำสัญญากับผู้จัดส่งวัตถุดิบในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อให้ขนมบดินยังคงคุณภาพได้ภายใต้ราคาที่เหมาะสม แก้ปัญหาการคว่ำวัตถุดิบที่ปรับเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยการเลือกผู้จัดส่งวัตถุดิบในพื้นที่ใกล้เคียง เพราะจะช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย ลดเวลาการขนส่งได้อีกด้วย การทำสัญญากับผู้จัดส่งวัตถุดิบจะช่วยลดผลกระทบหรือปัญหาการคว่ำวัตถุดิบในอนาคต ทำให้วิสาหกิจชุมชนขนมบดินสามารถการบริหารต้นทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(2) ลดการสูญเสีย โดยทั่วไปธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับอาหารมักมีการสูญเสียจากวัตถุดิบเสื่อมคุณภาพ เนื่องจากเก็บไว้นานเกินไป ดังนั้นเพื่อลดการสูญเสีย และนำไปสู่การลดต้นทุน วิสาหกิจชุมชนขนมบดินควรทำการสั่งซื้อวัตถุดิบให้พอดีกับกำลังผลิตในแต่ละวัน ไม่ซื้อมาเก็บไว้เพื่อลดปริมาณวัตถุดิบคงคลัง ถือเป็นการบริหารต้นทุนเรื่องวัตถุดิบ ช่วยลดค่าใช้จ่ายได้เป็นอย่างดี

(3) พัฒนาทักษะของสมาชิกและพนักงานที่รับจ้าง วิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดินควรดำเนินการฝึกอบรมให้สมาชิกวิสาหกิจชุมชนและพนักงานที่รับจ้างมีทักษะความชำนาญงาน ถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิต เคล็ดลับ และประสบการณ์ต่าง ๆ อันจะส่งผลให้การปฏิบัติงานในขั้นตอนการผลิตเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการสูญเสีย และคงคุณภาพได้อย่างต่อเนื่อง

2. กลยุทธ์การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ มีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

(1) ผลักดันให้ขนมบดินเป็นสินค้าโอท็อป (OTOP) โดยติดต่อประสานงานกับกรมพัฒนาชุมชนเข้ามาพูดคุยถึงแนวทางการดำเนินงาน อธิบายให้วิสาหกิจชุมชนได้ทราบข้อดีของการพัฒนาเป็นสินค้าโอท็อป จากนั้นกำหนดตารางเวลาการทำงาน การเตรียมการต่าง ๆ ตามขั้นตอนของการขอจดทะเบียน โดยเฉพาะในเรื่องลักษณะและคุณสมบัติของผู้ผลิต ผู้ประกอบการ ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้อง การรับรองมาตรฐาน บรรจุภัณฑ์

เพื่อการจำหน่ายทั่วไป รวมทั้งข้อกำหนดทางกฎหมายต่าง ๆ หากวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดินได้รับการจดทะเบียนสินค้าโอท็อป จะทำให้ขนมบดินเป็นที่น่าดึงดูดหรือน่าสนใจของลูกค้ามากขึ้น และเมื่อมีผลตอบรับที่ดีจะสามารถต่อยอดนำผลิตภัณฑ์จัดส่งจัดจำหน่ายยังต่างจังหวัด โดยเฉพาะในกลุ่ม 3 จังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งมีกลุ่มไทยมุสลิมเป็นกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย

(2) ปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ให้เหมาะสมกับการจัดจำหน่ายผ่านบริการส่งอาหารเดลิเวอรี่ โดยมุ่งเน้นบรรจุภัณฑ์ที่ช่วยคงคุณภาพของขนมบดิน และสร้างความมั่นใจในเรื่องความปลอดภัยให้กับผู้บริโภค เช่น บรรจุภัณฑ์ที่เคลือบด้วยวัสดุแบบฟู้ดเกรด (food grade) นอกจากนี้ ควรเป็นบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Eco-packaging) ลดขยะหรือลดการสร้างมลพิษ บรรจุภัณฑ์ลักษณะดังกล่าวนี้ผู้บริโภคให้ความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งในปัจจุบันสามารถเข้าถึงได้ง่ายและมีราคาไม่แพง ดังนั้นการปรับเปลี่ยนบรรจุภัณฑ์ใหม่จึงไม่ได้ทำให้เกิดต้นทุนที่มากเกินไป อีกทั้งยังตอบสนองต่อการจัดจำหน่ายผ่านบริการส่งอาหารเดลิเวอรี่ ซึ่งเป็นช่องทางการจัดจำหน่ายหลักของวิสาหกิจชุมชนขนมบดินในอนาคต

3. กลยุทธ์การขยายช่องทางการจัดจำหน่าย มีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

(1) จัดหาตัวแทน เพิ่มช่องทางในการวางขาย วิสาหกิจชุมชนขนมบดินควรหาร้านค้าเพื่อเป็นตัวแทนจัดจำหน่าย เพิ่มช่องทางในการวางขายผลิตภัณฑ์ตามร้านกาแฟ ร้านเบเกอรี่ และร้านขนมทั่วไป ตัวอย่างเช่น ร้านขนมพรชัย บางลำพู ร้านนี้เป็นร้านที่รับขนมจากแหล่งต่าง ๆ มาจัดจำหน่ายต่ออีกทอดหนึ่ง เป็นร้านที่มีชื่อเสียง มีฐานลูกค้าเก่าจำนวนมาก อีกทั้งที่ตั้งยังอยู่ไม่ไกลจากวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดิน ที่สำคัญทางร้านขนมพรชัยยังดูแลเรื่องการจัดส่ง ทำให้ไม่เป็นภาระและต้นทุนเพิ่ม

(2) ทดลองออกบูธวางขายในอาคารสำนักงาน โดยเลือกสำนักงานที่มีพนักงาน ผู้คนสัญจรผ่านไปมาจำนวนมาก และไม่ไกลจากวิสาหกิจชุมชนขนมบดินมากน่าจะดีไม่เป็นการลงทุนที่สูงเกินไป เหมือนที่เคยเกิดขึ้นในอดีต ดังที่ประธานวิสาหกิจชุมชนเล่าว่า “เคยมีช่วงที่ธนาคาร ธกส. ได้เชิญชวนไปออกบูธที่สำนักงานใหญ่เขตบางเขน ตอนนั้นไม่คุ้มกับระยะทางและค่าใช้จ่ายที่เสียไป ช่วงหลังเลยไม่ค่อยได้ออกบูธ” วิสาหกิจชุมชนต้องการประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลาในการเดินทาง ดังนั้นจุดที่น่าสนใจ คือ อาคารสินสาทร ตั้งอยู่ใกล้กับสถานีรถไฟฟ้ามหานคร เป็นตึกให้เช่าสำนักงานซึ่งมีมากถึง 40 ชั้น มีพนักงานทำงานในบริษัทต่าง ๆ ประมาณ 1,000 คน อาคารสินสาทรมีพื้นที่ให้ร้านค้าออกบูธจำหน่ายผลิตภัณฑ์บริเวณชั้นใต้ดิน คิดค่าเช่าเพียง 400-700 บาท การออกบูธวางขายในอาคารสำนักงานถือเป็นช่องทางที่วิสาหกิจชุมชนขนมบดินทดลองตลาดได้อีกช่องทางหนึ่ง โดยอาจจะทดลองวางขายวันศุกร์ เนื่องจากพนักงานมักจะซื้ออาหารไปเก็บไว้ในวันเสาร์อาทิตย์ ทั้งนี้หากสามารถทำให้พนักงานรู้สึกชอบรสชาติและตัวผลิตภัณฑ์ ในอนาคตจะทำให้เกิดการต่อยอด สั่งซื้อเพื่อนำไปเลี้ยงตามโอกาสต่าง ๆ ได้อีกด้วย

(3) นำผลิตภัณฑ์วางจัดจำหน่ายในร้านสะดวกซื้อเซเว่น อีเลฟเว่น (7-11) การนำขนมบดินวางจัดจำหน่ายในร้านสะดวกซื้อเซเว่น อีเลฟเว่น จะทำให้วิสาหกิจชุมชนขนมบดินเข้าถึงกลุ่มลูกค้าทั่วประเทศได้ในอนาคต ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่มาจากชุมชนท้องถิ่นนั้นเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทางร้านสะดวกซื้อเซเว่น อีเลฟเว่น ให้ความสนใจ และมีผลิตภัณฑ์จากหลายแบรนด์ได้มาวางจำหน่ายมาในระยะเวลาหนึ่งแล้ว ทำให้เป็นที่รับรู้กันทั่วไป การวางจัดจำหน่ายในร้านสะดวกซื้อนี้ถือเป็นการวางรากฐานที่ดี สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค และช่วยทำให้วิสาหกิจชุมชนขนมบดินอยู่ได้อย่างยั่งยืน

4. กลยุทธ์การสร้างแบรนด์ให้เป็นที่รู้จัก มีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

(1) ปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ให้โดดเด่นน่าจดจำ นอกจากจะมุ่งเน้นบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมแล้ว รูปแบบบรรจุภัณฑ์ของขนมบดินควรถูกยกระดับให้มีความทันสมัยเข้ากับยุคปัจจุบัน และควรเพิ่มความโดดเด่น มีความเป็นเอกลักษณ์ ผ่านข้อความและรูปภาพที่สะท้อนความเป็นมาของขนมบดิน วิสาหกิจชุมชน และมีสโลแกนพูล

(2) ใช้ความเป็นของแท้สร้างแบรนด์เชื่อมโยงเรื่องเล่า นำตัวผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ วัตถุดิบคุณภาพ และกระบวนการผลิตที่เฉพาะในแบบขนมบดินมีสยิดสวนพลูมาเป็นจุดตั้งต้นเพื่อสร้างแบรนด์ ซึ่งควรเชื่อมโยงผ่านเรื่องราวต่าง ๆ เช่น เรื่องเล่าของขนมบดิน ประวัติความเป็นมาของชุมชน และจุดเด่นของชุมชน โดยถ่ายทอดเรื่องราวความเป็นของแท้ของขนมบดินผ่านโซเชียลมีเดียให้กลุ่มลูกค้าสนใจ ค้นหาข้อมูล นำไปสู่การตัดสินใจซื้อ

(3) การบอกต่อปากต่อปาก เป็นการต่อยอดจากการผลักดันให้ขนมบดินเป็นสินค้าโอท็อป ความเป็นของแท้ และทดลองออกบูธวางขายในอาคารสำนักงาน เมื่อลูกค้าตอบรับดีจะเกิดการบอกต่อปากต่อปาก อยากรู้ให้ญาติพี่น้อง หรือคนรู้จักได้ลองมาซื้อผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดิน บอกต่อกันจนกระจายหรือขยายวงกว้างขึ้น ทำให้ขนมจากวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดินเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปในอนาคต

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการถอดบทเรียนสรุปได้ว่า ขนมบดินของวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดินมีความโดดเด่นในเรื่องรสชาติ ความเป็นของแท้ดั้งเดิม ลอกเลียนแบบได้ยาก มีผลิตภัณฑ์ให้เลือกซื้อหลายขนาด และจัดจำหน่ายในราคาที่คุ้มค่า วิสาหกิจชุมชนนี้ประสบปัญหาจากราคาวัตถุดิบที่ขยับสูงขึ้น ทำให้ต้องแบกรับต้นทุนการผลิต ทำกำไรได้น้อยลง อีกทั้งยังมีข้อจำกัดในเรื่องบรรจุภัณฑ์ ช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด และสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา ส่งผลกระทบต่อวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดินมียอดขายลดลง

กลยุทธ์เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดิน ได้แก่ กลยุทธ์การลดต้นทุน ด้วยการทำสัญญากับผู้จัดส่งวัตถุดิบในพื้นที่ใกล้เคียง การลดการสูญเสีย การพัฒนาทักษะของสมาชิกและพนักงาน กลยุทธ์การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ ด้วยการผลักดันให้ขนมบดินเป็นสินค้าโอท็อป และปรับบรรจุภัณฑ์ให้เหมาะกับการจัดจำหน่ายผ่านบริการส่งอาหารเดลิเวอรี่ กลยุทธ์การขยายช่องทางการจัดจำหน่าย โดยการจัดหาตัวแทนเพิ่มช่องทางในการวางขาย การทดลองออกบูธวางขายในตึก สำนักงาน หรืออาคารพาณิชย์ และนำผลิตภัณฑ์วางจัดจำหน่ายในร้านสะดวกซื้อเซเว่น อีเลฟเว่น และกลยุทธ์การสร้างแบรนด์ให้เป็นที่รู้จัก ด้วยการปรับบรรจุภัณฑ์ให้โดดเด่นน่าจดจำ ใช้ความเป็นของแท้สร้างแบรนด์เชื่อมโยงเรื่องเล่าความเป็นมา และการบอกต่อปากต่อปาก บทสรุปผลการวิจัยดังกล่าวนี้สามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

ประเด็นการลดต้นทุน ด้วยการทำสัญญากับผู้จัดส่งวัตถุดิบในพื้นที่ใกล้เคียง จะช่วยให้วิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดินลดต้นทุนได้จากการประกันราคาวัตุดิบตามสัญญาที่ได้ตกลงกัน ช่วยแก้ปัญหาการปรับขึ้นราคาของวัตถุดิบที่นำมาใช้ในกระบวนการผลิต อีกทั้งยังสามารถลดต้นทุนการขนส่งได้ เนื่องจากผู้จัดส่งวัตถุดิบที่เลือกทำสัญญานั้นเป็นห้างร้านที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง แนวทางดังกล่าวนี้เป็นไปตามหลักการจัดการเส้นทางการขนส่งแบบมิลค์รัน (milk run) (Satoglu et al., 2018) และสอดคล้องกับผลงานของฐิติมา วงศ์อินตา, ชุติมา หวังรุ่งชัยศรี และอนิรุทธ์ ชันธสะอาด (2561) ที่พบว่า การลดต้นทุนโดยการจัดการเส้นทางการขนส่งแบบมิลค์รันนั้นสามารถนำมาปรับใช้กับการขนส่งวัตถุดิบ เลือกผู้จัดส่งวัตถุดิบในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง ทำให้เกิดการประหยัดได้ดี แนวทางดังกล่าวนี้ยังช่วยลดการสูญเสียโดยการสั่งซื้อวัตถุดิบให้พอดีกับกำลังผลิต และการพัฒนาทักษะของสมาชิกและพนักงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน (Tanzil et al., 2021; สุวรรณ หวังเจริญเดช, 2557) ถือเป็นแนวทางที่วิสาหกิจชุมชนขนมบดินควรนำมาใช้ลดต้นทุนอันจะทำให้วิสาหกิจชุมชนมีความได้เปรียบในการแข่งขันเพิ่มขึ้น

ประเด็นการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ ด้วยการผลักดันให้ขนมบดินเป็นสินค้าโอท็อป และปรับบรรจุภัณฑ์ให้เหมาะกับการจัดจำหน่ายผ่านบริการส่งอาหารเดลิเวอรี่ เป็นการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับผลการวิจัยของศิรินทิตย์ พิศวง (2564) ที่ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ประเภทผ้าและเครื่องแต่งกายของผู้ประกอบการโอท็อปในจังหวัดสุรินทร์ จนทำให้เกิดความน่าสนใจและการตัดสินใจซื้อ เพิ่มโอกาสในการแข่งขันทางการตลาดได้อย่างดียิ่ง ส่วนประเด็นการขยายช่องทางการจัดจำหน่าย ด้วยการจัดหาตัวแทนเพิ่มช่องทาง

ในการวางขายขนมบดินตามร้านกาแฟและร้านเบเกอรี่นั้น เป็นโอกาสที่ดีสำหรับวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดิน ดังที่ผลงานวิจัยของจิธญา ตรังคณีนารถ และคณะ (2565) ที่แสดงให้เห็นว่าผู้บริโภคมีพฤติกรรม และความต้องการ รวมทั้งมีค่านิยมในการเลือกใช้บริการร้านกาแฟหรือเบเกอรี่กันเป็นจำนวนมาก ส่วนการทดลองออกบูธวางขาย ในตึก สำนักงาน หรืออาคารพาณิชย์ และนำผลิตภัณฑ์วางจัดจำหน่ายในร้านสะดวกซื้อเซเว่น อีเลฟเว่น จะทำให้วิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดินมีโอกาสขยายฐานลูกค้าเพิ่มจากการมีลูกค้ากลุ่มใหม่ โดยเฉพาะ การวางขายในร้านสะดวกซื้อเซเว่น อีเลฟเว่น สอดคล้องกับผลงานของวิสิษฐ์ ฤทธิบุญไชย (2556) ที่พบว่า ปัจจุบันมีสินค้าจากชุมชนวางจำหน่ายหลายรายการ ถือเป็นโอกาสหรือช่องทางการจัดจำหน่ายที่เข้าถึงผู้บริโภคได้เป็นจำนวนมาก

ประเด็นการสร้างแบรนด์ให้เป็นที่รู้จัก โดยการปรับบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมนั้น สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคที่ให้ความสำคัญกับผลิตภัณฑ์ที่มีบรรจุภัณฑ์ทันสมัย มีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค และช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม (มณีรัตน์ รัตนพันธ์, 2559) ส่วนการปรับบรรจุภัณฑ์ให้มีเอกลักษณ์โดดเด่น โดยนำเรื่องราวของขนมบดิน และประวัติศาสตร์ของชุมชนมาเชื่อมโยงสร้างความน่าสนใจในตัวผลิตภัณฑ์ถือเป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยดึงดูดผู้บริโภคให้ตัดสินใจซื้อได้ดี สอดคล้องกับผลงานวิจัยของอารีญา จุ้ยจำลอง (2565) สะท้อนให้เห็นว่า การนำอาหารพื้นถิ่นของชุมชนบางกระทู้มาเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของผู้คนในอดีต เล่าเรื่องราวถึงชาติพันธุ์ไทยรามัญ และสภาพแวดล้อมเดิมของชุมชน ได้ทำให้เกิดผู้คนทั้งภายในและภายนอกชุมชนสนใจ ตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาอาหารพื้นถิ่น จนเข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมกับชุมชน เกิดการต่อยอดเป็นเมนูอาหารสร้างอาชีพสร้างรายได้ให้กับผู้ประกอบการในชุมชน กล่าวได้ว่า การนำภูมิปัญญา วิถีชีวิต และเรื่องราวในอดีตที่ดีงามมาใช้พัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามฐานคิดเศรษฐกิจฐานรากนั้นเองซึ่งนอกจากจะสร้างประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจแล้วยังมีคุณค่าต่อการอนุรักษ์ สืบสาน และคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชุมชนอีกด้วย (หทัยชนก คະตะสมบุรณ์, 2563)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

วิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดิน สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยเฉพาะในส่วนการดำเนินงานต่าง ๆ ตามกลยุทธ์ที่กำหนดขึ้น โดยในระยะแรก ควรมุ่งเน้นการลดต้นทุน เริ่มต้นด้วยการทำสัญญากับผู้จัดส่งวัตถุดิบในพื้นที่ใกล้เคียง การลดการสูญเสียจากวัตถุดิบคงคลัง การพัฒนาทักษะของสมาชิกและพนักงาน จากนั้นจึงควรเพิ่มโอกาสทางการตลาดด้วยการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ ปรับบรรจุภัณฑ์ให้เหมาะสมกับช่องทางการจัดจำหน่ายผ่านบริการส่งอาหารเดลิเวอรี่ ขยายช่องทางการจัดจำหน่ายตามร้านกาแฟ ร้านเบเกอรี่ และร้านขนม รวมถึงการทดลองออกบูธวางขายในตึก สำนักงาน หรืออาคารพาณิชย์ ในระยะถัดไปต้องขับเคลื่อนผลักดันให้ขนมบดินเป็นสินค้าโอท็อป แล้วหันมาดำเนินการสร้างแบรนด์ให้เป็นที่รู้จัก ด้วยการปรับบรรจุภัณฑ์ให้โดดเด่นน่าจดจำ ใช้ความเป็นของแท้สร้างแบรนด์เชื่อมโยงเรื่องเล่าความเป็นมา และการบอกต่อปากต่อปากระยะยาวควรนำผลิตภัณฑ์วางจัดจำหน่ายในร้านสะดวกซื้อเซเว่น อีเลฟเว่น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

สำหรับการวิจัยในอนาคต ควรประเมินผลความสำเร็จตามกลยุทธ์ที่กำหนดขึ้นทั้งในเชิงประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในบางกลยุทธ์ควรทำการวิจัยต่อเนื่อง เช่น กลยุทธ์การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ ควรปรับบรรจุภัณฑ์ให้เหมาะสมกับการจัดจำหน่ายผ่านบริการส่งอาหารเดลิเวอรี่ วิสาหกิจชุมชนขนมบดินจำเป็นต้องอาศัยการวิจัยและพัฒนา (R&D) นำผู้เชี่ยวชาญด้านการตลาด ด้านโภชนาการ และด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ขนมโบราณมาเป็นที่ปรึกษา พัฒนาบรรจุภัณฑ์โดยยึดความต้องการของผู้บริโภคเป็นหลัก เมื่อได้บรรจุภัณฑ์ต้นแบบแล้วทำการทดสอบตลาด เพื่อประเมินความเป็นไปได้ และนำมาปรับปรุงเป็นบรรจุภัณฑ์พร้อมนำขนมบดินในภาพลักษณ์ใหม่ออกจัดจำหน่ายต่อไป

คำขอบคุณ

ผู้วิจัยขอขอบคุณประธาน รองประธาน และสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านขนมบดิน ชุมชนมัสดิตสวนพลู แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ที่เปิดโอกาสให้เข้าเก็บข้อมูล อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ระหว่างเก็บข้อมูล และให้การต้อนรับเป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- Alatailat, M., Elrehail, H., & Emeagwali, O. L. (2019). High performance work practices, organizational performance and strategic thinking: A moderation perspective. *International Journal of Organizational Analysis*, 27(3), 370-395.
- Chumme, P. & Khammadee, P. (2021). The development of marketing strategy of community enterprise in Sa Kaeo province. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 12(8), 2777-2783.
- Dhir, S., Dhir, S., & Samanta, P. (2018). Defining and developing a scale to measure strategic thinking. *Foresight*, 20(3), 271-288.
- Dixit, S., Singh, S., Dhir, S., & Dhir, S. (2021). Antecedents of strategic thinking and its impact on competitive advantage. *Journal of Indian Business Research*, 13(4), 437-458.
- Erlina, E., & Hermawan, D. (2021). Marketing mix on customer loyalty at coffee shop in Bandung. *APTISI Transactions on Management*, 5(1), 89-97.
- Satoglu, S., Ustundag, A., Cevikcan, E., & Durmusoglu, M. B. (2018). Lean transformation integrated with industry 4.0 implementation methodology. In Calisir F, Camgoz Akdag, H. (eds). *Industrial engineering in the industry 4.0 era* (pp. 97-107). Springer, Cham.
- Tanzil, A. H., Brandt, K., Wolcott, M., Zhang, X., & Garcia-Perez, M. (2021). Strategic assessment of sustainable aviation fuel production technologies: Yield improvement and cost reduction opportunities. *Biomass and Bioenergy*, 145(April), 105942. <https://doi.org/10.1016/j.biombioe.2020.105942>
- Utaranakorn, P., & Kiatmanaroach, T. (2021). Key characteristics for sustainable sugarcane: A community enterprise in Khon Kaen Province, Thailand. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 42, 495-500.
- Zada, M., Zada, S., Ali, M., Zhang, Y., Begum, A., Han, H., Ariza-Montes, A., Vega-Muñoz, A. (2021). Development of local economy through the strengthening of small-medium-sized forest enterprises in KPK, Pakistan. *Sustainability*, 13, 10502. <https://doi.org/10.3390/su131910502>
- กนกวรรณ พวงประยงค์ และวิภาภรณ์ เครือจันทร์. (2563). กลยุทธ์การบริหารจัดการองค์กรวิสาหกิจชุมชน กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโสมสเทย์อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารวิชาการ มทร. สุวรรณภูมิ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 5(1), 56-71.
- จิธญา ตรังคินาถ, นฤมล ลาภธนศิริไพบูลย์, ยลชนก ขวดพุทรา และปาณิศา วิฑูพงษ์. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการร้านกาแฟและการกลับมาใช้บริการซ้ำของผู้บริโภค. *วารสารนวัตกรรมธุรกิจ การจัดการและสังคมศาสตร์*, 3(1), 42-63.
- ฐิติมา วงศ์อินตา, ชุติมา หวังรุ่งชัยศรี และอนิรุทธ์ ชันธสะอาด. (2561). กระบวนการลดต้นทุนค่าขนส่งและเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเส้นทางเดินรถแบบมัลติครัน สำหรับกรณีศึกษาบริษัทผู้ผลิตชิ้นส่วนรถยนต์. *วิศวกรรมสารเกษมบัณฑิต*, 8(1), 71-90.

- นันทา สุรักษา. (2564). ความเชื่อมั่นและความตรงเชิงสภาพของแบบทดสอบสถานการณ์เพื่อประเมินการคิดเชิงกลยุทธ์. *วารสารการพัฒนาศาสตร์มนุษยศาสตร์และองค์การ*, 13(2), 79-102.
- นุจนาถ นรินทร์, เขียวกา สุขเยี่ยม และสิทธิ์ อีรสรณ์. (2564). การพัฒนาส่วนประสมการตลาดบริการของผลิตภัณฑ์โอท็อปนวัตกรรมชุมชนกำแพงแสน. *วารสารลวาศรี มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี*, 5(2), 92-103.
- ปานจิตร สุขุมาลัย, เอี่ยมพร หลินเจริญ และชำนาญ ปานวงษ์. (2561). อนาคตภาพมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2557 – 2566). *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 14(1), 137-161.
- พัสกร ลีวิศิษฐ์พัฒนา และอนงค์ ศรีโสภา. (2563). การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทสบู่สมุนไพร ผ่านส่วนประสมทางการตลาด. *Rajabhat Journal of Sciences, Humanities & Social Sciences*, 21(1), 55-68.
- มนีรัตน์ รัตนพันธ์. (2559). พฤติกรรมการซื้อขนมพื้นบ้าน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 36(4), 63-75.
- มาตา แก้วแข่ง, สมชาย เทพแสง และสมบูรณ์ บุรศิริรักษ์. (2559). การพัฒนาตัวบ่งชี้การคิดเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารวิจัยและพัฒนาหลักสูตร*, 6(1), 48-66.
- ร้านบ้านขนมบดิน ฮัจยะห์ยุพิน น้อยปลา-ป่าเล็ก มัสยิดสวนพลู. (2565, 26 กรกฎาคม). ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ขนมบดินผ่านเพจเฟซบุ๊กร้านบ้านขนมบดิน ฮัจยะห์ยุพิน น้อยปลา-ป่าเล็ก มัสยิดสวนพลู. Facebook. <https://web.facebook.com/photo.php?fbid=5104155916361217&set=pb.100003005772858.-2207520000.&type=3>
- วนภัทร์ แสงแก้ว. (2564). การสร้างความมั่นคงทางอาชีพและรายได้ของวิสาหกิจชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน 6 กลุ่ม ในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส. *วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 14(3), 172-185.
- วิศิษฐ์ ฤทธิบุญไชย. (2556). ปัจจัยส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าในร้านสะดวกซื้อเซเว่น อีเลฟเว่น ของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 4(2), 40-56.
- วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. (2563). การประเมินเพื่อการพัฒนาความคิดเชิงกลยุทธ์ของผู้เข้าอบรมหลักสูตรนักบริหารระดับสูงในราชการพลเรือนของไทย. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*, 18(2), 101-122.
- ศิรินทีพย์ พิศวง. (2564). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของผู้ประกอบการโอท็อป เพื่อส่งเสริมเครือข่ายองค์ความรู้จังหวัดสุรินทร์. *วารสารชุมชนวิจัย*, 15(4), 28-41.
- สุวรรณ หวังเจริญเดช. (2557). กลยุทธ์การบริหารต้นทุนในยุคโลกาภิวัตน์. *วารสารนักบริหาร*, 34(1), 60-68.
- สัญญา เคนาภูมิ. (2558). แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์*, 2(3), 68-85.
- หทัยชนก คะตะสมบูรณ์. (2563). การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 8(2), 474-488.
- อริย์ธัช อักษรทับ, อีสริ แพทย์เจริญ, ชาญวิทย์ จาตุประยูร และวุฒิพงษ์ ฉั่วตระกูล. (2564). การถอดบทเรียนเพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนแปรรูปลำไยเนื้อสีทอง ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน. *วารสารสุทธิปริทัศน์*, 35(3), 44-61.
- อารีญา จ้อยจำลอง. (2565). การพัฒนาอาหารจำลองเพื่อสื่อสารอาหารอัตลักษณ์พื้นบ้านของชุมชนบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา*, 7(1), 100-112.
- อุทัย ปริญญาสุทินนท์. (2560). “วิสาหกิจชุมชน” ปฏิทรรศน์ในการแข่งขันทางธุรกิจ. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย*, 37(2), 131-150.

กลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย
Strategy for Engagement between Temples and Communities in Tumbon Ta,
Khuntan District, Chiang Rai Province

พระอนุภักดิ์ เขมวรมณี (คิดรักเมือง) | Phra Anuphat Khemaworamethe (Kidrakmuang)^{1*}
นาวิน พรหมใจสา | Nawin Promjisa²
วิกรม บุญนุ่น | Vikram Boonnoon³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับ 1) สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย 2) จัดทำร่างกลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชนตำบลต้า อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย และ 3) ประเมินกลยุทธ์ว่ามีความเหมาะสมกับวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย เป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ที่ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพโดยศึกษาเอกสารสำคัญที่เกี่ยวข้องแบบสอบถามและการสนทนากลุ่มพบว่า

1. สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชนตำบลต้า อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย พบว่า วัดขาดการสื่อสารในด้านเทคโนโลยีที่ถูกต้องและทันสมัย ส่งผลให้วัดถูกลดบทบาทหน้าที่ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมต่อสังคม และอีกปัญหาหนึ่งเกิดจากชุมชนมีการสื่อสารและมีกิจกรรมอื่น ๆ ที่ดีกว่าการเข้าวัดจึงทำให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมา

2. การจัดทำร่างกลยุทธ์พบว่า กลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย จากการวิเคราะห์ SWOT Analysis พบว่า จากตารางการแสดงผล Matrix ที่ได้จากการประเมินกำหนดค่าเฉลี่ยของกลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย ค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ระหว่างจุดแข็งกับโอกาสซึ่งตัดกันที่ 1.5,1

3. ผลการประเมินกลยุทธ์การมีส่วนร่วม พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย โดยประชาชนเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ภาพรวมของการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก และความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย โดยพระสงฆ์เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน

รุก ควรมุ่งเน้นในเรื่อง การพัฒนาส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยวัดและชุมชน กับการพัฒนากระบวนการสื่อสารเทคโนโลยีที่ถูกต้องและเหมาะสม

รับ ควรมุ่งเน้นในเรื่อง การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ที่นำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างแท้จริง

ปรับตัว ควรมุ่งเน้นในเรื่อง การส่งเสริมให้วัดและชุมชนปรับตัวเข้าหากันเพิ่มขึ้น เนื่องจากการทำงานหรือกิจกรรมบางอย่างไม่สอดคล้องการมีส่วนร่วม และการต่อยอดองค์ความรู้อนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีนำไปใช้ประยุกต์การมีส่วนร่วม

ถอนตัว ควรมุ่งเน้นในเรื่อง การปรับตัวหรือการสร้างแรงจูงใจของการมีส่วนร่วมในแผนของรัฐ

คำสำคัญ: กลยุทธ์, การมีส่วนร่วม, วัด, ชุมชน

^{1*} ผู้ประพันธ์อันดับแรก นักศึกษาปริญญาโท สาขาพุทธศาสตร์การพัฒนาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

² ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

³ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

Abstract

The purposes of this research were to study the problem of engagement between temples and communities in Tumbon Ta, Khuntan District, Chiang Rai Province, to create a strategy for engagement between temples and communities, and to evaluate the suitability of the strategy. The research instruments used for data collection included interview forms, and questionnaires. The collected data was then analyzed by using content analysis, percentage, mean, and standard deviation.

The findings of this research were as follows:

1. Firstly, the problem of engagement between temples and communities in Tumbon Ta, Khuntan District, Chiang Rai Province is temples lack of communication in the correct and modern technology; therefore, temples were reduced to the roles of society. Another problem is caused by the fact that communities have other activities than entering temples.

2. Secondly, the creation of the strategy found that a strategy for engagement between temples and communities in Tumbon Ta, Khuntan District, Chiang Rai Province enabled sustainable participation. Temples and communities work together and organize activities related to local cultures and traditions at full capacity. In addition, temples and communities create understanding and lead to sustainable participation as well.

3. Lastly, the evaluation of strategy for engagement found that opinions about strategy for engagement were mixed in Tumbon Ta, Khuntan District, Chiang Rai Province. People found that overview of strategy for engagement at a high level. By monks, it found that overview of strategy for engagement at a high level as well.

Keywords: Strategy, Participation, Measurement, Community

บทนำ

วัดกับชุมชนมีความสัมพันธ์ที่มีระยะเวลาอย่างยาวนานควบคู่กับสังคมไทย เป็นบ่อเกิดของศิลปวัฒนธรรมที่งดงาม และเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดบรรทัดฐานทางสังคมที่คอยควบคุมความประพฤติให้อยู่ในแนวคิดของหลักศีลธรรมและการปฏิบัติ ที่สำคัญวัดยังเป็นศูนย์รวมทางคติทางความเชื่อและความศรัทธาในหลาย ๆ เรื่อง เช่น การศึกษาของคนในสังคมและชุมชนให้กับพระภิกษุ สามเณร รวมถึงคฤหัสถ์ทั่วไป นอกจากนั้นยังเป็นสถานที่ประชุมการทำกิจอื่น ๆ ของคนในชุมชนอีกด้วย ดังที่ พระมหากฤษฎา นันทเพชร (2540: 2) กล่าวว่า ในอดีตสังคมไทยมีการเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและวัดมีลักษณะที่เหนียวแน่น ครอบคลุมทุกชั้นวรรณะ ตั้งแต่กษัตริย์จนถึงราษฎร ดูได้จากกรณีตัวอย่างการบวชเรียนในสมัยอดีต จนมีชนชั้นนำที่จบมาจากวัดมีจำนวนมาก เข้ามาทำประโยชน์ให้กับสังคมอย่างมากมาย รวมถึงเป็นสถานที่สงเคราะห์และอนุเคราะห์แก่ประชาชนในชุมชนที่คอยให้ความรู้ปลูกฝังการพัฒนาคนไปป้อนให้กับสังคม วัดจึงมีบทบาทเป็นพื้นที่ทางสังคม และเป็นที่พักพิงอาศัย เป็นประโยชน์ต่อชุมชนเป็นอย่างมาก ส่วน ทนงชัย บูรณพิสุทธิ์ (2545: 4) กล่าวว่า วัดในพระพุทธศาสนา มีความสำคัญรวมถึงวิถีชีวิตวัฒนธรรม และชุมชนไทยมีความผูกพัน ตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาโดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง และสัญลักษณ์ แห่งความเป็นอารยะธรรมของสังคมไทย ซึ่งวัดในอดีตนอกเหนือจากจะเป็นสถานที่ในพระพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นสถานที่เรียนบาลี นกธรรม รวมถึงเป็นสถานที่แสดงวาทกรรมทางการเมืองการอภิปราย การไต่สวน รวมถึงเป็นสถานที่เลือกตั้งผู้นำทางท้องถิ่น และสถานที่ศึกษาแสดงทางศิลปวัฒนธรรมให้กับกุลบุตร และประชาชนทั่วไป จนกระทั่งเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานทางราชการอื่น ๆ ส่วนพระไพศาล วิสาโล

(2534: 2) กล่าวว่า วัดและชุมชนในไทยเริ่มรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาในช่วง 100 ปีที่ผ่านมา โดยเริ่มจากการพัฒนาสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบท ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงและความสับสนวุ่นวายของสังคม พร้อมกับการลดบทบาทของวัดลดลง วัดจำนวนไม่น้อยจึงหมดคุณค่า การพึ่งพาอาศัยกันเอื้อเพื่อพระสงฆ์กับชาวบ้านมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดเหมือนเช่นในอดีต วัดกับชุมชนหรือบ้านจึงมีช่องว่างต่อกันเป็นเหตุให้คุณค่าแท้ที่เต็มไปด้วยความงดงามทางศีลธรรมและจริยธรรมลดลงตามไปด้วย นอกจากนี้ยังเป็นการซ้ำเติมชาวบ้านให้ได้รับความทุกข์ยากเข้าไปอีก โดยเฉพาะการหาที่พึ่งหรือสรณะความสงบทางกายและใจ ดังนั้น ในปัจจุบันวัดกับชุมชนประสบกับปัญหาการมีส่วนร่วมโดยขาดความสัมพันธ์ เช่น การหันไปหาทางเลือกใช้เทคโนโลยี ที่ทำให้บทบาทจารีตและความเชื่อความสามัคคีลดลง โดยจะเห็นได้จากการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการดำเนินชีวิตที่มีความรวดเร็ว สะดวกสบายขึ้น การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารในการติดต่อ ทำให้วัฒนธรรม กฎหมาย ความเชื่อ จารีต และสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตถูกกลืนและจะหายไปในอนาคต ในปัจจุบันวัดและชุมชน ตำบลท่า อำเภอบางบาล จังหวัดเชียงราย เป็นตำบลหนึ่งที่ถูกรับการพัฒนาแบบด้านเดียว คือการพัฒนาแบบพึ่งคำสั่งของรัฐและการคุกคามในด้านอื่น ๆ และขาดองค์ความรู้การมีส่วนร่วมที่แท้จริง ซึ่งมีวัดจำนวน 11 วัด และชุมชนมีจำนวน 20 ชุมชน เพราะฉะนั้น กลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน เป็นเรื่องที่ต้องตระหนักและให้ความสนใจของสังคมไทย เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา จัดทำร่าง และประเมิน สู่การพัฒนาสังคมให้ยั่งยืนสืบไป

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้มุ่งการศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลท่า อำเภอบางบาล จังหวัดเชียงราย โดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชนของ Hamel and Prahalad (1994: 63-76) แก่นของกลยุทธ์คือการตั้งโจทย์จากคำถามเพื่ออนาคต และเลือกสร้างความสามารถใหม่อย่างมุ่งมั่น ในอีกด้านหนึ่ง กลยุทธ์คือการสร้างทางเลือกที่จะทำหรือไม่ทำในสิ่งที่ตัวเองไม่เลือก ในที่สุดกลยุทธ์คือการลดความเสี่ยงที่จะไม่บรรลุเป้าหมาย เมื่อกล่าวถึงกลยุทธ์ในปัจจุบันอาจสร้างกลยุทธ์ภายใต้มุมมองตั้งแต่ 1. การแบ่งผลประโยชน์ (Fair Share) ด้วยการตอบสนองผู้เกี่ยวข้องโดยลำดับความสำคัญของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อให้เล่นให้ถูกเกม (Right Game) 2. ความเป็นพลวัต หรือ Dynamics ภายใต้การเปลี่ยนแปลง ต้องเข้าใจความยืดหยุ่นและความสมมาตร (Symmetry) ทั้งภายในและภายนอก 3. การพัฒนาและสร้างความสามารถใหม่ให้ตรงกับสภาพแวดล้อมและความต้องการลูกค้าที่เปลี่ยนไป และ 4. การสร้างการเติบโตต่อเนื่อง

จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ความหมายของกลยุทธ์ จากแนวคิดดังกล่าวแล้วสามารถสรุปได้ว่า กลยุทธ์หมายถึงวิถีทางข้อกำหนดที่องค์กรสมควรปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้น ภายใต้ข้อจำกัดของสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก และขีดความจำกัดขององค์กร ซึ่งสามารถเอาชนะคู่แข่งได้โดยการเปลี่ยนจุดอ่อนมาเป็นจุดแข็ง สามารถพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาสให้อยู่เหนือคู่แข่ง บรรลุตามวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ซึ่งมาจากปัญหาหรือความต้องการขององค์กรนั้น

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน จีระพรรณ กาญจนะจิตรา (2530) ให้ความหมายว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มบุคคลหลาย ๆ กลุ่มมารวมกันอยู่ในอาณาเขต และภายใต้กฎหมายหรือข้อบังคับอันเดียวกัน มีการสังสรรค์กัน มีความสนใจร่วมกัน มีผลประโยชน์คล้าย ๆ กัน มีแนวพฤติกรรมเป็นอย่างเดียวกันอย่างง่าย ๆ เช่น ภาษาพูดขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือพูดอีกอย่างหนึ่งคือ มีวัฒนธรรมร่วมกัน

แนวคิดศาสนาและความสัมพันธ์ในระบบความเชื่อของสังคมไทย จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ (2540: 102) ศาสนาหมายถึง การเอาหลักความเชื่อและการปฏิบัติทุกอย่างของบุคคลในสังคม ซึ่งดำเนินไปในระบบเดียวกัน กล่าวคือสมาชิกโดยส่วนใหญ่ยอมรับหลักการและระเบียบประเพณีและการปฏิบัติหลักการในแนวที่ไม่แตกต่างกันเลย เพราะฉะนั้นศาสนาในแง่นี้จึงเป็นความเชื่อและการปฏิบัติร่วมกัน หรือเป็นระบบความเชื่อและการปฏิบัติหนึ่งอย่างเดียวกัน โดยมีการปฏิบัติทั้งโลกนี้และโลกหน้า

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้มีการศึกษาค้นคว้าถึงผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

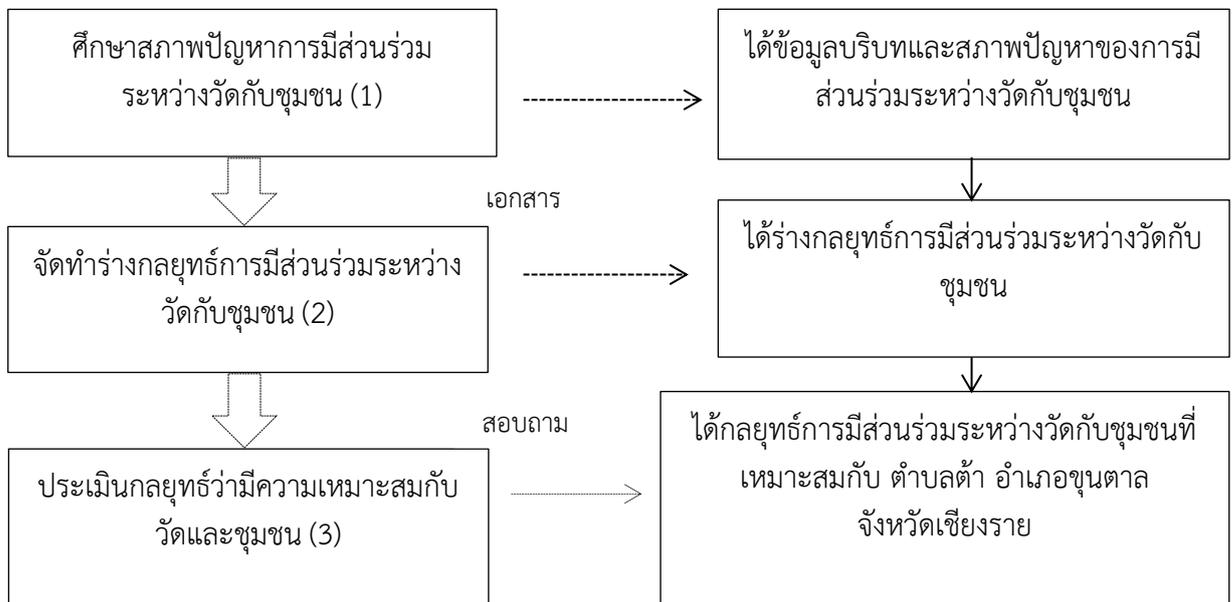
พระครูอุดมธรรมนิเทศ, ดร. (2558: 150) กระบวนการมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการกระทำ ประชาชนที่สมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมกันทำกิจกรรมหรือการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามทิศทางที่ต้องการ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมกลุ่มในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอน โดยร่วมกันคิดหาแนวทางวิธีการ ในการดำเนินงาน ร่วมกันดำเนินการ ร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลง หรือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วม ติดตามการดำเนินงานในกิจกรรมที่ร่วมกันทำรวมทั้งประโยชน์จากกิจกรรมนั้นด้วย สอดคล้องกับ ศุภสวัสดิ์ ชัชวาล (2545: 41-42) กล่าวว่า แนวคิดในการมีส่วนร่วมในการเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบมักจะเกิดขึ้นจาก สาเหตุหลัก 3 ประการด้วยกันคือ

1. ความสนใจและความกังวลร่วมกันของส่วนรวม
2. ความเดือดร้อนและได้พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น มุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน และลงมือกระทำร่วมกัน
3. การตกลงร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่ถึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกัน จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มการทำการสนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม

จากการศึกษาเอกสารพบว่า ปัญหาของการมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชนนั้นเกิดจากการที่ขาดการ สื่อสาร และการดำรงชีวิตของชุมชนที่มีความแตกต่างกันไปตามสภาพของระยะเวลาและวิถีชีวิตที่เร่งรีบและในยุค ปัจจุบัน ซึ่งในปัจจุบันบางชุมชนก็ต้องเผชิญต่อพิษจากเศรษฐกิจ และโรคระบาด ทำให้เกิดความห่างเหินการมีส่วนร่วม และในที่สุดจึงนำไปสู่ปัญหาทางสังคมต่าง ๆ ที่ยากจะแก้ไข

กรอบแนวคิดงานวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน
2. เพื่อจัดทำร่างกลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอบุณฑล จังหวัดเชียงราย
3. เพื่อประเมินกลยุทธ์ว่ามีความเหมาะสมกับวัดและชุมชน ตำบลต้า อำเภอบุณฑล จังหวัดเชียงราย

วิธีดำเนินการวิจัย

ดำเนินงานกลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยดังนี้

ตารางที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

จำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่าง (แผนพัฒนาสามปี เทศบาลตำบลต้า, 2564 และแผน อบต.ต้า, 2563)

หมู่บ้าน	จำนวนประชากรจริง	การคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง	จำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่าง
บ้านดำนาล้อม	1,350	$1,350 \times 381 / 8256$	62
บ้านต่าน้ำอิง	860	$860 \times 381 / 8256$	40
บ้านต้าหลวง	2,781	$2,781 \times 381 / 8256$	128
บ้านต้ากลาง	923	$923 \times 381 / 8256$	43
บ้านต้าหัวฝาย	695	$695 \times 381 / 8256$	32
บ้านพระเนตร	113	$113 \times 381 / 8256$	51
บ้านห้วยโป่ง	534	$534 \times 381 / 8256$	25
รวม	8,256		381

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถาม
2. แบบสัมภาษณ์
3. การสนทนากลุ่ม
4. การวิเคราะห์ SWOT Analysis

3. การรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการแจกสอบถาม โดยผู้วิจัยต้องนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม เมื่อได้แบบสอบถามจึงลงพื้นที่ด้วยตัวเองและชี้แจงต่อผู้สอบถาม คือ พระสงฆ์และประชาชนภายในตำบลต้า อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ในการรวบรวมข้อมูลอย่างละเอียดให้พระสงฆ์และประชาชนทราบก่อนการดำเนินการตอบแบบสอบถาม เมื่อได้แบบสอบถามทั้งหมดแล้วจึงนำไปวิเคราะห์ SWOT Analysis

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การวิเคราะห์การสนทนากลุ่ม เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและสรุปประเด็น (Thematic Analysis) ต้องตรงกับคำถามและการวิจัยและวัตถุประสงค์

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยเรื่องกลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ตามกรอบแนวคิดวิจัย โดยผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1. ศึกษาสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอขุนตาล จังหวัด

เชียงราย ตอนที่ 2. จัดทำร่างกลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย และตอนที่ 3. การประเมินกลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย

สรุปตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย

ตารางที่ 1

จำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวนเพศ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ และศาสนา

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	132	52.8
หญิง	118	47.2
2. สถานภาพ		
สมรส	89	35.6
โสด	99	39.6
หย่าร้าง/แยกกันอยู่	62	24.8
3. ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี		66.8
ปริญญาตรี	70	28.0
สูงกว่าปริญญาตรี	12	4.8
อื่น ๆ	1	0.4
4. อาชีพ		
ราชการ	27	10.8
ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ	35	14.0
เกษตรกร	102	40.8
ค้าขาย	45	18.0
อื่น ๆ	41	16.4
5. ศาสนา		
พุทธ	248	99.2
คริสต์	2	0.8

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย ร้อยละ 52.8 รองลงมา เพศหญิง ร้อยละ 47.2 สถานภาพส่วนมากโสด ร้อยละ 39.6 รองลงมาสมรส 35.6 และหย่าร้าง/แยกกันอยู่ 24.8 ระดับการศึกษามากที่สุดต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 66.8 รองลงมา ปริญญาตรี ร้อยละ 28.0 สูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 4.8 และ อื่น ๆ ร้อยละ 0.4 อาชีพส่วนมาก เกษตรกร ร้อยละ 40.8 รองลงมา ค้าขาย ร้อยละ 18.0 อื่น ๆ ร้อยละ 16.4 ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 14.0 และ ราชการร้อยละ 10.8 การนับถือศาสนาส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 99.2 รองลงมา นับถือศาสนาคริสต์ ร้อยละ 0.8

พบว่า สภาพปัญหาของการมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน จากพระสงฆ์และประชาชน จำนวน 381 รูป/คน ระหว่างวันที่ 25-29 มกราคม 2564 และได้นำข้อมูลมาเทียบเคียงกับเอกสารแล้ว ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมดังนี้ 1. ความห่างเหินของการมีส่วนร่วมเพราะเทคโนโลยีที่มีความทันสมัยเข้ามาแทนที่ 2. การไม่ใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์ในการสร้างกลยุทธ์การมีส่วนร่วม 3. การเข้ามาตรวจสอบของการทำงานของชุมชน หละหลวม และขาดความเข้าใจในการเข้ามาตรวจสอบ 4. อำนาจรัฐแบ่งและกระจายการมีส่วนร่วมวัดและชุมชนไม่ดีเท่าที่ควร การแบ่งแยกให้ชุมชนออกจากวัด เพราะในอดีตการบริหารชุมชนต้องมีวัดควบคู่ด้วย

สรุปตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อจัดทำร่างกลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอลำเภอบึงสามพัน จังหวัดชัยภูมิ

ตารางที่ 2

ข้อ	ข้อความ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย
1.	วัดกับชุมชนมีความเข้าใจและสามัคคีกัน	4.76	0.42	มาก
2.	บรรยากาศในการทำงานระหว่างวัดกับชุมชนเอื้อต่อการสร้างการมีส่วนร่วม	4.56	0.53	มาก
3.	ความสะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรมที่วัดและชุมชนจัดขึ้น	4.70	0.46	มาก
4.	การได้เรียนรู้ถึงการมีส่วนร่วม	4.56	0.52	มาก
5.	การแสดงออกในการแสดงความคิดเห็น	4.60	0.52	มาก
6.	การทำงานเกิดการมีส่วนร่วมและทันสมัย	4.52	0.54	มาก
7.	วัดและชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมบ่อยครั้งและต่อเนื่อง	4.66	0.48	มาก
8.	เกิดการประชาสัมพันธ์ กระจายข้อมูลข่าวสารให้รับรู้ และอย่างทั่วถึง	4.62	0.49	มาก
9.	กิจกรรมที่วัดในภาพรวม ตอบสนองต่อปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างวัดกับชุมชน	4.69	0.47	มาก
10.	วัดกับชุมชนเป็นผู้รับผลประโยชน์ร่วมกัน	4.65	0.53	มาก
11.	ประเมินผลการมีส่วนร่วมโดยเน้นทุกคนร่วมในการทำงาน	4.70	0.47	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		4.62	0.49	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอลำเภอบึงสามพัน จังหวัดชัยภูมิ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.62$) เมื่อเรียงตามรายละเอียดพบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ วัดกับชุมชนมีความเข้าใจกันและสามัคคีกัน ($\bar{X} = 4.75$) รองลงมา กิจกรรมที่วัดในภาพรวม ตอบสนองต่อปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างวัดกับชุมชน และประเมินผลของการมีส่วนร่วมโดยเน้นทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงาน ($\bar{X} = 4.69$) เท่ากัน และความสะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรมที่วัดและชุมชนจัดขึ้น ($\bar{X} = 4.68$)

พบว่า 1. สภาพกลยุทธ์การมีส่วนร่วมในอดีตใช้การกระจายข่าวแบบการสนทนา ขาดการสื่อสารที่ชัดเจน แม่นยำ ทำให้กลยุทธ์การมีส่วนร่วมเข้าไม่ถึง เข้าถึงเฉพาะคนบางกลุ่ม เกิดคนจำนวนน้อยที่เข้าไปมีส่วนร่วม 2. กลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชนที่พัฒนาขึ้นใหม่คือ การพึ่งพาเทคโนโลยี การสื่อสาร และการใช้นวัตกรรมที่ทันสมัย ที่มีความชัดเจนรวดเร็ว เข้าใจง่ายต่อการเข้ามามีส่วนร่วม ประหยัดเวลา และสามารถเข้ามาได้ทุกเพศทุกวัย 3. กลยุทธ์การมีส่วนร่วมจัดทำขึ้นเน้นการจัดทำขั้นตอนต่างๆ ให้ชัดเจนทั่วถึง และประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด 4. วัดกับชุมชนสามารถติดต่อสื่อสาร ประชาสัมพันธ์กิจกรรมงานต่าง ๆ โดยพัฒนาใช้เทคโนโลยี เช่น อินเทอร์เน็ต บนมือถือ โปรแกรม Facebook, Line แทนที่จะเป็นศาลาการเปรียญอย่างในสมัยก่อน

สรุปตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อประเมินกลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอุนताल จังหวัดเชียงราย
 ตารางที่ 3

ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก	จุดแข็ง S	จุดอ่อน W
โอกาส (O)	SO (รุก)	WO (ปรับตัว)
	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยวัดและชุมชน - การพัฒนากระบวนการสื่อสารเทคโนโลยีที่ถูกต้องและเหมาะสม 	<ul style="list-style-type: none"> - การส่งเสริมให้วัดและชุมชนปรับตัวเข้าหากันเพิ่มขึ้น เนื่องจากการทำงานหรือกิจกรรมบางอย่างไม่สอดคล้องกับการมีส่วนร่วม - การต่อยอดองค์ความรู้อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีนำไปใช้ประยุกต์การมีส่วนร่วม
อุปสรรค (T)	ST (รับ)	WT (ถอนตัว)
	<ul style="list-style-type: none"> - การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชนที่นำไปสู่การปฏิบัติ 	<ul style="list-style-type: none"> - การปรับตัวหรือการสร้างเสริมแรงจูงใจของการมีส่วนร่วมในแผนพัฒนาของรัฐบาล

การวิเคราะห์ประเด็นยุทธศาสตร์

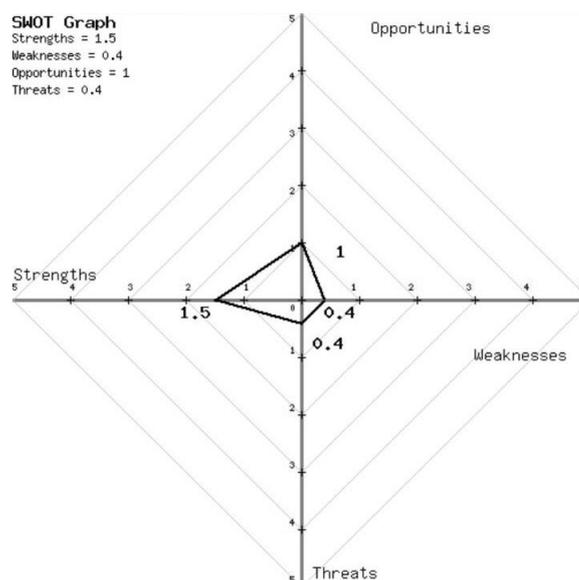
รุก หมายถึง การพัฒนาส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยวัดและชุมชน และการพัฒนากระบวนการสื่อสารเทคโนโลยีที่ถูกต้องและเหมาะสม

รับ หมายถึง การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชนที่นำไปสู่การปฏิบัติ

ปรับตัว หมายถึง การส่งเสริมให้วัดและชุมชนปรับตัวเข้าหากันเพิ่มขึ้น เนื่องจากการทำงานหรือกิจกรรมบางอย่างไม่สอดคล้องกับการมีส่วนร่วม และการต่อยอดองค์ความรู้อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีนำไปใช้ประยุกต์การมีส่วนร่วม

ถอนตัว หมายถึง การปรับตัวหรือการสร้างเสริมแรงจูงใจของการมีส่วนร่วมในแผนพัฒนาของรัฐบาล

ภาพที่ 1 การจัดทำ Matrix กำหนดค่าเฉลี่ยกลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอุนताल จังหวัดเชียงราย

จากภาพที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า Matrix ที่ได้ผลจากการประเมินค่าเฉลี่ยกลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอบุณฑล จังหวัดเชียงราย ค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ระหว่าง Strengths และ Opportunities ซึ่งตัดกันที่ 1.5,1 ดังนั้นกลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอบุณฑล จังหวัดเชียงราย อยู่ในสถานการณ์ที่มีจุดแข็ง คือในวัดกับชุมชนซึ่งอยู่นอกตัวเมืองของจังหวัดที่มีสภาพเป็นชนบท ถึงแม้ว่าจะได้รับพัฒนาแล้ว การแข่งขันในการครองชีพน้อยกว่าคนในตัวเมือง และภายในชุมชนยังมีความสามัคคีกัน จึงทำให้มีจุดแข็งในเรื่องของการพัฒนาส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ส่วน โอกาส กลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอบุณฑล จังหวัดเชียงราย ก็ยังมีโอกาสในการพัฒนา ซึ่งจะเห็นได้จากงานประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญของวัดและชุมชน ประชาชนจะมาปรึกษาหารือทางวัดขอความคิดเห็น เสนอแนะอยู่เสมอ ส่วน จุดอ่อน วัดและชุมชนยังมีข้อบกพร่องในการพัฒนาการมีส่วนร่วม คือ ขาดการเข้าถึง ข้อมูลต่าง ๆ ที่ต้องการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เช่น การใช้เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาท ตัวอย่าง โทรศัพท์มือถือ ที่ปัจจุบันมีการพัฒนาให้สามารถใช้โปรแกรม Facebook, Line เป็นต้น จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่จะสามารถพัฒนาให้เกิดการมีส่วนร่วมได้มากยิ่งขึ้น และ ภัยคุกคาม ที่มาจากกระแสสังคมที่มีการพัฒนาเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งการมีส่วนร่วมระหว่างวัดและชุมชนในปัจจุบันก็ถูกคุกคามด้วย ทั้งปัจจัยภายนอกคือการมีสิ่งเร้าใจ ความทันสมัยใหม่ อาจจะทำให้ละเลยและประหยัดกว่า และเสียเวลาน้อยกว่า เช่น เทคโนโลยีที่ถูกพัฒนาขึ้นมาแทนที่การมีส่วนร่วมแบบเดิมที่ต้องไปฟังเทศน์บนศาลาใช้เวลาเป็นชั่วโมง แต่เทคโนโลยีสามารถพัฒนาให้สิ่งที่เทศน์เหล่านั้น สั้นลง เรียบง่าย เข้าใจง่าย และเสียเวลาน้อยกว่า ปัจจัยภายใน คือการคุกคามกันเอง การใส่ร้ายกันเอง จึงทำให้ต้องพัฒนากลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชนให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษากลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลต้า อำเภอบุณฑล จังหวัดเชียงราย กล่าวได้ว่า

1. การศึกษาสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน พบว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน เมื่อเรียงตามรายประเด็นพบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ วัดกับชุมชนมีความเข้าใจกันและสามัคคีกัน ($\bar{X} = 4.75$) ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า วัดและชุมชนต่างพึ่งพาอาศัยกันเป็นส่วนใหญ่ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่เป็นทางการคือ กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และการนัดกันประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นหรือแนวทางการพัฒนาชุมชน ส่วนที่ไม่เป็นทางการคือ การพบปะสนทนาตามสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน เช่น ในวัด ตลาด เป็นต้น ซึ่งทำให้ในบางครั้งงานทุกอย่างก็สามารถลุล่วงลงไปได้เพราะชุมชนและมีความหลากหลายของแนวคิดและความถนัด ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหามงคโลกานต์ ฐิตตธมโม (2553: 2) ในประเด็นของความหลากหลายในความแตกต่างในเรื่องประเพณีวัฒนธรรม และความแตกต่างด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ลัทธิ ความเชื่อ หลักการอยู่ร่วมกันในกระแสสังคมพหุวัฒนธรรมตามหลักการของแต่ละศาสนา คือการอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวพุทธ คือการรักษาศีล 5 พุทธเจ้าเพราะไม่สร้างความแตกแยกให้เกิดในชุมชน ทำตนให้เป็นประโยชน์ ชุมชนชาวคริสต์ ส่งเสริมให้มีการเปิดกว้างแต่ละชุมชนสู่สังคมอย่างเท่าเทียมกัน ให้ทุกคนหันมาเข้าใจความแตกต่างกับความรู้อันมีอยู่

2. กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนที่จัดทำขึ้น พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือประชาชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการทำงาน ($\bar{X} = 4.47$) โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนจะแบ่งตามอายุ ความถนัด อาชีพ และเพศ ซึ่งจะมีการมอบหมายงานจากผู้เชี่ยวชาญในการทำกิจกรรมนั้น ๆ สอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2557: 45) ได้กล่าวถึงปัญหาของการพัฒนาชุมชน คือการขาดการเรียนรู้ในการค้นหาและการมองข้ามทุนของชุมชน ถูกครอบงำจากทุนภายนอก อันเกิดจากการส่งเสริมการพัฒนาของภาครัฐ จนทำให้ชาวบ้านขาดความมั่นใจ ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ พึ่งตนเองไม่ได้ รอคอยงบประมาณช่วยเหลือ จนทำให้ไม่พัฒนาศักยภาพของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ อภิชาติ พันธเสน (2559: 11) แต่หลายครั้งพบว่าปัญหายังคงดำรงอยู่ อันเนื่องมาจากการไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้อง

เหมาะสม หรือการไม่คำนึงถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ละเลยอัตลักษณ์ และวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนและชุมชนในพื้นที่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยยังขาดการเรียนรู้ การป้องกัน แก้ไข และปรับเปลี่ยนความขัดแย้ง ตลอดจนการเยียวยาและสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม

3. การประเมินกลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน พบว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการร่วมกันภายในวัดและชุมชน ($\bar{X} = 4.73$) คือ การมีส่วนร่วมที่เป็นทางการ คือ มีการนัดแนะ สถานที่ เวลาที่จะทำกิจกรรมหรือปรึกษาหารือข้อยุติหรือกิจกรรมนั้น ๆ ส่วนการมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการ คือ การพบปะหารือกันทั่วไป อย่างเช่นพบกันถามปัญหาหรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นทั่วไป และนอกจากนั้นการประเมิน กลยุทธ์การมีส่วนร่วม ก็ได้ประเมินจากผลวิเคราะห์ ข้อมูลโดยการ SWOT Analysis พบว่า Matrix ที่ได้ผลจากการประเมินค่าเฉลี่ยกลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลท่า อำเภอบางบาล จังหวัดจันทบุรี ค่าเฉลี่ย สูงสุดอยู่ระหว่าง Strengths และ Opportunities ซึ่งตัดกันที่ 1.5,1 ดังนั้นกลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับ ชุมชน ตำบลท่า อำเภอบางบาล จังหวัดจันทบุรี อยู่ในสถานการณ์ที่มีจุดแข็ง คือในวัดกับชุมชนซึ่งอยู่นอกตัวเมือง ของจังหวัดที่มีสภาพเป็นชนบทถึงแม้ว่าจะได้รับพัฒนาแล้ว การแข่งขันในการครองชีพน้อยกว่าคนในตัวเมือง และภายในชุมชนยังมีความสามัคคีกัน จึงทำให้มีจุดแข็งในเรื่องของการพัฒนาส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม ระหว่างวัดกับชุมชน ส่วน โอกาส กลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ตำบลท่า อำเภอบางบาล จังหวัด จันทบุรี ก็ยังมีโอกาสในการพัฒนาซึ่งจะเห็นได้จากงานประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญของวัดและชุมชน ประชาชน จะมาปรึกษาหารือทางวัดขอความคิดเห็นเสนอแนะอยู่เสมอ ส่วน จุดอ่อน วัดและชุมชนยังมีข้อบกพร่องในการ พัฒนาการมีส่วนร่วม คือ ขาดการเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ที่ต้องการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เช่น การใช้เทคโนโลยี เข้ามามีบทบาท ตัวอย่าง โทรศัพท์มือถือที่ปัจจุบันมีการพัฒนาให้สามารถใช้โปรแกรม Facebook, Line เป็นต้น จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่จะสามารถพัฒนาให้เกิดการมีส่วนร่วมได้มากยิ่งขึ้น และภัยคุกคามที่มา จากกระแสสังคมที่มีการพัฒนาเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งการมีส่วนร่วมวัดและชุมชนในปัจจุบันก็ถูกคุกคามด้วย ทั้งปัจจัย ภายนอกคือ การมีสิ่งเร้าใจ ความทันสมัยใหม่ อาจจะทำให้ดีกว่าและประหยัดกว่า และเสียเวลาน้อยกว่า เช่น เทคโนโลยี ที่ถูกพัฒนาขึ้นมาแทนที่การมีส่วนร่วมแบบเดิมที่ต้องไปพึ่งเทศน์บนศาลาใช้เวลาเป็นชั่วโมง แต่เทคโนโลยีสามารถ พัฒนาให้สิ่งที่เทศน์เหล่านั้น สั้นลง เรียบง่าย เข้าใจง่าย และเสียเวลาน้อยกว่า ปัจจัยภายใน คือ การคุกคามกันเอง การใส่ร้ายกันเอง จึงทำให้ต้องพัฒนากลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชนให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้

1. การศึกษาสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชนควรศึกษาสภาพปัญหา ที่เกิดขึ้นอย่างทั่วถึง และแท้จริงภายในวัดและชุมชน
2. การจัดทำกลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ควรมีการพัฒนาสร้างเครื่องมือที่ทันสมัยต่อความ เปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์
3. การประเมินกลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ควรประเมินกลยุทธ์เพื่อให้แน่ใจว่ากลยุทธ์ ที่กำหนดขึ้นมีความเหมาะสมกับความต้องการและสถานการณ์ของวัดและชุมชนหรือไม่

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาปัญหาและแนวทางในการกำหนดทิศทางกลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ที่ครอบคลุม
2. การวิจัยครั้งต่อไปอาจศึกษาการมีส่วนร่วมรูปแบบ บ้าน วัด โรงเรียน ให้เกิดการพัฒนามากยิ่งขึ้นเพื่อ สนับสนุนให้ภายในชุมชนเกิดความสามัคคียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จิระพรรณ กาญจนะจิตตรา. (2530). การพัฒนาชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ. (2540). สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ทองชัย บูรณพิสุทธิ์. (2545). บทบาทวัดกับชุมชนเมืองบางรัก กรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพัฒนาชนบทศึกษา, มหาวิทยาลัยมหิดล
- ประเวศ วะสี. (2557). ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคน ศักยภาพแห่งความสร้างสรรค์. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน
- พระมหากฤษฎา นันทเพชร. (2540). ทศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- พระมหามงคลกานต์ ฐิตตธมโม. (2553). การอยู่ร่วมกันในสังคมวัฒนธรรมในประเทศไทย. กรณีศึกษาพหุวัฒนธรรม ในอำเภอเมือง เชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พระไพศาล วิสาโล. (2534). สถานะและชะตากรรมของมนุษย์ในยุคคอมพิวเตอร์. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระครูอุดมธรรมนิเทศ, ดร. (2558). เอกสารประกอบการสอนวิชา การบริหารงานพัฒนา DS8717 Development Administration, สำนักวิชาสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- ศุภสวัสดิ์ ชัชวาล. (2545). การปกครองท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมของประชาชน, กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อภิชัย พันธเสน. (2559). แนวคิด ทฤษฎี และภาพรวมของการพัฒนา. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
- Hamel. G. and Prahalad. C.K. (1994). Competing for the Future. Boston, MA: Harvard University Press.

กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานนอกระบบ:
กรณีศึกษา กลุ่มคนขับรถแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย
Strategies for Developing the Quality of Working Life for Informal Labor:
A Case Study of Taxi Drivers in Chiang Rai Province

หาญศักดิ์ พวงจักรธา | Hansak Puangjakta^{1*}

นาวิน พรหมใจสา | Nawin Promjaisa²

วิกรม บุญนุ่น | Wikrom Boonnoon³

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย 2) เพื่อสร้างกลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย เป็นการวิจัยแบบผสมที่ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเอกสารสำคัญที่เกี่ยวข้อง ใช้แบบสอบถาม และการสนทนากลุ่ม ปัญหาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับรถแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย สภาพปัญหาที่พบมากที่สุดในกลุ่มของคนขับแท็กซี่ คือ ด้านการดำรงชีวิตของคนขับรถแท็กซี่พบว่า การบริโภคอาหารไม่ครบ 3 มื้อ ใช้ชีวิตไม่ถูกสุขลักษณะ รวมถึงมีที่อยู่อาศัยไม่มั่นคงปลอดภัย ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ได้รับค่าตอบแทนไม่สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่นคนขับรถแท็กซี่มีความสัมพันธ์ที่ติดต่อกันในครอบครัว ชุมชน และด้านความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงในอาชีพพบว่า คนขับรถแท็กซี่ไม่ได้รับความมั่นคงในอาชีพ และการช่วยเหลือสนับสนุนจากรัฐบาล นอกจากนี้การสร้างกลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย จากการวิเคราะห์ SWOT Analysis พบว่า ผลการประเมินกำหนดค่าเฉลี่ยสถานะแวดล้อมศักยภาพการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย ค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ระหว่างจุดอ่อน กับ โอกาส แสดงให้เห็นว่าสถานะแวดล้อมหรือสถานการณ์ของศักยภาพการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย ในขณะนี้อยู่ในสถานการณ์ สงสัยยังมีคำถาม (จุดอ่อน - โอกาส) จากผลการวิจัยอธิบายได้ว่าสถานการณ์ของคนขับแท็กซี่มีโอกาสเป็นข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันอยู่หลายประการ แต่ติดขัดอยู่ตรงที่มีปัญหาอุปสรรคที่เป็นจุดอ่อนหลายอย่างเช่นกัน ดังนั้นทางออกคือกลยุทธ์การพลิกตัว เพื่อจัดการหรือแก้ไขจุดอ่อนภายในต่าง ๆ ให้พร้อมที่จะสามารถฉกฉวยโอกาสที่จะเข้ามาได้

คำสำคัญ: แรงงานนอกระบบ, กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิต, คุณภาพชีวิตการทำงานของ

^{1*} ผู้ประพันธ์อันดับแรก นักศึกษาสาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาศาสตร์ สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาศาสตร์ สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาศาสตร์ สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Abstract

This study aimed (1) to examine problems affecting the working life quality of Chiang Rai taxi drivers, and (2) to formulate strategies for improving the working life quality of Chiang Rai taxi drivers. This mixed-method study employed documentary analysis, a questionnaire and focus group were used for quantitative and qualitative investigation. The results showed that: the problems affecting the working life quality of Chiang Rai taxi drivers, in descending order, indicated that the living conditions of taxi drivers were inadequate food (3 meals per day), unhealthy lifestyle, and insecure housing. Their economic conditions were such that their income from taxi fares did not match the current economic situation. Their interpersonal relationship conditions revealed that taxi drivers showed good bonding with their family and community. Their career advancement and stability were insecure, but they did receive support from the government. In addition, the strategies for developing the working life quality of Chiang Rai taxi drivers by SWOT analysis showed that the mean of the potential condition for the development of the working life quality of Chiang Rai taxi drivers indicated that the highest mean was at the area between weaknesses and opportunities, which meant that the condition or the potential development for the working life quality of taxi drivers in Chiang Rai was at a questionable status (weaknesses-opportunities). The findings could thus explain the circumstances of taxi drivers that they have opportunities as competitive advantages while obstacles were also observed from weaknesses. Therefore, turnaround-oriented strategies were proposed in order to handle or fix internal weaknesses for readiness in seizing every incoming opportunity.

Keywords: Informal Labor, Strategies for Development Quality of Life, Quality of Working Life

บทนำ

จังหวัดเชียงราย ตั้งอยู่ทางทิศเหนือสุดของประเทศไทย อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 805 กิโลเมตร ขนาดพื้นที่ทั้งสิ้น 11,524.904 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตทิศเหนือติดสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ทิศตะวันออกติดสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทิศใต้ติดจังหวัดพะเยา ทิศตะวันตกติดจังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,282,544 คน ประกอบด้วยจังหวัดเชียงรายเป็นเมืองท่องเที่ยว จึงมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาจังหวัดเชียงรายเป็นจำนวนมาก จากข้อมูลสถิติปี พ.ศ.2559 ที่ผ่านมามีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาในจังหวัดเชียงรายถึง 2,782,424 คน จำแนกเป็นคนไทย 2,298,952 คน ชาวต่างชาติ 483,472 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติจังหวัดเชียงราย, 2561) จากจำนวนประชากรนักท่องเที่ยวข้างต้นจึงเป็นที่มาของปัญหาระบบขนส่งมวลชนในจังหวัดเชียงราย จากอดีตที่มีรถโดยสารแบบประจำทางทั้งภายในจังหวัดและภายนอกจังหวัดอยู่นั้น ทั้งนี้ก็ยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ทั้งหมดในจังหวัดเชียงราย การบริการขนส่งโดยรถแท็กซี่จึงมีความจำเป็นมากในระบบขนส่งมวลชนในจังหวัดเชียงราย

แต่ทว่าผู้ประกอบการคนขับรถแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย ยังคงจัดประเภทของแรงงานเป็นแรงงานนอกระบบที่มีความสำคัญต่อการลดปัญหาการว่างงาน แต่แรงงานนอกระบบเหล่านี้กลับไม่มีหลักประกันด้านสวัสดิการและการคุ้มครองต่าง ๆ ทางสังคมที่พึงจะได้รับตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งบัญญัติไว้โดยตรงกับสิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพ คือ มาตรา 44 “บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับหลักประกันความปลอดภัยและสวัสดิภาพในการทำงาน รวมทั้งหลักประกันในการดำรงชีพทั้งในระหว่างการทำงานและเมื่อพ้น

ภาวะการณ์การทำงาน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดสำหรับความหมายของคำว่า สิทธิ คือเป็นอำนาจของบุคคลที่กฎหมายบัญญัติรับรองไว้ว่าจะกระทำการใดได้อย่างอิสระ รวมทั้งบุคคลนั้นย่อมมีสิทธิที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการใดให้แก่ตนและตนก็ย่อมมีหน้าที่กระทำต่อบุคคลอื่นภายใต้สิทธิของบุคคลอื่นนั้นด้วย ทั้งนี้ เพื่อมิให้การใช้สิทธิของบุคคลแต่ละคนล่วงเกินสิทธิของบุคคลอื่น ดังเช่น ที่ผู้ประกอบการอาชีพคนขับรถแท็กซี่ในจังหวัดเชียงรายพึงจะได้รับในสิทธิที่ควรพึงได้รับ

จากการศึกษาที่เกี่ยวข้อ ผู้วิจัยพบว่า มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแรงงานนอกระบบ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบ และกลไกสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานนอกระบบภาคบริการกรณีศึกษากลุ่มคนขับแท็กซี่ ปัญหาส่วนใหญ่เป็นปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต การประกอบอาชีพ และการจัดสวัสดิการทางสังคม และกลุ่มคนขับรถแท็กซี่ในจังหวัดเชียงรายเป็นแรงงานนอกระบบกลุ่มหนึ่ง ที่มีสภาพปัญหาและความต้องการทางสังคมที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการทำมาหากินซึ่งกว่าจะหารายได้เลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวเพื่อความอยู่รอด ต้องเผชิญกับความยากลำบาก มีความเสี่ยงต่ออุบัติเหตุจากการทำงาน ขาดความมั่นคงในอาชีพและรายได้ ขาดโอกาสเข้าถึงบริการพื้นฐานต่าง ๆ

ด้วยข้อเท็จจริงดังกล่าวผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญของปัญหา และมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพปัญหาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหรือสร้าง กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานนอกระบบของกลุ่มคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย ผลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงรายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้นำข้อมูลไปปรับใช้และพัฒนายกระดับคุณภาพชีวิตแรงงานนอกระบบกลุ่มอื่น ๆ ให้ดีขึ้นต่อไป

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้มุ่งการศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานนอกระบบ กรณีศึกษากลุ่มคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย โดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานของ Cascio (2006, 24-25) คาสซิโอ กล่าวถึงคุณภาพชีวิตการทำงานใน 2 มิติ

มิติแรกคุณภาพชีวิตการทำงานจะเกี่ยวข้องกับเป้าประสงค์และการดำเนินการขององค์กร เช่น ด้านนโยบาย ด้านการดูแลที่เสมอภาค ด้านความสัมพันธ์ของคนทำงาน และด้านความปลอดภัยในการทำงาน

มิติที่สองคุณภาพชีวิตการทำงานจะเกี่ยวข้องกับการรับรู้ของคนทำงานที่รู้สึกว่าการปลอดภัยค่อนข้างเป็นที่พอใจ มีความเจริญก้าวหน้าและสามารถพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ ในความหมายนี้จะหมายถึงคุณภาพชีวิตการทำงานที่เกี่ยวข้องกับระดับที่เป็นขอบเขตที่แท้จริงของความต้องการของมนุษย์ ได้แก่ ค่าตอบแทน ความมั่นคงในการทำงาน ความปลอดภัยในการทำงาน สุขภาพ การมีส่วนร่วม การพัฒนาความก้าวหน้า การแก้ปัญหาความขัดแย้ง การติดต่อสื่อสารและความภาคภูมิใจ มีความเจริญก้าวหน้า สามารถพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ได้

แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป และนิยมนำมาใช้เป็นบรรทัดฐานในการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ ซึ่งมีอยู่หลายแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นแนวคิดลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ (Maslow's Hierarchy of Needs) (Maslow, 1970, 35-46) กล่าวถึง บุคคลจะมีความต้องการที่เรียงลำดับจากคะแนนระดับพื้นฐานไปยังระดับสูงสุด เห็นได้ว่าตามธรรมชาติแล้วมนุษย์มีความต้องการมากมายหลายอย่าง จนไม่มีขอบเขตจำกัด ซึ่งทั้งความต้องการที่เกิดจากความคิดคำนึง หรือความต้องการด้านจิตใจ หรือความต้องการทางกายซึ่งเป็นความต้องการที่ขาดมิได้ และในบรรดาความต้องการต่าง ๆ ของมนุษย์นั้นยากที่จะได้รับการสนองตอบจนเป็นที่พอใจ เพราะเป็นเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคล

Maslow เชื่อว่ามนุษย์ต้องได้รับการตอบสนองขั้นพื้นฐาน คือ ความต้องการทางร่างกายก่อนจึงจะเกิดแรงจูงใจในระดับที่สูงขึ้นต่อไป เป็นความต้องการความปลอดภัย และความต้องการทางสังคมตามลำดับ

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้มีการศึกษาค้นคว้าถึงผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

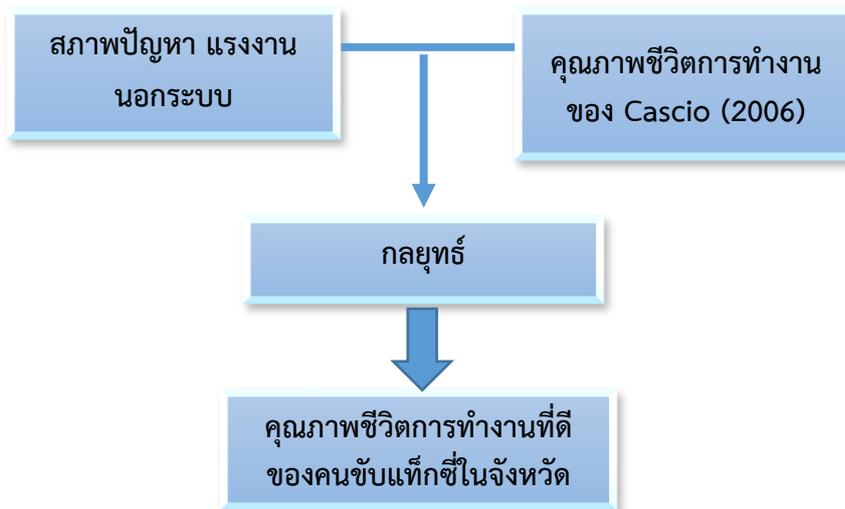
สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2551, 4) ระบุความหมายว่างานนอกระบบ คือผู้ที่ทำงานหรือก่อให้เกิดกิจกรรมในภาคเศรษฐกิจที่ถูกกฎหมายแต่เป็นแรงงานที่ไม่ได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมายแรงงานหรือมีกฎหมายคุ้มครองแต่ยังไม่ได้รับสิทธิหรือการดูแลเท่าที่ควร นอกจากนี้ยังรวมถึงการทำงานหนัก ความมั่นคงในการทำงานมีน้อย ไม่มีกฎเกณฑ์การใช้งานที่แน่นอน ไม่มีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพและมีคุณภาพชีวิตที่ต่ำ มีฐานะยากจนมีรายได้ไม่แน่นอนรวมถึงผู้ประกอบการอาชีพอิสระ และผู้รับจ้างของทั้งในสถานประกอบการที่เป็นหลักแหล่ง เร่ร่อนรับจ้างทั่วไป รับประทานอาหารที่บ้าน รับประทานอาหารหรือรับงานเฉพาะช่วงทั้งภาคการผลิตภาคการบริการรวมถึงผู้ทำงานรับจ้างภาคเกษตรที่มีการจ้างไว้แน่นอนหรือรับจ้างทำงานตามสัญญา อาจถูกเอารัดเอาเปรียบ อันเนื่องมาจากการไม่มีกฎหมายรับรองสิทธิและไม่มีองค์กรตัวแทนเพื่อการเจรจาต่อรอง

สอดคล้องกับ นฤมล นิราทร, ชไมพร รุ่งฤกษ์ฤทธิ์, สุชาดา สนามชวด และกัลยา ไทยวงษ์ (2550, 48) ศึกษาเรื่องแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแรงงานนอกระบบ ผลการศึกษาพบว่า แรงงานนอกระบบกลุ่มต่าง ๆ มีการศึกษาต่ำ รายได้น้อย มีความไม่มั่นคงด้านรายได้ แรงงานส่วนใหญ่ (ยกเว้นแรงงานภาคเกษตรกรรมที่ไม่ใช่เกษตรกรรับจ้าง) ยังไม่มีการรวมกลุ่ม แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีหนี้สิน มีค่าใช้จ่ายด้านอภายมุข ปัญหาที่พบคือ การขาดโอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุน ปัญหาสภาพการทำงานที่ไม่ปลอดภัย ขาดการดูแลเด็กและคนชรา สำหรับความต้องการด้านการพัฒนาความรู้ ทักษะฝีมือ การตลาด การบริการและการบัญชี ส่วนการคุ้มครองทางสังคมคือการรักษาพยาบาล เงินช่วยเหลือกรณีเจ็บป่วยจากงานและกรณีสูงอายุ การเข้าถึงแหล่งทุนการประกอบอาชีพ เป็นต้น แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ มีเครือข่ายทางสังคมที่คอยให้คำปรึกษาหรือช่วยเหลือยามประสบปัญหาและมีความต้องการเข้าสู่ระบบการประกันสังคม ส่วนในด้านความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ การบริหารจัดการแรงงานนอกระบบต้องแตกต่างจากการบริหารแรงงานในระบบ เนื่องจากแรงงานนอกระบบไม่มีนายจ้าง ผู้มีบทบาทสำคัญคือรัฐบาลและตัวแรงงานนอกระบบ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการเชิงรุก ฉะนั้นการสร้างระบบการคุ้มครองทางสังคมควรมีจุดหมายเพื่อให้แรงงานมีหลักประกันความมั่นคงในชีวิต ได้รับการคุ้มครองตามสิทธิในฐานะที่เป็นแรงงาน

จากการศึกษาเอกสารทำให้พบว่า ปัญหาแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่เป็นปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต การประกอบอาชีพ และการจัดสวัสดิการทางสังคม ที่มีสภาพปัญหาและความต้องการทางสังคมที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการทำมาหากิน ซึ่งกว่าจะหารายได้เลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวเพื่อความอยู่รอด ต้องเผชิญกับความยากลำบาก และมีความเสี่ยงต่ออุบัติเหตุจากการทำงาน ขาดความมั่นคงในอาชีพและรายได้ ขาดโอกาสเข้าถึงบริการพื้นฐานต่าง ๆ รวมไปถึงสิทธิที่ผู้ประกอบการอาชีพของคนขับแท็กซี่ที่ควรพึงได้รับ ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาสภาพปัญหา เพื่อนำไปสู่การกำหนดจะเป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยขึ้นโดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานของ Cascio (2006, 40) คาสซิโอ กล่าวว่า คุณภาพชีวิตการทำงาน ได้แก่ ค่าตอบแทน ความมั่นคงในการทำงาน ความปลอดภัยในการทำงาน สุขภาพ การมีส่วนร่วม การพัฒนาความก้าวหน้า การแก้ปัญหาความขัดแย้ง การติดต่อสื่อสารและความภาคภูมิใจ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อสร้างกลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การศึกษาเชิงสำรวจ (Surveys Research) และเขียนรายงานเชิงพรรณนาเน้นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งภาคประชาสังคม เกี่ยวกับกลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของกลุ่มคนขับรถแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย

ประชากร/ตัวอย่าง

วิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มคนขับรถแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย ที่จดทะเบียนไว้กับกรมการขนส่งจังหวัดเชียงราย ล่าสุดเมื่อ 13 มีนาคม 2561 มีจำนวนทั้งสิ้น 253 คน มีจำนวนขนาดกลุ่มตัวอย่าง 155 คน โดยใช้การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie & Morgan (1970, pp. 608-609) และใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling)

วิธีวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีดำเนินการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้แทนกลุ่มคนขับรถแท็กซี่ จำนวน 5 คน กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 5 คน นักวิชาการภาครัฐที่มีผลงานวิชาการด้านการพัฒนาแรงงานนอกระบบ จำนวน 3 คน ภาคประชาสังคม จำนวน 2 คน เพื่อทบทวนวิเคราะห์ถึงคุณภาพชีวิตการทำงาน ความต้องการทางสังคม และแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของกลุ่มคนขับรถแท็กซี่ โดยการสำรวจรายชื่อ คุณสมบัติ ประสบการณ์ ผลงานวิชาการที่เกี่ยวข้องหรือมีตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบ รวมทั้งจัดทำบัญชีรายชื่อกลุ่มผู้แทนให้ข้อมูล และใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มคนขับรถแท็กซี่ ผู้วิจัยศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ นำมาเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดและสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงาน ความต้องการทางสังคมและกลยุทธ์ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงาน นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อ

ตรวจสอบและปรับแก้ไขตามข้อเสนอแนะ นำผลการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาความตรงตามเนื้อหา โดยการใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (IOC: Item Objective Index) นำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน และผู้วิจัยวิเคราะห์นำผลวิเคราะห์หาความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม มีค่าเฉลี่ยของดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ได้เท่ากับ 0.704 เพื่อตรวจแก้ไขการใช้ภาษาในแบบสอบถามให้ถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้นก่อนไปทดสอบ (Try Out) กับกลุ่มคนขับรถแท็กซี่จำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้ เพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือหรือหาความความเที่ยงและความเชื่อถือได้ของแบบสอบถาม (Reliability) ของ Cronbach' Alpha ได้ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.952 และผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้กลุ่มคนขับรถแท็กซี่ทราบ อธิบายวิธีการทำแบบสอบถามอย่างละเอียด

เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์การสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) มีลักษณะข้อคำถามที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์ในการทำวิจัย และถูกกำหนดไว้พอสังเขปเท่านั้น เพื่อเป็นการชักจูงใจให้บุคคลที่เข้าร่วมสนทนา และแสดงความคิดเห็นตอบประเด็นคำถามให้ได้กว้างขวางลึกซึ้ง และละเอียดที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งการสนทนาจะมีลักษณะเปิดกว้างให้ผู้เข้าร่วมสนทนาแต่ละคนวิพากษ์วิจารณ์หรือมีข้อสงสัยพร้อมผู้เข้าร่วมสนทนาคนอื่น ๆ หรือตอบข้อพิพาทจากการสนทนากลุ่ม โดยมีการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาคุณภาพชีวิตการทำงานและความต้องการทางสังคมของกลุ่มคนขับรถแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย และดำเนินการโดยใช้เทคนิค SWOT Analysis เป็นเครื่องมือวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค โดยมีหลักการเก็บรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบความเห็นพ้องต้องกันกับผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม นำผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis จัดทำเป็นแบบสอบถาม เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ประเมินศักยภาพ ตามกรอบคำถามการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ประกอบด้วยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูล การสนทนากลุ่มเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและสรุปประเด็น (Thematic Analysis) ต้องตรงกับคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยเรื่องกลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานนอกระบบกรณีศึกษากลุ่มคนขับรถแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพตามกรอบแนวคิดการวิจัย โดยผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอเป็น 2 ตอนคือ ตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย และตอนที่ 2 ผลการจัดทำร่างสร้างกลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย สามารถแสดงรายละเอียดได้ดังนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา สถานภาพการสมรส รายได้เฉลี่ยต่อเดือนในการขับรถแท็กซี่ ตามที่อยู่อาศัยปัจจุบัน

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (N=155)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	153	98.70
หญิง	2	1.30
อายุ		
น้อยกว่า 25 ปี	29	18.70
25 – 35 ปี	52	33.50
36 – 45 ปี	74	47.70
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษาหรือเทียบเท่า	12	7.70
มัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า	38	24.50
มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	94	60.60
อนุปริญญา	5	3.20
ปริญญาตรี	6	3.90
สถานภาพสมรส		
โสด	19	12.30
แต่งงาน	122	78.70
หย่าร้าง	14	9.00
รายได้เฉลี่ย		
5,001 – 10,000 บาท	7	4.50
10,001 – 15,000 บาท	75	48.40
มากกว่า 15,000 บาท	73	47.10
ที่อยู่อาศัย		
หอพัก	19	12.30
บ้านเช่า	5	3.20
บ้านของตนเอง	118	76.10
บ้านพ่อแม่	10	6.50
บ้านญาติ	3	1.90

จากตารางที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 153 คน คิดเป็นร้อยละ 98.70 ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 36 – 45 ปี จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 47.70 มีระดับการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า จำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 60.60 ส่วนใหญ่แต่งงานแล้ว จำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 78.70 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนในการขับรถแท็กซี่ ส่วนใหญ่ 10,001 – 15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 48.40 และอยู่อาศัยปัจจุบัน ส่วนใหญ่พักอาศัยบ้านของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 76.10

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์การศึกษาสภาพปัญหาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพปัญหาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย

ประเด็น	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ด้านการดำรงชีวิต	4.51	0.54	มากที่สุด
ความสัมพันธ์กับผู้อื่น	3.84	0.49	มาก
ด้านความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงในอาชีพ	3.71	0.82	มาก
ด้านเศรษฐกิจ	4.29	0.47	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่าเฉลี่ยสภาพปัญหาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย ในด้านการดำรงชีวิตอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51$) รองลงมาด้านเศรษฐกิจในภาพรวมแต่ยังอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.29$) และด้านความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงในอาชีพน้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.84$)

ตอนที่ 2 ผลการจัดทำร่างสร้างกลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์แบบสอบถาม นำมาเสนอข้อมูลในการสนทนากลุ่ม ณ วัดมุงเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย โดยผู้เข้าร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็น และร่วมกันวิเคราะห์ SWOT Analysis ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ SWOT Analysis โดยแบ่งเป็นปัจจัยภายใน คือ Strengths จุดแข็ง Weaknesses จุดอ่อน และปัจจัยภายนอกคือ Opportunities โอกาส Threats อุปสรรค รายละเอียดดังนี้

ปัจจัยภายใน

Strengths จุดแข็ง

1. ราคาถูกกว่าเมื่อเทียบกับการจ้างเหมารถโดยสารทั่วไป
2. มาตรฐานการบริการที่มีคุณภาพ โดยคนขับรถทุกคนและรถทุกคันผ่านการตรวจสอบ
3. ไม่มีอัตรา จำนวนรถและคนขับสามารถเพิ่มขึ้นได้อย่างไม่จำกัด
4. ธุรกิจมีความเป็นอิสระ แม้นมีกฎเกณฑ์หรือข้อจำกัด
5. มีค่าดำเนินงานที่ต่ำ ให้ลูกค้าและคนขับรถเป็นฝ่ายติดต่อกันเองโดยตรง
6. สร้างอิสระให้แก่คนขับ คนขับสามารถทำงานในเวลาใดก็ได้ที่ต้องการ

Weaknesses จุดอ่อน

1. คนขับแท็กซี่บางรายไม่ปฏิบัติตามในกรอบ บริการไม่ดีหรือมีการฉ้อโกงเกิดขึ้นทำให้เสียภาพลักษณ์
2. คนขับแท็กซี่ไม่ใช่พนักงานประจำ ระดับความภักดีที่คนขับมีต่อบริษัทจึงเรียกได้ว่าค่อนข้างต่ำ
3. เมื่อเทียบเป็นครั้ง คนขับรถได้รับค่าจ้างขั้รถน้อยกว่าการเป็นแท็กซี่
4. ภาระค่าใช้จ่ายและหนี้สินมีมากกว่ารายได้
5. การมีค่านิยมในการดำเนินชีวิตเน้นความสุขแต่ยังไม่พอเพียงในชีวิต
6. ยังไม่มีความมั่นคงในอาชีพและการสนับสนุนจากรัฐบาล

Opportunities โอกาส

1. ลูกค้าส่วนมากมีปัญหาเกี่ยวกับระบบรถโดยสารทั่วไป ทั้งเรื่องราคาที่สูงและสถานการณ์การเรียกรถไม่ได้เพราะไม่มีหรือถูกปฏิเสธ
2. รัฐบาลให้โอกาสในการพัฒนาการบริการแท็กซี่ให้มีคุณภาพ
3. สามารถขยายไปยังพื้นที่นอกเมืองได้ เพราะพื้นที่นอกเมืองนั้นไม่มีแท็กซี่บริการ
4. สามารถต่อยอดเกิดเป็นบริการเสริมได้ เช่น บริการรับส่งผู้สูงอายุไปโรงพยาบาล บริการรับส่งเด็กไปโรงเรียน

Threats อุปสรรค

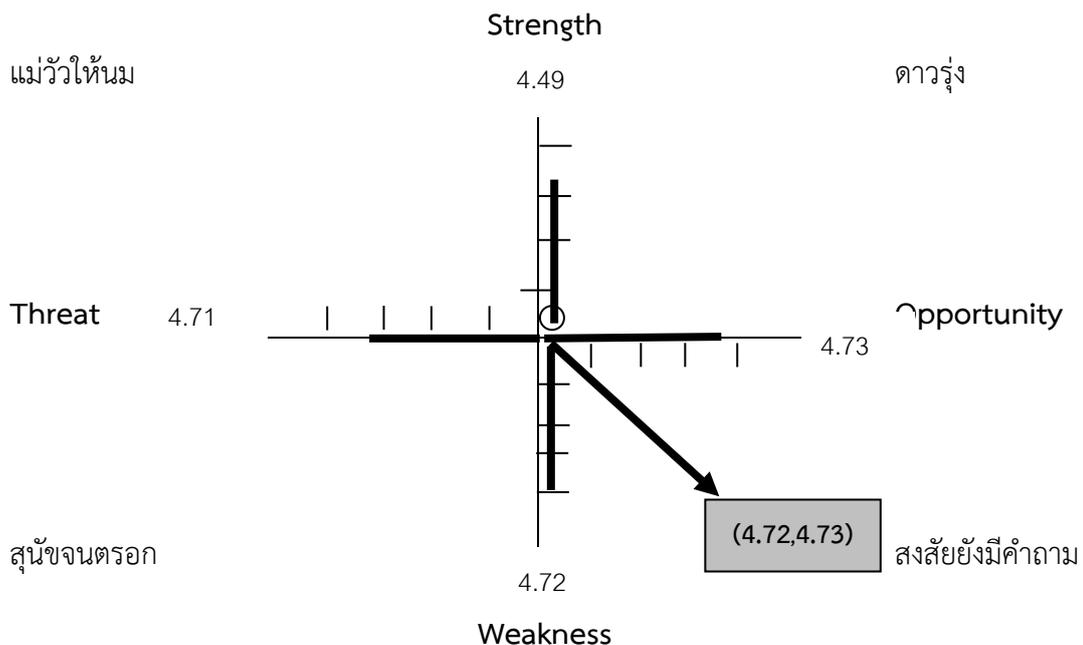
1. คนขับรถได้รับส่วนแบ่งค่าตอบแทนที่ไม่สูง ซึ่งอาจจะทำให้คนขับรถไม่ยอมขับส่งผู้โดยสารระยะใกล้
2. กฎระเบียบในประเทศมีเยอะ ทำให้การปฏิบัติตนลำบาก
3. มีการแข่งขันที่สูงขึ้นและจำนวนรถแท็กซี่เพิ่มมากขึ้นทำให้มีการแย่งลูกค้ามากขึ้น

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ SWOT Analysis มาลงในแบบประเมิน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุม ได้แสดงความคิดเห็นเพื่อนำไปกำหนดในตาราง Matrix ดังปรากฏผลสรุปได้ในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการพัฒนาคูณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงรายในภาพรวม

ปัจจัยภายในและภายนอก	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
จุดแข็ง	4.49	0.74	มากที่สุด
จุดอ่อน	4.72	0.50	มากที่สุด
โอกาส	4.73	0.53	มากที่สุด
อุปสรรค	4.71	0.54	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า ค่าเฉลี่ยการพัฒนาคูณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย ในภาพรวมปัจจัยภายในที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ จุดอ่อน ($\bar{X} = 4.72$) และปัจจัยภายนอกที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ โอกาส ($\bar{X} = 4.73$)

ภาพที่ 2 การจัดทำ Matrix กำหนดค่าเฉลี่ยสภาวะแวดล้อมศักยภาพการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย

จากภาพที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า แสดง Matrix ที่ได้จากการประเมินกำหนดค่าเฉลี่ยสภาวะแวดล้อมศักยภาพการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงรายค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ระหว่าง จุดอ่อน กับ โอกาส ซึ่งตัดกันที่ (4.72,4.73) ดังนั้นสภาวะแวดล้อมหรือสถานการณ์ของศักยภาพการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงรายในขณะนี้อยู่ในสถานการณ์ สภาวะแวดล้อมศักยภาพการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย มีปัจจัยภายในที่อ่อนแอ แต่มีปัจจัยภายนอกดี โดยมีจุดอ่อนในเรื่องคนขับแท็กซี่บางรายไม่ปฏิบัติตามกรอบปฏิบัติ บริการไม่ดีหรือมีการฉ้อโกงเกิดขึ้นทำให้เสียภาพลักษณ์ และเมื่อเทียบเป็นครั้ง คนขับรถได้รับค่าจ้างข้รถน้อยกว่าการเป็นแท็กซี่ รองลงมา คนขับแท็กซี่ไม่ใช้พนักงานประจำ ระดับความภักดีที่คนขับมีต่อบริษัทจึงเรียกได้ว่าค่อนข้างต่ำ และการมีค่านิยมในการดำเนินชีวิตเน้นความสุขแต่ยังไม่พอเพียงในชีวิต และยังไม่มีความมั่นคงในอาชีพและการสนับสนุนจาก

รัฐบาล ด้านโอกาส มีโอกาสในเรื่องของลูกค้ำส่วนมากมีปัญหาที่ระบบโดยสารทั่วไป ทั้งเรื่องราคาที่ยังสูง และสถานการณ์การเรียกรถไม่ได้เพราะไม่มีหรือถูกปฏิเสธ และสามารถต่อยอดเกิดเป็นบริการเสริมได้ เช่น บริการรับส่งผู้สูงอายุไปโรงพยาบาล บริการรับส่งเด็กไปโรงเรียน รองลงมาในเรื่องของความสามารถขยายบริการไปยังพื้นที่นอกเมืองได้ เพราะพื้นที่นอกเมืองนั้นไม่มีแท็กซี่บริการ และเมื่อมองมิติของภาครัฐบาลที่ให้โอกาสในการพัฒนาการบริการแท็กซี่ให้มีคุณภาพก็สามารถขยายฐานการให้บริการได้

ตารางที่ 4 ผลการกำหนดทิศทางการพัฒนาคูณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย

ปัจจัยภายในและ ปัจจัยภายนอก	จุดแข็ง (S)	จุดอ่อน (W)
โอกาส (O)	SO (รุก)	WO (ปรับตัว)
	- สร้างรูปแบบการบริการในราคาที่ถูกลงกว่าเมื่อเทียบกับการจ้างเหมารถโดยสารทั่วไป	- ร่วมสร้างกฎเกณฑ์การทำงานร่วมกัน
อุปสรรค (T)	ST (รับ)	WT (ถอนตัว)
	- เพิ่มส่วนแบ่งค่าตอบแทนให้กับคนขับรถแท็กซี่	- กำหนดค่าตอบแทนให้มีความเหมาะสมกับงานและการบริการ

การวิเคราะห์ประเด็นกลยุทธ์

รุก ควรมุ่งเน้นในเรื่อง สร้างรูปแบบการบริการในราคาที่ถูกลงกว่าเมื่อเทียบกับการจ้างเหมารถโดยสารทั่วไป

รับ ควรมุ่งเน้นในเรื่อง เพิ่มส่วนแบ่งค่าตอบแทนให้กับคนขับรถแท็กซี่

ปรับตัว ควรมุ่งเน้นในเรื่อง ร่วมสร้างกฎเกณฑ์การทำงานร่วมกัน

ถอนตัว ควรมุ่งเน้นในเรื่อง กำหนดค่าตอบแทนให้มีความเหมาะสมกับงานและการบริการ

อภิปรายผล

จากการศึกษากลยุทธ์เรื่อง กลยุทธ์การส่งเสริมคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานนอกระบบภาคบริการ กรณีศึกษากลุ่มคนขับรถแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. คุณภาพชีวิตการทำงานของกลุ่มตัวอย่างคนขับรถแท็กซี่ เมื่อพิจารณาจากกรอบแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานของ Cascio (2006, 24-25) ได้แก่ ค่าตอบแทน การดำรงชีวิต ความสัมพันธ์กับผู้อื่น ความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงในอาชีพ และด้านเศรษฐกิจ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ส่วนมากมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,000 – 15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 48.40 และเมื่อวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย ด้านการดำรงชีวิต และด้านเศรษฐกิจคนขับรถแท็กซี่มีระดับความคิดเห็นว่าตนประสบปัญหาคุณภาพชีวิตทั้ง 2 ด้านนี้อยู่ในระดับมากที่สุด และในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น รวมไปถึงด้านความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงในอาชีพ เป็นปัญหาคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับมาก พบว่ามีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของ นฤมล นิราทร, ชไมพร รุ่งฤกษ์ฤทธิ์, สุชาดา สนามชวด และกัลยา ไทยวงษ์ (2550, 70) ในประเด็นเกี่ยวกับค่าตอบแทน ความมั่นคงในการทำงาน ความปลอดภัยในการทำงาน สุขภาพ การมีส่วนร่วม การพัฒนาความก้าวหน้า การแก้ปัญหาความขัดแย้ง การติดต่อสื่อสาร และความภาคภูมิใจที่ว่าแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่อพยพมาจากต่างจังหวัดเพื่อหางานทำ อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด หรือบ้านเช่าราคาถูก มีการศึกษาน้อย รายได้น้อยไม่สม่ำเสมอไม่แน่นอน คุณภาพชีวิตต่ำกว่ามาตรฐาน มีความไม่มั่นคงทางรายได้ แรงงานส่วนใหญ่ยังไม่มีกรรวมกลุ่ม มีหนี้สิน ปัญหาที่พบคือ การขาดโอกาสเข้าถึงแหล่งทุน ปัญหาสภาพการทำงานที่ไม่ปลอดภัย ต้องเผชิญกับปัญหาสุขภาพ อุบัติเหตุในการทำงาน ขาดสิทธิประโยชน์และโอกาสที่จะยกระดับสถานะทางสังคมของตนเองให้สูงขึ้น สำหรับความต้องการการพัฒนาความรู้ ทักษะฝีมือ การตลาด การบริการและการบัญชี ส่วนการคุ้มครองทางสังคมคือ การรักษาพยาบาล เงินช่วยเหลือกรณีเจ็บป่วยจากการทำงานและกรณีสูงอายุ

การเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อประกอบอาชีพ แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีเครือข่ายทางสังคมที่คอยให้คำปรึกษา หรือช่วยเหลือยามประสบปัญหา และมีความต้องการเข้าสู่ระบบประกันสังคม

2. การเสนอกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการ SWOT Analysis พบว่า ตารางแสดง Matrix ที่ได้จากการประเมินกำหนดค่าเฉลี่ยสถานะแวดล้อมศักยภาพการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย ค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ระหว่างจุดอ่อน กับ โอกาส ซึ่งตัดกันที่ (4.72,4.73) ดังนั้นสถานะแวดล้อมหรือสถานการณ์ของศักยภาพการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย ขณะนี้อยู่ในสถานการณ์สถานะแวดล้อมศักยภาพการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย มีปัจจัยภายในที่อ่อนแอ แต่มีปัจจัยภายนอกที่ดีคือ การมีโอกาสดังกล่าว โดยจุดอ่อน จากผลการวิจัยพบว่า คนขับแท็กซี่บางรายไม่ปฏิบัติตามในกรอบการบริการไม่ดีหรือมีการฉ้อโกงเกิดขึ้น ทำให้เสียภาพลักษณ์ รวมไปถึงคนขับแท็กซี่ซึ่งไม่ใช่พนักงานประจำระดับความภักดีที่คนขับมีต่อบริษัทจึงเรียกว่าค่อนข้างต่ำ และการมีค่านิยมในการดำเนินชีวิตเน้นความสุขแต่ยังไม่พอเพียงในชีวิต และยังไม่มีความมั่นคงในอาชีพและไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ส่วนในเรื่องของปัจจัยภายนอกคือ โอกาส ในด้านลูกค้าส่วนมากที่มีปัญหากับระบบรถโดยสารทั่วไป ทั้งเรื่องราคาที่ค่อนข้างสูงและสถานการณ์การเรียกรถไม่ได้เพราะไม่มีหรือถูกปฏิเสธจากการเลือกใช้บริการขนส่ง และคนขับรถแท็กซี่สามารถต่อยอดเกิดเป็นบริการเสริมได้ เช่น บริการรับส่งผู้สูงอายุไปโรงพยาบาล บริการรับส่งเด็กไปโรงเรียน รองลงมาเรื่องความสามารถขยายการบริการไปยังพื้นที่นอกเมืองได้ เพราะพื้นที่นอกเมืองนั้นไม่มีแท็กซี่บริการ และรัฐบาลให้โอกาสในการพัฒนาการบริการแท็กซี่ให้มีคุณภาพ ทั้งนี้แล้วผู้วิจัยจึงวิเคราะห์เป็นประเด็นกลยุทธ์ได้ดังนี้

รุก ควรมุ่งเน้นในเรื่อง สร้างรูปแบบการบริการในราคาที่ถูกลงกว่าเมื่อเทียบกับการจ้างเหมารถโดยสารทั่วไป รับ ควรมุ่งเน้นในเรื่อง เพิ่มส่วนแบ่งค่าตอบแทนให้กับคนขับรถแท็กซี่

ปรับตัว ควรมุ่งเน้นในเรื่อง ร่วมสร้างกฎเกณฑ์การทำงานร่วมกัน

ถอนตัว ควรมุ่งเน้นในเรื่อง กำหนดค่าตอบแทนให้มีความเหมาะสมกับงานและการบริการ

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การส่งเสริมคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานนอกระบบภาคบริการ กรณีศึกษา กลุ่มคนขับรถแท็กซี่ในจังหวัดเชียงราย ทำให้ทราบถึงคุณภาพชีวิตการทำงานและความต้องการทางสังคมของกลุ่มคนขับรถแท็กซี่ รวมทั้งกลยุทธ์ในการที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของกลุ่มคนขับรถแท็กซี่ ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตการทำงานของคนขับรถแท็กซี่ ดังนี้

1. ภาครัฐ ได้แก่ กระทรวงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรกำหนดรูปแบบและประเภทของสวัสดิการให้สอดคล้องกับหลักสิทธิอย่างเท่าเทียมเสมอภาค และสนับสนุนให้มีการจัดสวัสดิการกองทุนสำหรับผู้ประกอบอาชีพคนขับรถแท็กซี่ เพื่อเป็นการช่วยเหลือผลักดันให้ผู้ประกอบอาชีพคนขับรถแท็กซี่มีความมั่นคง ซึ่งจะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตของคนขับแท็กซี่ที่ดีขึ้น

2. ภาคเอกชน ได้แก่ เจ้าของรถ และสหกรณ์รถแท็กซี่ ควรสนับสนุนให้คนขับรถแท็กซี่ร่วมจัดสวัสดิการตามความต้องการและพึงพาตนเอง และสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการจัดสวัสดิการของกลุ่มคนขับแท็กซี่จำแนกตามกลุ่ม ประเภทรถแท็กซี่ เนื่องจากผู้ประกอบการอาชีพคนขับรถแท็กซี่แต่ละกลุ่มประเภทนั้น มีความต้องการทางสังคม รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิต และความต้องการสวัสดิการแตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

นฤมล นิราทร และคณะ. (2550). แผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแรงงานนอกระบบ. สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน. สถาบันวิจัยและคำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550" ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 124 ตอนที่ 47 ก, 24 สิงหาคม 2550, น. 12-13.

สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2551). โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง ระบบคุ้มครองและสร้างความมั่นคง สำหรับแรงงานนอกระบบ. กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์.

สำนักงานสถิติแห่งชาติจังหวัดเชียงราย. (2561). จำนวนสถิตินักท่องเที่ยว. สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2561. จาก <http://chiangrai.nso.go.th>.

ภาษาอังกฤษ

Cascio, W.F. (2006). *Managing Human Resources: Productivity, Quality of Work Life, Profits* (7thed.). New York: McGraw-Hill.

Krejcie, R.V., & Morgan. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological measurement*, 3(3).

Maslow, A. (1970). Human needs theory: Maslow's hierarchy of human needs. In R.F. Craven & C.J. Hirnle (Eds.), *Fundamental of Nursing: Human Health and Function*. (3rd ed.) Philadelphia: Lippincott.

ความเป็นอาณานิคมจากส่วนกลางในงานของ สวงน โชติสุขรัตน์¹

The Colonialism in Sa-nguan Chotsukharat Literary Works

ธนพร หมูคำ | Thanaporn Mookham^{2*}
ทัตพิชา สกกุลสืบ | Tatpicha Sakulsueb³

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์งานของ สวงน โชติสุขรัตน์ ในชุดประวัติศาสตร์ล้านนา จำนวน 4 เล่ม ที่ตีพิมพ์เผยแพร่โดยสำนักพิมพ์ศรีปัญญา ได้แก่ คนดีเมืองเหนือ (2552) ประเพณีไทยภาคเหนือ (2553) ตำนานเมืองเหนือ (2554) และประชุมตำนานล้านนาไทย (2555) โดยอธิบายผ่านแนวคิดอาณานิคม (Colonialism) ของ เอ็ดเวิร์ด ซาอิด (Edward Said) แนวคิดภาพแทน (Representation) ของ สจิวต ฮอลล์ (Stuart Hall) แนวคิดอุดมการณ์ (Ideology) ของ หลุยส์ อัลตัสเซอร์ (Louis Althusser) และแนวคิดวาทกรรม (Discourse) ของ มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ผลการศึกษาพบว่า สวงน โชติสุขรัตน์ นำเสนองานชุดนี้ผ่านอุดมการณ์สำนึกรักท้องถิ่น ภายใต้แนวคิดอาณานิคม 3 ลักษณะ คือ ความเป็นอาณานิคมจากส่วนกลางโดยไม่รู้ตัว การผลิตซ้ำวาทกรรมความเป็นไทยผ่านการประกอบสร้างวัฒนธรรมท้องถิ่นตามชนบส่วนกลาง การเขียนชีวประวัติบุคคลสำคัญท้องถิ่นตามต้นแบบส่วนกลาง ความเป็นอาณานิคมถูกประกอบสร้างผ่านบุคคลสำคัญจากส่วนกลางให้มีบทบาทในงานเขียน เลือกใช้ต้นแบบงานเขียนจากส่วนกลางทั้งโครงสร้าง การใช้คำ และสำนวนภาษา ตอบสนองวาทกรรมความเป็นไทยตามกระแสหลัก โดยเชื่อมโยงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นกระแสรอง เพื่อให้อยู่ภายใต้อาณานิคมของส่วนกลาง ขณะเดียวกันได้โต้กลับส่วนกลางโดยนำเสนอภาพแทนท้องถิ่นว่า มีความเสมอภาคในหน้าประวัติศาสตร์ กระแสหลักผ่านการผลิตซ้ำวาทกรรมความเป็นไทย

คำสำคัญ: ความเป็นอาณานิคมจากส่วนกลาง, วรรณกรรมท้องถิ่น, สวงน โชติสุขรัตน์

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง กลวิธีการเล่าเรื่องและศิลปะการใช้ภาษาในวรรณกรรมล้านนา ของ สวงน โชติสุขรัตน์

^{2*} ผู้ประพันธ์อันดับแรก, ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง thanapornnai@gmail.com

³ อาจารย์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง thatpic@hotmail.com

Abstract

This article aimed at analysing Sanguan Chotsukrat 's literary works from the Lanna History Set consisting of Tamnan Muang Nuea (2011), Kon Dee Muang Nuea (2009), Prapenee Thai Pak Nuea (2008), and Prachum Tamnan Lanna Thai (2012). The explanation of analysis applied the concepts of Colonialism by Edward Said, Representation by Stuart Hall, Ideology by Louis Althusser, and Discourse by Michel Foucault for summarizing topics and presenting them in analytical description.

The result found that Sanguan Chotsukrat presented his works with an ideology of local royalty consciousness under 3 characters. Colonialism that was 1) unconsciously colonialism from the central sector, Sanguan reproduced 'Thainess' discourse with the construction of local culture following the central tradition and wrote the bibliography of local wisdoms in the same style of central pattern. 2) Colonialism was constructed by the important people from central sector, Sanguan Chotsukharat the pattern of writing in a style of the central sector including structure, word use, and expression to respond to the Thainess discourse that was a mainstream and linking to local culture that was a sub-stream for making the local culture lie under the central colonialism. However, there was a react discourse by presenting the representation of locals that has the equality as it appeared in history by using the reproducing of Thainess discourse.

Keywords: Central Colonialism, Local literature, Sanguan Chotsukrat

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แนวคิดอาณานิคม (Colonialism) เป็นแนวคิดของเอ็ดเวิร์ด ซาอิด (Edward Said, 1995, อ้างใน สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2559: 236) ที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาความสัมพันธ์ของการแผ่อำนาจของจักรวรรดิ (empire) หนึ่ง ๆ ซึ่งมักมีความสัมพันธ์ระหว่าง 2 กลุ่ม โดยกลุ่มหนึ่งมีอำนาจเหนือกว่าอีกกลุ่ม และพยายามแผ่อำนาจอิทธิพลของตน ลัทธิจักรวรรดินิยมในประวัติศาสตร์ตะวันตกในอดีตคือการแผ่ขยายอำนาจของบรรดาประเทศเจ้าอาณานิคม เพื่อสถาปนาตนเองให้มีอำนาจเหนือกว่าประเทศอาณานิคม จากแนวคิดอาณานิคมดังกล่าว เมื่อนักวิชาการนำมาอธิบายในงานทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์โดยนิยามหลังอาณานิคมนิยามว่า เป็นการศึกษาวัฒนธรรมที่ได้รับผลกระทบจากอาณานิคมนิยามตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ความหมายตามนัยนี้จึงกว้างมาก เนื่องจากผลกระทบจากการล่าอาณานิคมไม่ได้เป็นเพียงแค่การครอบงำทางการทหารหรือการเอาเปรียบทางเศรษฐกิจการค้าเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวพันกับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ผ่านการสร้างเรื่องเล่า ตำนาน หรือวาทกรรมอื่น ๆ ให้เกิดการรับรู้ จึงกล่าวได้ว่าการล่าอาณานิคมไม่ได้หมายถึงการสถาปนาอำนาจเพียงแค่นั้นพื้นที่ทางกายภาพเท่านั้น ยังหมายรวมถึงการครอบงำพื้นที่ทางจิตวิญญาณอีกด้วย (สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2559: 236-237)

การนำแนวคิดอาณานิคมมาเป็นแนวทางการวิเคราะห์ครั้งนี้ เพื่อวิเคราะห์วิธีการเขียนของสงวน โชติสุขรัตน์ ในงานชุดนี้ว่ามีการนำกระบวนการถ่ายทอดเรื่องราว เนื้อเรื่อง ตามขนบของวรรณกรรมส่วนกลางอย่างไร หรืองานเขียนชุดนี้ได้ถูกครอบงำเชิงวัฒนธรรมลักษณะใดบ้าง ทั้งนี้ยังได้นำแนวคิดอุดมการณ์ (Ideology) ของสจิวท ฮอลล์ (Stuart Hall) แนวคิดภาพแทน (Representation) ของหลุยส์ อัลตุสเซอร์ (Louis Althusser) และแนวคิดวาทกรรม (Discourse) ของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ซึ่งเป็นกลุ่มนักคิดหลังโครงสร้างนิยม

มาอธิบายประกอบการวิเคราะห์และการตีความ เพื่อให้เห็นภาพแทนความเป็นเมืองเหนือหรือล้าหน้าตามที่ผู้ประพันธ์นำคำว่า “ล้าหน้า” มาใช้อธิบายในงาน ทั้งนี้คำว่า “ล้าหน้า” ที่ถูกประกอบสร้างให้เกิดการรับรู้ในความเป็นคนพื้นเมืองกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคท้องถิ่นเหนือ และเป็นส่วนหนึ่งของพลเมืองในประเทศไทย หลังการรวมศูนย์เป็นประเทศไทย กล่าวได้ว่าผู้ที่มีอำนาจกว่าได้ใช้กระบวนการหลอมรวมความเป็นศูนย์กลางสัมพันธ์กับความรู้กับอำนาจและนำเสนอความจริงเพื่อเชื่อมโยงความเป็นระบบ ระเบียบหรือการเมืองเข้าไปในกระบวนการประกอบสร้างนั้น ความเป็นส่วนกลางอาจหมายถึงการใช้ระเบียบ กฎเกณฑ์เข้าควบคุมกลุ่มต่าง ๆ ที่มีฐานะ บทบาทต่อยกกว่าให้อยู่ในขอบตามทีส่วนกลางกำกับ วาทกรรมอาณานิคมจึงตอกย้ำความเหนือกว่าของส่วนกลาง ท้องถิ่นคือความเป็นอื่นที่มีกรอบคิดแตกต่างจากกฎเกณฑ์ที่ส่วนกลางผลิตสร้างผ่านความรู้ที่ความเป็นอาณานิคมจึงครองความเป็นศูนย์กลางของระบบคุณค่าความหมาย (วีรชัย ชื่นจันทร์แดง, 2562: 124) การรวมศูนย์จึงเป็นการปฏิบัติการของวาทกรรมการพัฒนาชาติผ่านสถาบัน องค์กร ภาครัฐ เอกชนหรือทำหน้าที่กีดทับ ปิดกั้น สวมรอยวัฒนธรรมท้องถิ่นภายใต้ความเป็นอื่นในการพัฒนาชาติ อันเป็นความสัมพันธ์ที่แนบแน่นและสลับซับซ้อนระหว่างอำนาจ ความรู้ ความจริง เอกสิทธิ์และความเป็นอื่น (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549: 5) ในความเป็นอื่นหรือการกลายให้เป็นอื่น (The Othering) ในมุมมองของส่วนกลางที่มองท้องถิ่นจึงเปรียบได้กับตะวันตกรวมตะวันออกด้วยความเป็นอื่น ดังการอธิบายแนวคิดอาณานิคมในงานของเชห์ลา เบอร์นี (Shehla Burney) ที่นำเสนอความเป็นตะวันออกในสายตาตะวันตกว่า ภาพแทนความเป็นตะวันออกภายใต้โลกทัศน์ของตะวันตกที่ผ่านกระบวนการประกอบสร้างทางสังคม ความเป็นตะวันออกอยู่ในฐานะความเป็นอื่นที่ถูกทำให้กลายเป็นสภาพที่ดำรงอยู่เป็นเรื่องปกติและเป็นสิ่งที่แท้จริงผ่านเรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ งานวรรณกรรม ศิลปะดนตรี และความเป็นตะวันออกคือสิ่งที่เป็นสารัตถะของวาทกรรมอาณานิคม (Colonial Discourse) (อมลีน จตุพร, 2562: 264)

สงวน โชติสุขรัตน์ เป็นนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ที่มีผลงานเรียบเรียงเนื้อหาล้านนาคดีไว้หลายฉบับงานที่ได้รับการตีพิมพ์จากสำนักพิมพ์ศรีปัญญา จำนวน 4 เล่ม ได้แก่ คนดีเมืองเหนือ ประเพณีไทยภาคเหนือตำนานเมืองเหนือ และประชุมตำนานล้านนาไทย ในการวิเคราะห์ความเป็นอาณานิคมจากส่วนกลางในงานของสงวน โชติสุขรัตน์ครั้งนี้ มุ่งอธิบายว่าสงวน โชติสุขรัตน์ นำเสนอความเป็นอาณานิคมภายในของล้านนาที่อยู่ภายใต้การปกครองของประเทศไทยในงานชุดนี้ลักษณะใด ซึ่งจากการศึกษาประวัติของสงวน โชติสุขรัตน์ ที่ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนจังหวัด ผันตัวเป็นนักเขียนนักหนังสือพิมพ์และสนใจไปศึกษาเรียนรู้งานเขียนกับส่วนกลางโดยฝากตัวเป็นศิษย์หลักสูตรการเขียนวรรณกรรมของศาสตราจารย์พระยาอนุমানราชธน (เสฐียรโกเศศ) จนสำเร็จหลักสูตรการเขียนวรรณกรรม รวมทั้งมีความสนใจด้านการท่องเที่ยวโดยเก็บข้อมูลเรื่องราวต่าง ๆ ในท้องถิ่นทั้งเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา เชียงราย และแม่ฮ่องสอน งานเขียนของสงวน โชติสุขรัตน์ จึงเป็นงานรวบรวมเนื้อหาจากคำบอกเล่า พับสา ไบลาน เป็นหนังสือตำนานล้านนาไทย ประวัตินเมืองเหนือ บุคคลสำคัญและประเพณีของท้องถิ่นเหนือ สงวน โชติสุขรัตน์ยังใช้ประสบการณ์การเป็นอาจารย์พิเศษบรรยายในรายวิชาประวัติศาสตร์ล้านนาไทยในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และวิทยาลัยครูเชียงใหม่ (สำนักพิมพ์ศรีปัญญา อ้างถึงใน สงวน โชติสุขรัตน์, 2555: 11) ผลการศึกษาครั้งนี้จึงไม่เน้นการอธิบายว่าผลงานของสงวน โชติสุขรัตน์ มีข้อเท็จจริงจากข้อมูลหรือบุคคลใดแต่อย่างใด แต่มุ่งอธิบายให้เห็นการแผ่อานานิคมจากส่วนกลางที่เข้ามาในภูมิภาคด้านงานวรรณกรรมในกระบวนการถ่ายทอดและวิธีการนำเสนอ ซึ่งบางทีผู้ประพันธ์อาจไม่รู้ตัวหรือไม่ทันเข้าใจในการแผ่อำนาจนั้น เพราะกระบวนการเหล่านั้นเป็นการประกอบสร้างให้เห็นความสำคัญของระบบความรู้ ความหมายที่กระจายผ่านระบบต่าง ๆ โดยไม่ทันตั้งคำถามกับสิ่งนั้น การวิเคราะห์ผลงานของสงวน โชติสุขรัตน์ตามการวิพากษ์ความเป็นอาณานิคมจากส่วนกลางครั้งนี้ น่าจะเป็นประโยชน์ด้านการศึกษาอุดมการณ์ของผู้เขียนหรือความเป็นอาณานิคมในผลงานอื่น ๆ รวมทั้งผู้อ่านสามารถนำข้อสังเกตที่นำเสนอในบทความนี้ ไปเป็นแนวทาง

วิเคราะห์วรรณกรรมล้านนา ที่นำเสนอความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างส่วนกลางกับท้องถิ่น หรือการผลิตซ้ำประวัติศาสตร์ล้านนาในมิติต่าง ๆ ได้

เมื่อทบทวนวรรณกรรมที่ศึกษาตามแนวคิดอาณานิคมในพื้นที่ล้านนา พบว่ามีนักวิชาการให้ความสนใจศึกษาประเด็นการครอบงำความสัมพันธ์เชิงอำนาจในพื้นที่ล้านนา เช่น งานของทินกฤต สิริรัตน์ (2564: 169-202) ที่ศึกษาเรื่องสมมุติว่ามี “ล้านนา” พื้นที่อำนาจ-ความรู้ และมรดกของอาณานิคมสยาม ทินกฤตสรุปว่าสยามสร้างพื้นที่และอิทธิพลกระจายครอบงำล้านนาทั้งหมด 4 ยุค ได้แก่ ระยะเวลาสร้างพื้นที่สมมุติ (พ.ศ. 2416-2442) ระยะเวลาเชื่อมโยงพื้นที่สมมุติเข้ากับชื่อ “ลานนาไทย” (พ.ศ. 2440-2490) ระยะเวลาผลิตซ้ำชุดความรู้ต่าง ๆ ภายใต้กรอบของ “ลานนาไทยคดี” พ.ศ. 2490-2530) และระยะเวลาโต้กลับมรดกอาณานิคมสยาม (พ.ศ.2530-ปัจจุบัน) ทั้งนี้อำนาจ-ความรู้ มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนการรับรู้ของผู้คนจาก “ล้านนาโดยสมมุติ” เป็น “ล้านนา” ในความหมายที่มีอยู่จริงในประวัติศาสตร์ และคำว่า “ล้านนา” เป็นเพียงตัวเลือกที่ใช้กำหนดพื้นที่และนำเสนอประวัติศาสตร์ของกลุ่มนครรัฐทางภาคเหนือเท่านั้น ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจของพื้นที่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 พื้นที่ล้านนาเป็นพื้นที่ที่สยามสมมุติขึ้นเพื่อประโยชน์ทางการเมืองของตน เมื่อมีการบังคับใช้อย่างจริงจังและยังถูกกำกับด้วยโครงสร้าง อำนาจและระบบราชการที่มีความชัดเจนและรัดกุมมากกว่าอดีต จึงทำให้พื้นที่สมมุตินี้เป็นพื้นที่ที่มีอยู่จริงแต่เป็นพื้นที่ที่ใช้ปฏิบัติงานจริงของข้าราชการสยาม ต่อมาการผลิตซ้ำวาทกรรมพื้นที่ล้านนาโดยนักวิชาการสยามและนักวิชาการท้องถิ่นอย่างชัดเจนมากขึ้นในช่วงกลางทศวรรษที่ 25 สืบต่อกันมา การศึกษาด้านประวัติศาสตร์ล้านนาในฐานะพื้นที่อาณานิคมสยาม พบในงานของภิญญพันธ์ พงนะลาวัลย์ (2560: 108-120) ที่อธิบายอำนาจ-ความรู้เกี่ยวกับ “พื้นที่แบบอาณานิคมในมณฑลพายัพ” ในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ภิญญพันธ์สรุปว่าเมื่อสยามได้ผนวกมณฑลพายัพเข้าเป็นประเทศราชของกรุงเทพฯ ตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 24 สยามได้แสดงถึงความเหนือกว่าทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ เรื่องเล่าของพายัพจึงถูกผลิตซ้ำในเชิงเหยียดหยามเหยียดหยันลักษณะ “เกียจคร้าน” และ “ลาวไม่มีสติปัญญาตรึกตรอง” แม้แต่ตำนานพระพุทธรเจดีย์ยังถูกแบ่งประเภทศิลปะและอารยธรรมในดินแดนสยาม โดยเรียกเจดีย์ยุคหลังว่า “พระเจดีย์ลาว” นับเป็นการแบ่งแยกที่รัฐบาลสยามไม่รู้สึกเคอะเขินที่จะยกย่องเชิดชูอารยธรรมอันรุ่งเรืองของดินแดนเหล่านี้ เพื่อสถาปนาและเสริมสร้างบารมีราชอาณาจักรของตน ขณะเดียวกันก็ยึดโยงความเป็นท้องถิ่นในภาพแทนความเป็น “ลาว” ที่มีอารยธรรมที่ด้อยกว่าตนอีกด้วย ภิญญพันธ์ยังสรุปกระบวนการผลิตพื้นที่แบบอาณานิคมของสยามในมณฑลพายัพว่า เป็นลักษณะการใช้อำนาจของสยามที่มีต่อมณฑลพายัพคล้ายคลึงกับอังกฤษกระทำกับอินเดียและพม่า จึงกล่าวได้ว่าเป็นปฏิบัติการระหว่างรัฐที่มีชุดเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน มีลักษณะพื้นที่-ภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน แต่สยามได้เข้ามาในมณฑลพายัพเพื่อสร้างอำนาจ/ความรู้ทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และโบราณคดีครอบทับกับวัฒนธรรมท้องถิ่น สิ่งที่สยามกระทำต่อมณฑลพายัพที่เคยเป็นอาณาจักรล้านนาเพื่อสร้างชุดความรู้ใหม่ส่งผลต่อความชอบธรรมในการปกครองของเจ้าอาณานิคม

นอกจากนี้ ในงานของธีรพัฒน์ พูลทอง (2558: 115-138) ที่เขียนบทความเรื่อง “วาทกรรมอาณานิคมของสยามในลิลิตพายัพ” ได้สรุปว่าลิลิตพายัพพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นวรรณกรรมที่เขียนในเชิงชาติพันธุ์วรรณา นำเสนอวิเทโศบายทางการเมืองของชนชั้นนำสยามที่เดินทางมายังพายัพ ในปีพ.ศ. 2448 เนื้อหาบรรยายสภาพที่แตกต่างระหว่างเมืองหลวงกับชนบท มีการสร้างตัวตนทางภูมิศาสตร์ผ่านการบรรยายดินแดนที่สำรวจ ผู้คน ภูมิศาสตร์และยังมีทรัพยากรธรรมชาติ เมื่ออธิบายตามมุมมองแบบหลังอาณานิคมนั้น ลิลิตพายัพเป็นเครื่องมือผลิตซ้ำวาทกรรมอาณานิคมเพื่อหลอมรวมล้านนาให้กลายเป็นมณฑลภายใต้การปกครองของรัฐชาติสยาม เป็นปฏิบัติการทางวาทกรรมอาณานิคมภายในโดยอธิบายการพัฒนาในลักษณะหลอมรวม เช่น การสร้างทางรถไฟสายเหนือ การเสด็จเยือนมณฑลพายัพซึ่งชนชั้นนำได้บรรยายให้เห็นสภาพผู้คนและพื้นที่ในถิ่นทุรกันดาร อันแสดงคู่ตรงข้ามระหว่างความเจริญในเมืองหลวงกับความทุรกันดารของมณฑลพายัพอย่างชัดเจน กระบวนการนี้สามารถตีความชนชั้นนำสยามว่าเป็นการ

สร้างความเจริญให้แก่เมืองประเทศราชอย่างมณฑลพายัพ แต่เมื่อพิจารณาอีกมุมที่สยามกระทำอาจหมายถึง กระบวนการสร้างอาณาจักรภายในเพื่อยึดโยงคนล้านนาให้เป็นส่วนหนึ่งของชาวสยาม เมื่อพิจารณาลิทธิพายัพ จึงผลิตซ้ำอุดมการณ์รักชาติภายใต้รัฐชาติเดียวกัน โดยเฉพาะการนำแนวคิดการสร้างความสำเร็จว่าเป็นเสมือน มรดกทางความคิดที่ตกทอดสืบต่อกันมา ระบบอาณาจักรภายในคือระบบรวมศูนย์กลางอำนาจและกระจายความ เจริญออกไปจากส่วนกลาง เน้นบทบาทและอิทธิพลของส่วนกลางที่มีต่อภูมิภาครอบนอก โดยยึดหลักว่ายิงภูมิภาค รอบนอกมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับส่วนกลางมากเท่าใด ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างส่วนกลางและ รอบนอกก็จะมีมากขึ้น ลิทธิพายัพจึงเป็นหลักฐานเพื่อการสร้างชาติในฐานะเจ้านาย และขุนนางสยามผู้เปี่ยมด้วย พระมหากรุณาธิคุณที่ได้นำความรุ่งเรืองและความผาสุกมาสู่ประชาชนล้านนา จึงเป็นการทำความเข้าใจเจตจำนง ของชนชั้นนำสยามในฐานะผู้นำความเจริญก้าวหน้ามาสู่ชาติ อันเป็นมโนทัศน์ที่ไม่ต่างจากความคิดของประเทศ มหาอำนาจเจ้าอาณานิคมที่ปกครองประเทศในอาณานิคมแต่อย่างใด

งานวิจัยที่ศึกษาความเป็นอาณานิคมในวรรณกรรม เช่น งานของจิรัฏฐ์ เฉลิมแสนยากร (2558: 1-17) ที่เขียนในบทความเรื่อง “รื้อสร้างภาพลักษณ์ตายตัว: กลวิธีการตอบโต้อาณานิคมสมัยใหม่ ในนวนิยาย เรื่อง เจ้าการะเกด ของแดนอรัญ แสงทอง” โดยใช้แนวคิดนิเวศสำนักสตรีนิยมเชิงวิพากษ์และแนวคิดนิเวศสำนัก หลังอาณานิคมเป็นเครื่องมือวิเคราะห์ จิรัฏฐ์สรุปการศึกษาไว้ว่าในนวนิยายเจ้าการะเกดตอบโต้ภาพลักษณ์ตายตัว ซึ่งเป็นรูปแบบอาณานิคมใหม่ของตะวันตก ด้วยการนำเสนอตัวละครหญิงที่ผูกโยงกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ขณะที่ ตัวละครชายผูกโยงอยู่กับป่าและวิถีชีวิตของนายพราน ทั้งยังตอบโต้ว่าทหกรรมการพัฒนาของตะวันตก ด้วยการนำเสนอให้เห็นว่าป่ามีระบบระเบียบเฉพาะที่ไม่อาจจำกัดความได้ตามหลักเหตุผลนิยม ในนวนิยายนำเสนอ การปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของคนและสัตว์ไม่ว่าจะอยู่ป่าหรืออยู่เมืองต้องปรับตัว สื่อนัยว่าการปรับตัวคือการทำให้ เกิดความไหลลื่นและกลมกลืนไปพร้อม ๆ กัน ไม่สามารถนิยามภาพลักษณ์ตายตัวได้ ซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่ง ในการรื้อสร้างหรือตอบโต้อาณานิคมแบบใหม่ของตะวันตก ส่วนงานของสลิสสา ยุคตะนันท์ (2556: 61-103) ที่ เขียนบทความเรื่อง “อัตลักษณ์ ‘วันพุงนี้’: บทวิพากษ์การเมืองเชิงอัตลักษณ์จากสำนักคิดหลังอาณานิคม” โดยอธิบายในประเด็นอดีตที่ไม่มีจริงว่าทหกรรมการเมืองเชิงอัตลักษณ์ ว่าอัตลักษณ์ความเป็นตะวันออกนิยม มีรากฐานอยู่บนวิธีคิดแบบแยกขั้วระหว่างความเป็นตะวันออก/ความเป็นตะวันตก หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือความเป็นอาณานิคม/เจ้าอาณานิคมนี้ ถ้าพิจารณาตามการเมืองเชิงอัตลักษณ์แล้ว การประกอบสร้างอัตลักษณ์ ความเป็นตะวันตกยังสร้างความชอบธรรมให้แก่ลัทธิอาณานิคม (Colonialism) อีกด้วย อีกบทความของนัทรนัย ประสานนาม (2550: 91-108) ที่ศึกษาเรื่อง “วรรณคดีมรดกของไทย: การอ่านใหม่ด้วยแนวคิดหลังอาณานิคม” นัทรนัยใช้แนวคิดหลังอาณานิคมอ่านวรรณคดีนิราศและเสภาเรื่อง “ขุนช้างขุนแผน” เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ เชิงอำนาจระหว่างศูนย์กลางกับชายขอบ ระหว่างชาวไทยกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ตลอดจนรูปการณ์ของการผลิตซ้ำ วาทกรรมหรืออุดมการณ์ที่มาหล่อเลี้ยงอำนาจดังกล่าว นัทรนัยอธิบายลักษณะนิราศว่า เมื่อศูนย์กลางของผู้เขียน นิราศไม่ใช่โลกตะวันตกแต่เป็นเมือง ภาพของป่าชายขอบจึงถูกสร้างขึ้นลักษณะคล้ายคลึงกัน นิราศเมืองสุพรรณ จึงมีลักษณะสอดคล้องกับเรื่องเล่าการค้นพบของตะวันตกที่เน้นบทบาทของผู้นำทางท้องถิ่นที่พานักสำรวจไปสู่ “ภายใน” ของดินแดนนั้น ในนิราศกวียังได้สรุปนิราศเป็นเสมือนแผนที่ (Cartography) ซึ่งเป็นการนำเสนอสถานะ ของดินแดนที่ยังไม่เคยค้นพบให้กลายเป็นดินแดนที่ค้นพบแล้ว ใน “ขุนช้างขุนแผน” ได้นำเสนอความเป็นลาว แยกออกจากความเป็นไทย กวีไทยใช้ความเป็นอื่นเป็นยุทธวิธีสำคัญในการจำแนกรูปลักษณ์ภายนอกที่กวี ให้ความสำคัญ การจำแนกลักษณะการใช้ “เรือนร่างทางวัฒนธรรม” (Cultural body) หมายถึงการแต่งกาย เสื้อผ้า เครื่องประดับและทรงผม เรือนร่างทางวัฒนธรรมนี้เป็นสิ่งที่ถูกหยิบยกขึ้นเป็นตัวกำหนดเทียบ ความแตกต่าง แยกคนชาติต่าง ๆ ออกจากกัน (ทวีศักดิ์ เผือกสม, 2546: 131 อ้างถึงใน นัทรนัย ประสานนาม, 2550: 102) นอกจากนี้ยังมีงานของบัณฑิต ทิพย์เดช (2565: 159-170) ที่ศึกษา เรื่อง “ปีกแดง: การศึกษาผ่าน มุมมองหลังอาณานิคม” โดยมีจุดมุ่งหมายศึกษาภาพแทนทางวัฒนธรรมของตะวันออกผ่านมุมมองของตะวันตก

ใช้การวิเคราะห์การประกอบสร้างความหมายผ่านภาษา รวมทั้งการประกอบสร้างวาทกรรมตะวันตกเพื่อครอบงำ ตะวันออกและวิเคราะห์คู่ตรงข้ามเพื่อดูวิธีการสร้างวาทกรรม บัณฑิตสรุปว่าในวรรณกรรมปีกแดง วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอภาพแทนทางวัฒนธรรมความเป็นโลกตะวันออก 5 แบบ ได้แก่ ตะวันออกกับภาพแทนความงดงาม ตะวันออกกับภาพแทนของความวุ่นวาย ตะวันออกกับภาพแทนของการเอาตัวรอด ตะวันออกกับภาพแทนของความจงรักภักดี ตะวันออกกับภาพแทนของความช่างสำราญและมองโลกในแง่ดี ส่วนภาพแทนของความเป็นตะวันตก แบ่งออกเป็น 4 แบบ ได้แก่ ตะวันตกกับภาพแทนของความรุนแรง ตะวันตกกับภาพแทนของยีนเด่น ตะวันตกกับภาพแทนของคนฉลาด ตะวันตกกับภาพแทนของวีรบุรุษ ส่วนวิธีการประกอบสร้างวาทกรรม พบ 4 วิธี ได้แก่ ตะวันออกกับตะวันตก: ความงามกับประโยชน์ใช้สอย ตะวันออกกับตะวันตก: เจ้าสำราญกับผู้ล่าชิง ตะวันตกกับตะวันออก: ยีนเด่นกับยีนด้อย ตะวันตกกับตะวันออก: วีรบุรุษกับผู้สร้างความวุ่นวาย บัณฑิตยังอธิบายว่าเมื่อวิเคราะห์คู่ตรงข้าม (Binary Opposition) เพื่อแสดงให้เห็นการกำหนดความหมายให้สรรพสิ่งด้วยการอาศัย คู่เปรียบเทียบนั้น ทำให้เห็นการประกอบสร้างวาทกรรมความเป็นตะวันตกกับความเป็นตะวันออกชัดเจนขึ้น จนกลายเป็น “อำนาจ” และ “ความรู้” ซึ่งมีหน้าที่สร้างความจริง (Truth Production) ขึ้นมาชุดหนึ่ง และใช้ความจริงชุดนั้นเป็นเครื่องมือในการรักษาอำนาจ ด้วยการนำเสนอวาทกรรมของตนเองเพื่อกดทับวาทกรรมของคนอื่น และตอกย้ำชุดวาทกรรมดังกล่าวขึ้นมาเพื่อควบคุมตัวเองและผู้อื่นเช่นกัน

จากการทบทวนวรรณกรรมที่นำแนวคิดหลังอาณานิคมเป็นเครื่องมือวิเคราะห์ตัวบทวรรณคดีและวรรณกรรมที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เห็นกระบวนการและมุมมองการอธิบายการประกอบสร้างตัวบทที่กวี/ผู้ประพันธ์นำเสนอผ่านตัวบทวรรณคดีและวรรณกรรม จากการศึกษางานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับงานของสงวน ไขติสุขรัตน์ พบว่าไม่ปรากฏข้อมูลในการศึกษาลักษณะงานวิจัยในงานของสงวน พบในส่วนของงานวิชาการที่มีการนำข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์บุคคล สถานที่ทางประวัติศาสตร์จากงานชุดนี้ไปอ้างอิงและในงานนวนิยายชุดอิงประวัติศาสตร์ล้านนาของกฤษณา อโศกสิน ได้นำข้อมูลจากงานของสงวน ไขติสุขรัตน์ ไปเป็นส่วนหนึ่งของการเขียนนวนิยายชุดนี้ ดังกล่าวไว้ในหน้าจากผู้เขียนถึงผู้อ่านว่า “งานของสงวน ไขติสุขรัตน์ ได้ช่วยให้ข้าพเจ้าสามารถลำดับวงศ์วานของเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ลำพูนและเชียงใหม่ได้ชัดเจนขึ้น” (กฤษณา อโศกสิน, 2547: จากผู้เขียน) การวิเคราะห์ผลงานของสงวน ไขติสุขรัตน์ครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมุ่งอธิบายผลงานของสงวน ไขติสุขรัตน์ ผ่านกรอบคิดและมุมมองการอ่านแบบหลังอาณานิคม และอธิบายอุดมการณ์ที่ถูกนำเสนอผ่านผลงานชุดนี้ รวมทั้งอธิบายการประกอบสร้างภาพแทนและวาทกรรมภายใต้การนำเสนอในงานของสงวน ไขติสุขรัตน์

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์งานของสงวน ไขติสุขรัตน์ ด้วยแนวคิดอาณานิคมของ เอ็ดเวิร์ด ซาอิด

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) กลุ่มตัวอย่าง คือ งานของสงวน ไขติสุขรัตน์ จำนวน 4 เรื่อง ที่ตีพิมพ์เผยแพร่โดยสำนักพิมพ์ศรีปัญญา ได้แก่ คนตีเมืองเหนือ (2552) ประเพณีไทยภาคเหนือ (2553) ตำนานเมืองเหนือ (2554) และประชุมตำนานล้านนาไทย (2555) โดยตีความตัวบทวรรณกรรมชุดนี้จากการเล่าเรื่อง การอธิบายความ การใช้ภาษา การยกตัวอย่าง การอ้างอิงข้อมูล รวมทั้งการเชื่อมโยงความจากบุคคลสัมพันธ์กับสถานที่ เหตุการณ์ต่าง ๆ การวิเคราะห์ครั้งนี้ใช้แนวคิดอาณานิคม (Colonialism) ของ เอ็ดเวิร์ด ซาอิด แนวคิดภาพแทน (Representation) ของสจิวท ฮอลล์ (Stuart Hall) แนวคิดอุดมการณ์ (Ideology) ของหลุยส์ อัลตุสแซร์ (Louis Althusser) และแนวคิดวาทกรรม (Discourse) ของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) เป็นแนวทางการวิเคราะห์ สรุปผลการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) พร้อมยกตัวอย่างประกอบ การนำแนวคิดข้างต้นมาใช้อธิบายในงานไม่ได้วิเคราะห์

ให้เห็นเพียงการใช้ภาษาในงานของสงวน โขติสุขรัตน์เท่านั้น แต่มุ่งตีความและอธิบายกระบวนการสร้างความหมายที่ปรากฏในงานของสงวน โขติสุขรัตน์ ว่างานเขียนของปราชญ์ท้องถิ่นมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างส่วนกลางกับท้องถิ่นลักษณะใด

ผลการวิจัย

เมื่อวิเคราะห์ผลงานของสงวน โขติสุขรัตน์ ในชุดล้านนาที่ตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ศรีปัญญา ทั้ง 4 เล่ม โดยใช้แนวคิดอาณานิคมอธิบาย สามารถสรุปให้เห็นการเป็นอาณานิคมในงานของ สงวน โขติสุขรัตน์ 3 ลักษณะ คือ ความเป็นอาณานิคมจากส่วนกลางโดยไม่รู้ตัว การผลิตซ้ำว่าททกรรมความเป็นไทยผ่านการประกอบสร้างวัฒนธรรมท้องถิ่นตามชนบส่วนกลาง และการผลิตสร้างต้นแบบในงานเขียนชีวประวัติบุคคลสำคัญในท้องถิ่นจากส่วนกลาง ทั้งนี้ในงานมีการใช้กระบวนการประกอบสร้างความเป็นอาณานิคม โดยมีบุคคลสำคัญในส่วนกลางเขียนคำนิยม มีการเขียนวิจารณ์หนังสือ รวมทั้งประเด็นโต้กลับความเป็นอาณานิคมของท้องถิ่นกับส่วนกลาง และยกย่องผู้เขียนในฐานะนักวิชาการตัวแทนท้องถิ่น โดยผลิตสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของสังคมไทยด้วยการกระจายความสำคัญสู่ท้องถิ่นในเชิงคุณค่าของข้อมูลวิชาการท้องถิ่น รวมทั้งนำเสนอเนื้อหาที่ผู้อ่านส่งจดหมายมาชื่นชมในข้อมูลท้องถิ่นที่เป็นการจุดประกายให้เกิดความสำนึกรักท้องถิ่นที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย และพร้อมจะสนับสนุนข้อมูลให้ผู้เขียน

ความเป็นอาณานิคมจากส่วนกลางโดยไม่รู้ตัว ของ สงวน โขติสุขรัตน์

จากข้อมูลประวัติของสงวน โขติสุขรัตน์ ที่สำนักพิมพ์ศรีปัญญาอธิบายไว้ (สงวน โขติสุขรัตน์, 2552: คำนำ) ทำให้ทราบว่าสงวน โขติสุขรัตน์ เป็นนักเขียนท้องถิ่นที่มีความสนใจด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและใฝ่เรียนรู้เพิ่มเติม โดยเดินทางไปศึกษาด้านการเขียนวรรณกรรมพร้อมกับได้รับอิทธิพลกับนักวิชาการส่วนกลาง เช่น ศาสตราจารย์พระยาอนุমানราชชน (เสฐียรโกเศศ) รวมทั้งมุ่งทำงานสายนักเขียนและเปิดสำนักพิมพ์หลายแห่งในจังหวัดเชียงใหม่ และยังนำเสนอผลงานเป็นบทความในนิตยสารและหนังสือพิมพ์ทั้งท้องถิ่นและส่วนกลางด้วย หากอธิบายความเป็นอาณานิคมจากส่วนกลางที่ปรากฏในงานของสงวน กล่าวได้ว่าการเรียบเรียงข้อมูลในการเขียนภาษาล้านนา การแบ่งประเด็นเนื้อหาในการนำเสนอ การใช้ภาษาเรียบเรียง เน้นคำเรียกเมือง สถานที่ตามภาษาส่วนกลาง ในเนื้อหาที่มีการอ้างอิงงานส่วนกลาง ดังตัวอย่างการอธิบายตำนานเมืองฝางและเมืองไชยปราการ ในหนังสือ *ตำนานเมืองเหนือ* ไว้ว่า

...ตามคำสันนิษฐานของท่านโปรเฟสเซอร์แคมแมน ดังกล่าวนี้เมื่อพิจารณาตามตำนานและภูมิประเทศ ก็ถูกต้องตามที่ท่านกล่าวไว้ เพราะตัวเมืองฝางปัจจุบันตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำไชย (หรือน้ำใจ) แต่ตัวเมืองไชยปราการหรือเวียงไชยนั้นตั้งอยู่ฝั่งแม่น้ำฝาง ซึ่งปรากฏตามหนังสือตำนานโยนกฉบับเรียบเรียงโดย พระยาประชาภิจักรจักร (แช่ม บุนนาค) หน้า 40 ว่า... (สงวน โขติสุขรัตน์, 2552: 69)

จากที่ยกมาข้างต้น กล่าวได้ว่าสงวนได้ใช้หลักการอ้างอิงงานของส่วนกลางตามระบบว่า เป็นงานของใครและอ้างอิงเลขหน้าให้ผู้อ่านสืบค้นเพิ่มเติม รวมทั้งในเนื้อหาของหนังสือได้นำข้อมูลที่เห็นต่างมาอธิบายเพิ่มเติมหรือแทรกประเด็นไว้ให้ผู้อ่านได้รับประโยชน์จากการศึกษาข้อมูล ดังคำนำของสำนักพิมพ์ ศรีปัญญาที่ระบุไว้ว่า “...สงวน โขติสุขรัตน์ นับเป็นนักประวัติศาสตร์รุ่นก่อนคนสำคัญคนหนึ่ง งานของสงวนนั้นอ่านง่ายและสนุก ผู้เขียนมีความสามารถในการประพันธ์เรื่องราวอย่างมีชีวิตชีวา ขณะเดียวกันก็เคร่งครัดต่อข้อเท็จจริงและไม่ละเลยที่จะให้ข้อมูลถึงเอกสารต่าง ๆ ที่ขัดแย้งกันซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการค้นคว้าต่อ...” (ตำนานเมืองเหนือ, 2552: 9-10) ทั้งนี้ในหน้าคำนำของหนังสือตำนานเมืองเหนือ สงวนได้กล่าวถึงวิธีการศึกษางานเขียนตำนานเมืองเหนือหรือชุดงานค้นคว้าเกี่ยวกับภาคเหนือไว้ว่า

“...‘ตำนานเมืองเหนือ’ เท่าที่ปรากฏแก่สายตาของท่านนี้ ข้าพเจ้าได้ใช้ความอุตสาหะค้นคว้าหนังสือหลายเล่ม [...] ข้าพเจ้าใช้เวลาศึกษาค้นคว้าไม่น้อยกว่า 7 ปี...ข้าพเจ้าจึงได้พยายามค้นคว้าเรียบเรียงตำนานบ้านเมือง วัดวาอาราม ปุชนิยสถาน และบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ของล้านนาไทยขึ้นใหม่ จัดพิมพ์เป็นเล่มสนองความต้องการของผู้อ่าน...” (สงวน โชติสุขรัตน์, 2552: 14)

จึงสรุปได้ว่า สงวน โชติสุขรัตน์ ได้นำทักษะความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ด้านการเขียนวรรณกรรมวางรากฐานงานเขียนรวมเล่มในงานชุดประวัติ ตำนาน ชีวิตประวัติบุคคลสำคัญและสถานที่ของท้องถิ่นเหนือ ในงานของสงวน โชติสุขรัตน์ นับว่าใช้หลักการเรียบเรียงที่รับอิทธิพลมาจากส่วนกลาง ดังเปิดเรื่องในหนังสือ “คนตีเมืองเหนือ” ตอนที่เขียนถึงเจ้าหลวงเศรษฐี (คำฝั้น) สงวน โชติสุขรัตน์ ได้ขึ้นต้นเนื้อเรื่องว่า “หากจะเปรียบมหาอุปราชธรรมลังกาหรือเจ้าหลวงเชียงใหม่ช่างเผือกเป็นเสมือนพาทาเบื่องขวาของพระเจ้ากาวิละแล้ว บุคคลที่ควรเปรียบประหนึ่งพาทาเบื่องซ้ายของพระเจ้ากาวิละคือ เจ้าหลวงคำฝั้นผู้นี้เอง...” (คนตีเมืองเหนือ, 2552: 185) กล่าวได้ว่างานเขียนของสงวนที่เขียนเกี่ยวกับสารคดีชีวิตประวัติบุคคล นับเป็นการเขียนตามหลักการนำเข้าสู่เนื้อหาเพื่อให้น่าสนใจที่ไม่เพียงแต่บอกหรืออธิบายว่าเป็นใครมาจากไหนเท่านั้น สงวนยังใช้หลักการพรรณนาความตามประเภทโวหารต่าง ๆ เพื่อสร้างความน่าสนใจให้แก่ผู้อ่าน และสงวนยังใช้ภาษาไทยมาตรฐานและภาษาไทยปนภาษาท้องถิ่นล้านนา เช่น มีลักษณะเด่นที่ปรากฏบ่อยครั้งในงานเขียนเล่มนี้ของสงวน โชติสุขรัตน์ คือ การสร้างคำสรรพนามผสมกับคำเรียกญาติ เช่น มังรายลำผู้บุตร เจ้ามหาอุปราชธรรมลังกาผู้น้อง นางสมผู้ภรรยา เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครต่าง ๆ เช่น “ฝ่ายเจ้าขุนเจืองผู้น้อง ครั้นยกมาถึงเมืองเงินยางเชียงแสน ทราบว่าท้าวอ้ายเจียงผู้ถูกพวกแกฆ่าตายก็มีความเคียดแค้นเป็นอันมาก จึงทรงช้างพานคำออกชนช้างกับพระยาจันทบุรี” (คนตีเมืองเหนือ, 2552: 27) ในการเรียบเรียงตามหลักการเขียนที่ได้รับอิทธิพลจากส่วนกลาง

ในหนังสือ “ตำนานเมืองเหนือ” สงวนได้วางโครงสร้างรูปแบบหนังสือตามระเบียบการเขียนที่ศึกษามาจากส่วนกลาง กล่าวคือในคำนำของหนังสือมีบุคคลสำคัญในสังคม คือพระธรรมราชาอนุวัตร (ประจำวัดพระสิงห์ เชียงใหม่) เป็นผู้เขียน ในคำนิยมหนังสือ มีบุคคลตัวแทนส่วนกลาง คือพระยาอนุমানราชชน เขียนให้ รวมทั้งมีจดหมายจากผู้อ่านหนังสือได้ส่งข้อคิด กำลังใจและชื่นชมหนังสือของสงวน รวมทั้งยินดีให้ข้อมูลเพิ่มเติมแก่สงวนเพื่อนำมาเรียบเรียงในผลงาน เช่น สนามจันทร์ (นามปากกา) ม.ร.ว.กิตินัดดา กิตติากร พระธรรมราชาอนุวัตร พระวินัยโกศล พระมนินทรานุวัตร ผู้แทนราษฎร อดีตบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ชาวเหนือ-อิสระชน เทคมนตรีนคร เชียงใหม่ รวมทั้งประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ยังมีบทความวิจารณ์หนังสือ “ตำนานเมืองเหนือ” จากผู้เขียนที่ใช้นามปากกาว่า “แมงกระแทก” ได้เขียนวิจารณ์หนังสือตำนานเมืองเหนือลงในหนังสือพิมพ์วิจารณ์สัปดาห์ฉบับที่ 43 วันจันทร์ที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2501 ทั้งนี้ในบทวิจารณ์หนังสือของสงวนที่ “แมงกระแทก” เขียนวิจารณ์นั้นในท้ายบทวิจารณ์ ได้เขียนโต้กลับส่วนกลาง เพื่อเสนอแนะหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น รัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม ที่มีบทบาทสำคัญจากส่วนกลาง ควรให้ความสำคัญกับข้อมูลจากนักวิชาการท้องถิ่น เพราะเมื่อภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น จึงถือว่าเป็นประวัติศาสตร์สำคัญอีกหน้าหนึ่งของประเทศไทย ดังความว่า

“...การเขียนหนังสือในแบบตำนานเมืองเหนือนี้ ถ้าเป็นในต่างประเทศ ผู้เขียนจะได้รับความสนใจจากรัฐบาลเป็นอย่างยิ่ง [...] แต่สำหรับประเทศไทยที่นักเขียนจะทำคุณประโยชน์ให้แก่ประชาชนและนักศึกษาสักเพียงใดก็ตาม มันก็มีสภาพไม่ผิดอะไรกับละลอกคลื่นที่วิ่งเข้ากระทบฝั่ง มีแต่จะเจียบงันหายไป เพราะฉะนั้น สงวน โชติสุขรัตน์อย่าได้เสียใจเมื่อไม่ได้รับความสนใจจากรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการหรือแม้แต่กระทรวงวัฒนธรรมผู้ซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวกับเรื่องนี้โดยเฉพาะและไม่เคยทำอะไรมากไปกว่าเอางบประมาณมาอ้อยอุนแฉกอย่างที่ท่าน ๆ กันมาแล้ว...” (แมงกระแทก (นามแฝง) อ้างถึงใน สงวน โชติสุขรัตน์, 2552: 33)

จากข้อความเป็นการโต้กลับส่วนกลางให้เห็นความสำคัญของข้อมูลท้องถิ่นที่มีข้อมูลที่ดีแต่ทว่าส่วนกลางไม่เห็นคุณค่าของข้อมูลท้องถิ่น รวมทั้งแฝงฝังอุดมการณ์ความเป็นชาติสื่อสารผ่านไปยังส่วนกลางที่เลือกใช้

กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรมที่เป็นเสมือนภาพแทนส่วนกลางให้ตระหนักถึงการให้คุณค่า และความหมายในเชิงพื้นที่ที่นับรวมอย่างทอเถิน จากการประกอบสร้างข้อมูลในระบบการเรียบเรียงงานตามหลัก การเขียนที่ได้รับอิทธิพลจากการเรียนเขียนวรรณกรรมของสงวนนั้น หากอธิบายตามแนวคิดอานานิคมของซาอิด กล่าวได้ว่าสงวน โชติสุขรัตน์ ยอมรับความเป็นอานานิคมของส่วนกลางแบบไม่รู้ตัวหรืออาจตั้งใจที่จะเป็น อานานิคมตามระบบส่วนกลาง เพื่อเกิดการยอมรับในความเป็นนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่รัฐส่วนกลางได้ใช้ระบบ รวมศูนย์ในการปกครองผ่านโครงสร้างทั้งระบบการเมือง การปกครอง สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา ดังนั้น ในการนำเสนอข้อมูลที่ปรากฏในงานของสงวน จึงมีกระบวนการประกอบสร้างความน่าเชื่อถือ โดยการ นำชื่อบุคคลที่มีชื่อเสียงทั้งส่วนกลางและท้องถิ่น ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ประชาชน สถาบันศาสนา โดยเฉพาะ บทวิจารณ์หนังสือของสงวนที่มีเนื้อหาสนับสนุนงานของสงวน จึงกล่าวได้ว่าเป็นภาพแทนของท้องถิ่นที่เรียกร้อง ความเสมอภาคกับส่วนกลางหรือภาครัฐหรือกล่าวอีกนัย คือ ส่วนกลางเปรียบเป็นเจ้าอานานิคม ท้องถิ่นคือผู้ที่ ถูกเจ้าอานานิคมควบคุม/ครอบงำ ท้องถิ่นเปรียบเสมือนชายขอบที่ต้องการสิทธิความชอบธรรมในพื้นที่ของตน จากส่วนกลาง เพื่อแสดงจุดยืนของความเป็นตัวตนภายใต้ความเป็นประชาธิปไตย แต่ขณะเดียวกัน สงวน โชติสุขรัตน์ ก็เป็นท้องถิ่นที่เดินเข้าสู่ระบอบของอานานิคมส่วนกลางโดยไม่รู้ตัว เพราะหากกระบวนการสื่อสารกับส่วนกลางสำเร็จ การเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่น รวมทั้งผู้เขียนหรือสถานที่และตำนานต่าง ๆ ในท้องถิ่นก็อยู่ในความยอมรับจาก ส่วนกลาง บทเรียน เรื่องเล่า ความทรงจำต่าง ๆ ในท้องถิ่นจะไม่มีเพียงขึ้นงานจากลุ่มน้ำเจ้าพระยาเท่านั้น งาน ของลุ่มน้ำปิง ลุ่มน้ำวัง ลุ่มน้ำยม ลุ่มน้ำน่าน และงานของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยจะได้ไม่ถูกทำให้เป็นอื่น (The other) ในการสื่อสารที่ปรากฏในงานของสงวน โชติสุขรัตน์ จึงนับว่ามีบทบาทสำคัญในเชิงข้อมูล แม้เป็นกระแสรองแต่เป็นข้อมูลเพื่อต่อรองกับส่วนกลางในเชิงคติชนและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทั้งนี้จากการเคลื่อนไหว ในวงวิชาการ ได้มีนักวิชาการในล้านนาได้เสวนาเกี่ยวกับชีวิตและผลงานของสงวน โชติสุขรัตน์ โดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้จัดงาน “100 ปี ชาตกาล อาจารย์สงวน โชติสุขรัตน์” ขึ้นเมื่อวันอังคารที่ 21 มิถุนายน 2565 ดังที่ เพ็ญสุภา สุขคตะ ได้เขียนไว้ในคอลัมน์ปริศนาโบราณคดี ทางมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ ฉบับที่ 17-23 มิถุนายน 2565 โดยให้ข้อมูลว่าผลงานของสงวน โชติสุขรัตน์ ที่พบข้อมูลต้นฉบับที่เก็บไว้ ณ สถาบันวิจัยและสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นั้น พบข้อมูลเอกสารที่ สงวน โชติสุขรัตน์ ได้ศึกษาจากส่วนกลาง ความว่า

“...นักเขียนคนที่อาจารย์สงวนติดตามมากเป็นพิเศษในกลุ่มงานบทความปกิณกะ นอกจากเสถียรโกเศศ แล้ว ยังมีหม่อมราชวงศ์ศีกฤทธิ์ ปราโมช “อาจารย์ซุ่ม ณ บางช้าง” ผู้มีอายุมากกว่าอาจารย์สงวน 20 ปี “ส. ธรรมยศ” นักเขียนใหญ่เมืองลำปาง ผู้มีอายุมากกว่าอาจารย์สงวนประมาณ 8 ปี “อาจารย์ศักดิ์ รัตนชัย” ปราชญ์ใหญ่เมืองลำปาง ผู้มีอายุน้อยกว่าอาจารย์สงวน 5 ปี และพ่อหนานอินทร์ สุใจ สหายรักปราชญ์ใหญ่ แห่งเมืองพาน เชียงราย ผู้ล่องกลับไปแล้วราว 8 ปี น่าจะมีอายุรุ่นราวคราวเดียวกันกับอาจารย์สงวน...” (เพ็ญสุภา สุขคตะ, 2565, ออนไลน์)

จากประเด็นการศึกษางานของสงวน ที่กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่างานชุดประวัติศาสตร์ล้านนา ที่ตีพิมพ์ ในสำนักพิมพ์ศรีปัญญา เป็นงานที่นำเสนอข้อมูล การใช้หลักการเรียบเรียง การอ้างอิง รวมถึงการประกอบสร้าง ความน่าเชื่อถือต่าง ๆ โดยรับอิทธิพลมาจากอานานิคมส่วนกลางที่สงวนได้นิยม ชื่นชอบปราชญ์ที่เป็นผู้นำ ทางความคิดของไทยในขณะนั้น พยายามถ่วงดุลอำนาจความน่าเชื่อถือระหว่างส่วนกลางกับท้องถิ่น โดยการ อ้างอิงบุคคลที่มีชื่อเสียง น่าเชื่อถือทั้งส่วนกลางและท้องถิ่น

การผลิตซ้ำวาทกรรมความเป็นไทย: ผ่านการประกอบสร้างวัฒนธรรมท้องถิ่นตามชนบส่วนกลาง

การผลิตซ้ำภาพแทน (Representation) ตามแนวคิดของสจิวต์ ฮอลล์ (Stuart Hall, 1997: 4) ที่อธิบาย ว่าภาษาเป็นสิ่งที่สามารถบอกได้ถึงความหมายของสิ่งต่าง ๆ สามารถเป็นตัวกำหนดและจัดการความประพฤติ และการปฏิบัติต่าง ๆ ความหมายของภาษาจะช่วยตั้งกฎ บรรทัดฐานและขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ที่สั่งการและ

ควบคุมชีวิตคน ทั้งนี้ในความหมายที่นำมาอธิบายในงานของสงวน โชติสุขรัตน์ มีปรากฏว่าทรงกรมความเป็นชาติไทย วัฒนธรรมไทย เป็นต้นแบบของการถ่ายทอด ดังข้อมูลในหนังสือ “ตำนานเมืองเหนือ” ได้เขียนแบ่งภาคตามบทในเนื้อหาตามหลักของการนำเสนอข้อมูลวรรณกรรมที่สงวนได้ศึกษาจากส่วนกลางดังอธิบายมาแล้วข้างต้นนั้น กล่าวได้ว่าวิธีการประกอบสร้างวัฒนธรรมท้องถิ่นตามต้นแบบวัฒนธรรมไทยส่วนกลาง สงวนได้รับอิทธิพลทางความคิดจากพระยาอนุমানราชชนด้านการวางโครงสร้างการเขียนวรรณกรรม โดยในตำนานเมืองเหนือมีการวางโครงสร้างหนังสือออกเป็นคำนำ ภาคประวัติเมืองสำคัญ ภาคประวัติบุคคล ภาคประวัติปูชนียสถานสำคัญ โดยเรียงลำดับจากจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน จังหวัดเชียงราย ในตอนท้ายมีภาคศิลาจารึก วิธีปรับเปลี่ยนปีและศกของไทยฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้ เอกสารอ้างอิง บรรณานุกรมภาพดัชนีรูปภาพ ทั้งนี้เมื่ออ่านคำนำจากสำนักพิมพ์ศรีปัญญาจะเรียงเนื้อหาข้อมูลตามต้นฉบับเดิม คือ ปีพ.ศ.2508 มีการปรับแต่เพียงการแก้ไขคำผิดและการเพิ่มเติมเชิงอรรถขยายความข้อมูลให้สมบูรณ์ขึ้นเท่านั้น เมื่อพิจารณาเนื้อหาในงานของสงวน มีการนำเสนอตามลำดับการเล่าเรื่อง เช่น ในประวัตินครเชียงใหม่ ขึ้นต้น การเขียนตามการเรียบเรียงแบบต้นฉบับ คือ “นครเชียงใหม่เป็นเมืองโบราณเก่าแก่เมืองหนึ่งในภาคเหนือ เคยเป็นราชธานีของอาณาจักรลานนาไทยในอดีต...” (ตำนานเมืองเหนือ, 2552: 45) ข้อสังเกตมีการใช้ภาษาในการเรียบเรียงงานตามหลักการใช้ภาษาไทยโดยไม่มีภาษาท้องถิ่นปะปน จากนั้นจึงอธิบายถึงกษัตริย์ผู้สร้างเมือง จนถึงการสิ้นราชวงศ์ในการปกครองนครเชียงใหม่ และกล่าวถึงสาเหตุที่นครเชียงใหม่ต้องขึ้นต่อรัฐส่วนกลาง โดยใช้ศัพท์ตามข้อมูลที่นักประวัติศาสตร์ใช้ คือ “ประเทศราช” ดังความว่า

“นับแต่สมัยพระเจ้ากาวิละสืบมา เมืองเชียงใหม่และหัวเมืองต่าง ๆ ในแคว้นล้านนาไทย ได้ขึ้นต่อกรุงเทพพระมหานคร และมีฐานะเป็นเสมือนประเทศราช ถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทอง และเครื่องราชบรรณาการต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ครั้นในปี พ.ศ.2517 ในสมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์ฯ โปรดเกล้าฯ ให้พระนรินทรราชเสนี (‘พุ่ม’-ต่อมาเป็นเจ้าของพระยารัตนาธิเบศร) มาเป็นข้าหลวงประจำจังหวัดเชียงใหม่” (สงวน โชติสุขรัตน์, 2552: 56)

เนื้อหาต่อจากนั้น สงวนได้เรียงลำดับเหตุการณ์สำคัญในการเปลี่ยนแปลงของนครเชียงใหม่ที่ต้องขึ้นกับส่วนกลาง ตั้งแต่พ.ศ. 2439-พ.ศ.2476 ที่เชียงใหม่มีฐานะเป็นจังหวัดขึ้นตรงกับส่วนกลาง ตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดขณะนั้น คือ “ข้าหลวงประจำจังหวัด” ในทำียบทเรียงลำดับงานเขียนตั้งแต่รายนามกษัตริย์ราชวงศ์มังราย (สงวน ใช้คำว่าเมงราย) และอธิบายเหตุการณ์เสียเมืองให้แก่พม่า เจ้ากาวิละกู้เอกราชเชียงใหม่ และลำดับเชื้อวงศ์เจ้ากาวิละ จนถึงเจ้าแก้วนารัฐที่ครองเชียงใหม่ก่อนที่เชียงใหม่จะถูกยุบรวมกับสยาม ทั้งนี้ในทำียบทนำเสนอภาพพระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) มาเผยแพร่และกำกับกับการเล่าเรื่องที่มาของพระแก้วมรกตว่าเดิมประดิษฐานที่ลำปาง เชียงใหม่ และนำภาพอนุสาวรีย์พญามังรายปิดท้ายบท

จากประเด็นที่ยกมานี้ หากพิจารณาให้เห็นถึงการใช้นบตามต้นฉบับที่พบในงานของ สงวน นอกจากการจัดวางโครงสร้างของหนังสือ การเปิดเรื่อง การใช้ภาษาตามต้นแบบส่วนกลางแล้วนั้น ในเนื้อหาสงวนได้เขียนชื่อพญามังราย ว่า “เมงราย” ทั้งนี้ คำว่า “เม็งราย” (เมงราย) พบครั้งแรกในหนังสือเรื่อง “พงศาวดารโยนก” เรียบเรียงโดย พระยาประชาภิจักรจักร์ (แช่ม บุนนาค) ตีพิมพ์ปี พ.ศ. 2450 พงศาวดารเล่มนี้ได้มีการนำมาใช้เป็นต้นแบบในการเรียบเรียงหนังสือประวัติศาสตร์สยามให้แก่คนไทยทั่วประเทศ ทำให้คำว่า “เม็งราย” เป็นที่รู้จักแพร่หลายยิ่งกว่าคำว่า “มังราย” (เพ็ญสุภา สุขคตะ, 2555 ออนไลน์) ด้วยกระบวนการผลิตซ้ำการเขียนต้นแบบจากส่วนกลาง จึงทำให้งานชุดนี้มีกลิ่นอายของความเป็นอาณานิคมอย่างชัดเจน ทั้งนี้ในเนื้อหาอื่น ๆ มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ในงานประวัติบุคคลสำคัญ เป็นที่น่าสังเกตว่า สงวนได้อ้างอิงงานส่วนกลางในงานท้องถิ่นและอ้างอิงข้อสันนิษฐานการได้มาของข้อมูลจากนักสำรวจโบราณคดีชาวต่างประเทศที่เข้ามาศึกษาสำรวจในประเทศไทย ความว่า “...ตามคำสันนิษฐานของท่านโปรเฟสเซอร์แคมแมน ดังกล่าวนี้นี้เมื่อพิจารณาตามตำนานและภูมิประเทศก็ถูกต้องตามที่ท่านกล่าวไว้ เพราะตัวเมืองฝางปัจจุบันตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำไชย (หรือน้ำใจ) แต่ตัวเมืองไชยปราการ

หรือเวียงไชยนั้นตั้งอยู่ฝั่งแม่น้ำฝาง ซึ่งปรากฏตามหนังสือตำนานโยนกฉบับเรียบเรียงโดย พระยาประชาภิจักรจักร (แช่ม บุนนาค) หน้า 40...” จากการอ้างอิงนี้จึงกล่าวได้ว่า สงวนได้ผลิตซ้ำว่าททกรรมความเป็นไทยผ่านการประกอบสร้างวัฒนธรรมท้องถิ่นตามชนบของวัฒนธรรมส่วนกลางที่สงวนนำมาอ้างอิงในงานเขียน

จากประเด็นการผลิตซ้ำว่าททกรรมความเป็นไทยผ่านการประกอบสร้างวัฒนธรรมท้องถิ่นตามชนบจากส่วนกลางนี้ จึงกล่าวได้ว่าท้องถิ่นได้นำชนบต้นแบบทั้งข้อมูล ข้อสันนิษฐาน และงานในมุมมองของส่วนกลางช่วงหลอมรวมชาติหรือช่วงประเทศผลิตว่าททกรรมความเป็นไทย โดยใช้ข้อมูลท้องถิ่นเชื่อมประเด็นความเป็นไทยและเมื่อท้องถิ่นได้ผลิตซ้ำว่าททกรรมเหล่านี้ นับเป็นการต่อยอดการเป็นอาณานิคมผ่านว่าททกรรมความเป็นไทยอย่างแบบเนียนด้วยนักเขียนและนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

การผลิตสร้างต้นแบบงานเขียนชีวประวัติบุคคลสำคัญในท้องถิ่นตามชนบส่วนกลาง

งานเขียนของสงวน โชติสุขรัตน์ ในหนังสือ “คนดีเมืองเหนือ” “ประชุมตำนานล้านนาไทย” โดยได้ใช้หลักเทียบข้อมูลกับหลักภาษาไทยเนื่องจากต้นฉบับเดิมเป็นอักษรธรรมล้านนา (สงวน ใช้คำว่าไทยยวน) ซึ่งได้ระบุไว้ในคำนำหนังสือ “ประชุมตำนานล้านนาไทย” ว่า “ท่านผู้สนใจในการเขียนเทียบตัวอักษรไทยกับไทยยวน โปรดอ่านจาก ‘การเขียนภาษาไทยในภาษาไทยโยนก’ ของพระธรรมราชานุวัตร (อดตสิโว พุ) ในหนังสือ ‘หลักภาษาไทยพายัพ’ (ประชุมตำนานล้านนาไทย, 2555: 8) ในหนังสือ “ประเพณีไทยภาคเหนือ” พระยาอนุমানราชชนได้กล่าวไว้ในหนังสือว่า “ข้าพเจ้ามีความยินดีและพอใจ เมื่อได้อ่านหนังสือเรื่อง ประเพณีไทยภาคเหนือ ซึ่งนายสงวน โชติสุขรัตน์ เป็นผู้เรียบเรียง” (เสถียรโกเศศ, อ้างใน สงวน โชติสุขรัตน์, 2553: คำนิยม) เมื่อวิเคราะห์กลวิธีการเขียนงานชีวประวัติบุคคลสำคัญท้องถิ่นในงานของสงวน พบว่ามีการยึดต้นแบบงานเขียนจากส่วนกลางในการนำเสนอข้อมูล รวมทั้งกลวิธีการใช้ภาษาในการเรียบเรียง การใช้คำศัพท์ คำสรรพนาม เช่น ใช้คำราชาศัพท์ตามชนบส่วนกลาง ในคำว่า “พระองค์” “พระบรมเดชาณุภาพ” “วีรกษัตริย์ผู้เกรียงไกร” “ราโชบาย” “มหाराช” “ราชโอรส” “ครองราชสมบัติ” “พิธีอภิเษกสมรส” “ประสูติ” “ทิวศต” ในการเรียบเรียงงานเขียนของสงวนยังได้อ้างงานนักวิชาการส่วนกลาง ดังตัวอย่างบทเกริ่นชีวประวัติขุนเจืองมหาราชไว้ ความว่า

“พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ ที่มีพระบรมเดชาณุภาพยิ่งใหญ่มหาแห่งพุทธศตวรรษที่ 16 ทรงแกล้าสามารถในการณรงค์สงคราม และมีพฤติการณ์บางอย่างคล้ายคลึงกับพระเจ้าพรหมมหาราช จนนักประวัติศาสตร์หลายท่านรวมทั้งพระยาประชาภิจักรจักร (แช่ม บุนนาค) ผู้เรียบเรียงหนังสือตำนานโยนก ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า น่าจะเป็นพระองค์เดียวกับพระเจ้าพรหมมหาราช แต่เมื่อพิจารณาตามปี พ.ศ. ที่บันทึกไว้ นั้น เห็นห่างกันเป็นเวลานาน จึงไม่อาจปักใจเชื่อได้อย่างแน่นอนว่า วีรกษัตริย์ผู้เกรียงไกรพระองค์นี้ คือพระองค์เดียวกับพระเจ้าพรหมมหาราช วีรกษัตริย์ผู้เกรียงไกรพระองค์นี้ คือ ขุนเจืองมหาราชแห่งราชวงศ์ลาวจิงกราช (ราชวงศ์ลาว มีต้นราชวงศ์ คือ ลวจิงกราช ลาวจง หรือ ลาวจก *วงเล็บโดยกองบรรณาธิการ หนังสือคนดีเมืองเหนือ)” (สงวน โชติสุขรัตน์, 2552: 15)

จากตัวอย่าง กล่าวได้ว่าสงวน โชติสุขรัตน์ ได้เรียบเรียงชีวประวัติบุคคลสำคัญในท้องถิ่น โดยเลือกใช้ภาษาตามต้นแบบของส่วนกลาง มีการเลือกใช้คำราชาศัพท์แบบภาษาไทยเมื่อกกล่าวถึงกษัตริย์ของท้องถิ่น รวมทั้งได้สร้างความน่าเชื่อถือในงานด้วยการอ้างอิงนักวิชาการจากส่วนกลางเพื่อให้ผู้อ่านได้สืบค้นต่อได้ อีกตัวอย่างในการเรียบเรียงชีวประวัติบุคคลสำคัญของท้องถิ่น ความว่า

“พระมหากษัตริย์ ผู้ทรงกฤษฎาอาณินหารยิ่งของชาติไทย ผู้ทรงกอบกู้อิสรภาพของชาติไทยให้รอดพ้นจากการรุกรานย่ำยีของพวกขอม งานที่สำคัญยิ่งที่สุดในพระชนม์ชีพของพระองค์ก็คือ การสู้รบขับไล่พวกขมออกจากแคว้นแคว้นอาณาจักรโยนก แล้วสถาปนาอาณาจักรโยนกชัยบุรีขึ้นใหม่ และแต่นั้นมาพวกขอมก็สิ้นอิทธิพลในแคว้นโยนกโดยสิ้นเชิง วีรกษัตริย์นี้กรบผู้เกรียงไกร แห่งอาณาจักรโยนกพระองค์นี้ คือ พระเจ้าพรหมมหาราช ผู้เป็นปฐมวงศ์ของพระเจ้าอู่ทอง และเป็นกษัตริย์ที่นักประวัติศาสตร์ยกย่องว่าเป็นมหาราชองค์แรกของชาติไทย...” (สงวน โชติสุขรัตน์, 2552: 33)

จากตัวอย่างข้างต้น เป็นที่สังเกตว่าการใช้ภาษาของสงวน มีความระมัดระวังการใช้คำราชาศัพท์ เมื่อกล่าวถึงกษัตริย์ในล้านนา รวมทั้งมีการใช้คำซ้อนสี่พยางค์เพื่อเพิ่มความหมายให้ชัดเจนขึ้น เช่น *แก้วกล้าสามารถ บูรณปฏิสังขรณ์ เสร้าหมองร้างโรย หนักแน่นเยือกเย็น เหล่าประชาราษฎร์ กดขี่ข่มเหงทารุณกรรม* (คนดีเมืองเหนือ, 2552: 128) และมีประโยคที่นำคำซ้อนมาใช้ เช่น *ประชาชนพลเมืองต้องได้รับการกดขี่ข่มเหงทารุณกรรม* จากชาวต่างด้าวผู้เป็นเจ้าของมุลนายอยู่เสมอ (คนดีเมืองเหนือ, 2552: 101) เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจมากขึ้น จากประเด็นเหล่านี้จึงน่าจะมาจากอิทธิพลการใช้ภาษาในการเขียนจากต้นแบบส่วนกลางที่สงวนได้ฝึกฝนขณะที่ศึกษาที่พระยาอนุমানราชธน

จากการศึกษาของสงวน โชติสุขรัตน์ ในชุดประวัติศาสตร์ล้านนา ทั้ง 4 เรื่อง กล่าวได้ว่า สงวน โชติสุขรัตน์ มีรูปแบบการนำเสนอชีวประวัติบุคคลสำคัญของท้องถิ่นล้านนา ในหนังสือ “คนดีเมืองเหนือ” และ “ตำนานเมืองเหนือ” เรียบเรียงตามต้นแบบงานเขียนส่วนกลาง กล่าวคือบทนำเริ่มจากกล่าวถึงประวัติย่อหรือผลงานเด่น เนื้อเรื่องเล่าเรื่องตั้งแต่สมัยเด็กไปจนถึงสิ้นอายุขัย บทสรุปยกย่องความคุณงามความดีที่บุคคลทำเพื่อส่วนรวมหรือวิถีปฏิบัติที่น่าเลื่อมใสเป็นแบบอย่าง ในหนังสือ “ตำนานของล้านนาไทย” “ประชุมตำนานล้านนาไทย” และ “ตำนานเมืองเหนือ” นิยมเขียนบทนำโดยกล่าวถึงคาถาหรือคำไหว้พระหรือคำอาราธนาศีลก่อนเล่าเรื่อง เนื้อเรื่องเล่าเรื่องตามลำดับเหตุการณ์แทรกเกร็ดประวัติศาสตร์ ยกย่องพจน์ตรงและใช้วงเล็บอธิบายศัพท์ รวมทั้งใช้เชิงอรรถในการอธิบายความที่มีจากเอกสารอื่น หรือคำพูดบุคคลที่เป็นนักวิชาการจากส่วนกลางหรือหลักฐานจากการสังเกตในการร่วมกิจกรรม มีการใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษที่เข้ามาในยุคนั้น ถอดความเป็นภาษาไทยและอธิบายความหมายศัพท์ มีภาพประกอบให้เข้าใจเรื่องราว เช่น ภาพวัด โบราณสถานต่าง ๆ สถานที่ทางประวัติศาสตร์ ภาพประเพณี บุคคลในราชวงศ์ล้านนาอดีต เป็นต้น ด้านบทสรุปไม่มีความเห็นหรือการแสดงความคิดเห็น จบตามเนื้อเรื่องของตำนานหรือเหตุการณ์นั้น แต่ใน “ตำนานเมืองเหนือ” พยายามอธิบายท้ายบทให้เห็นลำดับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ทั้งทางการเมืองและทางสังคมของล้านนาเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจมากขึ้น (ธนพร หมูคำ และทัตพิชา สกุลสืบ, 2564: 26) จากลักษณะการเรียบเรียงงานดังกล่าว สรุปได้ว่า สงวน โชติสุขรัตน์ เขียนงานภายใต้ความเป็นอาณานิคมจากงานเขียนส่วนกลาง ถึงแม้ว่าเป็นงานที่นำเสนอความเป็นประวัติ ตำนาน บุคคลสำคัญในท้องถิ่นเป็นงานที่สงวนได้ริเริ่ม สืบค้นด้วยใจรักในงานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แต่สงวนได้ผลิตซ้ำวาทกรรมความเป็นชาติไทยภายใต้เจ้าอาณานิคมจากส่วนกลางแบบปฏิเสธไม่ได้

สรุปผลการศึกษา

งานเขียนของสงวน โชติสุขรัตน์ ชุดนี้นำเสนอผ่านอุดมการณ์สำนึกรักท้องถิ่น ภายใต้แนวคิดอาณานิคม 3 ลักษณะ ได้แก่ ประการแรก สงวน โชติสุขรัตน์ผลิตซ้ำแนวคิดอาณานิคมของส่วนกลางโดยไม่รู้ตัว เนื่องจากสงวนสำเร็จหลักสูตรงานเขียนวรรณกรรมจากพระยาอนุমানราชธน ซึ่งเป็นปราชญ์ส่วนกลางที่นับว่ามีอิทธิพลต่องานเขียนของสงวนอย่างมาก โดยเฉพาะงานเขียนชุดนี้ที่สำนักพิมพ์ศรีปัญญาเลือกตีพิมพ์นี้ได้กล่าวไว้ในหน้าคำนำว่า สำนักพิมพ์มีความตั้งใจพิมพ์ผลงานของสงวน โชติสุขรัตน์ เพราะสงวนเป็นนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เก็บรวบรวมผลงานไว้มากมาย นอกจากนี้ทายาทของสงวนต้องการเผยแพร่ผลงานของบิดา แต่งานของสงวนยังมีข้อบกพร่องทั้งระบบข้อมูลและการพิมพ์ หากผู้อ่านมีผลงานของสงวนหรือพบข้อผิดพลาดให้แจ้งสำนักพิมพ์” (คนดีเมืองเหนือ, 2552: 7) จากข้อมูลชุดวรรณกรรมที่ศึกษาได้แจ้งไว้ชัดเจนว่าได้เรียบเรียงงานวรรณกรรมท้องถิ่นทั้งตำนาน เรื่องเล่า ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นจากคำแนะนำของครู (เสฐียรโกเศศ) ที่ว่าควรศึกษางานในท้องถิ่นเพราะจะได้ใช้ประโยชน์ ดังคำนิยมในหนังสือ “ตำนานเมืองเหนือ” ว่า “...ผมจึงขอโมทนาในความพยายามของคุณ ซึ่งผมอยากให้ใคร ๆ ทำ จะได้ประโยชน์แก่การศึกษา ส่วนเรื่องที่รวบรวมจะถูกผิดอย่างไร อยู่กับผู้อ่านใช้ปัญญาไตร่ตรองเอง...” (เสฐียรโกเศศ, อ้างถึงใน สงวน โชติสุขรัตน์, 2552: คำนิยม) ประการที่สอง สงวน โชติสุขรัตน์ ผลิตซ้ำวาทกรรมความเป็นชาติไทยผ่านการประกอบสร้างวัฒนธรรมท้องถิ่นตามชนบส่วนกลาง คือยกย่อง

บุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์แบบต้นแบบ โดยเฉพาะงานเขียนชีวประวัติบุคคลสำคัญในท้องถิ่น ในหนังสือ “คนดีเมืองเหนือ” สวงนได้เขียนตามขนบต้นแบบส่วนกลางเพื่อประกอบสร้างความเป็นผู้นำทางวัฒนธรรม (Culture Hero) และบุคคลในประวัติศาสตร์ (Historical Figure) วิวัฒนาการ การสร้างบ้านแปงเมือง ที่ปรากฏ ในตำนานของไทย จึงเป็นเสมือนผู้สร้างวัฒนธรรมเมือง (Urban Culture) (ธิดา สารยา, 2539: 100) จากข้อมูลชีวประวัติบุคคลในตำนานที่ถูกประกอบสร้างผ่านเรื่องเล่า เหตุการณ์ ตามขนบส่วนกลาง ประการ สุดท้าย การนำเสนอประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในงานเขียนชุดนี้ของสวงน โชติสุขรัตน์ มีความเป็นอาณานิคม จากส่วนกลางทั้งต้นแบบงานเขียน การวางโครงร่างของเรื่องเล่าชีวประวัติบุคคลสำคัญของล้านนา การใช้คำ และสำนวนภาษาที่ผ่านหลักสูตรการเขียนวรรณกรรม อันเป็นการตอบสนองวาทกรรมความเป็นไทย ตามกระแสหลักที่ผู้เขียนได้เชื่อมวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นกระแสรองให้เป็นที่รับรู้แก่ผู้อ่านภายใต้อาณานิคม ส่วนกลาง ขณะเดียวกันสวงนได้โต้กลับอาณานิคมส่วนกลาง โดยประกอบสร้างภาพแทนท้องถิ่นในเชิง ประวัติศาสตร์ บุคคลและปูชนียสถาน เพื่อให้เกิดความเสมอภาคในหน้าประวัติศาสตร์กระแสหลัก โดยผลิตซ้ำ ผ่านวาทกรรมความเป็นไทย การประกอบสร้างประวัติศาสตร์จากตำนานท้องถิ่นนี้

อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาของสวงน โชติสุขรัตน์ ในงานเขียนชุดนี้ สวงน โชติสุขรัตน์ ผลิตชิ้นงานท้องถิ่น ตามขนบส่วนกลางทั้งแบบรู้ตัวและไม่รู้ตัว เมื่ออธิบายตามแนวคิดหลังอาณานิคม สวงนแสดงเจตจำนงว่างาน ท้องถิ่นมีความเป็นอื่น (Other) จากงานขนบส่วนกลาง ชาวล้านนาหรือชาวพื้นเมืองถิ่นเหนือมีความขมขื่น กับความเป็นเจ้านาย (Master) ของเจ้าอาณานิคมหรือส่วนกลาง ขณะเดียวกันสวงนก็พยายามเลียนแบบงานขนบ ของเจ้าอาณานิคมหรือส่วนกลางที่เข้ามามีอิทธิพลในมณฑลพายัพโดยไม่รู้ตัว เพื่อยกระดับสถานภาพงานเขียนของ ตนให้เป็นที่ยอมรับ (พรธาดา สุวัธนพานิช, 2547: 59) แนวคิดอาณานิคมที่ปรากฏในงานของสวงน โชติสุขรัตน์ จึงมีลักษณะพยายามสร้างอัตลักษณ์ความเป็นลูกผสมขึ้นในงานเขียนชุดนี้ โดยตามขนบต้นฉบับของส่วนกลาง หรือเป็นการผลิตตามแบบเจ้าอาณานิคม การผสมผสานในแนวคิดอาณานิคม คือเป็นตามแนวคิดตะวันตก กับแนวคิดตะวันออก หรือท้องถิ่นใช้ขนบส่วนกลางในการเรียบเรียงงานเขียน (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2560: 242) ทั้งนี้การวิเคราะห์งานเขียนของท้องถิ่นตามแนวคิดหลังอาณานิคม นัทธนัย ประสานนาม (2550: 107) ได้กล่าว สรุปรูปการนำแนวคิดหลังอาณานิคมไปใช้วิเคราะห์วรรณกรรมว่าเป็นการอธิบายด้วยวิธีการอ่านแบบใหม่ ๆ แนวคิดหลังอาณานิคมจึงเป็นวิธีการวิพากษ์อำนาจหรืออคติที่แฝงฝังมากับวรรณกรรมอย่างแนบเนียน ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าการใช้มุมมองการอ่านตามแนวคิดหลังอาณานิคม เพื่อศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นหรือวรรณคดีไทย จึงเป็นจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้สนใจศึกษาได้เปิดมุมมองใหม่ในการวิเคราะห์วรรณกรรม เป็นการตั้งคำถามกับงาน เชิงประวัติศาสตร์ เรื่องเล่า ตำนานต่าง ๆ ว่ามีกระบวนการแฝงฝังอุดมการณ์ภาครัฐหรือวาทกรรมภายใต้ อาณานิคมส่วนกลางหลังรวมศูนย์การปกครองของไทยอย่างไร

ข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นต่าง ๆ ด้วยมุมมองอาณานิคมหรืออธิบายในเชิงความสัมพันธ์ทางอำนาจ กับการปกครองส่วนกลาง ยังมีความน่าสนใจอยู่มาก หากผู้สนใจศึกษาในประเด็นเหล่านี้ น่าจะศึกษาวรรณกรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ซึ่งอาจพบความน่าสนใจในเนื้อหาผ่านเรื่องเล่าความทรงจำเหล่านั้น เพื่อให้เห็นมุมมองและ มิติการอยู่ร่วมกันทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและซับซ้อนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณา อโศกสิน. (นามแฝง). (2547). เวียงแว่นฟ้า. กรุงเทพฯ: เพื่อนดี.
- จิรัฏฐ์ เฉลิมแสนยาก. (2558). รื้อสร้างภาพลักษณ์ตายตัว: กลวิธีการตอบโต้อาณานิคมสมัยใหม่ ในนวนิยาย เรื่องเจ้ากระเทย ของแดนอรัญ แสงทอง. วารสารศิลปศาสตร์. 15(1), 1-17.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2549). วาทกรรมการพัฒนา. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ทินกฤต สิริรัตน์. (2564). สมมุติว่ามี “ล้านนา”: พื้นที่ อำนาจ-ความรู้ และมรดกของอาณานิคมสยาม. วารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์, 8(2), 169-202.
- ธนพร หมุกคำ และ ทัดพิชา สุกุลสืบ. (2564). กลวิธีการเล่าเรื่องและศิลปะการใช้ภาษาในวรรณกรรมล้านนาของ สงวน โชติสุขรัตน์. (รายงานวิจัย). ลำปาง: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2560). แนวนวรณ์คติทฤษฎีร่วมสมัย. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ปทุมธานี: นาคร.
- ธิดา สาระยา. (2539). ท้องถิ่นประวัติศาสตร์และสัมพันธ์กับสังคมมนุษย์. (พิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ธีรพัฒน์ พูลทอง. (2558). วาทกรรมอาณานิคมของสยามในลิลิตพายัพ. วารสารมนุษยศาสตร์. 22(2), 115-138.
- นัทธันย ประสานนาม. (2550). วรรณคดีมรดกของไทย: การอ่านใหม่ด้วยแนวคิดหลังอาณานิคม. วารสารสังคมผู้นำโขง. 3(2), 91-108.
- พรธาดา สุวัธนวิช. (2547). กระบวนทัศน์หลังอาณานิคมกับการวิเคราะห์วรรณกรรม. วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์. 26(2), 53-63.
- เพ็ญสุภา สุขคตะ. (2555). 750 ปี “พระญามังราย” หรือ “พ่อขุนเม็งราย”? สืบค้นจาก <https://prachatai.com/journal/2012/08/42261>.
- เพ็ญสุภา สุขคตะ. (2565). 100 ปีชาตกาลนักประวัติศาสตร์ล้านนา ‘อาจารย์สงวน โชติสุขรัตน์’. มติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ สืบค้นจาก https://www.matichonweekly.com/culture/article_473817.
- ภิญญพันธ์ พจนะลาวาลย์. (2560). การผลิต “พื้นที่แบบอาณานิคม” ในมณฑลพายัพด้วยความรู้ประวัติศาสตร์และโบราณคดีของสยาม. วารสารการบริหารท้องถิ่น. 10(3), 107-123.
- วีรชัย ชื่นจันทร์แดง. (2562). แนวคิดหลังอาณานิคมกับวาทกรรมความรู้ในผลงาน “This is not an Apricot” ของ ศิลปิน มาเรีย เเธเรซา อัลเวส. วารสารศิลป์พีระศรี. 8(1-2), 113-136.
- สงวน โชติสุขรัตน์. (2552). คนดีเมืองเหนือ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- สงวน โชติสุขรัตน์. (2552). ตำนานเมืองเหนือ. (พิมพ์ครั้งที่ 4). นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- สงวน โชติสุขรัตน์. (2555). ประชุมตำนานล้านนาไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- สงวน โชติสุขรัตน์. (2562). ประเพณีไทยภาคเหนือ. (พิมพ์ครั้งที่ 4). นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- สลิสสา ยุกตะนันท์. (2556). อัตลักษณ์ เพื่อ ‘วันพุงนี้’: บทวิพากษ์การเมืองเชิงอัตลักษณ์จากสำนักคิดหลังอาณานิคม. วารสารสังคมศาสตร์. “ว่าด้วยทฤษฎีกับการเมือง”. 9(2), 61-103.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2559). ทฤษฎีวรรณคดีวิจารณ์ตะวันตก ในคริสต์ศตวรรษที่ 20. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บัณฑิต ทิพย์เดช. (2565). ปีกแดง: การศึกษาผ่านมุมมองหลังอาณานิคม. วารสารบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ราชวมงคลล้านนา. 10(1), 159-170.
- ออมสิน จตุพร. (2562). ศาสตร์การสอนว่าด้วย (ความเป็น) คนอื่น: เอ็ดเวิร์ด ซาอิด ทฤษฎีแนวหลังอาณานิคม และกลวิธีสำหรับการวิพากษ์. วารสารปณิธาน: วารสารวิชาการด้านปรัชญาและศาสนา. 15(1), 259-279.
- Hall, S. (1997). Representation: Cultural Representations and Signifying Practices. London: Sage Publications & Open University.

กระบวนการสร้างผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตรท้องถิ่น: กรณีศึกษา
ศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

The process of creating online influencers in local agriculture: Case Study of
Chiang Saen Learning Center Chiang Rai Rajabhat University

กฤษณะ แสงจันทร์ | Kritsana Sangchan^{1*}

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างบุคคลผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตรท้องถิ่น ผ่านคลิปปริติโอประชาสัมพันธ์ ศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และเพื่อศึกษาการรับรู้ข้อมูลข่าวสารศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ผ่านการประชาสัมพันธ์โดยผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตรท้องถิ่น งานวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับกลุ่มนักวิชาการประจำศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบเชิงพรรณนา นอกจากนี้ยังใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามในการสอบถามการรับรู้ข้อมูลข่าวสารศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ผ่านการประชาสัมพันธ์โดยผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตรของผู้ติดตามช่องยูทูป

ผลการศึกษาครั้งนี้ กระบวนการสร้างบุคคลที่จะเป็นผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตรท้องถิ่น ควรประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ประเด็น ได้แก่ (1) มีองค์ความรู้ด้านการเกษตรกรรม เพื่อทำการเกษตรกรรมได้อย่างถูกต้อง และน่าเชื่อถือ (2) มีประสบการณ์ด้านการเกษตรกรรม เนื่องจากประสบการณ์ของผู้ถ่ายทอด หรือความเชี่ยวชาญของบุคคลที่นำเสนอ จะช่วยสร้างความน่าสนใจ และนำไปสู่เทคนิคที่สำคัญได้ (3) การมีรูปแบบหรือสไตล์ที่เป็นกันเอง มีความเป็นกันเอง ใช้ภาษาถิ่นที่เป็นภาษาใกล้ชิดกับกลุ่มผู้ติดตาม มีเทคนิคที่น่าสนใจ และ (4) มีมุมมองการถ่ายทอดเรื่องเกษตรกรรม ด้วยการเล่าที่เห็นถึงความเสียสละ น่าสนใจ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน หรือใช้ในการประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการสร้างตัวตนนั้น คือ (1) เนื้อหาต่อยอดการสร้างรายได้ เพราะเกษตรกรรมเป็นอาชีพของคนไทยและคนท้องถิ่น ซึ่งเนื้อหาที่สนับสนุนการสร้างรายได้ จึงได้รับความสนใจ (2) มีช่องทางในการติดตามสอบถาม เพราะผู้ติดตามต้องการการสื่อสารกับบุคคลผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ ต้องการการเข้าถึง เพื่อสอบถามเพิ่มเติม และเป็นส่วนหนึ่งในการสื่อสารแสดงความคิดเห็นร่วมกับผู้อื่น และด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ผ่านการประชาสัมพันธ์โดยผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตรท้องถิ่น ด้านคุณประโยชน์ และด้านผู้ทรงอิทธิพลภาพรวมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: กระบวนการในการสร้าง, ผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์, การเกษตรท้องถิ่น, ศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่

¹ ผู้ประพันธ์อันดับแรก อาจารย์, โปรแกรมวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ E-mail: north_sangchan@hotmail.com

*E-mail ผู้ส่งบทความ: north_sangchan@hotmail.com เบอร์โทรศัพท์ 08-3544-7378

Abstract

The objective of this article were: 1) to study the process of creating online influencers of local agriculture through a promotional video clip at Chiang Saen Learning Center, Chiang Rai Rajabhat University; and 2) to study the perception of information at the Chiang Saen Learning Center, Chiang Rai Rajabhat University through public relations by online influencers of local agriculture. The research used a qualitative research methodology through group discussion and the use of a semi-structured interview with a group of academics at the Chiang Saen Learning Center. Analysis context of the online communication in agriculture. In addition, a quantitative research methodology was applied. The questionnaire was used to inquire about the perception of information at the Chiang Saen Learning Center Chiang Rai Rajabhat University through public relations by online influencers of local agriculture of youtube channel followers.

The results of the study were as follows. The process of creating online influencers in local agriculture should consist of four main components: (1) having knowledge of agriculture; to perform farming properly and credibly; (2) having experience expertise of broadcasting so that of the person presenting will help create interest; (3) having a style that is friendly using a language that is closely related to audience; and (4) there is a view on the transmission of agriculture. with a narrative that is sharp, interesting, and can be applied in daily life or used in occupations effectively. The key factors that affect identity creation are: (1) Content leads of revenue generation because agriculture is the occupation of many Thai people and therefore receives a lot of interest. (2) There is a channel for follow-up inquiries because followers want to communicate with online influencers. This access to further inquiry allows for communicating and expressing opinions with others at Chiang Rai Rajabhat University through public relations by online influencers of local agriculture. The benefit of the influencer aspect is at a high level.

Keywords: The process of creating, online influencers, local agriculture, Chiang Saen Learning Center

บทนำ

จากการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย (หรือเรียกสั้น ๆ ว่า ศูนย์การเรียนรู้เชียงแสน) ซึ่งเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่ส่งเสริมความรู้ด้านการเกษตรในรูปแบบต่าง ๆ โดยนำแนวคิดในเรื่องการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช และแนวคิดการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงมาประยุกต์ในศูนย์การเรียนรู้ฯ ทำให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจในการศึกษาเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านการเกษตรและการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง โดยเฉพาะในปัจจุบันที่ประเทศไทยกำลังประสบปัญหาเรื่องของการดำรงชีวิตหลังจากโรคระบาดโควิด-19 ซึ่งทำให้การใช้ชีวิตต้องหันมาพึ่งพาธรรมชาติ พึ่งพาเกษตรกรรม และการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงเพราะด้วยผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทำให้ประชาชนต้องพึ่งพาตนเองมากกว่าเดิม

ดังนั้น การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ให้เป็นที่รู้จัก และสามารถเข้าถึงได้จึงเป็นประเด็นสำคัญ ซึ่งต้องใช้ศาสตร์ด้านการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์เข้ามากระตุ้นการรับรู้และการเข้าถึงของกลุ่มเป้าหมาย โดยกลวิธีต่าง ๆ แต่หากกล่าวถึงในปัจจุบัน

ซึ่งเป็นยุคของการสื่อสารผ่านสังคมออนไลน์ จึงทำให้เกิดกลุ่มคนหนึ่งที่เรียกว่า ผู้ทรงอิทธิพลบนสังคมออนไลน์ (Online Influencer) ซึ่งในโลกดิจิทัลปัจจุบันกล่าวถึง อินฟลูเอนเซอร์ (Brittany, 2561) หรือผู้ทรงอิทธิพลบนสังคมออนไลน์ เป็นกลุ่มคนที่มีอิทธิพลผ่านทางช่องทางดิจิทัลของตนเอง จะมีคนติดตาม หรือมีส่วนร่วมกับเขาในระดับสูง เมื่อพูดถึงอะไรก็จะมีคนติดตามคล้อยตาม

จากกระแสการเกิด อินฟลูเอนเซอร์ ทำให้เกิดการวิจัยที่น่าสนใจ (ประชาชาติธุรกิจ, 2562) คือผู้บริโภคจะติดตามผู้ทรงอิทธิพล ในทัศนะของการท่องเที่ยว อาหาร แฟชั่น ความสวย ความงาม สุขภาพ และ การเงิน-การลงทุนมากที่สุด โดยการเป็นผู้ทรงอิทธิพล ควรประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบสำคัญ คือ การมีสาระความรู้ มีความคิดสร้างสรรค์ และที่สำคัญจึงต้องมีความเป็นตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยที่ตั้งเป้าหมายในการพัฒนาผู้ทรงอิทธิพล ซึ่งจะเน้นในด้านการเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การประชาสัมพันธ์ศูนย์การเรียนรู้เชิงแสงน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนหรือกลุ่มผู้รับสาร เกิดความสนใจในศูนย์การเรียนรู้ดังกล่าว และสนใจที่จะเข้ามาท่องเที่ยว มาเรียนรู้ มาศึกษาความรู้ด้านการเกษตร ซึ่งการใช้ผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตร จึงเป็นอีกประเด็นที่น่าสนใจ และเป็นตัวแปรสำคัญในการศึกษา บทความมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างบุคคลผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตรท้องถิ่นผ่านคลิปปิวดิโอประชาสัมพันธ์ ศูนย์การเรียนรู้เชิงแสงน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารศูนย์การเรียนรู้เชิงแสงน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ผ่านการประชาสัมพันธ์โดยผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตรท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างบุคคลผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตรท้องถิ่นผ่านคลิปปิวดิโอประชาสัมพันธ์ ศูนย์การเรียนรู้เชิงแสงน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
2. เพื่อศึกษาการรับรู้ข้อมูลข่าวสารศูนย์การเรียนรู้เชิงแสงน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ผ่านการประชาสัมพันธ์โดยผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตรท้องถิ่น

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์

Isabel Morteo (2017) ได้ให้นิยามผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ไว้ว่า ผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์เป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในหัวข้อเฉพาะ สร้างเนื้อหาต้นฉบับและเสนอความคิดเห็นที่เป็นกลางต่อผู้ฟังที่ได้รับผ่านการสื่อสารแบบปากต่อปากที่ตั้งใจกำหนดให้พวกเขาเป็นผู้อ้างอิงและเชื่อถือความคิดเห็นของพวกเขา

Loyalfans (2021) ได้ให้นิยามของผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ไว้ว่า ผู้ทรงอิทธิพลของโซเชียลมีเดียคือผู้สร้างเนื้อหาที่มีโซเชียลมีเดียติดตาม พวกเขาแบ่งปันเนื้อหาที่มีคุณภาพทางออนไลน์ที่แจ่ม สร้างความบันเทิงหรือสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ชม เชื่อมต่อพวกเขากับแฟนคลับของพวกเขาเป็นประจำ

Courtney Morrison (2022) ผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์คือบุคคลที่สร้างความน่าเชื่อถือในบางพื้นที่หรือบางสาขา และแบ่งปันกับผู้ชมผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ ผู้ทรงอิทธิพลเหล่านี้ได้สร้างความสัมพันธ์ที่ผูกพันบนช่องทางโซเชียลและเคารพความคิดเห็นเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และบริการที่พวกเขาแนะนำ แบรินด์ทำงานร่วมกับพวกเขาเพื่อสร้างการรับรู้ ส่งเสริมการเปิดตัวผลิตภัณฑ์ ตอบคำถามจากผู้มีโอกาสเป็นลูกค้า สร้างเนื้อหา เสนอส่วนลด และส่งเสริมการขาย

Influencer คือผู้ที่มีชื่อเสียงในโลกออฟไลน์หรือออนไลน์ก็ได้ แต่ต้องเข้าใจว่าโลกออนไลน์ ทำให้คนธรรมดามีโอกาสดังมากยิ่งขึ้นโดยไม่ต้องมีต้นทุนมาก หากรู้จักการสร้างคอนเทนต์ นำเสนออย่างตรงใจผู้รับสาร และเกิดการบอกต่อกันเองในพื้นที่สาธารณะ ในปี 2000 Malcolm Gladwell กล่าวในหนังสือ The Tipping

Point ได้ค้นพบ สมมุติฐานทางทฤษฎีว่าด้วย “จุดพลิกผัน” (Tipping Point) ว่าเป็นเหมือนกับโรคระบาดที่แพร่กระจายออกไปจากคน ๆ หนึ่งไปสู่คนจำนวนมาก และเมื่อมากพอจนเกิดเป็นสภาวะของโรคระบาดขึ้นมา ซึ่งเมื่อนำจุดพลิกผันมาประยุกต์ใช้ในทางการตลาด หมายถึงการทำให้สินค้าลุกลามด้วยความนิยมไปสู่ผู้บริโภค จนทุกคนต้องกล่าวถึงและซื้อมาบริโภค ประกอบด้วย

(1) ผู้เชื่อมต่อ (Connectors) ผู้ที่มี “คอนเนคชั่น” ทั้งในและนอกวงการ พวกเขาคือคนที่เป็นที่รู้จัก และเป็นที่เชื่อถือมากพอสำหรับบุคคลสำคัญ ๆ ในวงการต่าง ๆ

(2) ผู้เชี่ยวชาญ (Mavens) ผู้เชี่ยวชาญในสินค้าและบริการประเภทหนึ่ง ๆ และสามารถส่งสารออกไปสู่สังคมได้อย่างลงรายละเอียดลึกซึ้ง

(3) นักขาย (Salesman) แน่ใจว่าคนกลุ่มนี้อาจจะไม่รู้มากเท่ากับผู้เชี่ยวชาญ คนกลุ่มนี้ไม่ใช่คนกริวิแต่คือคนส่งสารที่จะทำการส่งต่อสารได้อย่างขยันขันแข็งที่สุด

พลังของผู้ทรงอิทธิพลในสังคมออนไลน์มาจากการเข้าถึงกลุ่มผู้ติดตามขนาดใหญ่และมีส่วนร่วม และระดับความถูกต้องที่คนกลุ่มนี้มีบนแพลตฟอร์มของตน โดยรูปลักษณ์ภายนอกของคนกลุ่มนี้จะมีบุคลิกภาพดี มีเสน่ห์ ดูน่าเชื่อถือ ความพิเศษจากกลุ่มคนทั้ง 3 กลุ่มนี้จะนำมาซึ่งกระแสการพูดแบบปากต่อปาก (Spread the word) ถือเป็นจุดแรกของการแพร่ข่าวสารเชิงพฤติกรรมทุกรูปแบบ ประกอบกับ ภัสสรนันท์ อเนกธรรมกุล (2553) ได้นำเสนอลักษณะสำคัญของผู้ทรงอิทธิพลทางความคิด ในงานวิจัย การโฆษณาโดยใช้บุคคลที่มีชื่อเสียง มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครว่า สถานการณ์ที่ผู้บริโภคนิยมให้การพึ่งพาผู้นำทางความคิด ส่วนใหญ่มักเกิดจากความไม่มั่นใจในการตัดสินใจซื้อสินค้า และบริการโดยลักษณะสำคัญของผู้ทรงอิทธิพลทางความคิดจะต้องประกอบไปด้วย

(1) เป็นที่ชื่นชอบและมีผู้ติดตามจำนวนมาก ผู้ทรงอิทธิพลทางความคิด ต้องได้รับการยอมรับจากผู้ติดตาม โดยลักษณะที่ทำให้บุคคลเป็นที่ชื่นชอบ เกิดการติดตาม และน่าเป็นแบบอย่าง อาจเกิดจาก ความชื่นชอบในความสามารถพิเศษ ความชื่นชอบในรูปร่างหน้าตา และความชื่นชอบในฐานะความเป็นอยู่ (นันท์ โฆษิตสกุล: 2551)

(2) มีความเชี่ยวชาญหรือประสบการณ์เฉพาะด้าน หมายถึง การประสบความสำเร็จ ในด้านใดด้านหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นด้านการแสดง การเล่นกีฬา หรือด้านความสวยความงาม หากทำให้ผู้บริโภคเชื่อในสิ่งเหล่านั้นได้ ก็จะสามารถนำไปสู่ความชื่นชอบและมีกลุ่มคนติดตามเพิ่มขึ้นได้

(3) สร้างสรรค์เนื้อหา หรือมีวิธีการนำเสนอที่แปลกใหม่เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ หมายถึง ผู้ทรงอิทธิพลทางความคิด ต้องมีความทันสมัย ไม่เพียงแต่ส่งต่อข้อมูลที่น่าสนใจเท่านั้นแต่ต้องสร้างเนื้อหา และรูปแบบใหม่ ๆ ที่น่าสนใจควบคู่ไปกับการนำเสนอข้อมูลด้วย โดยกลุ่มผู้ติดตามของผู้ทรงอิทธิพลทางความคิดเหล่านี้ก็คือผู้บริโภค ซึ่งปัจจุบันนักการตลาดจะใช้กลยุทธ์ทางการตลาดผ่านผู้ทรงอิทธิพลทางความคิดในสื่อสังคมต่าง ๆ โดยเน้นสร้างความน่าเชื่อถือให้กับสินค้าหรือบริการ จนเกิดเป็นกระแสบอกต่อหรือคล้อยตาม ซึ่งการตลาดรูปแบบนี้สามารถนำความคิดผู้บริโภคได้มากกว่ามิติของโฆษณาในรูปแบบเดิม

แนวทางการสร้างผู้ทรงอิทธิพลในสื่อสังคม

แนวคิดของอินฟลูเอนเซอร์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์ทางการตลาดนั้นไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่ แต่ในทางกลับกันการเพิ่มขึ้นของเว็บไซต์และอินเทอร์เน็ตโดยทั่วไป ทำให้ผู้คนมีโอกาสมิใช่ผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์มากขึ้น บางครั้งอยู่ในรูปแบบเฉพาะกลุ่มที่มีผู้ชมออนไลน์จำนวนมาก Kevin Dean (2022) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้ทรงอิทธิพลบนสื่อสังคมออนไลน์ไว้ 4 บทบาทดังนี้

(1) เชื่อมต่อ (Connect) มีหลายสิ่งหลายอย่างที่ผู้ทรงอิทธิพลทำ ไม่ว่าจะเป็นการเชื่อมโยงผู้คนที่แตกต่างกัน รวมถึงแบรนด์และองค์กรที่สนใจ อินฟลูเอนเซอร์พร้อมด้วยเครือข่ายผู้ติดตาม ทำหน้าที่เป็นจุดศูนย์กลางเพื่อทำให้การเชื่อมต่อเหล่านี้ราบรื่นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

(2) แจงข้อมูล (Inform) อินเทอร์เน็ตเริ่มต้นขึ้นเพื่อเป็นวิธีการแพร่กระจายข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพในวงกว้าง ผู้ทรงอิทธิพลจะเป็นสื่อที่แจ้งผู้ติดตามเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ นวัตกรรมใหม่ และแม้แต่ข่าวด่วน ข้อมูลที่มาจากอินฟลูเอนเซอร์แต่ละรายต่างจากโฆษณาที่ออกแบบมาเพื่อให้เป็นข้อมูลทั่วไปและเชื่อถือได้

(3) ความคิดเห็นเฉียบคม (Shape Opinions) แม้ว่าการเชื่อมต่อและการให้ข้อมูลเป็นส่วนสำคัญของประสบการณ์ของผู้ทรงอิทธิพล แต่ท้ายที่สุดการมีอิทธิพลก็คือการกำหนดความคิดเห็น ในฐานะผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสาร เรารู้ว่ามีแถบสำคัญ 3 ประการที่ต้องปฏิบัติตาม ข้อมูลที่แชร์จะต้อง เชื่อถือได้ มีความเกี่ยวข้อง และทันเวลา ผู้ทรงอิทธิพลมีข้อได้เปรียบในการได้รับความไว้วางใจจากผู้ชมโดยปริยาย คนกลุ่มนี้ทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อให้ได้มาซึ่งความไว้วางใจนั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

จากการศึกษากระบวนการสร้างผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตรท้องถิ่น กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นการศึกษาแบบผสมผสาน เป็นการศึกษาที่ใช้วิธีวิทยาทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณร่วมกันในระยะต่าง ๆ ของการวิจัย วิธีการวิจัยประกอบด้วย การสนทนากลุ่ม กลุ่มนักวิชาการประจำศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ การวิเคราะห์ตัวบทของนักสื่อสารในโลกออนไลน์ (อินฟลูเอนเซอร์) ท้องถิ่น และการสอบถามผู้รับสารที่ติดตามสื่อออนไลน์ถึงการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ผ่านการประชาสัมพันธ์โดยผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตร

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มนักวิชาการประจำศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จำนวน 10 คน ใช้การสนทนากลุ่มเพื่อนำข้อมูลที่ได้อธิบาย สังเคราะห์ และนำไปสู่กระบวนการหาบุคคลผู้ทรงอิทธิพลที่จะเป็นตัวแทนในการสื่อสารของข้อมูลของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ และนำข้อมูลไปพัฒนาในประเด็นการนำเสนอ

2. กลุ่มผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตร การคัดเลือกใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง โดยคัดเลือกผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตร ที่มีการติดตามอยู่จำนวน 5,000 คนขึ้นไป ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนด ได้แก่ 1. ช่อง ไร่เกษตร Story ผู้ผลิตสื่อออนไลน์ด้านการเกษตรท้องถิ่นภาคเหนือ และมียอดการติดตามจำนวน 56,500 คน 2. ช่อง เกษตร อีสาน ยุคใหม่ ผู้ผลิตสื่อออนไลน์ด้านการเกษตรภาคอีสาน มียอดการติดตามจำนวน 890,000 คน โดยได้วิเคราะห์ตัวบทเพื่อศึกษาถึงวิธีการนำเสนอและแนวทางในการนำเสนอ เพื่อเป็นองค์ความรู้สำคัญในการนำไปสู่การพัฒนาารูปแบบการนำเสนอให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายต่อไป

3. กลุ่มผู้รับสาร หรือผู้ที่ติดตามช่องทางการสื่อสารออนไลน์ช่องยูทูปศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ กลุ่มนี้จะใช้การสอบถามด้วยแบบสอบถามออนไลน์ถึงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ผ่านการประชาสัมพันธ์โดยผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตร ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากการอ้างอิงตามสูตรตารางสำเร็จรูปของเครซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970) โดยประชากรที่ติดตามยูทูปศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จำนวนผู้ติดตาม 181 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 2 มิถุนายน 2565) ผู้วิจัยกำหนดค่าระดับความเชื่อมั่น 95% และความคลาดเคลื่อนไม่เกิน 5% จะได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 123 ตัวอย่าง ดังนั้นผู้วิจัยจึงจะเก็บข้อมูลจากประชากรที่ติดตามยูทูปศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 123 คน การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตามความสะดวก (Convenience Sampling) โดยทำแบบสอบถามแบบออนไลน์ให้แก่ผู้ติดตามยูทูป ศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ยินดีทำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยส่งให้จำนวนทั้งสิ้น 123 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มนักวิชาการประจำศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ และกลุ่มผู้ทรงอิทธิพลในสังคมออนไลน์เพื่อนำข้อมูลมาสังเคราะห์แนวทางในการคัดเลือกบุคคลจากศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ในการสร้างบุคคลผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตรท้องถิ่น และแนวทางในการนำเสนอเนื้อหาผ่านผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตรของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่

2. ช่องยูทูป “ศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย” เป็นช่องทางในการเผยแพร่คลิปวิดีโอประชาสัมพันธ์ ศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ ผ่านผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตรท้องถิ่น และศึกษาผลของการรับรู้ และสนใจในศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ภาพ 1 ช่องยูทูป “ศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย”
ที่มา: <https://www.youtube.com/channel/UCtwmQ7D87kgVSRMLFtgCpUQ>

3. แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสอบถามผู้ที่ติดตามช่องทางการสื่อสารออนไลน์ผ่านช่องยูทูป เพื่อศึกษาการรับรู้ข้อมูลข่าวสารศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ผ่านกระบวนการประชาสัมพันธ์สื่อออนไลน์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวแทนจากกลุ่มนักวิชาการประจำศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย และกลุ่มนักสื่อสารผู้ทรงอิทธิพลในสังคมออนไลน์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์

การวิเคราะห์สอบถามการรับรู้ข้อมูลข่าวสารศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ผ่านกระบวนการประชาสัมพันธ์สื่อออนไลน์ กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ติดตามช่องยูทูปศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

กระบวนการสร้างบุคคลผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ผ่านคลิปวิดีโอประชาสัมพันธ์

จากการวิจัยดังกล่าว ในประเด็นของการสร้างบุคคลผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์นั้น ในการสื่อสารผ่านคลิปวิดีโอประชาสัมพันธ์นั้นสามารถตอบทริเจน และผลการศึกษาในมิติต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่จะนำไปสู่กระบวนการสร้างตัวตน หรือสร้างอิทธิพลความเชื่อถือผ่านสังคมออนไลน์ โดยการคัดเลือกบุคคลากรของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ เพื่อเป็นผู้ที่จะมานำเสนอเนื้อหาด้านการเกษตรของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ ได้แก่ 1. นายสุทธิ มลิตอง

(พีท้อ) รองผู้อำนวยการสถาบันถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรม และ 2. นายบุญเป็ง ต่อใจ (ลุงเป็ง) ตำแหน่ง พนักงานทั่วไป สถาบันความหลากหลายทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นและอาเซียนโดยผ่านการ วิเคราะห์ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสร้างบุคคลผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตรของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่

เกณฑ์ในการพิจารณา	พีท้อ (Influencer)	ลุงเป็ง (Influencer)
การเชื่อมต่อองค์ความรู้กับบุคคลอื่น ๆ	- มีฐานผู้ติดตามในฐานะที่ทำศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่และสถาบันความหลากหลายทางชีวภาพ - มีฐานผู้ติดตามจากการลงพื้นที่บรรยาย และให้ความรู้กับนักเรียนโรงเรียนต่าง ๆ	- มีฐานผู้ติดตามในฐานะที่เป็นวิทยากรให้ความรู้ในพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัดเชียงรายและจังหวัดใกล้เคียง
การแจ้งข้อมูล หรือส่งต่อข้อมูลด้านการเกษตรกรรม	- มีการสื่อสารผลงานผ่านระบบอินเทอร์เน็ต โดยใช้สังคมออนไลน์ของสถาบันความหลากหลายทางชีวภาพ (หน่วยงานภายใต้มหาวิทยาลัยที่สังกัด) - มีการสื่อสารผ่านช่องทางออนไลน์ ในการเป็นวิทยากรบรรยาย	- มีการสื่อสารผลงานผ่านการประจำศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ - มีการสื่อสารความเคลื่อนไหวผ่านทางความเป็นวิทยากรในพื้นที่ชุมชนใกล้เคียง และพื้นที่ที่อยู่ใกล้เคียงจังหวัดเชียงราย
มุมมองและความคิดเห็นในการสื่อสารข้อมูล	- ข้อมูลที่น่าเสนอ หรือมีส่วนร่วม มีความน่าเชื่อถือ เพราะมีการสื่อสารในฐานะผู้ที่ดูแลศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ - เป็นนักวิชาการ และมีความรู้ในด้านวิทยาศาสตร์ทางสิ่งแวดล้อม	- ข้อมูลที่น่าเสนอ และถ่ายทอดมีความน่าเชื่อถือเพราะเป็นผู้ที่ดูแลศูนย์เชียงใหม่จึงมีประสบการณ์มาก - เป็นเกษตรกรที่มีประสบการณ์มายาวนาน

จากตารางข้างต้น สะท้อนให้เห็นมิติของบทบาทของการคัดเลือกบุคคลที่จะมาเป็นผู้ทรงอิทธิพลที่จะสื่อสารข้อมูลของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ ซึ่งเป็นข้อมูลด้านการทำการเกษตรในลักษณะพอเพียงและบุคคลที่ติดตามสามารถทำตามได้ จะพบว่า พีท้อ และลุงเป็งเป็นผู้ที่สามารถเชื่อมต่อ ให้ข้อมูล และมีมุมมองความคิดเห็นที่น่าสนใจในสิ่งที่ตนทำอยู่ นั่นคืองานด้านการเกษตรและการให้องค์ความรู้ทางการเกษตร มีมุมมองและวิธีการถ่ายทอดความรู้ที่แตกต่างกัน แต่ทั้งนี้เป็นมุมมองที่ส่งผลต่อการสื่อสารไปยังผู้รับสารในแนวทางที่เป็นผลดีต่อศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่

ในประเด็น ด้านการเชื่อมต่อองค์ความรู้กับบุคคลอื่น ๆ พีท้อและลุงเป็ง สามารถเป็นผู้แทนศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ในการเชื่อมต่อองค์ความรู้บุคคลอื่น ๆ กล่าวคือทั้ง 2 คนเป็นบุคคลที่มีฐานของผู้ติดตามผ่านการเป็นวิทยากร จากการเป็นผู้บรรยายองค์ความรู้ด้านการเกษตรกรรมของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ จึงเป็นช่องทางสำคัญในการเชื่อมต่อไปยังกลุ่มคนดู และที่สำคัญมีประสบการณ์ในการถ่ายทอดข้อมูลมาแล้วด้วย

ในด้านการแจ้งข้อมูล หรือส่งต่อข้อมูลด้านการเกษตรกรรม บุคคลทั้ง 2 คน เป็นผู้ที่มีช่องทางสำคัญในการสื่อสาร ซึ่งพีท้อมีช่องทางออนไลน์ในการสื่อสารเบื้องต้น ในขณะที่ลุงเป็งมีช่องทางออนไลน์ คือ ศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ ที่เป็นพื้นที่ของการถ่ายทอดข้อมูลไปยังกลุ่มผู้รับสารในเบื้องต้น

ในขณะที่มุมมองและความคิดเห็นในการสื่อสารข้อมูลนั้น พีท้อและลุงเป็ง เป็นบุคคลที่มีมุมมองการสื่อสารที่แตกต่างอย่างน่าสนใจ กล่าวคือ หากเป็นพีท้อจะมีการสื่อสารข้อมูลในเชิงวิชาการด้านเกษตรกรรม หากเป็นลุงเป็งจะเป็นการสื่อสารองค์ความรู้ในเชิงประสบการณ์การทำเกษตรในพื้นที่ จะเป็นลักษณะของการนำเสนอเนื้อหาความรู้ความเข้าใจ และรูปแบบในการนำเสนอ กล่าวคือ ทั้งพีท้อและลุงเป็ง โดยมีจุดร่วมกันคือองค์ความรู้ที่ถ่ายทอดนั้นเป็นองค์ความรู้จากศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ในแบบเฉพาะของศูนย์ที่ทั้ง 2 คน รู้จักและเข้าใจเป็นอย่างดี

โดยหลังจากที่ได้บุคคลที่จะมาพัฒนาการเป็นบุคคลผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตรกรรมของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่แล้วนั้น นำไปสู่กระบวนการพัฒนาด้านเนื้อหา รวมถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่จะสะท้อนความรู้และตัวตนของบุคคลดังกล่าว โดยกระบวนการดังกล่าวนี้เป็นไปตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2

กระบวนการนำเสนอเนื้อหาผ่านบุคคลผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตรกรรมของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่

ประเด็นในการศึกษา	พื้ก้อ (Influencer)	ลุงเป็ง (Influencer)
การสร้างสรรค์และนำเสนอเนื้อหาเกษตรกรรม	<ul style="list-style-type: none"> - เนื้อหาเกี่ยวกับการเกษตรในพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ ซึ่งเป็นความรู้ในเชิงวิทยาศาสตร์ เช่น การผลิตถ่านไบโอชาร์ หรือการผลิตปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น - เนื้อหาความถนัดจะเน้นไปทางความรู้ด้านวิทยาศาสตร์จะเข้ากับความเป็นตัวเองมากที่สุด 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นเนื้อหาที่ทำอยู่เป็นประจำจนเกิดความชำนาญ เช่น การเลี้ยงผึ้งโก้น การผลิตปุ๋ยจากมูลไส้เดือน เป็นต้น - เนื้อหาที่พูด เป็นเนื้อหาที่เคยทำในฐานะวิทยากร จะทำให้สามารถสื่อสารได้ - เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่
ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่นำเสนอ	<ul style="list-style-type: none"> - ถ่ายทอดในมุมมองหลักการ และมีเชี่ยวชาญในสายงานวิทยาศาสตร์มาผนวกเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ 	<ul style="list-style-type: none"> - ถ่ายทอดในลักษณะของประสบการณ์ที่ผ่านการทำมาบ่อย ๆ จนทำให้เกิดเป็นความรู้ความเข้าใจ เพราะเคยเจอปัญหา และเจอสิ่งที่ไม่ถนัดมาก่อน
รูปแบบ และสไตล์ในการนำเสนอ	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นกันเอง ไม่เป็นทางการ - เน้นภาษากลางในการสื่อสาร อาจมีภาษาพื้นเมืองบ้างในบางโอกาส 	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นการพูดเป็นธรรมชาติ และเป็นกันเอง - พูดตรง ๆ ชัดเจน สร้างความเข้าใจง่าย ๆ ไม่เป็นทางการ - ใช้ภาษาพื้นเมืองเหนือในการสื่อสาร เพื่อความเป็นธรรมชาติ

จากตารางข้างต้นจะพบว่ากระบวนการสร้างบุคคลให้เป็นบุคคลผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตรของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ ประกอบด้วย 3 กระบวนการ ได้แก่ 1. การนำเสนอเนื้อหาด้านเกษตรกรรม 2. ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่นำเสนอ และ 3. รูปแบบ และสไตล์ในการนำเสนอ โดยพบว่า 1.การนำเสนอเนื้อหาด้านเกษตรกรรมนั้น ทั้งพื้ก้อและลุงเป็งจะนำเสนอเนื้อหาที่เป็นเกษตรกรรมจากศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ ในขณะที่พื้ก้อจะใช้วิธีนำเสนอในเชิงของเกษตรกรรมที่เป็นมุมมองวิทยาศาสตร์ ในขณะที่ลุงเป็งจะถ่ายทอดองค์ความรู้ของการเกษตรกรรมที่ทำอยู่เป็นประจำในศูนย์การเรียนรู้จนเข้าใจ และตกผลึกเป็นองค์ความรู้ในแบบตนเอง และถ่ายทอดในลักษณะวิทยากรประจำศูนย์มาแล้ว

ในประเด็นที่ 2 ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่นำเสนอ ทั้ง 2 คนจะมีวิธีการที่แตกต่างอย่างชัดเจน กล่าวคือพื้ก้อจะนำเสนอในมุมมองหลักการ มุ่งองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์สนับสนุน ในขณะที่ลุงเป็งจะเป็นองค์ความรู้ของการเกษตรในเชิงของประสบการณ์ที่ทำอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนั้น ในประเด็นที่ 3 รูปแบบและสไตล์การนำเสนอ ทั้งพื้ก้อและลุงเป็งนำเสนอในลักษณะที่เป็นกันเองกับผู้รับสาร ไม่เป็นทางการ การแต่งกายก็ไม่เป็นทางการด้วยเช่นกัน แต่มีความแตกต่างในองค์ประกอบด้านภาษาที่พื้ก้อจะเน้นในภาษาไทยกลางเป็นหลัก ในขณะที่ลุงเป็งจะเพิ่มความเป็นตัวตนในภาษาพื้นเมืองภาคเหนือ เพื่อให้เป็นธรรมชาติในการสื่อสาร

จากการวิจัยดังกล่าว แสดงให้เห็นกระบวนการสร้างผู้ทรงอิทธิพลในด้านความคิด ความเชื่อ ทางด้านการทำเกษตรกรรม ซึ่งทำผ่านศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ ซึ่งเป็นศูนย์ที่ถ่ายทอดเรื่องราวของการเกษตรกรรม โดยการสร้างผู้ทรงอิทธิพล มีแนวทางในการสร้าง 4 ดังนี้

1. การสร้างให้มียอดความรู้ด้านการเกษตรกรรม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ เพราะองค์ความรู้ด้านการเกษตรกรรมนั้น จะช่วยผลักดันให้เกิดการติดตามช่อง เพราะองค์ความรู้ทางเกษตรกรรมนั้นจะช่วยในการแก้ปัญหาให้กับผู้รับสารที่ เข้ามาติดตาม ช่วยให้ทำเกษตรกรรมได้อย่างถูกต้อง และที่สำคัญเป็นฐานของความน่าเชื่อถือ

2. การสร้างประสบการณ์ด้านการเกษตรกรรม เนื่องจากการทำการเกษตรกรรมเป็นเรื่องที่คาดเดาได้ยาก เพราะเป็นเรื่องวิทยาศาสตร์ ผสมผสานกับความเป็นไปของธรรมชาติ ทำให้ประสบการณ์ของผู้ถ่ายทอด หรือความ เชี่ยวชาญของบุคคลที่น่าเสนอ จะช่วยสร้างความน่าสนใจ ความน่าเชื่อถือ และการมีประสบการณ์ผิดถูกจะช่วยลด ระยะเวลาของผู้ติดตามในการทดลองทำ เพราะผู้ติดตามต้องการเทคนิคในการทำที่ดีจากบุคคลที่น่าเสนอ

3. การสร้างรูปแบบหรือสไตล์ที่เป็นกันเอง การมีสไตล์หรือรูปแบบที่ในตัวบุคคลที่ชัดเจน จะช่วยทำให้ สร้างชุมชนการติดตามได้ง่ายขึ้น ทั้งการใช้ภาษาถิ่นที่เป็นภาษาใกล้ชิดกับกลุ่มผู้ติดตาม มีเทคนิคที่น่าสนใจ สื่อสาร ได้ง่าย รวมถึงความเป็นกันเองในการเข้าถึง

4. การสร้างให้เป็นนักเล่าเรื่องเกษตรกรรม บุคคลที่น่าเสนอต้องมีเทคนิคหรือมีมุมมองในการเล่าที่เห็นถึง ความเจ็บปวด น่าสนใจ เล่าเรื่องที่เข้าใจยากให้เป็นเรื่องง่าย ชัดเจน เพื่อให้ผู้ฟังเชื่อถือและทดลองนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน หรือใช้ในการประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพ 2 แสดงกระบวนการสร้างผู้ทรงอิทธิพลด้านการเกษตรท้องถิ่น

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ผ่านการประชาสัมพันธ์โดยผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตร

จากการสอบถามผู้ติดตามยูทูป ศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ที่ยินดีทำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยส่งให้ จำนวนทั้งสิ้น 123 ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 63.40 และเพศหญิง จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 36.60 ส่วนใหญ่มีช่วงอายุ 27-59 ปี จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 51.20 รองลงมาคืออายุ 20-26 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.60 และน้อยที่สุดอายุ 13-19 ปี จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 6.50 ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา/อาชีวศึกษา จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 43.90 รองลงมาคือมีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 39.03 และน้อยที่สุดมีการศึกษาในระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 17.07 ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 37.39 รองลงมาคืออาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 20.32 และน้อยที่สุด คือ อาชีพอื่น ๆ จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.62

ในการสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ผ่านการประชาสัมพันธ์โดยผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตร ในการศึกษาครั้งนี้จำแนกตามองค์ประกอบ 2 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณประโยชน์ และด้านผู้ทรงอิทธิพล

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ผ่านกระบวนการประชาสัมพันธ์สื่อออนไลน์ ด้านคุณประโยชน์อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.53$, S.D. 0.58) ประเด็นที่ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่ามีความประโยชน์มากที่สุด ได้แก่ เนื้อหาบนยูทูปศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ สามารถช่วยสร้างอาชีพและรายได้ ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.70$, S.D. 0.97) รองลงมา คือ เนื้อหาบนยูทูปศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ ส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.68$, S.D. 0.74)

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ผ่านกระบวนการประชาสัมพันธ์สื่อออนไลน์ ด้านผู้ทรงอิทธิพล ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.65$, S.D. 0.92) ในการประเมินผู้ทรงอิทธิพลทั้งพี่ก้อและลุงเป็ง พบว่าในส่วนของผู้พี่ก้อ ผลประเมินที่มีคะแนนสูงสุดคือ พี่ก้อมีมุมมอง และการวิเคราะห์ ร่วมอยู่ในการนำเสนอ ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.70$, S.D. 0.73) รองลงมา คือ พี่ก้อมีความน่าเชื่อถือและมีผลต่อความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่น่าเสนอในยูทูป ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, S.D. 0.43) ในส่วนของลุงเป็ง ผลประเมินที่มีคะแนนสูงสุดคือ ลุงเป็งมีความเชี่ยวชาญมีผลต่อความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่น่าเสนอในยูทูป ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.75$, S.D. 0.65) รองลงมา คือลุงเป็งมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้ติดตามในช่องยูทูป ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.62$, S.D. 0.51)

อภิปรายผล

กระบวนการสร้างผู้ทรงอิทธิพลด้านการเกษตรท้องถิ่นบนโลกออนไลน์ กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย เป็นการศึกษาถึงแนวทางทางในการพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตรท้องถิ่น โดยสื่อสารองค์ความรู้ที่มาจากศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาการด้านการเกษตรกรรมประจำศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงอิทธิพลด้านการเกษตรกรรมที่ผลิตสื่อบนโลกออนไลน์ รวมถึงศึกษารับสารของผู้รับสาร ซึ่งการศึกษาดังกล่าว พบว่า ในประเด็นการค้นหาผู้ที่ถ่ายทอดข้อมูล สร้างสรรค์ข้อมูล และนำไปสู่การเป็นผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์นั้น มีความสอดคล้องกับ Malcolm Gladwell (2000) ที่ได้ค้นพบ สมมติฐานทางทฤษฎีว่าด้วย “จุดพลิกผัน” (Tipping Point) การทำให้สินค้าลุลูกตามด้วยความนิยมไปสู่ผู้บริโภคจนทุกคนต้องกล่าวขวัญถึงและซื้อมาใช้ ซึ่งประกอบไปด้วย 1. ผู้เชื่อมต่อ (Connectors) ผู้ที่มี “เครือข่าย (connection)” ทั้งในและนอกวงการ พวกเขาคือคนที่เป็นที่รู้จัก 2. ผู้เชี่ยวชาญ (Mavens) ผู้เชี่ยวชาญในสินค้าและบริการประเภทหนึ่ง ๆ และสามารถส่งสารออกไปสู่สังคมได้อย่างลงรายละเอียดลึกซึ้ง กล่าวคือ ทั้งพี่ก้อและลุงเป็งที่ได้รับการคัดเลือกเป็นบุคคลที่จะถ่ายทอดเรื่องราวเกษตรกรรมของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ เป็นบุคคลที่มีการเชื่อมต่อกับชุมชน สังคม ทั้งชุมชนใกล้เคียงศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ รวมถึงชุมชนและสังคมที่อยู่ในพื้นที่เชียงรายและจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งสะท้อนให้เห็นทุนเดิมเบื้องต้นที่ก้อและลุงเป็งมี และที่สำคัญทั้ง 2 คนเป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการเกษตรกรรม ซึ่งพี่ก้อมีความเชี่ยวชาญในด้านเกษตรกรรมเชิงชีวภาพ เชิงวิทยาศาสตร์ ในขณะที่ลุงเป็งมีความเชี่ยวชาญในการเกษตรกรรมเชิงประสบการณ์ที่ผ่านการทดลอง เมื่อนำมาสื่อสารเรื่องราวจึงเกิดเป็นความน่าสนใจ ภาพลักษณ์ที่เกิดขึ้นก็สอดคล้องในฐานะผู้เชี่ยวชาญ ทำให้ผู้ที่เข้ามาติดตามสนใจ และสอบถามความรู้ต่าง ๆ

นอกจากนั้น ยังมีความสอดคล้องกับ ภัตสรนันท์ อเนกธรรมกุล (2553) ได้นำเสนอลักษณะสำคัญของผู้ทรงอิทธิพลทางความคิด ในงานวิจัย การโฆษณาโดยใช้บุคคลที่มีชื่อเสียงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครว่า สถานการณ์ที่ผู้บริโภคมักจะหันไปพึ่งผู้นำทางความคิด ซึ่งบุคคลเหล่านั้นจะต้องประกอบด้วย 1. มีความเชี่ยวชาญหรือประสบการณ์เฉพาะด้าน หมายถึง การประสบความสำเร็จ ในด้านใดด้านหนึ่ง ซึ่งพี่ก้อและลุงเป็ง ได้ผ่านการสังเคราะห์ในการคัดเลือกด้วยเหตุผลสำคัญอีกประการคือความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่มีคือด้านเกษตรกรรม และความรู้ในศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ ซึ่งจากปัจจัยดังกล่าวก็ส่งผลให้พี่ก้อและลุงเป็งใช้ความเชี่ยวชาญอย่างเป็นธรรมชาติในการถ่ายทอดไปยังผู้รับสารและได้รับการตอบรับจากผู้รับสารใน

มุมมองทางบวก อีกทั้งยังสอดคล้องในประเด็น 2. สร้างสรรค์เนื้อหา หรือมีวิธีการนำเสนอที่แปลกใหม่เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ ซึ่งรูปแบบในการนำเสนอองค์ความรู้ นั้น ได้รับการเข้าถึงและถูกพัฒนาทั้งในแง่เนื้อหาที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ ๆ อยู่ในกระแสที่มาจากศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ และได้รับผลตอบแทนที่ดี เช่น การทำผิงโก้น และการเลี้ยงไส้เดือนเพื่อผลิตปุ๋ยจากมูลไส้เดือน และนอกเหนือจากนั้น การสร้างสรรค์ดังกล่าวยังถูกพัฒนาในแง่มุมมองของการใช้ภาษาที่สร้างสรรค์เนื้อหาด้วยภาษาพื้นเมืองภาคเหนือและเข้าถึงกลุ่มคนที่สนใจด้านการเกษตรมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามการพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้ทรงอิทธิพลในด้านเกษตรกรรม ยังต้องมีปัจจัยอื่นที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ได้แก่ การเข้าถึงได้ง่าย ซึ่งช่องทางออนไลน์เป็นช่องทางที่มีการสื่อสารสองทาง และผู้รับสารพร้อมจะเป็นผู้ส่งสารกลับ ซึ่งในเนื้อหาที่นำเสนอไปนั้นเป็นประเด็นที่ผู้รับสารสนใจและพร้อมจะเรียนรู้ จึงเกิดการสื่อสารกลับทั้งนี้ตัวผู้ส่งสารในฐานะเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อความคิดของผู้รับสาร ในฐานะของผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ ต้องพร้อมที่จะสื่อสารกลับเพื่อสร้างกลุ่ม หรือขยายเครือข่ายให้เกิดมากยิ่งขึ้น หากเป็นเพียงผู้ส่งสารอย่างเดียวก็จะทำให้การเติบโตของผู้ติดตาม หรือผู้รับสารที่มีต่อผู้ทรงอิทธิพลด้านการเกษตร เป็นไปอย่างช้า ๆ

ในประเด็นเกี่ยวกับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ผ่านการประชาสัมพันธ์โดยผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตร ด้านคุณประโยชน์ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ประเด็นที่ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่ามีความน่าสนใจมากที่สุด ได้แก่ เนื้อหาบนยูทูปศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ สามารถช่วยสร้างอาชีพและรายได้ ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ กิติมา สุรสุนธิ (2533, น. 46-47) ที่กล่าวว่าบุคคลจะรับข่าวสารทุกอย่างทั้งหมดที่ผ่านเข้ามา แต่บุคคลจะเลือกรับรู้ข่าวสารเพียงบางส่วนที่คิดว่ามีประโยชน์ต่อตนเองเท่านั้น ดังนั้นข่าวสารที่ไหลผ่านเข้ามา จากช่องทางต่าง ๆ นั้น มักจะถูกบุคคลคัดเลือกว่าจะเปิดรับข่าวสารอยู่ตลอดเวลา ข่าวสารที่มีความน่าสนใจ มีประโยชน์และเหมาะสมตามความต้องการของผู้รับสารก็จะเป็นข่าวสารที่ก่อให้เกิด ความสำเร็จในการสื่อสารนั่นเอง ซึ่งวัตถุประสงค์หนึ่งของการเผยแพร่สื่อประชาสัมพันธ์ศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ ก็เพื่อให้ผู้รับสารสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปต่อยอดและสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวได้ต่อไป

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ผ่านกระบวนการประชาสัมพันธ์สื่อออนไลน์ ด้านผู้ทรงอิทธิพล ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ในการประเมินผู้ทรงอิทธิพลทั้งพีค็อกและลุงเป็ง พบว่าในส่วนของพีค็อก ผลประเมินที่มีคะแนนสูงสุดคือ พีค็อกมีมุมมอง และการวิเคราะห์ ร่วมอยู่ในการนำเสนอ ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากบุคคล (พีค็อก) ที่คัดเลือกมานั้น มีลักษณะพิเศษคือสามารถถ่ายทอดในมุมมองหลักการ และมีเชี่ยวชาญในสายงานวิทยาศาสตร์มาผนวกเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ ด้วยความพิเศษของพีค็อกในข้อนี้จึงทำให้ผู้รับสารนอกจากจะได้ความรู้ด้านการเกษตรแล้ว ยังได้มุมมองที่เป็นหลักการทางวิทยาศาสตร์ผ่านการนำเสนอของพีค็อกด้วย ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Kevin Dean (2022) ที่ได้กล่าวถึงบทบาทหนึ่งของผู้ทรงอิทธิพลบนสื่อสังคมออนไลน์ไว้ว่า ต้องมีความคิดเห็นเฉียบคม (Shape Opinions) บนมุมมองและหลักการที่น่าเชื่อถือถึงจะสามารถทำให้ข้อมูลที่นำเสนอเกิดความน่าสนใจและเกิดการติดตามเพิ่มขึ้น

ในส่วนของลุงเป็ง ผลประเมินที่มีคะแนนสูงสุดคือ ลุงเป็งมีความเชี่ยวชาญมีผลต่อความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่นำเสนอในยูทูป ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากลุงเป็งเดิมทีก็เป็นวิทยากรที่บรรยายให้ความรู้กับชุมชนด้านการเกษตรอยู่แล้ว และยังมีทักษะในการปฏิบัติมายาวนาน ความเชี่ยวชาญดังกล่าวของลุงเป็งจึงทำให้ผู้ติดตามเกิดความน่าเชื่อถือ และเชื่อมั่นในข้อมูลที่ลุงเป็งนำเสนอ ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวเป็นไปตาม Germin8 (2014) ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของอินฟลูเอนเซอร์ว่าในด้านความน่าเชื่อถือ ถือเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่น่าไปสู่การติดตามจำนวนมาก ในการสำรวจเดียวกัน 51% ของผู้ตอบแบบสอบถามกล่าวว่าพวกเขาติดตามอินฟลูเอนเซอร์เพราะพวกเขามีความเชื่อถือและเชื่อมั่นในตัวอินฟลูเอนเซอร์ จะเห็นได้ว่าความน่าเชื่อถือของอินฟลูเอนเซอร์ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้มีผู้ติดตามและรับชมมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ปัจจุบันการสื่อสารการตลาดสินค้าและอุตสาหกรรมการเกษตรนับวันยิ่งขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ผู้ประกอบการสามารถนำผลการวิจัยกระบวนการสร้างผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ด้านการเกษตรไปเป็นข้อมูล ในการสร้างผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์เพื่อนำประชาสัมพันธ์สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ด้านการเกษตรของตนเอง แต่สิ่งที่ควรระวังก็คือ การคัดเลือกผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์นั้นมีความสำคัญนอกเหนือจากเกณฑ์หรือผลวิจัยข้างต้น แล้วควรมีการศึกษาด้านบริบทชุมชน พื้นที่ ตลาด กลุ่มเป้าหมาย เพิ่มเติมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารให้ เข้าถึงผู้รับสารได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยต่อยอดครั้งต่อไปสามารถศึกษากระบวนการสร้างผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ในด้านอื่น ๆ เพื่อ ใช้เป็นข้อมูลหรือแนวทางในการเป็นผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์เฉพาะทางที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กิติมา สุรสนธิ. (2548). ความรู้ทางการสื่อสาร (Introduction to Communication). กรุงเทพฯ: จามจุรีโปรดักส์.
นันท์ โฆษิตสกุล. (2551). การใช้บุคคลที่มีชื่อเสียง (Celebrity) เป็นผู้นำเสนอสินค้า (Present) และทูตตราสินค้า (Brand Ambassador) ในงานโฆษณา. สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
ประชาชาติธุรกิจ. (2562, 9 มกราคม). เปิดผลวิจัย “อินฟลูเอนเซอร์” การตลาดออนไลน์แบบไหนครองใจผู้บริโภคยุคดิจิทัล. สืบค้นจาก <https://www.prachachat.net/ict/news-276021>
ภัตสรนันท์ อเนกธรรมกุล. (2553). ผลกระทบจากการใช้บุคคลที่มีชื่อเสียง (Celebrity) ที่เป็นผู้แนะนำเสนอสินค้า หลากหลายตราสินค้าในงานโฆษณา. วิทยานิพนธ์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
Brittany Hennessy. (2561). Influencer สร้างตัวตนให้ทรงอิทธิพลในโลกโซเชียล (สกุลยา วีระเดชาพล, แปล). กรุงเทพฯ: ลีฟ ริช ฟอว์เอฟเวอร์.
Courtney Morrison. (2022, 14 May). 6 Types of Social Media Influencers You Must Know. Retrieved from <https://everyonesocial.com/blog/types-of-social-media-influencers/>
Germin8. (2014, 11 June). 5 Reasons Why Social Media Influencers Are Important. Retrieved from <https://www.germin8.com/blog/5-reasons-social-media-influencers-important/>
Isabel Morteo. (2017, 11 January). To clarify the Typification of Influencers: A review of the literature. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/340903551>
Kevin Dean. (2022, 14 January). The Role of Social Media Influencers. Retrieved from <https://www.manobyte.com/growth-strategy/the-role-of-social-media-influencers>
Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), pp. 607-610.
Loyalfans. (2021, 5 May). What Does it Mean to Be an Influencer on Social Media?. Retrieved from <https://www.loyalfans.com/blog/what-does-it-mean-to-be-an-influencer-on-social-media>
Malcolm Gladwell. (2000). The Tipping Point. United States: Little Brown.

กลวิธีทางภาษากับการนำเสนอเนื้อหาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในเฟซบุ๊กแฟนเพจแม่ประนอม

The Study of Language Strategies and Content Presentation on Social Media in Mae Pranom Facebook Fanpage

สิริญญา สุขสวัสดิ์ | Sirinya Suksawat^{1*}

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาและการนำเสนอเนื้อหาในการโฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้าที่ปรากฏในเฟซบุ๊กแฟนเพจแม่ประนอม (<http://www.maepranom.com/>) โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาจากข้อความและรูปภาพที่โพสต์จากแฟนเพจ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2564 จนถึง เมษายน 2565 เป็นจำนวนทั้งสิ้น 90 ข้อความ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบบันทึกข้อมูลเพื่อใช้ในการวิเคราะห์จำนวน 2 รายการ คือ รายการกลวิธีทางภาษา และ รายการนำเสนอรูปแบบเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า เฟซบุ๊กแฟนเพจแม่ประนอมมุ่งเน้นเรื่องการสื่อความหมายที่ทำให้ผู้รับสารเข้าใจง่าย สะดวกรวดเร็วต่อการรับรู้ข้อความและมีความตรงไปตรงมาอย่างชัดเจน ด้วยกลวิธีทางภาษาที่สร้างความตลกขบขันรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การใช้สัญลักษณ์ การสร้างเรื่องเกินความเป็นจริง การสร้างความขัดแย้ง การใช้ภาษาต่างประเทศ การใช้ภาษาภาพพจน์ การล้อเลียน การทำให้เรื่องจบแบบผิดความคาดหมายหรือหักมุม กลวิธีเหล่านี้ล้วนแล้วก่อให้เกิดความตลกสนุกสนานในการรับสารทั้งสิ้น โดยแฟนเพจดังกล่าวได้สร้างกลวิธีทางภาษาด้วยการนำเรื่องราวของสถานการณ์ปัจจุบันหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมาใช้ในการสื่อความหมายซึ่งทำให้กลายเป็นจุดเด่นที่สำคัญของแฟนเพจนี้อีกด้วย ทั้งนี้ยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงพลวัตของภาษาไทยในยุคดิจิทัลอย่างชัดเจน ด้วยกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่ล้อเลียนสังคม ทั้งนี้ก็เพื่อให้ตรงกับสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ต้องการจะสื่อไปยังผู้บริโภคเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจบริบทของความหมายเหล่านั้นได้ง่ายยิ่งขึ้นผ่านการเล่าเรื่องจากภาษาที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นจึงทำให้ความรู้สึกของผู้รับสารที่ได้อ่านข้อความจากแฟนเพจแม่ประนอมนี้มีความคุ้นเคยเสมือนเป็นเพื่อนหรือคนรู้จัก รวมทั้งยังเป็นการแฝงโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อนำเสนอสินค้าและผลิตภัณฑ์ไปด้วยในตัว

คำสำคัญ: กลวิธีทางภาษา, การนำเสนอเนื้อหา, สื่อ, สื่อสังคมออนไลน์, เฟซบุ๊กแฟนเพจ

^{1*}ผู้ประพันธ์อันดับแรก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี (อาจารย์/ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์/ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี/ milky_mhew@hotmail.com)

Abstract

The purpose of this research was to study language strategies and advertised content presentation as publicized on Mae Pranom's fan page (<http://maepranom.com>) by using content analysis from text and images posted on the fan page. Data was collected from ninety texts collected between June 2011 and April 2022. The tools used in this research were in the form of data records. These data records were used to analyze two items, namely language strategies and content presentation. This was a qualitative study in a descriptive analytical style.

The results showed that Mae Pranom's Facebook fan page focused on meaningful communication that made it easy for readers to understand the clear and straightforward message by using various forms of humour language strategies, either through the use of symbols, exaggeration, controversy, foreign language, figures of speech or unexpected endings. These tactics all caused the message to be received in an entertaining and fun way. The fan page created language strategies to convey meaning by bringing stories to the readers of current situations or events that have occurred in Thai society. This has become a key feature of the fan page. Also, this clearly demonstrates the dynamics of the Thai language in the digital age. This approach was devised in order to communicate the meaning and context of the products to the consumers through creative language story-telling. Consequently, the consumers became familiar with the Mae Pranom fan page. This could also work as a form of hidden advertising of their own products.

Keywords: language strategies, content presentation, media, social media, Facebook fan page

บทนำ

เฟซบุ๊ก (Facebook) เป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดของโลก (Statista, 2018) ทำให้ผู้ใช้สามารถติดต่อสื่อสารและร่วมทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือหลายๆ กิจกรรมกับผู้ใช้คนอื่น ๆ ได้ รวมถึงสร้างพื้นที่หนึ่งเพื่อต้องการติดต่อหรือสื่อสารกับคนจำนวนมากหรือที่เรียกว่า “Fan page” (แฟนเพจ) ซึ่งเป็นคุณสมบัติหนึ่งของเฟซบุ๊กที่มีไว้เพื่อช่วยให้บุคคลหรือธุรกิจได้สร้างพื้นที่ไว้สำหรับการแสดงความคิดเห็น หรือรวบรวมคนที่ชอบสิ่งใดสิ่งหนึ่งเหมือนกัน หรือไว้เป็นช่องทางการประชาสัมพันธ์เรื่องใดเรื่องหนึ่ง ให้แก่คนทั่วไปได้รับทราบ เมื่อมีการสร้างแฟนเพจขึ้นมาผู้ใช้งานก็จะเห็นสถานะนั้นบนหน้ากระดาน (wall) จึงเป็นช่องทางหนึ่งสำหรับผู้ประกอบการทางธุรกิจ กล่าวคือ เป็นเสมือนช่องทางการประชาสัมพันธ์ทางธุรกิจระหว่างลูกค้าได้ง่ายโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจกับกลุ่มลูกค้าพร้อมทั้งสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มลูกค้าได้เป็นอย่างดีทั้งยังได้เปรียบคู่แข่งอื่นทางการตลาดเพิ่มอีกด้วย

จากที่ผ่านมามีพบว่าพฤติกรรมผู้บริโภคมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างมาก อันเนื่องมาจากสภาพปัญหาสังคมปัจจุบัน รวมทั้งวิกฤติของสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 จึงทำให้สื่อสังคมออนไลน์ทางอินเทอร์เน็ต มีบทบาทและมีแนวโน้มการเข้าถึงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและมีการพัฒนาต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน ทั้งในเรื่องการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของกลุ่มคนรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ จึงทำให้การสื่อสารและการติดต่อซื้อขายสินค้าได้รับความนิยมและสะดวกมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ธุรกิจในประเทศไทยจึงมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพเศรษฐกิจและสังคมผู้บริโภคปัจจุบัน จากการตลาดที่เป็นการสื่อสารถึงผู้บริโภคผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ และสื่อโทรทัศน์ก็กลายมาเป็นช่องทางในการสื่อสารกับผู้บริโภคบนสื่อออนไลน์โดยใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ

ปัจจุบันธุรกิจในประเทศไทยได้ให้ความสนใจในการสร้างแฟนเพจ (Fan Page) สำหรับการให้ข้อมูลของผลิตภัณฑ์สินค้า การประชาสัมพันธ์โฆษณา รวมทั้งส่งเสริมการซื้อผ่านช่องทางออนไลน์และการจัดกิจกรรม

ออนไลน์ด้วยเช่นกัน (อรรถชัย วรจรัสรังสี, 2556) ความนิยมที่มีต่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจที่มีข้อจำกัดด้านต้นทุนในการโฆษณานิยมใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อเป็นช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลสินค้า และมีความสะดวกต่อการปรับปรุงแก้ไขข้อมูล อีกทั้งไม่จำเป็นต้องเสียค่าบริการในการโฆษณาสินค้า (อารีย์ มัยงพงษ์, 2542) ทั้งนี้การเปิดเฟซบุ๊กแฟนเพจยังถือเป็นช่องทางหนึ่งในปัจจุบันที่เจ้าของสินค้านิยมใช้เป็นช่องทางการสื่อสารของตนเอง อันเนื่องมาจากเฟซบุ๊กเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ถูกใช้อยู่ในชีวิตประจำวันของคนในสังคมส่วนใหญ่ สูงถึง 2,910 ล้านคนคิดเป็นร้อยละ 16.88 อ้างอิงจากข้อมูลเว็บไซต์ <https://www.everydaymarketing.co/> เดือนมกราคม 2565 ของ Nattapon Muangtum (2022)

เฟซบุ๊กแฟนเพจสามารถสร้างโฆษณาได้หลากหลายรูปแบบ เช่น การลงโฆษณาประชาสัมพันธ์จากผู้สนับสนุน (Sponsored) และการโฆษณาผ่านการเล่าเรื่องราว (Story) แต่ก็มีการสร้างโฆษณาประชาสัมพันธ์อีกรูปแบบหนึ่งที่มีความนิยมเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน กล่าวคือ การสร้างเนื้อหาในแฟนเพจให้มีความแตกต่างจากแฟนเพจอื่น นอกเหนือจากการขายสินค้าโดยตรงกับผู้บริโภค แต่เป็นการสร้างเนื้อหาของแฟนเพจให้เป็นที่สนใจของผู้คนที่ใช้สื่อออนไลน์ โดยการสร้างคุณค่าของสินค้าเพื่อให้เป็นที่จดจำของบุคคลทั่วไปด้วยการใช้ความคิดสร้างสรรค์ทางรูปแบบภาษา ในที่นี้คือ มีการเล่นเสียง เล่นคำ การใช้คำที่มีสัมผัสคล้องจอง รวมไปถึงการนำเหตุการณ์หรือสถานการณ์ปัจจุบันมากล่าวถึงในช่วงเวลานั้นอย่างทันท่วงที ซึ่งการนำเสนอเนื้อหาเช่นนี้ได้รับการตอบรับจากผู้บริโภคมากกว่าการโฆษณาแบบเดิมและยังกลายเป็นภาพจำให้กับสินค้าและผลิตภัณฑ์นั้นด้วย จนสามารถสร้างเอกลักษณ์ความแตกต่างของรูปแบบโฆษณาจากเดิมได้ การสร้างสรรค์รูปแบบเนื้อหาที่ผู้บริโภคชื่นชอบจะสร้างการตอบรับและได้รับการกดถูกใจ (Like) รวมถึงการแชร์ (Share) และกดติดตาม (Follow) ที่มากขึ้นด้วย โดยเฉพาะหากเนื้อหานั้นเป็นไวรัล (Viral communication) ต่อคนในสังคมออนไลน์ด้วยจะยังสามารถกระจายข้อมูลไปได้อย่างรวดเร็ว หากธุรกิจสินค้ามีเนื้อหาที่ผู้บริโภคถูกใจ สามารถสร้างคุณค่าให้กับผู้บริโภคได้จะส่งผลให้เกิดการกดถูกใจและยังส่งผลให้เพื่อนที่ติดตามสามารถมองเห็นโพสต์และเกิดการรับรู้ (Awareness) เพิ่มขึ้นต่อเนื่องได้อีกด้วย

จากข้อมูลหน้าเฟซบุ๊กแฟนเพจในลักษณะรูปแบบของธุรกิจกลุ่มประเภทอาหาร ผู้วิจัยสังเกตว่าเฟซบุ๊กแฟนเพจแม่ประนอม (<http://www.maeprenom.com/>) ก็เป็นอีกหนึ่งแฟนเพจล่าสุดที่มีการเปลี่ยนแปลงกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาในแฟนเพจของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ในรูปแบบใหม่เช่นเดียวกัน โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์กลุ่มเฟซบุ๊กแฟนเพจเป็นหลักและมีการนำเสนอรูปแบบของเนื้อหาและมีการกลยุทธในการนำเสนอที่สร้างสรรค์ให้น่าสนใจเพิ่มมากขึ้น จากข้อมูลทางสถิติเฟซบุ๊กแฟนเพจแม่ประนอมมียอดการกดถูกใจ (Like) จำนวน 99,996 คน และมีผู้ติดตาม (Follower) เพจนี้อยู่ถึง 100,795 คน จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจแฟนเพจดังกล่าวเนื่องจากพบว่าในช่วงแรกของการเปิดแฟนเพจนี้จะมีการนำเสนอขายผลิตภัณฑ์โดยปกติทั่วไป คือ การลงรูปภาพสินค้าที่มีความเกี่ยวข้องกับรูปอาหารว่าสามารถนำไปทำอาหารประเภทใดได้บ้างในชีวิตประจำวัน จนมาในวันที่ 19 มิถุนายน 2563 แฟนเพจได้มีการแจ้งข้อมูลข่าวสารว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นโดยใช้คำโปรยที่ว่า “เตรียมพบกับ ‘แม่ประนอม’ เวอร์ชันตัวแม่แห่งชีวิตคู่และครัวแบบถึงพริกถึงกระเทียม 22 มิ.ย. นี้” หลังจากนั้นแฟนเพจแม่ประนอมจึงเป็นการลงข้อความที่อิงเข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันมากขึ้นด้วยการใช้กลวิธีทางภาษาบางประการตลอดจนผู้วิจัยได้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงจำนวนยอดโลก (Like) ในเพจที่เพิ่มขึ้นจากหลักสิบกลายเป็นหลักพันขึ้นในที่สุด ด้วยประเด็นดังกล่าวนี้จึงทำให้ผู้วิจัยเริ่มสนใจถึงกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาของข้อความที่ปรากฏในแฟนเพจซึ่งผู้ส่งสารที่เป็นเจ้าของผลิตภัณฑ์ต้องการที่จะสื่อไปยังกลุ่มลูกค้าทั้งเก่าและใหม่จนก่อให้เกิดเป็นความน่าสนใจในวงกว้างเช่นปัจจุบัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิธีการทางภาษาในการสร้างอารมณ์ขันในภาษาไทยที่ปรากฏในสื่อสังคมออนไลน์ประเภทเฟซบุ๊กแฟนเพจมีหลายขอบเขตของการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับ กลวิธีทางภาษาในการสร้างความขบขันในเพจมุกตลกอีสาน “จอนฟอน” ของอ้อมทิพย์ มาลีสัย และประติศา จันทรประพันธ์

(2563) กลวิธีการใช้ภาษาเพื่อสร้างความตลกขบขันในนิทานก้อมีสานออนไลน์ ของ เกษสุดา จันทะชาติและ จารุวรรณ ธรรมวัตร (2564) กลวิธีการสร้างอารมณ์ขันของเฟซบุ๊กแฟนเพจ “หนึ่งฝั่งมุก” ของพรพรรณ ฉายปรีชา (2564) กลวิธีการสร้างอารมณ์ขันในงานเขียนของปินดา โปสยะ ของสุทธภา อินทรศิลป์ (2564) จากงานวิจัยที่กล่าวมานี้จะเป็นการวิเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษาเพื่อสร้างอารมณ์ขันโดยใช้กรอบแนวคิดด้านกลวิธีการสร้างอารมณ์ขันเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยจึงได้นำกลวิธีเหล่านี้มาศึกษาวิเคราะห์เพื่อให้เห็นถึงการใช้อย่างไรในลักษณะต่างๆ ที่ก่อให้เกิดอารมณ์ขัน ซึ่งถือเป็นการเล่าเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในสังคมได้อีกรูปแบบหนึ่ง ผ่านกลวิธีทางภาษาและการนำเสนอเนื้อหาที่ปรากฏในเฟซบุ๊กแฟนเพจแม่ประนอม ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดด้านกลวิธีการสร้างอารมณ์ขันรูปแบบต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และตีความตามบริบทการสื่อสาร อย่างไรก็ตามจากงานวิจัยที่ผ่านมาผู้วิจัยยังไม่พบการศึกษาในขอบเขตของเฟซบุ๊กแฟนเพจที่เกี่ยวกับธุรกิจประเภทของอาหาร ซึ่งกล่าวได้ว่าแม่ประนอมเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าที่เป็นที่รู้จักและอยู่คู่กับสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ทั้งยังมีใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวันของทุกครัวเรือน แต่ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปจึงทำให้ผลิตภัณฑ์ของสินค้าต้องปรับตัวตามสภาพสังคมและเพื่อให้เข้าถึงกับคนทุกกลุ่มได้มากที่สุดไม่เพียงแต่เฉพาะแม่บ้านที่เป็นเป้าหมายหลักของสินค้านี้เท่านั้นแต่ยังครอบคลุมไปถึงกลุ่มคนวัยอื่นให้มารู้จักสินค้าชนิดนี้ในรูปแบบใหม่ที่มีความทันสมัยมากขึ้นตามยุคสมัยปัจจุบันด้วยการใช้กลวิธีการนำเสนอเนื้อหาของแฟนเพจที่มีการหยิบยกประเด็นที่สังคมกำลังให้ความสนใจในขณะนั้น หรือเรื่องราวที่กระทบกับความรู้สึกของคนในสังคมวงกว้างนำเสนอบนหน้าเฟซบุ๊กแฟนเพจดังกล่าวนี้จนเกิดความน่าสนใจและเพิ่มจำนวนผู้กดไลก์และผู้ติดตามมากขึ้นอย่างต่อเนื่องในเวลาอันรวดเร็ว

จากความสำคัญดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษากลวิธีทางภาษากับการนำเสนอเนื้อหาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในเฟซบุ๊กแฟนเพจแม่ประนอม เพื่อวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาในการสร้างเนื้อหาการโฆษณาประชาสัมพันธ์ในธุรกิจของผู้ประกอบการที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ประเภทเฟซบุ๊ก ดังนั้นการวิจัยนี้จึงนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับการโพสต์ข้อความและรูปภาพของเฟซบุ๊กแฟนเพจแม่ประนอม เพื่อให้เป็นภาพลักษณ์ที่จดจำได้ง่ายและสามารถสื่อสารกับผู้บริโภคได้อีกช่องทางหนึ่ง ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาธุรกิจโดยการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นรูปแบบในการพัฒนาธุรกิจที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้บริโภคในบริบทสังคมปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาในเฟซบุ๊กแฟนเพจแม่ประนอม
2. เพื่อศึกษากลวิธีการนำเสนอเนื้อหาในการโฆษณาประชาสัมพันธ์เฟซบุ๊กแฟนเพจแม่ประนอม

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารเป็นหลัก โดยมีระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 1) แหล่งข้อมูล: ข้อมูลประเภทเอกสาร
 1. เอกสารเกี่ยวกับเฟซบุ๊กแฟนเพจและการโฆษณาประชาสัมพันธ์
 2. เอกสารงานวิจัยและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเฟซบุ๊กแฟนเพจ และกลวิธีการใช้ภาษาในการสร้างอารมณ์ขัน
2. การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 1) แหล่งข้อมูล: ข้อมูลประเภทสื่อออนไลน์

1. เก็บข้อมูลจาก <http://www.maepranom.com/> ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2564 - เมษายน 2565 เป็นจำนวนทั้งสิ้น 90 ข้อความ

2. การจัดอันดับเครือข่ายสังคมออนไลน์จากเว็บไซต์ <http://www.statista.com/> และ <https://www.everydaymarketing.co/>

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบบันทึกข้อมูลในการวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบแนวคิดกลวิธีทางภาษาในการสร้างอารมณ์ขัน จำนวน 2 รายการ คือ รายการกลวิธีทางภาษา รายการกลวิธีการนำเสนอรูปแบบเนื้อหา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์จัดจำแนกข้อมูลและประยุกต์ใช้ตามกรอบแนวคิดกลวิธีการสร้างอารมณ์ขัน

2. วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยด้านกลวิธีทางภาษาและกลวิธีการนำเสนอเนื้อหา

5. การนำเสนอผลการศึกษา

นำเสนอผลการศึกษาเชิงคุณภาพรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analysis Description)

ผลการวิจัย

1. กลวิธีทางภาษา

กลวิธีทางภาษาที่นำเสนอบนหน้าเฟซบุ๊กแฟนเพจของแม่ประนอมมีกลวิธีที่ปรากฏในการผลิตข้อความเพื่อสื่อไปยังผู้รับสารโดยเป็นการใช้ภาษาที่แฝงวัตถุประสงค์หรือมีเจตนามุ่งหมายบางประการของผู้ส่งสารเพื่อสื่อไปยังผู้รับสาร ซึ่งพบกลวิธีทางภาษารูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

1.1. กลวิธีทางศัพท์ (Lexical Strategies)

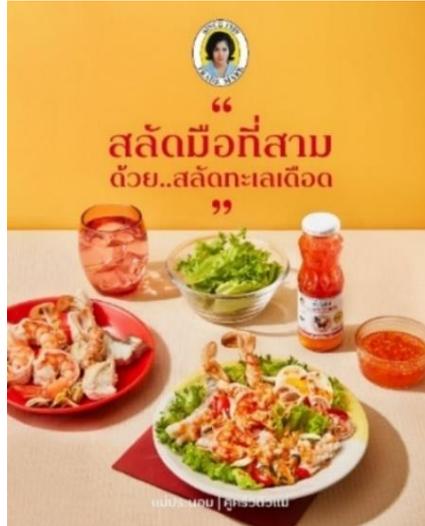
กลวิธีทางศัพท์เกี่ยวข้องกับการเลือกใช้คำศัพท์ (Lexical Choices) เพื่อใช้สื่อแทนความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสาร กล่าวคือ เป็นการแสดงความและสื่อแทนความคิดของผู้ส่งสาร ซึ่งแฟร์เคลาฟ (Fairclough, 1995) กล่าวว่า การใช้คำหรือกลุ่มคำมีความสำคัญในแง่การให้กรอบแก่ผู้อ่านเพื่อใช้ตีความเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ถ้อยคำที่เลือกใช้สามารถบ่งบอกได้ว่าผู้ส่งสารมีมุมมองเกี่ยวกับบุคคล เหตุการณ์ และพฤติกรรมต่างๆ ของคนในสังคมอย่างไรและถ่ายทอดสารที่ต้องการสื่อถึงผู้อ่านออกมาอย่างไร แฟร์เคลาฟชี้ให้เห็นว่าการเลือกใช้คำศัพท์ของผู้เขียนในฐานะผู้ผลิตตัวบทนั้นเป็นเรื่องที่แปรไปตามปัจจัยทางสังคม นอกจากนั้นแล้วกลวิธีทางศัพท์นี้ยังเป็นการใช้คำศัพท์เพื่อก่อให้เกิดกลวิธีการใช้ภาษาแสดงอารมณ์ขันในรูปแบบต่างๆ ได้อีกด้วย ไม่ว่าจะเป็น กลวิธีการใช้คำเลียนเสียง กลวิธีการเล่นคำ กลวิธีการใช้คำภาษาต่างประเทศ กลวิธีการสร้างคำใหม่ และกลวิธีการใช้คำแสลง เป็นต้น

ผู้วิจัยพบว่ากลวิธีการใช้ภาษาในการแสดงอารมณ์ขันที่ปรากฏในเฟซบุ๊กแฟนเพจแม่ประนอมนี้มีวิธีการแต่งให้เกิดอารมณ์ขันในรูปแบบต่างๆ ด้วยกลวิธีทางภาษาในการเลือกใช้คำศัพท์ต่อไปนี้

1.1.1 ยั่วล้อ เป็นการเสนอเรื่องราวที่แฝงการเสียดสี เหน็บแนม ประชดประชัน และเยาะเย้ย

1) ยั่วล้อแบบตรง หมายถึง การเขียนตำหนิตรงไปตรงมาอย่างเฉียบขาด

คล้ายๆกับการตำว่า แต่มักเกิดขึ้นกับผู้ที่มีความสัมพันธ์สนิทชิดเชื้อกัน ทำให้ไม่เกิดความหมองใจซึ่งกันและกัน

ภาพ 1 การยั่วล้อแบบตรง (17 กันยายน 2564)

จากตัวอย่างภาพที่ 1 จะเห็นได้ว่าการใช้ภาษาโดยการยั่วล้อเรื่องของการมีมือที่สามของครอบครัวนักแสดงชื่อดังที่กำลังเป็นข่าวครึกโครมในช่วงเวลานั้น คือ สามีนุมนักธุรกิจและภรรยาที่เป็นดาราสาว (เป็ก-ธัญญา) และหญิงสาวสวยปริศนาที่เป็นประเด็นในเรื่องมือที่สาม โดยผู้ส่งสารได้ทำการยั่วล้อแบบตรงคำว่า “สลัดมือที่สาม” หมายถึง การสลัดทิ้งมือที่สามด้วย “สลัดทะเลเดือด” ซึ่งหมายถึงน้ำจิ้มที่สามารถนำมาทำเป็นน้ำยำแบบทะเลเดือดได้โดยเป็นน้ำจิ้มที่เป็นผลิตภัณฑ์ของสินค้านั้นเอง ซึ่งการยั่วล้อลักษณะเช่นนี้นอกจากจะทำให้เกิดความขบขันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันแล้วยังสามารถนำเสนอความน่าสนใจในผลิตภัณฑ์ของสินค้าชนิดนี้ต่อกลุ่มลูกค้าอีกด้วยว่า น้ำจิ้มไก่ของแม่ประนอมมิใช่เป็นเพียงแค่น้ำจิ้มเท่านั้นแต่ยังสามารถทำประเภทอาหารได้อย่างหลากหลาย

2) ยั่วล้อโดยอ้อม หมายถึง การเสียดสี เหน็บแนม บุคลิกลักษณะของตัวละคร หรือเหตุการณ์ทางสังคม โดยไม่กล่าวถึงอย่างตรงๆ อาจคล้ายการประชดเล็กน้อย เพื่อให้เกิดความตลกขบขัน

ภาพ 2 การยั่วล้อโดยอ้อม (23 กรกฎาคม 2564)

จากภาพที่ 2 จะเห็นได้ว่าข้อความนี้มีการล้อเลียนเรื่องการทำงานของสามภรรยาในเรื่อง “ข้าวใหม่ปลามัน” ที่เป็นสำนวนสุภาษิตไทย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2543) หมายถึง อะไรที่เป็นของใหม่ก็ถือว่าดี นิยมเรียกช่วงเวลาที่มีภรรยาแต่งงานกันใหม่ว่าช่วงข้าวใหม่ปลามัน ถือได้ว่าเป็นการยั่วล้อแบบอ้อมโดยใช้คำว่า

“ถึงไม่ใช่ข้าวใหม่ปลามันแต่ก็...มันได้นะจ๊ะ” พร้อมกับรูปภาพข้าวมันไก่ทอดพร้อมน้ำจิ้มไก่แม่ประนอมที่มักจะใช้กินคู่กันอย่างลงตัว

1.1.2 การสร้างเรื่องเกินจริง คือ การใช้ถ้อยคำที่เหลือเชื่อหรือเรื่องที่ไม่น่าเกิดขึ้นได้ เพื่อเน้นให้ภาพชัดขึ้น ทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ขัน

ภาพ 3 การสร้างเรื่องเกินจริง (6 ตุลาคม 2564)

จากภาพที่ 3 จากข้อความนี้ในช่วงเวลานั้นเป็นช่วงเทศกาลงานประเพณีประจำปีถือศีลกินผักของชาวภูเก็ต จึงทำให้เกิดข้อความนี้ขึ้นและมีความน่าสนใจในลักษณะการเลือกใช้คำศัพท์โดยการสร้างเรื่องเกินความเป็นจริงว่า สินค้าที่เป็นน้ำจิ้มไก่มีรสชาติที่เอร็ดอร่อยเป็นอย่างมากจนสามารถทำให้ผู้บริโภคลิ้มกินไก่ได้เลย เนื่องจากสินค้าเป็นน้ำจิ้ม 'สูตรเจ' จึงมีการนำเสนอข้อความด้วยคำว่า “อร่อยจนลิ้มกินไก่ของจริง” และ “อร่อยไม่ต้องจ้อเนื้อ” ซึ่งหมายถึงว่าน้ำจิ้มนี้มีรสชาติจนไม่ต้องกินกับเนื้อสัตว์ก็สามารถอร่อยได้เช่นกัน

1.1.3 การใช้สัญลักษณ์ คือ เป็นสื่อแทนความคิดของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อสื่อความหมายและบอกลักษณะบางอย่างให้ผู้อ่านเข้าใจ ถ้าผู้อ่านมีความรู้หรือประสบการณ์เรื่องและผู้เขียนพูดถึงนั้น ผู้อ่านจะสามารถตีความสัญลักษณ์ได้อย่างถูกต้อง

ภาพ 4 การใช้สัญลักษณ์ (26 ตุลาคม 2564)

ตัวอย่างของภาพที่ 4 จะเห็นได้ว่าข้อความนี้มีการสร้างคำโดยใช้ความหมายเชิงสัญลักษณ์คือคำว่า “เผ็ด” กับลักษณะของผู้หญิง เนื่องจากผู้ส่งสารต้องการเปรียบเทียบให้เห็นภาพพจน์เนื่องจากไม่สามารถกล่าวโดยตรงได้จึงต้องใช้สัญลักษณ์แทนในคำว่า “ผู้หญิงที่ดูเผ็ด” ซึ่งคำว่า “เผ็ด” หมายถึงไปถึงรสชาติอาหารที่มีความเผ็ดร้อนซึ่งเปรียบเทียบได้กับผู้หญิงที่มีความเร่าร้อนและเซ็กซี่ทั้งยังเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจจากเพศตรงข้ามได้เป็นอย่างดี การใช้กลวิธีทางศัพท์โดยการใช้สัญลักษณ์เช่นนี้ ส่วนใหญ่คำที่นำมาแทนจะเป็นคำที่เกิดจากการเปรียบเทียบและต้องตีความ ซึ่งใช้กันมานานจนเป็นที่เข้าใจและรู้จักกันโดยทั่วไป ในที่นี้สินค้าชนิดนี้จึงใช้สัญลักษณ์คำว่าเผ็ดแทนบุคลิกลักษณะเฉพาะของผู้หญิงโดยนำมาเปรียบกับรสชาติอันเผ็ดร้อนของผู้หญิงที่พกพา น้ำพริกเผาแม่ประนอมติดตัวไว้นั่นเอง

1.1.4 การสร้างความขัดแย้ง โดยการเขียนให้บุคคลในเรื่องแสดงพฤติกรรมที่ขัดแย้งอย่างคาดไม่ถึง หรือในทำนองที่ไม่น่าจะเป็นไปได้

ภาพ 5 การสร้างความขัดแย้ง (1 พฤศจิกายน 2564)

ตัวอย่างในภาพที่ 5 จะเห็นได้ว่าข้อความนี้มีการสร้างความขัดแย้งโดยการกล่าวถึงลักษณะของใบหน้าผู้หญิงที่มีความสวยว่าเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ แต่หน้าตาที่ไม่สวยมากแต่มีความแช่จัดจ้านเหมือนรสชาติอาหารที่เผ็ดร้อนนั้นเป็นสิ่งที่คงทนกว่า โดยข้อความมีการเปรียบเทียบและเชื่อมโยงไปถึงรูปลักษณะหน้าตาของอาหารในจานนี้ว่าต้องมีสีสันจัดจ้านถึงจะดูน่ารับประทาน ในที่นี้ผลิตภัณฑ์จึงนำเสนอ น้ำพริกเผาแม่ประนอมที่เป็นรูปแบบใหม่ในลักษณะของหลอดบีบที่สามารถตกแต่งอาหารให้มีสีสันสวยงามน่ารับประทานได้และยังช่วยเพิ่มรสชาติความแช่ให้กับอาหารจานนั้นให้อร่อยยิ่งขึ้นด้วย

1.1.5 การใช้ภาษาต่างประเทศ คือ การยืมเสียงโดยการใช้ทับศัพท์เสียงจากภาษาเหล่านั้นมาใช้ในการสื่อสารเพื่อสื่อความเข้าใจอันง่ายของผู้รับสาร ไม่ว่าจะ เป็นภาษาจีน ภาษาอังกฤษ ภาษาญี่ปุ่น

ภาพ 6 การใช้ภาษาต่างประเทศ (27 ตุลาคม 2564)

ในภาพที่ 6 จะเห็นได้ว่าข้อความนี้มีการใช้คำภาษาต่างประเทศ กล่าวคือ คำภาษาต่างประเทศที่มาจากภาษาอังกฤษโดยการใช้คำทับศัพท์ คือคำว่า ซีเรียส (Serious) และ ซีฟู้ด (Seafood) ซึ่งเป็นคำที่คนไทยรู้จักเป็นอย่างดีและใช้กันเป็นประจำทั้งนี้เพื่อให้เป็นที่เข้าใจได้ง่ายต่อผู้รับสาร และยังลงท้ายข้อความว่า “อร่อยง่าย เชื้อแม่” เพราะแค่มีเพียงน้ำจิ้มซีฟู้ดของแม่ประนอมก็สามารถทำให้วันทำงานที่เคร่งเครียดและวันที่ชี่เกียจเป็นเรื่องง่ายด้วยการหยิบน้ำจิ้มซีฟู้ดมารับประทาน นอกจากนั้นแล้วข้อความนี้ยังมีการใช้สัมผัสคล้องจอง คือเสียงสัมผัสสระและสัมผัสพยัญชนะเพื่อให้มีเสียงที่คล้องจองกันอีกด้วยเพื่อทำให้ง่ายต่อการจดจำ คำว่า “วันทำงาน-วันชี่เกียจ” คือ ‘วัน-วัน’ “ซีเรียส-ชี่เกียจ” คือ ‘เรียส-เกียจ’ และ “ซีเรียส-ซีฟู้ด” คือ ‘ซี-ซี’

1.1.6 การใช้คำบรรยายให้เกิดภาพพจน์ คือ กลวิธีการนำเสนอสารด้วยการใช้คำบรรยาย โดยการพดพิงภาษาที่ใช้พูด หรือเขียนให้แปลกออกไปจากภาษาตามตัวอักษรทำให้ผู้อ่านเกิดภาพในใจ เกิดความประทับใจ เกิดความรู้สึกสะเทือนใจ เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นภาพอย่างชัดเจน (สมถวิล วิเศษสมบัติ. 2544: 129)

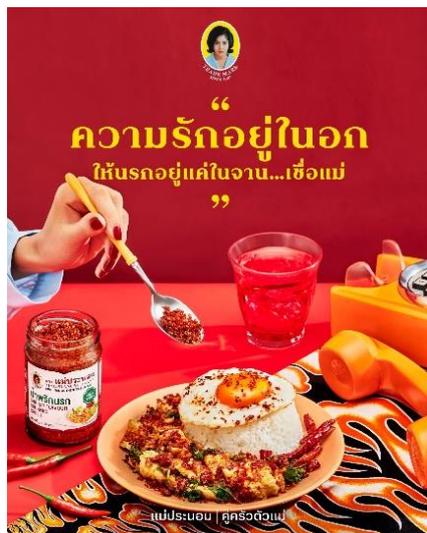

ภาพ 7 การใช้คำบรรยายให้เกิดภาพพจน์ (13 มกราคม 2565)

จากตัวอย่างภาพที่ 7 จะเห็นได้ว่าข้อความนี้มีการใช้คำบรรยายด้วยการใช้โวหารภาพพจน์ที่ทำให้ผู้รับสารเห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้นในเรื่องประสบการณ์ความรักที่ไม่สมหวังหรือการออกหัก โดยข้อความดังกล่าวมีการเปรียบเทียบที่ทำให้ผู้รับสารเห็นภาพในเรื่องการใช้ประสบการณ์ในด้านความรักว่า “ออกหักคือประสบการณ์” กล่าวคือ การผิดหวังเรื่องความรักเป็นเรื่องของประสบการณ์ในการเรียนรู้ความผิดพลาดในชีวิตของมนุษย์ทุกคน

ซึ่งสามารถนำไปเปรียบเทียบเพื่อเชื่อมโยงให้เข้ากับลักษณะการถนอมอาหารเช่นปลาร้าได้ว่า “เหมือนปลาร้าที่หมักนานถึงอร่อย” ซึ่งนอกจากที่ผู้ส่งสารจะสื่อความหมายเพื่อทำให้ผู้รับสารเห็นภาพได้ชัดเจนมากขึ้นในเรื่องของการเปรียบเทียบประสบการณ์ความรักกับการหมักปลาร้าแล้วในภาพนี้ยังมีการนำเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เป็นสินค้าคือน้ำปลาร้าจากแม่ประนอมอีกด้วย ซึ่งเป็นการโฆษณาประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ใหม่ให้แก่กลุ่มผู้บริโภคและยังสื่ออีกว่าสินค้าชนิดนี้ต้องใช้ระยะเวลาในการผลิตซึ่งเหมือนกับประสบการณ์ความรักที่อาจต้องผัดหวังออกหักบ้างก่อนจะเกิดเป็นความอร่อยขึ้นเฉกเช่นเดียวความรักที่สุขสมหวัง

1.1.7 การทำให้เรื่องจบแบบผิดความคาดหมายหรือหักมุม คือ ความไม่สอดคล้องและความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์สองเหตุการณ์ที่ไปด้วยกันไม่ได้ ทฤษฎีกลุ่มนี้เชื่อว่าสิ่งที่จะทำให้ขบขันได้นั้นเกิดจากการผิดความคาดหมายในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น คาดหมายว่าจะมีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้นตามประสบการณ์ที่เคยพบมา แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกลับเปลี่ยนไปอย่างไม่คาดคิดซึ่งจะทำให้เกิดความขบขันทันที

ภาพ 8 การพูดเพื่อให้เกิดการหักมุม (3 กุมภาพันธ์ 2565)

จากตัวอย่างภาพที่ 8 จะเห็นได้ว่าข้อความนี้มีการใช้คำพูดตามรูปแบบของคติสอนใจที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปในสังคมไทย คือ “สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ” แต่ผู้ส่งสารต้องการให้ข้อความเกิดการพลิกความคาดหมายและจบลงแบบหักมุมด้วยการนำเสนอผลิตภัณฑ์สินค้าของแม่ประนอมที่มีการขายเรื่องน้ำพริกนรกลงไปข้อความนี้ด้วยประโยคที่ว่า “ความรักอยู่ในอก ให้รักอยู่แค่ในใจ... เชื้อแม่” การใช้สำนวนหรือคติเตือนใจที่คนในสังคมคุ้นเคยและรู้จักเป็นอย่างดีโดยนำมาสร้างเป็นข้อความรูปแบบใหม่สามารถทำให้กลายเป็นที่จดจำได้ง่ายของผู้บริโภคนั่นเอง

1.1.8 การล้อเลียน หมายถึง การนำเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่คนในสังคมคุ้นเคยหรือรู้จักเป็นอย่างดีมาทำซ้ำในรูปแบบที่แปลกใหม่โดยการใส่ความคิดสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดความขบขันขึ้น

ภาพ 9 การล้อเลียน (12 สิงหาคม 2565)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าข้อความนี้มีการล้อเลียนและตัดแปลงส่วนประกอบของเนื้อเพลงบางประการที่ปรากฏอยู่ในเพลง “ค่าน้ำนม” โดยการเปลี่ยนแปลงบางคำในเนื้อเพลงเพื่อให้เข้ากับผลิตภัณฑ์ของสินค้า ไม่ว่าจะเป็น “โอ้แม่ถนอม กลายเป็น โอ้แม่ประยอม” , “แม่ฝ่ายผอมย้อมเกิดจากรักลูกปักดวงใจ กลายเป็น แม่หันหอม หั่นน่อง หั่นฟัก ด้วยรักลูกอ้อมดวงใจ” , “เต็บโตโอ้เล็กจนใหญ่ กลายเป็น เต็บ...โตพุงเล็กจนใหญ่” “นี่แหละหนาวอะไร มีใช้ไหนเพราะค่าน้ำนม กลายเป็น นี่แหละหนาวอะไร มีใช้ไหน น้ำจิ้มแม่ เอย” การล้อเลียนหรือตัดแปลงเพลงด้วยวิธีการเช่นนี้ทำให้ผู้รับสารเกิดความสนใจได้ในทันที เนื่องจากเป็นบทเพลงที่ทุกคนโดยเฉพาคนไทยส่วนใหญ่รู้จักและมีความคุ้นเคยเป็นอย่างดีจึงทำให้ผู้บริโภคสามารถจดจำการนำเสนอผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เหล่านี้ได้อย่างกลมกลืนและน่าสนใจขึ้นด้วย

1.1.9 การเล่นคำ คือ การเล่นกับตัวอักษรเสียง หน่วยเสียง คำ โครงสร้าง บทสนทนา

ภาพ 10-12 การเล่นคำ (ธันวาคม 2564)

จากตัวอย่างที่ 10-12 นี้จะเห็นได้ว่าข้อความนี้มีการเล่นเสียง เล่นคำ ในหลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นที่จดจำได้ง่ายของผู้บริโภค โดยการใช้คำว่า “คริสต์มาส-คริสต์เมียนั้น”, “งานเผา-พริกเผา”, “ผิดผ่อน-ผิดอร่อย” ซึ่งกลวิธีการใช้คำเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นกลวิธีที่นิยมใช้มากในเฟซบุ๊กแฟนเพจดังกล่าว อันเนื่องมาจากการสร้างข้อความเช่นนี้ทำให้เกิดความขบขันได้และยังทำให้เกิดเป็นภาพจำหรือเอกลักษณ์ของสินค้าได้เป็นอย่างดีผ่านการใช้ภาษาที่สละสลวย

2. กลวิธีการนำเสนอเนื้อหา

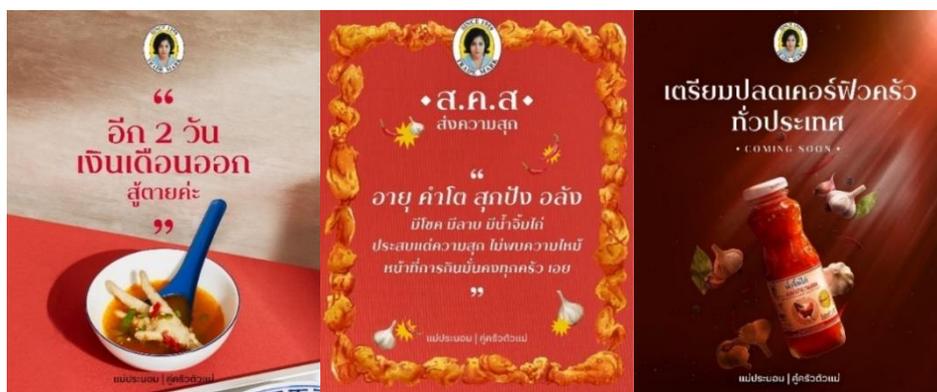
กลวิธีการนำเสนอเนื้อหา คือ เทคนิคและวิธีการนำเสนอเรื่องราวหรือการเรียบเรียงถ้อยคำ ภาษาเพื่อถ่ายทอดเนื้อหาสาระต่าง ๆ ไปยังผู้อ่านด้วยวิธีการที่หลากหลาย ทำให้เกิดการสื่อความเข้าใจและรับรู้ เนื้อหานั้นได้อย่างถูกต้อง ผู้เขียนแต่ละคนจะมีวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่แตกต่างกันไปตามความถนัดและตาม บุคลิกลักษณะของตน เช่น ผู้เขียนบางคนอาจใช้ถ้อยคำแบบง่ายในการนำเสนอ บางคนอาจนำเสนอเนื้อหาที่มี ลักษณะเป็นกันเอง จากการศึกษาข้อความโพสต์ในเฟซบุ๊กแฟนเพจแม่ประนอม จำนวนทั้งสิ้น 90 โพสต์นั้น ผู้วิจัยพบว่าเฟซบุ๊กแฟนเพจนี้มีกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่หลากหลายและแต่ละกลวิธีล้วนเกิดจากการเลือกสรร มาแล้วเป็นอย่างดี ผู้วิจัยได้สรุปกลวิธีการนำเสนอที่ปรากฏร่วมกันที่ถือเป็นลักษณะเด่นของแฟนเพจแม่ประนอม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

โดยในแต่ละโพสต์จะมีกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาปรากฏปนกันหลายกลวิธี และส่วนใหญ่จะมากกว่าหนึ่ง กลวิธี ซึ่งกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่เกิดร่วมกัน หรือเกิดซ้ำมากที่สุด คือ การบอกเล่าเรื่องราว ข่าวสาร เหตุการณ์ สังคม รองลงมา คือ การอ้างอิงรูปภาพ และกลวิธีอื่น ๆ ต่อมา คือ การสร้างมุกตลก และการบอกเล่าเรื่องราว ของสินค้าตนเอง รวมทั้งการแนะนำให้ซื้อคิดหรือเตือนสติตามลำดับ ตัวอย่างดังนี้

2.1 การบอกเล่าเรื่องราว ข่าวสาร เหตุการณ์สังคม คือ กลวิธีที่นำเรื่องราวหรือข่าวใน สังคมที่กำลังเป็นกระแสโด่งดังหรือเป็นที่รู้จักมานำเสนอให้เนื้อหาเพจ ซึ่งกลวิธีนี้มีลักษณะคล้ายกับการโฆษณา กล่าวคือ เพจจะเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับได้นั้น ผู้สร้างเพจจำเป็นต้องเลือกสินค้าซึ่งคือ “เนื้อหา” ที่กำลังโด่งดังเป็นกระแส มานำเสนอเพื่อดึงดูดลูกค้านั่นเอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ภาพ 13-15 การบอกเล่าเรื่องราว ข่าวสาร และเหตุการณ์สังคม (พฤศจิกายน 2564)

ภาพ 16-18 การบอกเล่าเรื่องราว ข่าวสาร และเหตุการณ์สังคม (ธันวาคม 2564)

จากตัวอย่างข้อความรูปภาพในโพสต์แฟนเพจแม่ประนอมทั้งหมดข้างต้นนี้ ไม่ว่าจะเป็น เทศกาล ลอยกระทง ช่วงวันที่ 1 กับ 16 ที่สลากกินแบ่งรัฐบาลออก วันเงินเดือนออกทุกสิ้นเดือน เทศกาลวันปีใหม่ และ ช่วงเวลาประกาศเคอร์ฟิวของรัฐบาลในการแพร่ระบาดของสถานการณ์โควิด-19 ทั้งหมดนี้จัดเป็นกลวิธี

การนำเสนอเนื้อหาด้วยการบอกเล่าเรื่องราวข่าวสารกระแสดังสังคม โดยมีลักษณะของการล้อเลียนเหตุการณ์ เรื่องราวที่กำลังเป็นกระแสข่าวในเชิงตลกขบขัน ซึ่งผู้ส่งสารใช้วิธีเล่าเรื่องราวที่เป็นกระแสด้วยการแทรกภาพและ ใช้ข้อความบางอย่างที่คนในสังคมรับรู้ร่วมกันมากแล้วถึง ดังเช่นเทศกาลวันลอยกระทงของไทย “วันเพ็ญเดือนสิบสองน้ำจิ้มยังกองอยู่เต็มตลอด เราทั้งหลายชายหญิงเตรียมพริกเตรียมขิงวันลอยกระทงเตรียม ลอยกระทงเต็มกันแล้ว ขอเชิญน้องแก้วออกมาซื้อน้ำจิ้ม” “ลอยกะแม่ ไม่มีหลง มีแต่ลดราคาลง...ให้จิ้มกันเต็มตลิ่ง” หรือในวันที่สลากกินแบ่งรัฐบาลออกทุกวันที่ 1 และ 16 ของเดือน ก็จะมีข้อความที่ว่า “หวยกิน...อย่าเสียใจ คนข้างๆ ไซ้ก็เหมือนถูกหวยโดยไม่ต้องซื้อ” สำหรับในวันเทศกาลปีใหม่ “ส.ค.ส ส่งความสุข อายุ คำโต สุขปัง อล้ง มีโชค มีลาบ มีน้ำจิ้มไก่” หรือแม้กระทั่งช่วงที่สถานการณ์โควิดกำลังระบาด เฟซบุ๊กแฟนเพจดังกล่าวก็ได้นำเสนอเรื่องราวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นโดยการนำเสนอผลิตภัณฑ์ว่า “เตรียมปลดเคอร์ฟิวครว้ทั่วประเทศ” ทั้งนี้เพื่อเป็นการโฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้าให้เป็นที่ดึงดูดความสนใจจากผู้รับสารที่ใช้สังคมออนไลน์ในช่วงเวลานั้นให้ได้คิดและตีความตามเรื่องราวที่นำเสนอผ่านผลิตภัณฑ์ของตนด้วยเช่นกัน

2.2 การอ้างอิงรูปภาพของสินค้า หมายถึง กลวิธีที่ผู้ส่งสารนำรูปภาพต่าง ๆ ของสินค้าและผลิตภัณฑ์ของตนเองทั้งที่สร้างขึ้นเองหรือภาพทั่วไปมาประกอบการเล่าเรื่อง ซึ่งรูปภาพเหล่านี้มักเป็นภาพที่เชื่อมโยงกับเรื่องราวบางอย่างที่ผู้ส่งสารสร้างขึ้นมานำเสนอ เรื่องราวเท็จและรูปภาพเหล่านี้จะมีผลช่วยให้เนื้อหาที่นำเสนอสื่อถึงผู้รับสารได้อย่างชัดเจน อาจกล่าวได้ว่า เป็นกลวิธีอันแยบยลในการขายสินค้าพร้อมด้วยกลวิธีทางภาษา กลวิธีการนำเสนอเนื้อหาด้วยการอ้างอิงรูปภาพจะแตกต่างกับกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาด้วยการอ้างอิงรูปแบบอื่นตรงการอ้างอิงรูปภาพผู้ส่งสารจะเล่าเรื่องไปก่อนจนจบ จากนั้นจะมีรูปภาพเป็นสิ่งเสริมเนื้อหาเพิ่มเติมเข้ามา

ภาพ 19-21 การอ้างอิงรูปภาพของสินค้า (กันยายน 2564)

จากตัวอย่างข้อความรูปภาพที่ 19 - 21 ของแฟนเพจแม่ประนอมข้างต้นนี้พบว่าเป็นการนำเสนอเนื้อหาด้วยการอ้างอิงรูปภาพมาเสริมในเนื้อหาของข้อความด้วยเช่นกันเพื่อให้เกิดความสอดคล้องและเชื่อมโยงข้อความให้เข้ากับผลิตภัณฑ์ได้โดยง่าย ตัวอย่างเช่น สินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์น้ำพริกเผาของแม่ประนอมจากเดิมเป็นแบบกระปุกก็ถูกนำมาเปลี่ยนรูปโฉมใหม่ให้พกพาได้สะดวกและทันสมัยมากยิ่งขึ้นในรูปแบบของหลอดบีบพลาสติก ทั้งยังใช้ข้อความเสริมไปอีกว่า “ถึงภายนอกจะเปลี่ยนไปขอแค่ข้างในยังเหมือนเดิม” หรือแม้แต่กระทั่งบรรจุภัณฑ์ของพริกแกงที่ทุกคนอาจคุ้นชินอยู่กับในขวดโหลแก้วก็เปลี่ยนมาเป็นในรูปแบบซองเพื่อการพกพาที่สะดวกมากขึ้น “ปลายจวักต้องพลิกแพลง น้ำพริกแกงมีแบบของ” โดยการนำรูปภาพของชนิดสินค้ามาอ้างอิงประกอบข้อความเช่นนี้ในเนื้อหาเพจเป็นการช่วยเสริมให้ผู้รับสารเห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2.3 การสร้างมุกตลก คือ กลวิธีการนำเสนอเนื้อหาโดยมีเจตนาที่จะนำเสนอความตลกขบขันหรือบางครั้งอาจใช้วิธีนำเสนอเรื่องอื่น ๆ แต่ได้แทรกมุกตลกที่ต้องอาศัยการตีความเข้าไปข้อความนั้นด้วย โดยกลวิธีการสร้างมุกตลกนั้นจัดเป็นกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาอย่างหนึ่งที่เฟซบุ๊กแฟนเพจนิยมใช้กันมาก อาจเนื่องจาก

มุกตลกช่วยให้เกิดความสนุกสนาน ผ่อนคลายจากความตึงเครียด ดังตัวอย่างคือ “อกไก่ต้องมีคนหมัก อกหัก...ต้องมีคนใหม่” “ถ้าเชื้คมือถือสามมีแล้วบิบใจ มาบิบน้ำจิ้มไ้่ง่ายกว่า...เชื้แม่” “ถ้าไม่ยอกโดนเท ซิงบิบก่อนเลย...เชื้แม่” ซึ่งเป็นมุกจีบสาวที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวความรักในชีวิตประจำวันของคนในสังคม ถึงแม้จะเป็นเพียงการเล่นมุกตลกธรรมดาแต่ผู้ส่งสารก็ได้แทรกการนำเสนอผลิตภัณฑ์ทุกชนิดสินค้าของแม่ประนอมทั้งแบบที่ทุกคนคุ้นเคยและรูปแบบใหม่ปรากฏในนั้นด้วย

ภาพ 22-25 การสร้างมุกตลก (ตุลาคม 2564)

2.4 การแนะนำ ให้ข้อคิด หรือเตือนสติ คือ กลวิธีที่ผู้ส่งสารนำเสนอเนื้อหาโดยหวังผลให้เกิดการแก้ไขเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมคนในสังคม โดยอาจนำเสนอในรูปภาพโดยตรงไปตรงมา หรือบางครั้งอาจใช้ภาษาโดยอ้อมแต่แฝงเจตนาแนะนำ ส่วนใหญ่จะเป็นการตักเตือนแนะนำด้วยถ้อยคำภาษาที่ไม่รุนแรง ดังตัวอย่างต่อไปนี้ เช่น “จงยอมให้สามมีเป็นช่างทำหน้า ส่วนเราเป็นความขำ...เชื้แม่” “เชื้แม่รับรองเจริญ...อาหาร” “ให้พ่อบ้านวันละยี่สิบ ดูลิจะมีก็กยังงใจไหว...เชื้แม่...ชีวิตคู่ต้องวางแผน” “เวีร์กกิงวูแมน ไม่ผิดวันประกันพรุ้ง ผัดวันนี้ อร่อยวันนี้เลย...เชื้แม่” จากข้อความเหล่านี้ก็จะมีคำว่า “เชื้แม่” ลงท้ายเสมอ เนื่องจากเสมือนเป็นคำสั่งสอนจากแม่ประนอมซึ่งเป็นผู้ใหญ่ที่ผ่านประสบการณ์หรืออาบน้ำร้อนมาก่อนนั่นเอง

ภาพ 26-29 การแนะนำ ให้ข้อคิด หรือเตือนสติ (มีนาคม 2564)

สรุปผล

จากผลการศึกษาพบว่าแฟนเพจนำเสนอข้อความด้วยการดึงดูดผู้บริโภคจากการขายสินค้าโดยมุ่งเน้นความตลกขบขันในการนำเสนอเป็นสำคัญด้วยวิธีการใช้กลวิธีทางภาษาที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็น การยั่วล้อ การล้อเลียน การสร้างเรื่องเกินจริง การทำให้เรื่องจบแบบผิดความคาดหมาย การใช้สัญลักษณ์ การสร้างความขัดแย้ง การใช้ภาษาภาพพจน์ และการเล่นเสียงเล่นคำ จนทำให้เป็นที่จดจำได้ง่ายแก่ผู้ที่พบเห็น นอกจากนี้กลวิธีทางภาษาแล้วกลวิธีในการนำเสนอเนื้อหาที่มีส่วนที่ทำให้มีจำนวนผู้ติดตามและจำนวนการกดไลค์ในแฟนเพจเพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกันอันเนื่องมาจากข้อความแต่ละข้อความมีการนำเสนอเรื่องราวหรือเหตุการณ์ปัจจุบัน

ที่ทันสมัยในช่วงเวลานั้นอยู่ตลอดจึงทำให้กระทบกับความรู้สึกของผู้คนในสังคมจนทำให้เกิดความน่าสนใจและเกิดการติดตามไปจนถึงรู้จักกับผลิตภัณฑ์ของสินค้าดังกล่าวมากยิ่งขึ้นเพราะในทุกข้อความที่นำเสนอผู้ส่งสารมักมีการเชื่อมโยงข้อความกับผลิตภัณฑ์สินค้านั้นเสมอ จากประเด็นดังกล่าวนี้จึงทำให้แฟนเพจแม่ประนอมถือเป็นปรากฏการณ์ที่ทำให้สังคมในช่วงเวลานั้นกลับมาเคลื่อนไหวและมีชีวิตชีวาขึ้นอีกครั้งจากสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย อาจกล่าวได้ว่าข้อความที่แฝงไปด้วยมุกตลกนั้นช่วยลดความรุนแรงของเรื่องราวที่นำเสนอได้ กล่าวคือ หากผู้ส่งสารต้องนำเสนอเนื้อหาข่าวสารบ้านเมืองที่มีความตึงเครียดอยู่ในขณะนั้นหรือเสี่ยงต่ออารมณ์ความรู้สึกทางลบของผู้คน กลวิธีการนำเสนอเนื้อหาและกลวิธีทางภาษาด้วยการสร้างมุกตลกจะเป็นสิ่งที่ช่วยบรรเทาความรุนแรงเหล่านั้นให้กลายเป็นการผ่อนคลายด้วยการไม่คิดอะไรต่อเรื่องทีก่อให้เกิดความเครียดมากไปนั่นเอง

อภิปรายผล

จากการศึกษากลวิธีทางภาษาและการนำเสนอเนื้อหาในเฟซบุ๊กแฟนเพจแม่ประนอมนั้นผู้วิจัยพบว่ามีกลวิธีการใช้ภาษาและกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่โดดเด่นจนเป็นเอกลักษณ์ของแฟนเพจอย่างมาก ซึ่งกลวิธีทางภาษาและการนำเสนอเนื้อหาเหล่านี้เป็นภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของภาษาในสื่อสังคมออนไลน์ยุคปัจจุบันได้อย่างชัดเจน อีกทั้งยังเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลให้เกิดการกดถูกใจ (Like) และมีสมาชิกในแฟนเพจติดตามเป็นจำนวนมาก โดยกลวิธีการใช้ภาษาพบการใช้สัมผัสสัมผัสเสียง เล่นคำ การใช้ความหมายเชิงสัญลักษณ์ ตลอดจนกลวิธีการใช้ภาษาเพื่อแสดงอารมณ์ขันในรูปแบบต่าง ๆ นอกจากนี้แล้วกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาพบว่า การบอกเล่าเรื่องราวข่าวสารและเหตุการณ์ต่าง ๆ ของสังคม การอ้างอิงรูปภาพของสินค้า การสร้างมุกตลก การบอกเล่าเรื่องราวของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ตนเอง รวมไปถึงการให้คำแนะนำ ข้อคิดหรือการเตือนสติในชีวิตประจำวัน จนทำให้เห็นว่าเฟซบุ๊กแฟนเพจแม่ประนอมได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการเข้าถึงผู้รับสารที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้นนอกจากเหล่าบรรดาแม่บ้านผู้ใช้ผลิตภัณฑ์โดยตรง แต่ยังหมายรวมถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ต้องการให้หันมาสนใจในผลิตภัณฑ์ของสินค้านั้นเพิ่มขึ้นด้วยกลวิธีการใช้ภาษาและกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่หลากหลายในรูปแบบต่าง ๆ แม้ภาษาที่ปรากฏจะเป็นภาษาพูดและเป็นถ้อยคำธรรมดาที่พบได้ทั่วไปในสังคมปัจจุบัน แต่การนำเสนอภาษาและเนื้อหาที่ปรากฏกลับโดดเด่นเป็นที่สนใจของคนในสังคมออนไลน์และยังสร้างความดึงดูดจนให้ทำให้มีผู้ติดตามเพจดังกล่าวขึ้นเรื่อยมา จนอาจกล่าวได้ว่าลักษณะปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันที่ปรากฏให้เห็นในโลกออนไลน์ของคนในยุคปัจจุบันต้องการพูดคุยและรับรู้เรื่องราวที่ทันสมัยและยังต้องการมีเพื่อนที่คอยรับฟังและพูดคุยตอบโต้กันอย่างสนุกสนาน สังเกตได้จากการใช้ภาษาที่มีลักษณะภาษาพูดที่โดยทั่วไปมักใช้กับคนสนิทหรือเพื่อนสนิทเท่านั้น สอดคล้องกับที่ ภาสกร จิตรไคร์ครวญ (2553: 76) ได้นำเสนอว่าการสื่อสารที่ลดระดับความเป็นทางการลงจะช่วยเพิ่มปฏิสัมพันธ์มากขึ้น ความเป็นกันเองช่วยลดระยะห่างทางจิตวิทยา (Psychological Distance) ลดความกลัวและรู้สึกใกล้ชิดกัน ดังเช่นการนำเสนอที่ปรากฏในหน้าแฟนเพจแม่ประนอมจากกลวิธีทางภาษาที่สร้างความตลกขบขันเพื่อแสดงความใกล้ชิดสนิทสนมกับผู้รับสารได้เป็นอย่างดีและยังเป็นการช่วยโฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้าให้กลายเป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้นไปอีกทาง

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้เลือกศึกษาข้อมูลจากเว็บไซต์ในสื่อสังคมออนไลน์ที่เป็นเฟซบุ๊ก ซึ่งเป็นเว็บไซต์สังคมออนไลน์ที่มีลักษณะเฉพาะตัว หากยังมีสื่อสังคมออนไลน์อื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็น ทวิตเตอร์ อินสตาแกรม เป็นต้น ที่เจ้าของสินค้าสามารถใช้ในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารและเชื่อมโยงผลิตภัณฑ์ของสินค้าให้เข้ากับผู้บริโภคได้ ดังนั้นการศึกษาเปรียบเทียบกับสื่อสังคมออนไลน์อื่น ๆ ก็มีความน่าสนใจว่าจะปรากฏลักษณะแบบเดียวกับเฟซบุ๊กแฟนเพจหรือไม่อย่างไร ผู้วิจัยจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความนี้จะประโยชน์ต่อองค์กรหรือ

เจ้าของผลิตภัณฑ์ของสินค้าที่ต้องการใช้สื่อออนไลน์ (Social Media) เพื่อสร้างคุณค่าของกิจการให้ได้ประโยชน์สูงสุด โดยเฉพาะเฟซบุ๊กแฟนเพจที่เปรียบเสมือนสื่อกลางในการสื่อสารกับผู้บริโภคได้อีกช่องทางหนึ่งในยุคปัจจุบัน ซึ่งผู้สร้างแฟนเพจหรือเจ้าของผลิตภัณฑ์ของสินค้าต่าง ๆ สามารถนำกลวิธีทางภาษามาใช้สร้างสรรค์ในการสื่อสารได้ รวมทั้งรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาของเฟซบุ๊กแฟนเพจแม่ประนอนนี้ยังเป็นแนวทางในการสื่อสารเพื่อให้ผลิตภัณฑ์หรือสินค้าได้รับความสนใจและได้รับความนิยมจากผู้คนทั่วไปจนต้องกดถูกใจ (Like) และกดติดตาม (Follow) มากขึ้นด้วยเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

- เกษสุตา จันทะชาติ และจารุวรรณ ธรรมวัตร. (2564). กลวิธีการใช้ภาษาเพื่อสร้างความตกลงขบขันในนิทานก้อมอีสานออนไลน์. *วารสารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. 40(4). 19 – 31.
- พรพรรณ ฉายปรีชา. (2564). กลวิธีการสร้างอารมณ์ขันของเฟซบุ๊กแฟนเพจ “หนังฝั่งมุก”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ภาสกร จิตรไคร์ครวญ. (2553). เทคโนโลยีของสื่อใหม่และการนำเสนอตัวตนต่อสังคมกับพฤติกรรมกรรมการสื่อสารบนเครือข่ายสังคมออนไลน์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมถวิล วิเศษสมบัติ. (2544). *สอนภาษาไทยง่ายนิดเดียว*. กรุงเทพฯ: อักษรไทย.
- สุทธภา อินทรศิลป์. (2564). กลวิธีการสร้างอารมณ์ขันในงานเขียนของ ปินดา โปสยะ. *Journal of Modern Learning Development*. 6(2). 332 – 343.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2543). *ภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ.
- อรรถชัย วรจรัสรังสี. (2556). การวิเคราะห์ประเภทเนื้อหาการตลกบนเฟซบุ๊กแฟนเพจสินค้าและความตั้งใจซื้อของผู้บริโภค. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อ้อมทิพย์ มาลีลัย และประณิตา จันทระประพันธ์. (2563). กลวิธีทางภาษาในการสร้างความขบขันในเพจมุกตลกอีสาน “จอนฟอน”. *วารสารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. 5(2). 65 – 81.
- อารีย์ มัยยพงษ์. (2542). *ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- Fairclough, N. (1995b). *Media Discourse*. London: Edward Arnold.
- Nattapon Muangtum. (2022). *สรุป 12 Social Media Insight จากรายงาน Digital Stat 2022 ของ We Are Social* Retrieved from <https://www.everydaymarketing.co/trend-insight/social-media-insight-and-digital-stat-thai-2022-from-we-are-social/>
- Statista. (2018). *Number of social media users worldwide from 2010 to 2021*. Retrieved from <https://www.statista.com/statistics/278414/number-of-worldwide-social-network-users/>

หุ่นพยนต์กับการป้องกันโรคโควิด-19: การศึกษาตามแนวคิดคติชนวิทยา 3 มิติ ของกิ่งแก้ว อัตถากร¹

THAI SPIRITUAL GUARDIAN AND COVID-19 PROTECTION : A STUDY OF KINGKAEW ATTAGARA'S 3 DIMENSION OF FOLKLORE

ภาณุวัฒน์ สกุลสืบ^{2*} | Panuwat Sakulsueb

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของหุ่นพยนต์ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการป้องกันโรคโควิด-19 ของกลุ่มศรัทธาวัดปงสนุกเหนือ ต.เวียงเหนือ อ.เมือง จ.ลำปาง ด้วยมุมมองทางคติชนวิทยา 3 มิติ งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยภาคสนาม คัดเลือกผู้บอกข้อมูลแบบเจาะจง เครื่องมือในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เมื่อได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมแล้วนำมาศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า ในมิติปัจเจกบุคคล หุ่นพยนต์มีบทบาทช่วยให้คลายความคับข้องใจและคลายความรู้สึกตึงเครียดจากการรับทราบข้อมูลการระบาดของโรคโควิด-19 ในมิติสังคมวัฒนธรรม หุ่นพยนต์มีบทบาทในด้านการแสดงออกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น และในมิติเหนือโลก หุ่นพยนต์ในฐานะทหารของเจ้าพ่อประตูผามีบทบาทในการเชื่อมโยงกับวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์กับเจ้าพ่อประตูผาที่จะคอยป้องกันไม่ให้โรคโควิด-19 เข้ามาในตัวเมืองของจังหวัดลำปางได้

คำสำคัญ: โควิด-19, ความเชื่อ, พิธีกรรม, หุ่นพยนต์, คติชนวิทยา 3 มิติ

Abstract

This paper aims to analyze the roles of Payon puppet created to prevent Covid-19 by Pong Sanuknuea in Wiang Nuea, Muang district, Lampang province with Three Dimensions of Folklore. This is a qualitative study using fieldwork, selected informants, and in-depth interviews as the research tool. The data from interviews and participated observation were studied through descriptive analysis.

The result found that for the first dimension (individual) the Payon puppet plays a role in reducing frustration for people in a their lives and in relieving tension from conflicting pandemic information. In the second dimension (socio-cultural) Payon puppet has a role to play in the expression of local culture. In a third dimension (metaphysics) the Payon puppet as a soldier of Chao Pho Pratupha has a role to play in linking the sacred spirit and Chao Pho Pratupha and the protection of the community from Covid-19 in Lampang province.

Keywords: COVID-19, Belief, Ritual, Payon puppet, Three Dimensions of Folklore

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง หุ่นพยนต์พิทักษ์ประตูเมืองลำปาง: การศึกษาด้วยมุมมองคติชนวิทยา และข้อมูลบางส่วนในประเด็นการประยุกต์คติชนท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างหุ่นพยนต์ได้ปรับปรุงมาจากบทความเรื่อง Folklore and COVID-19 Protection: Case Study of Thai Spiritual Guardian for the City Gate by Pong Sanuk Nuea Temple Faith Group, Lampang Province, Thailand. ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอในการประชุมวิชาการระดับนานาชาติในงาน The 14 th International Humanities and Social Sciences (HUSOC) Network Conferences “Moving from Disruption to Resilience: The Dynamics of Humanities and Social Sciences” 15-16 July 2021

^{2*} ผู้ประพันธ์อันดับแรก อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย (ศศ.บ.) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

E-Mail: sakulsueb_9@hotmail.com หมายเลขโทรศัพท์ 08-9708-7811

บทนำ

ประเทศไทยเริ่มมีการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา -19 (Covid-19) แบบกลุ่มหรือที่เรียกว่าคลัสเตอร์ (cluster) ในเดือนมีนาคม 2563 จากคลัสเตอร์การแข่งขันมวยไทยที่เวทีมวยลุมพินี ปรากฏการณ์ดังกล่าวสร้างความตื่นกลัวในสังคมเป็นอย่างมาก สาเหตุเพราะการระบาดครั้งนี้เป็นไปอย่างรวดเร็วและหน่วยงานของรัฐยังไม่สามารถหาวิธีการยับยั้งการกระจายของโรคที่มีประสิทธิภาพได้ ทำให้ประชาชนเกิดความหวุ่นวิตกและเกิดความหวาดระแวงต่อการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน ด้วยเพราะเชื้อไวรัสโคโรนา-19 สามารถอยู่ในสิ่งแวดล้อมรอบตัวเรา ในสภาพอากาศปกติได้นานนั่นเอง เช่น บนลูกบิดประตูไวรัสจะมีชีวิตอยู่ได้นาน 7-8 ชม. บนโต๊ะหรือบนพื้นเรียบไวรัสมีชีวิตอยู่ได้นานถึง 24 ชม. และหากอยู่น้ำไวรัสจะมีชีวิตอยู่ได้นานถึง 4 วัน เป็นต้น (กรมควบคุมโรคกระทรวงสาธารณสุข, 2563, ออนไลน์) การดำรงอยู่ของเชื้อไวรัสโคโรนา-19 บนสิ่งของหรือการอยู่ในสิ่งแวดล้อมในลักษณะต่าง ๆ นี้เองทำให้เกิดความหวุ่นวิตกไปทั่วประเทศ เพราะเชื้อไวรัสนี้มีขนาดเล็กมาก ไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่าและยังไม่ทราบว่าใครเป็นพาหะนำโรคนี้อะไรหรือไม่ กว่าจะแสดงอาการป่วยอาจต้องใช้เวลาราว 14 วัน จึงทำให้การระมัดระวังตัวไม่ให้สัมผัสกับเชื้อไวรัสนี้เป็นไปได้ยาก จนอาจกล่าวได้ว่า เชื้อไวรัสโคโรนา-19 เปรียบเสมือน “วิญญาณร้าย” ที่มองไม่เห็นและยังคอยหลอกหลอนสร้างความประหลาดใจให้กับคนไทยไปทั่วประเทศ แม้ภาครัฐจะได้ออกมาตรการควบคุมและให้ข้อควรปฏิบัติตนแก่ประชาชนได้ปฏิบัติตาม เช่น การห้ามออกนอกบ้านเกินเวลาที่กำหนดเพื่อลดความเสี่ยงต่อการรับเชื้อไวรัส หรือในเวลาปกติหากต้องออกนอกบ้านจะต้องสวมหน้ากากอนามัยเพื่อป้องกันการรับเชื้อที่อาจปนเปื้อนในอากาศ ให้พกสเปรย์แอลกอฮอล์สำหรับฉีดพ่นวัตถุต่าง ๆ ก่อนสัมผัส ฯลฯ แต่ข้อแนะนำเหล่านี้ก็ไม่ได้สร้างขวัญและกำลังใจที่เสียไปกับการติดตามข่าวสารการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19 ที่ลามไปทั่วโลกและคร่าชีวิตของผู้คนไปแล้วนับแสนคน

อย่างไรก็ดีหากจะกล่าวถึงการป้องกันสิ่งที่มองไม่เห็นและการรักษาเยียวยา “ขวัญเสีย” ที่เกิดขึ้น พบว่ามีองค์กร กลุ่มบุคคล และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานด้านวัฒนธรรมได้นำฐานคิดทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับการป้องกันมาใช้เยียวยาจิตใจของผู้คนในสังคมกันอย่างแพร่หลายดังปรากฏว่ามีการเผยแพร่ข้อมูลพิธีกรรมหรือมีการนำเสนอวัตถุมงคลและของขลังต่าง ๆ ที่จะช่วยสร้างขวัญและกำลังใจของชาวไทยผ่านช่องทางการสื่อสารออนไลน์อย่างต่อเนื่อง เช่น ในเพจของกลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนักบริหารกลาง กรมศิลปากร ได้นำรูปของพระโฆษาจารย์ที่หน้าเพจพร้อมกับข้อความอัญเชิญบารมีอันศักดิ์สิทธิ์ของพระโฆษาจารย์บันดาลให้การระบาดของโรคโคโรนา-19 ยุติ (กรมศิลปากร, 2563, ออนไลน์) หรือในเว็บไซต์ของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรที่ได้นำเสนอเหตุการณ์การทำพิธีปิดหมู่บ้านหรือที่เรียกว่า “เกราะหยา” ของชุมชนกะเหรี่ยงหลายแห่งเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้โรคภัยเข้ามาในหมู่บ้านได้ ซึ่งแต่เดิมพิธีนี้จะทำขึ้นในช่วงที่มีพิธีสำคัญของหมู่บ้านหรือเมื่อมีเหตุการณ์ร้ายแรงเกิดขึ้นเท่านั้น ความเคลื่อนไหวของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงนี้สะท้อนให้เห็นว่ามาตรการต่าง ๆ ที่รัฐประกาศออกมานั้นไม่ครอบคลุมหรือสอดคล้องกับการปฏิบัติจริงในพื้นที่ชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้ต้องนำภูมิปัญญาและการประกอบพิธีกรรมโบราณมาใช้ (เจษฎา เนตะวงศ์, 2563, ออนไลน์) ในขณะที่วัดไร่ล้อม จังหวัดนครปฐม ซึ่งมีชื่อเสียงด้านการปลุกเสกเครื่องรางของขลังได้มีการนำเสนอน้ำจากผ้ามีสลิน “ยันต์นะปิดตลอด” (ข่าวสดออนไลน์, 2563, ออนไลน์) ที่จัดสร้างขึ้นเพื่อให้ประชาชนได้บูชาไปใส่ในช่วงที่มีการระบาดของโรคโคโรนา 19 อีกด้วย

กล่าวเฉพาะในตัวเมืองของจังหวัดลำปางพบว่า ได้มีการนำความเชื่อของท้องถิ่นมาใช้ในการป้องกันโรคโคโรนา-19 เช่นกัน ดังปรากฏว่า มีการนำหุ่นยนต์ไปวางไว้ที่บริเวณถนนที่จะเข้าสู่ตัวเมืองลำปางทั้ง 4 ทิศ โดยหุ่นดังกล่าวจัดทำขึ้นโดยกลุ่มคณะศรัทธาของวัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปางซึ่งมีความคิดรวมนั้นว่าจะต้องหาวิธีการบางอย่างให้มาช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดของผู้คนในเมืองลำปาง ผู้วิจัยในฐานะนักคติชนวิทยา จึงมีความสนใจในปฏิบัติการทางวัฒนธรรมดังกล่าวและต้องการเก็บบันทึกข้อมูลของเหตุการณ์นี้ในด้านที่มาของการสร้างหุ่นยนต์ ขั้นตอนการสร้าง พิธีกรรมและผู้คนที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ เพื่อนำกลับมาวิเคราะห์ถึงบทบาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นผ่านมุมมองทางคติชนวิทยา

สำหรับมุมมองทางคติชนวิทยาที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ใช้ทฤษฎีคติชนวิทยา 3 มิติของกิ่งแก้ว อรรถากร (อรอุษา สุวรรณประเทศ, 2555, น.27 และณัฐภัทร์ สุรินทร์วงศ์, 2562, น.15-16) ซึ่งได้แบ่งการศึกษาข้อมูลคติชนที่ครอบคลุมทั้งมิติแห่งปัจเจกบุคคล มิติแห่งสังคมวัฒนธรรม และมิติเหนือโลก สรุปได้ดังนี้

1. ในมิติแห่งปัจเจกบุคคล เป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจบุคคลตามเนื้อหาของคติชนที่ได้เก็บรวบรวมมาทั้งในด้านองค์ประกอบทางกายภาพและบทบาททางจิตวิทยา โดยจะพิจารณาทั้งในแง่ของพฤติกรรมทั่วไปและเงื่อนไขของการเกิดพฤติกรรมนั้น ๆ

2. มิติแห่งสังคมและวัฒนธรรม เป็นการศึกษาคติชนเพื่อให้เข้าใจถึงการมีส่วนร่วมหล่อหลอมและขัดเกลา กลุ่มคนในสังคมให้เป็นไปตามความคาดหวังหรือปฏิบัติตนไปในทิศทางเดียวกัน

3. มิติเหนือโลกหรือที่เรียกอีกอย่างว่ามิติแห่งเทพปรณัมเป็นการศึกษาคติชนเพื่อทำความเข้าใจ การเชื่อมโยงไปสู่ความลึกลับทางจิตที่อยู่เหนือขอบเขตความนึกคิดหรือการอธิบายผ่านสิ่งที่เห็นกายภาพ โดยมิติเหนือโลกนี้เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อซึ่งมีความเชื่อโยงกับพระผู้สร้าง มหาเทพ เทพเจ้า เทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏอยู่ในทั้งศาสนาสากลและความคิดความเชื่อของกลุ่มชน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาบทบาทของหุ่นพยนต์ที่ใช้ในการป้องกันโรคโควิด-19 ของกลุ่มศรัทธาวัดปงสนุกเหนือ ต.เวียงเหนือ อ.เมือง จ.ลำปาง ด้วยมุมมองทางคติชนวิทยาใน 3 มิติ ได้แก่ มิติปัจเจกบุคคล มิติสังคมวัฒนธรรม และมิติเหนือโลก

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้ระเบียบวิธีทางคติชนวิทยา (Folklore) ร่วมกับวิธีวิจัยเชิงธรรมชาตินิยม (Naturalistic Research) และมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคติชนวิทยา 3 มิติ และศึกษางานวิจัยทางคติชนวิทยาที่เกี่ยวข้องกับปฏิกริยาของคนไทยที่มีต่อการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19

2. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการนำหุ่นพยนต์มาใช้ในการป้องกันโรคโควิด-19 ที่เกิดขึ้นในจังหวัดลำปาง ระหว่างปี พ.ศ.2563 ถึง พ.ศ. 2564 โดยกลุ่มคณะศรัทธาวัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

3. ลงพื้นที่ภาคสนาม ณ วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เพื่อสืบหาวิทยากรที่แท้จริงแล้วใช้วิธีการคัดเลือกวิทยากรแบบเจาะจง (purposive sampling) คือ เลือกจากผู้ที่มีส่วนร่วมในการสร้างหุ่นพยนต์ป้องกันโรคโควิดทั้ง 2 ครั้ง ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 5 คน

4. สัมภาษณ์วิทยากรรายบุคคลพร้อมทั้งสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation)

5. วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับฐานคิดทางวัฒนธรรมที่กลุ่มวิทยากรนำมาใช้ในการสร้างหุ่นพยนต์ป้องกันโรคโควิด-19 แล้ววิเคราะห์บทบาทของหุ่นพยนต์ที่เชื่อมโยงไปสู่มิติแห่งปัจเจกบุคคล มิติแห่งสังคมวัฒนธรรม และมิติเหนือโลก

6. สรุปและอภิปรายผลการวิจัยด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ณ วัดปงสนุกเหนือ ต.เวียงเหนือ อ.เมือง จ.ลำปาง และสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างหุ่นพยนต์พิทักษ์ประตูเมืองลำปางพบว่า กลุ่มศรัทธาวัดปงสนุกเหนือได้สร้างหุ่นพยนต์ขึ้นแล้ว 2 ครั้ง โดยครั้งแรกเกิดขึ้นในเดือนเมษายน 2563 และครั้งที่สองเกิดขึ้นในช่วงเดือนมกราคม 2564 สำหรับการนำหุ่นพยนต์มีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การสร้างตัวหุ่นพยนต์ เริ่มจากนำฟางข้าวประมาณ 2 กำมือมามัดรวมกันด้วยตอกไม้ไผ่ หลังจากนั้นพับฟางข้างลงมาครึ่งหนึ่งแล้วใช้ตอกมัดอีกครั้งเพื่อแบ่งเป็นส่วนหัวของหุ่น ต่อมาจัดฟางข้าวที่พับลงมาเป็นส่วนลำตัว มือทั้ง 2 ข้าง และขา 2 ข้าง เมื่อจัดรูปร่างจนได้สัดส่วนของหุ่นแล้วก็ใช้ตอกไม้ไผ่มัดแต่ละช่วงที่แบ่งไว้ให้แข็งแรง หลังจากนั้นใช้มีดหรือกรรไกรตัดแต่งฟางข้าวให้ได้รูปหุ่นพยนต์ตามต้องการ

2. การตกแต่งตัวหุ่น จะเริ่มจากการนำอาวุธจำลอง เช่น ธนู หอก ดาบ มีดเล็ก โล่ ฯลฯ มามัดติดกับตัวหุ่น หลังจากนั้นจะนำผ้าสี เช่น สีขาว สีแดง หรือสีดำ มามัดส่วนเอวและส่วนหัวของหุ่นในลักษณะของนักรบโบราณ เสร็จแล้วนำตะแหลมามัดไว้บริเวณช่วงอกของหุ่นก็เสร็จขั้นตอนการตกแต่ง

3. การปลุกเสก จะไม่ใช่บุคคลหรือผู้ทรงฤทธิ์ในการปลุกเสก แต่จะใช้การอธิษฐานขอต่อวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อประตู่ผา ซึ่งเป็นวีรบุรุษของชาวลำปางให้ช่วยปลุกเสกหุ่นพยนต์ทั้ง 4 ตัวให้มีฤทธิ์ในการป้องกันและขับไล่โรคโควิด-19 โดยหุ่นที่สร้างครั้งแรกจะนำไปวางไว้ที่หอเจ้าพ่อประตู่ผาที่อยู่ในบ้านใกล้วัดปงสนุกเหนือ ส่วนหุ่นที่จัดสร้างครั้งที่สองได้นำไปไว้ที่ศาลเจ้าพ่อประตู่ผา อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง

4. การนำไปใช้ หลังจากที่ทำหุ่นไปตั้งไว้แล้วขอให้ดวงวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อประตู่ผาได้ปลุกเสกหุ่นทั้ง 4 ตัวแล้ว ก็จะเป็นการนำหุ่นไปวางยังประตูเมืองลำปางทั้ง 4 ทิศ ได้แก่ ทิศเหนือ คือประตูมา ทิศตะวันตก คือ ประตูเมืองเชียงใหม่ ทิศตะวันออก คือประตูชัย และทิศใต้ คือ ประตูเชียงราย โดยขณะที่นำหุ่นไปตั้งไว้ในบริเวณดังกล่าว จะมีการบอกกล่าวให้หุ่นช่วยป้องกันและขับไล่โรคโควิด-19 ไม่ให้เข้ามาในเมืองลำปางได้

รูปที่ 1-4 แสดงตัวหุ่นพยนต์ในบริเวณทางเข้าตัวเมืองลำปาง ทั้ง 4 ทิศ โดยหุ่นทั้ง 4 ตัวนี้เป็นหุ่นรุ่นที่ 1 จัดสร้างโดยกลุ่มศรัทธาวัดปงสนุกเหนือ ต.เวียงเหนือ อ.เมือง จ.ลำปาง (ที่มา: อนุกุล ศิริพันธ์, 2563)

เมื่อนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์วิทยากรและการเข้าสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในขั้นตอนการสร้างหุ่นพยนต์มาวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดคตินวิทยา 3 มิติ พบว่าปรากฏบทบาทครบทุกมิติ ดังผลการศึกษาต่อไปนี้

1. บทบาทในมิติปัจเจกบุคคล การสร้างหุ่นพยนต์พิทักษ์ประตูเมืองทั้ง 2 ครั้งของคณะศรัทธาวัดปงสนุกเหนือ ต.เวียงเหนือ อ.เมือง จ.ลำปาง มีที่มาจากความคับข้องใจจากเหตุการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้คนในวงกว้าง จนเป็นเหตุให้มีการประกาศยกเลิกการจัดงานประเพณีหรืองานรื่นเริงที่แม้จะมีการกำหนดไว้แล้ว เช่น งานแต่งงาน ก็จะต้องเลื่อนออกไปทั้งหมด ด้วยความเข้มงวดของมาตรการต่าง ๆ ที่หน่วยงานภาครัฐทั้งในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นนำมาใช้ควบคุมการแพร่ระบาดของโรคอย่างเคร่งครัด ส่งผลให้ในปี พ.ศ.2563 ไม่มีการจัดประเพณีสงกรานต์ขึ้นในประเทศไทยอีกด้วย และเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า ประเพณีสงกรานต์คือช่วงวันหยุดยาวที่ชาวไทยทุกคนรอคอยในแต่ละปี เพราะบุตรหลานที่ออกไปทำงานต่างจังหวัดจะได้โอกาสหยุดพักจากการทำงานแล้วกลับมาพักผ่อนอยู่กับครอบครัว ทั้งยังเป็นเวลาที่จะได้ทำบุญเนื่องในวันปีใหม่ไทยร่วมกันอีกด้วย บรรยากาศที่คนในครอบครัวรอคอยเพียงปีละครั้งเช่นนี้เมื่อจะไม่เกิดขึ้นอีกแล้ว จึงก่อให้เกิดความเครียดและความวิตกกังวลในการดำเนินชีวิตของคนไทยเป็นวงกว้าง ประกอบกับการ

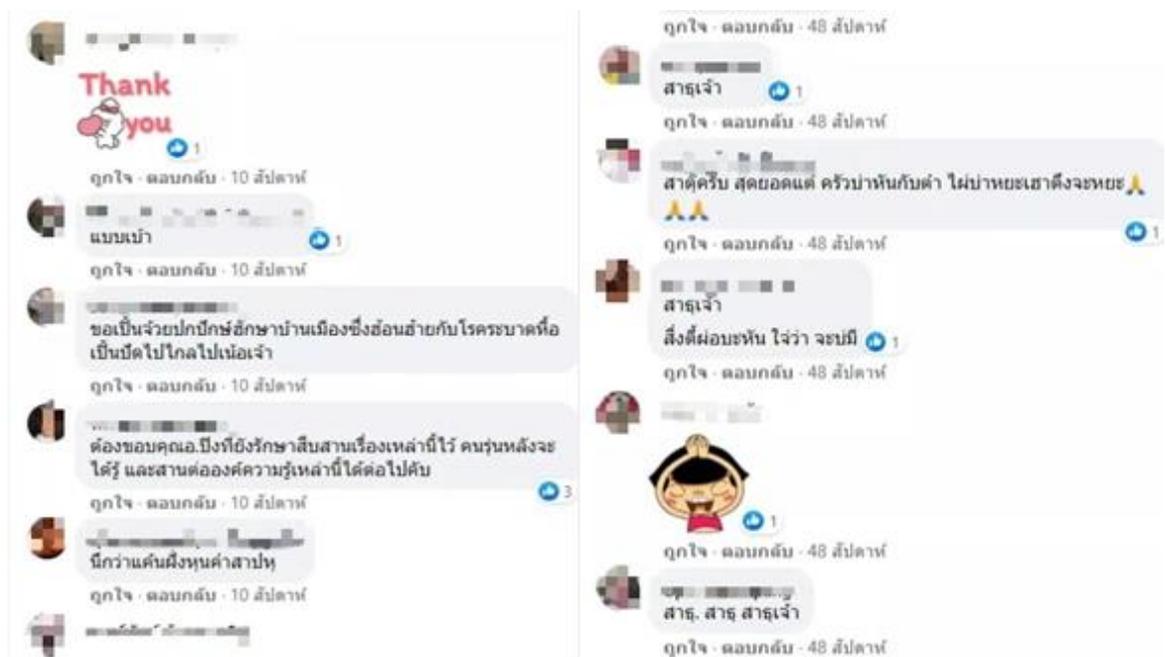
นำเสนอข่าวทางสื่อโทรทัศน์และสื่ออินเทอร์เน็ตว่า หลายพื้นที่ในประเทศไทยได้มีการนำเครื่องรางของขลัง หรือนำพิธีกรรมของท้องถิ่นบางอย่างมาใช้ในการป้องกันโรคโควิด-19 จึงทำให้คณะศรัทธาวัดปงสนุกเหนือร่วมมือกันสร้างหุ่นยนต์พิทักษ์ประตูเมืองลำปางขึ้นมาต่อสู้กับโรคโควิด-19 บ้าง ส่วนการสร้างหุ่นยนต์ครั้งที่ 2 เกิดขึ้นเมื่อมีเหตุการณ์แพร่เชื้อโรคโควิด-19 ของผู้ป่วยคนหนึ่งที่ได้ไปร่วมงานแต่งงานที่จังหวัดลำปางช่วงปลายเดือนธันวาคม ส่งผลให้มีผู้ร่วมงานติดเชื้อและทำให้จังหวัดลำปางซึ่งขณะนั้นเป็นเพียงจังหวัดเดียวของภาคเหนือตอนบนที่ไม่พบผู้ป่วยติดเชื้อโควิด-19 กลับมาพบผู้ป่วยอีกครั้ง เหตุการณ์นี้ทำให้คณะศรัทธาวัดปงสนุกเหนือได้ร่วมมือกันสร้างหุ่นยนต์พิทักษ์ประตูเมืองลำปางขึ้นมาใหม่

จึงอาจกล่าวได้ว่า การสร้างหุ่นยนต์ของกลุ่มศรัทธาวัดปงสนุกเหนือ คือการได้ระบายความตึงเครียดหรือได้จัดการกับความคับข้องใจต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นต่อบุคคลและชุมชน ทั้งยังเป็นการสร้างขวัญกำลังใจได้อีกทางหนึ่ง ดังความเห็นของหนึ่งในกลุ่มศรัทธาวัดปงสนุกเหนือที่เป็นผู้ทำตัวหุ่นยนต์ ที่ให้สัมภาษณ์ว่า

“ตอนนั้นหลายคนในกลุ่มมีความคิดเหมือนกันว่าจะต้องทำอะไรสักอย่าง เพื่อช่วยลดความเครียด ความวิตกกังวลที่มีต่อโรคโควิด-19 เพราะโรคนี้นั้นมองไม่เห็นตัว ป้องกันไม่ได้ ใคร ๆ ก็ไม่กล้าออกไปไหน ร้านรวงข้างนอกเงียบเหงากันไปหมด”

(อาทิตย์ สุปินะ, 2564, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ เมื่อผู้คนในจังหวัดลำปางได้ทราบเรื่องราวของการนำหุ่นยนต์ไปไว้ในทิศต่าง ๆ เพื่อคอยปกป้องหรือขับไล่โรคโควิด-19 ไม่ให้เข้ามาในตัวเมืองลำปางผ่านแอปพลิเคชันเฟซบุ๊กของหนึ่งในสมาชิกกลุ่มศรัทธาวัดปงสนุกเหนือแล้ว ก็ได้มีการแสดงความคิดเห็นในลักษณะชื่นชมกับการกระทำดังกล่าวอีกด้วย

รูปที่ 5-6 แสดงความคิดเห็นของคนในจังหวัดลำปางเมื่อได้ทราบเหตุการณ์เกี่ยวกับการนำหุ่นยนต์ที่สร้างโดยกลุ่มศรัทธาวัดปงสนุกเหนือไปไว้ในบริเวณทางเข้าตัวเมืองลำปาง ทั้ง 4 ทิศ (ที่มา: อนุกุล ศิริพันธ์, 2563)

2. บทบาทในมิติสังคมวัฒนธรรม ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นว่าในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย ได้มีการนำพิธีกรรมและภูมิปัญญาความเชื่อในท้องถิ่นมาใช้ในการปกป้องประชาชนให้ปลอดภัยจากโรคโควิด-19 กลุ่มศรัทธาวัดปงสนุกเหนือ ต.หัวเวียง อ.เมือง จ.ลำปาง ก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีการร่วมกันคิดและร่วมกันสร้าง

สิ่งของบางอย่างที่ใช้สำหรับปกป้องผู้คนในเมืองลำปาง เห็นได้จากการให้สัมภาษณ์ของสมาชิกกลุ่มศรัทธาวัดปก
สนุกเหนือท่านหนึ่งว่า

“มองไปที่บ้านอื่น เมืองอื่น เขาก็มีการนำภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาใช้ป้องกันคนของตัวเองนะ เลย
มานึกถึงบ้านเราว่าจะทำอะไรมาช่วยแก้ไขได้บ้าง ก็เลยคุยกันในกลุ่มว่าเรามาผูกหุ่นพยนต์กันไหม ก็เลยมี
การทำหุ่นพยนต์ขึ้นมา”

(อนุกุล ศิริพันธ์, 2564, สัมภาษณ์)

สำหรับการสร้างหุ่นพยนต์ของกลุ่มศรัทธาวัดปกสนุกเหนือ นั้น พบว่ามีการประยุกต์ใช้องค์ความรู้และ
ความเชื่อในท้องถิ่นล้านนาหลายประการมาประกอบสร้างรวมกันจนกลายเป็นหุ่นพยนต์ ดังนี้

2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับหุ่นพยนต์และผีอารักษ์ (ผีเสื้อ)

หุ่นพยนต์ และ ผีอารักษ์ ในความเชื่อของผู้คนที่อาศัยในภาคเหนือของประเทศไทยนั้นนับว่ามีประวัติ
ความเป็นมาอย่างยาวนาน โดยทั้ง 2 สิ่งนี้มีบทบาทหน้าที่คล้ายกันคือ เป็นผู้ปกป้องรักษา หากแต่ต่างกันบ้าง
เกี่ยวกับที่มาและอาณาบริเวณที่ต้องทำหน้าที่คุ้มครอง กล่าวคือ ผีอารักษ์ หรือเรียกอีกอย่างว่า “ผีเสื้อ”
(สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 14, 2542, น. 7225) จะเป็นวิญญาณที่คอยดูแลรักษาสถานที่และเรียก
ตามชื่อของสิ่งที่ “เสื้อ” หรือ “ผีเสื้อ” นั้นดูแลรักษาอยู่ เช่น เสื้อนา หมายถึง วิญญาณที่ดูแลรักษานา ซึ่งชาวบ้าน
มักสร้าง ห่อผีเสื้อนา ให้เป็นที่อยู่และรับเครื่องสังเวย โดยจะตั้งอยู่บริเวณหัวนา หรือทำเป็นหิ้งติดกับต้นไม้ หรือทำ
ซุ้มเล็ก ๆ ไว้กลางผืนนาก็ได้ สำหรับหมู่บ้านใดที่ไม่มีเสาใจบ้านก็จะสร้างหอ “ผีเสื้อบ้าน” ไว้ทางทิศ
ตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน

รูปที่ 7 แสดงรูปปั้นผีอารักษ์ประจำประตูเมืองเชียงใหม่ ทำจากดินเผา (ที่มา: ภูเดช แสนสา, 2563)

นอกจากการสร้างห่อผีแล้วในบางครั้งก็มีการสร้างรูปปั้นของผีเสื้อด้วยเช่นกัน โดยปั้นเป็นรูปอมมนุษย์หรือ
ปั้นเป็นรูปนักรบก็ได้ ตัวอย่างเช่น หุ่นอารักษ์ประตูเมืองเชียงใหม่ จ. เชียงราย เป็นต้น อย่างไรก็ตามก็อาจมีการสร้าง
ห่อผีและรูปปั้นผีอารักษ์ด้วยก็ได้ เช่น ศาลเจ้าพ่อประตูผาที่ถือว่าเป็นหนึ่งในอารักษ์ของเมืองลำปาง เป็นต้น
ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับหุ่นพยนต์นั้น อุดม รุ่งเรืองศรี (2547, น.577) ได้อธิบายไว้ว่า ยนต์ คือ หุ่นหรืออาวุธที่สร้างขึ้น
แล้วกำกับให้เคลื่อนไหวได้ด้วยอาคมมักใช้รักษาสমบัติที่ฝังไว้ นอกจากนี้ยังมียันต์พื้น (ชื่อคาถาที่ใช้กำกับงจักร
หรือกำหนัดเพื่อป้องกันสมบัติที่ฝังหรือซ่อนไว้) ยนต์ไฟ (อำนาจอาคมที่ทำให้เกิดไฟเพื่อทำอันตรายแก่ผู้บุกรุกที่หวง
ห้าม) ยนต์น้ำ (อำนาจอาคมที่ทำให้เกิดกระแสน้ำทำอันตรายแก่ผู้บุกรุกที่หวงห้าม) โดยข้อมูลเกี่ยวกับหุ่นพยนต์
และยันต์ต่าง ๆ ในจังหวัดลำปาง สามารถพิจารณาได้จากพงศาวดารโยนก (พระยาประชากรกิจกรจักร, 2504, น. 468)

ที่เล่าถึงตำนานพระธาตุลำปางหลวงว่า พระเจ้าจันทะเทวราช ได้รับคำสั่งจากพระบิดาคือ พระเจ้าสุวรมณีนามให้มา ขุดพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าที่เมืองลัมภะกะปะนนคร (หนึ่งในชื่อเดิมของเมืองลำปาง) กลับไปไว้ที่เมือง ของตน แต่ปรากฏว่าพระบรมสารีริกธาตุได้แสดงปาฏิหาริย์ลอยกลับไปเดิม ทำให้พระองค์เกิดความเลื่อมใส จึงทรงตักแต่งสถานที่เดิมเสียใหม่ โดยขุดพื้นลึกลงไป 2 วา ขยายด้านข้างออกไปด้านละ 10 วา ก่อด้วยอิฐเงิน อิฐทอง พร้อมกับขอมมีค่ามากมายแล้วสร้างเจดีย์ครอบไว้ และพระองค์ได้สร้างพยนต์ไว้ป้องกันทั้ง 4 ด้าน เพื่อไม่ให้ใครมาขุดพระธาตุออกไปได้ ต่อมาเมื่อเมืององค์หนึ่งชื่อ พระยาพละ ทราบว่าที่เมืองลัมภะกะปะนนครมีพระ บรมสารีริกธาตุ จึงนำกองทัพมาและช่วยกันขุดลงไปจนพบอุโมงค์ใต้เจดีย์ แต่ไม่ว่าจะขุดลงไปด้านใดก็ไม่สามารถ เข้าไปได้เนื่องจากมีพยนต์ที่อยู่ด้านในคอยป้องกัน และแม้จะใช้วิธีขุดเปิดจากด้านบนแล้วทิ้งก้อนหิน ก้อนดิน หรือ ท่อนไม้ลงไปหลุมแล้วสวดมนต์แล้วนั้นก็จะถูกป่นทำลายกลายเป็นผงจนหมด พระองค์ทดลองทำลายพยนต์อยู่หลาย ครั้งแต่ก็ไม่สำเร็จ จึงต้องกลบดินปิดอุโมงค์ดังเดิม และได้นำนักโทษ 4 คนมาประหารแล้วทำพิธีให้กลายเป็น วิญญาณคอยเฝ้าดูแลรักษาพระบรมสารีริกธาตุแห่งนี้ไว้ เพื่อรอวันที่พยนต์ผู้ฟังตามกาลเวลาแล้วพระองค์จะ กลับมาขุดเอาพระบรมสารีริกธาตุอีกครั้งโดยได้ปลุกต้นชะจาวไว้ 4 ด้านเป็นสัญลักษณ์

2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับตะแหว 7 ชั้น

ตะแหวหรือที่ภาคกลางเรียกว่า เฉลว ทำจากตอกเส้นเล็กขัดกันให้ส่วนกลางเป็นตา 6 เหลี่ยม ปล่อย ขาดอกออกไปคล้ายกับรัศมีแสงอาทิตย์มีลักษณะเป็นแผ่นแบนขนาดกว้างประมาณ 2 คืบ ใช้เป็นเครื่องหมายทาง พิธีกรรมเพื่อบอกอาณาเขตหวห้าม เช่น ใช้เสียบไม้ปักไว้ในบริเวณปลูกข้าวแรกนา ใช้ติดหน้าบ้านของคนที่ตาย อย่างผิดปกติหลังพิธีศพ หรือใช้แขวนกับสายสิญจน์และหย้าคาพื้นไว้กลางประตูเมือง หลังพิธีสืบชาติตาเมืองเพื่อ ป้องกันเสนียดจัญไร เป็นต้น ตรงกับเฉลวของไทยในภาคกลาง ตะแหวนี้จะใช้เป็นเครื่องหมายทางพิธีกรรมมี ลักษณะใช้เป็นเครื่องหมายบอกอาณาเขตหวห้าม เช่น ใช้เสียบไม้ปักไว้ในบริเวณที่ปลูกข้าวแรกนา ใช้ติดหน้าบ้าน ของคนที่ตายอย่างผิดปกติหลังพิธีศพ หรือใช้แขวนกับสายสิญจน์และหย้าคาพื้นไว้กลางประตูเมือง หลังพิธี สืบชาติตาเมืองเพื่อป้องกันเสนียดจัญไร เป็นต้น (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่ม 5, น.2376-2377)

อย่างไรก็ดี ตะแหวที่ใช้ในการสร้างหุ่นพยนต์พิทักษ์ประตูเมืองลำปางนั้นจะใช้ตะแหว 7 ชั้น ซึ่งมีความ เชื่อว่าจะช่วยป้องกันอันตรายได้ดียิ่งกว่าตะแหวทั่วไป โดยตะแหวชนิดนี้จะประกอบด้วยตะแหว 2 ชุด ที่ทำขึ้น ต่อเนื่องกัน โดยที่ชุดล่างจะใช้ตอกเจ็ดเส้นสานปลายสอดกันให้เกิดตา 6 เหลี่ยมจำนวน 7 ตา ส่วนชุดที่สองซึ่ง ติดตั้งเหนือตะแหวชุดแรกจะใช้ตอกจำนวน 9 เส้นสานขัดกันให้มีตา 6 เหลี่ยมจำนวน 3 ตา

2.3 ความเชื่อเกี่ยวกับส้มป่อยและคาเซียว

ตะแหว 7 ชั้นที่นำมาใช้ติดที่ตัวหุ่นพยนต์พิทักษ์เมืองลำปางนี้ยังมีความพิเศษอีก 2 ประการ คือ มีการนำ ฝักส้มป่อยกับหย้าคาเซียวมาผูกไว้บนตะแหว 7 ชั้นอีกด้วย สำหรับพืชทั้ง 2 ชนิดนี้ ถือเป็นพืชในพิธีกรรมที่ ชาวล้านนาเชื่อว่าจะมีความศักดิ์สิทธิ์สามารถขับไล่สิ่งอัปมงคลได้ โดยเชื่อว่าส้มป่อยสามารถห้ามฝนห้ามลมได้ เมื่อ เกิดลมพายุหนัก ชาวเหนือจะนำฝักส้มป่อยมาเผาไฟให้กลิ่นตลบเพราะการทำเช่นนี้จะทำให้ลมฝนอ่อนแรงลง และ ที่เชื่อกันอย่างกว้างขวางคือเชื่อว่าน้ำส้มป่อยมีพลังสามารถชำระสิ่งอัปมงคลได้ จึงนิยมใช้ฝักแห้งของส้มป่อยแช่น้ำ สำหรับเป็นส่วนประกอบสำคัญในพิธีกรรมรดน้ำเพื่อความเป็นสิริมงคล (สนั่น ธรรมธิ, 2558, น.98) ส่วนความเชื่อ ของชาวล้านนาที่มีต่อหย้าคานั้นจะเกี่ยวข้องกับการป้องกันผี ขับไล่ผี และป้องกันภัย หรือใช้ในทางเมตตาม หานิยม กล่าวคือ ในพิธีที่จะต้องล้อมรอบเพื่อป้องกันปีศาจร้ายเข้าไปในปริณทลมักนำเอาเชือกที่พันจากหย้าคา สดที่เรียกว่า “คาเซียว” เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องป้องกันคู่กับ “ตาแหลว” (เฉลว) เรียกรวมกันว่า “ตาแหลวคา เซียว” หากมีการใช้น้ำมนต์ ใบหย้าคาก็เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่ใช้พรมน้ำมนต์ ส่วนการป้องกันภัยมักใช้เมื่อเวลา มีการเดินป่า โดยเด็ดใบหย้าคามาก่อไว้ในลักษณะดังเขาวัวเรียกว่า “ธนูมือ” เพื่อป้องกันภัยจากสัตว์ประเภท อสรพิษทั้งปวง และในทางเมตตามหานิยมมักเลือกเอา “คาใจเหว” ซึ่งหมายถึงใบหย้าคาที่ปลิวไปไหวระริก อยู่ตลอด ในขณะที่ใบอื่นชูใบสงบนิ่งอยู่ มาพกดติดตัว เชื่อว่าจะทำให้คนรักและนิยมชมชอบ (สนั่น ธรรมธิ, 2558, น. 12)

เมื่อพิจารณาจากความเชื่อที่นำมาใช้ในการสร้างตัวหุ่นยนต์ดังกล่าวแล้วข้างต้น จะพบว่า กลุ่มศรัทธา วัดปงสนุกเหนือใช้ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการป้องกัน การปกป้องรักษาผู้คนหรือสิ่งของของชาวล้านนามารวมกัน บนตัวหุ่นยนต์ ทั้งนี้ก็เพื่อทำให้เกิดความรู้สึกมั่นใจและสบายใจว่า หุ่นยนต์ที่ได้ร่วมกันผูกขึ้นมานั้นจะสามารถ ป้องกันรักษาหรือขับไล่โรคโควิด-19 ให้ออกไปจากเมืองลำปาง นั้นเอง ดังความเห็นจากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่ม ศรัทธาวัดปงสนุกเหนือท่านหนึ่งว่า

“ที่เอาตะแหลว คาเขี้ยว กับส้มป่อยมาไว้กับหุ่น เพราะทางเหนือเรามีความเชื่อว่าตาแหลวจะ ช่วยปกป้องคุ้มครองพื้นที่ที่เราอาศัยได้ เพราะตาแหลวเป็นตาของนกเหยี่ยว เป็นตาดี สามารถมองเห็นสิ่ง ไม่ดีได้ เพราะฉะนั้นพวกของไม่ดีก็จะกลัวเวลาถูกตาแหลวจ้องมอง ส่วนคาเขี้ยวนั้นช่วยให้มีอายุมันยืน ยาว เป็นตำนานมาจากการกวนน้ำอมฤตที่ราหูแม่โดนตัดคอแต่ก็ไม่ตายเพราะว่าเคยได้ดื่มน้ำอมฤตซึ่ง ส่วนหนึ่งตกลงบนหญ้าคา ฉะนั้นหญ้าคาจึงเป็นพืชที่ทำให้มีอายุมันขวัญยืน สุดท้ายคือฝักส้มป่อย ทางเหนือเชื่อว่าช่วยให้มีพลังกำลังดีอันนี้มาจากการสู้กันของควาย 2 ตัวคือ ทรพากับทรีพี ในตอนที่ทรีพี จะแพ้นั้นได้ไปสีโดนต้นส้มป่อย จึงทำให้มีฤทธิ์เพิ่มพูนสามารถกลับมาสู้ต่อได้ ในขณะที่ควาย ทรพาไป โดนต้นมะขามป้อมทำให้ฤทธิ์กำลังถอยลง จึงทำให้แพ้นที่สุด และช่วยแก้เสนียดจัญไร เวลาทำน้ำมนต์ก็ จะใส่ส้มป่อยลงไปใ้ในน้ำด้วยเชื่อว่ามีไว้ปกป้อง”

(วีรศักดิ์ ของเดิม, 2564, สัมภาษณ์)

3. บทบาทในมิติเหนือโลก

มิติเหนือโลก คือ มิติที่อยู่เหนือความเข้าใจจากสิ่งที่เป็นกายภาพหรือสิ่งที่สามารถรับรู้โดยใช้ผัสสะสัมผัสส การศึกษาบทบาทในมิติเหนือโลกจึงเป็นการทำความเข้าใจถึงวิธีการที่กลุ่มชนใช้เชื่อมโยงไปสู่เรื่องราวของเทพเทวา หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของแต่ละกลุ่มชน จากการศึกษาพบว่า กลุ่มศรัทธาวัดปงสนุกเหนือได้สร้างให้หุ่นยนต์อยู่ในฐานะ ทหารของเจ้าพ่อประตูผา โดยหลังจากที่ประกอบตัวหุ่นยนต์เสร็จแล้วก็จะนำไปไว้บนหอศาลของเจ้าพ่อประตูผา และอธิษฐาน “ขอให้ดวงวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ของท่านช่วยฝึกหุ่นยนต์ทั้ง 4 ตัว ซึ่งเปรียบได้กับทหารใหม่ให้มีความเก่งกาจสามารถในการป้องกันรักษาประตูเมืองทั้ง 4 ทิศ ไม่ให้โรคโควิด-19 ได้เข้ามาในตัวเมืองลำปางได้” (อนุกุล ศิริพันธ์, 2564, สัมภาษณ์) จึงอาจกล่าวได้ว่า หุ่นยนต์ที่สร้างขึ้นนี้มีบทบาทในการเชื่อมโยงกับ ดวงวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อประตูผา ซึ่งเป็นผิอารักษ์ใหญ่ของจังหวัดลำปางนั่นเอง

สำหรับเจ้าพ่อประตูผาหรืออีกชื่อหนึ่งคือ หนานข้อมือเหล็ก เป็นวีรบุรุษในตำนานของ จ.ลำปาง โดยเรื่องเล่าซึ่งเป็นที่มาของท่านคือ เป็นผู้มีความกล้าหาญ ในยามสู้ศึกจะถือดาบทั้ง 2 มือ ใช้แขนแทนโล่ เพราะฟันแทงไม่เข้า จึงทำให้ศัตรูต่างเกรงขามต่อท่านมาก ในวาระสุดท้ายก่อนหมดลมหายใจท่านได้ใช้ร่างยืนพิงอยู่ที่ประตูผา จนทำให้ข้าศึกคิดว่าเป็นอุปาย จึงพากันยกทัพกลับไปในพื้นที่ที่สุด จากวีรกรรมนี้เองทำให้หนานข้อมือเหล็กถูกยกให้เป็นดวงวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ของคนในพื้นที่ และได้กลายเป็นผีเสื้อเมืองของชาวลำปางในเวลาต่อมา ในทุก ๆ ปี จะมีการอัญเชิญดวงวิญญาณของท่านลงมารับเครื่องสังเวยในประเพณีพ่อนผีขึ้นที่ศาลเจ้าพ่อประตูผา อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง ซึ่งแม้ประเพณีการพ่อนผีจะจัดขึ้นในหลาย ๆ พื้นที่ของจังหวัดลำปาง แต่งานของเจ้าพ่อประตูผานับว่าเป็นงานใหญ่ที่มีมีเจ้านายมาร่วมพิธีกว่า 200 องค์ และมีผู้คนมาร่วมไม่น้อยกว่า 2,000 คน จึงถือเป็นงานพ่อนผีที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดลำปาง (เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์ และ อดิธารัตน์ ผมงาม, 2562. น. 276-292)

รูปที่ 8 แสดงที่ตั้งของหุ่นพยนต์ที่อยู่ในระหว่างการ “ฝึกทหารใหม่” ในศาลเจ้าพ่อประตุมหา อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง ทั้ง 4 ตัวจะตั้งบริเวณฐานของรูปปั้นของเจ้าพ่อประตุมหา (ที่มา: ภาณุวัฒน์ สกุศลสืบ, 2564, ถ่ายภาพ)

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่องหุ่นพยนต์กับการป้องกันโรคโควิด-19 : การศึกษาตามแนวคิดคติชนวิทยา 3 มิติของกิ่งแก้ว อัทธจักร ในครั้งนี้ สรุปได้ว่า การสร้างหุ่นพยนต์ของคณะศรัทธาวัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ปรากฏการเชื่อมโยงครอบคลุมทั้ง 3 มิติ กล่าวคือ ในมิติปัจเจกบุคคล การสร้างหุ่นพยนต์ได้ช่วยผ่อนคลายความกังวลใจ ความคับข้องใจ ของกลุ่มศรัทธาวัดปงสนุกเหนือที่มีต่อข้อปฏิบัติต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวันทีประกาศโดยรัฐ ทั้งยังเป็นทางออกให้กับความหวังที่จะจัดการโรคโควิด-19 ได้รูปแบบหนึ่ง ในมิติแห่งสังคมวัฒนธรรม พบว่าได้มีการนำองค์ความรู้เกี่ยวความเชื่อเกี่ยวกับ “การป้องกัน” ในวัฒนธรรมล้านนา เช่น หุ่นพยนต์ ตะแหลเว้เจ็ดชั้น สัมป่อย และคาเซียว มาใช้ในการสร้างหุ่นพยนต์ ซึ่งเป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนได้อย่างสร้างสรรค์ ในมิติเหนือโลก พบว่า มีการเชื่อมโยงกับดวงวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อประตุมหาซึ่งเป็นอารักษ์หลวงของจังหวัดลำปาง กล่าวคือ อธิษฐานให้หุ่นพยนต์ทั้ง 4 ตัว ได้มีอาคมขลังเช่นเดียวกับเจ้าพ่อเพื่อจะได้ป้องกันไม่ให้โรคโควิด-19 เข้าเมืองลำปาง เช่นเดียวกับที่ครั้งหนึ่งที่เจ้าพ่อประตุมหาได้ต่อสู้และขับไล่ข้าศึกศัตรูให้ล่าถอยไปจากเมืองลำปาง

ปรากฏการณ์ของการแสดงออก (Reaction) ของผู้คนในสังคมไทยที่มีต่อโรคโควิด-19 ในช่วงปี พ.ศ. 2563-2564 ในสังคมไทยนั้นสะท้อนให้เห็นถึงความไม่มั่นใจในมาตรการต่าง ๆ ที่แม้จะได้รับการยืนยันออกมาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพของประชาชน เช่น กระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น แม้ส่วนหนึ่งอาจมีสาเหตุมาจากการขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับการระบาดของโรคอุบัติใหม่ซึ่งประชาชนชาวไทยไม่คุ้นชินกับการปฏิบัติตนเพื่อให้รอดพ้นจากการสัมผัสโรค เช่น การยืนให้ห่างกันอย่างน้อย 1.5 เมตร การใส่หน้ากากอนามัยและสวมถุงมืออย่างทุกครั้งหากออกไปนอกบ้าน หรือแม้แต่การต้องล้างมือด้วยเจลแอลกอฮอล์บ่อย ๆ เพื่อเป็นฆ่าเชื้อโควิด-19 ที่อาจสัมผัสมาจากพื้นผิวต่าง ๆ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม มาตรการที่จะช่วยเยียวยาขวัญและกำลังใจของคนในสังคมที่กำลังตื่นตระหนกหรือ “ขวัญเสีย” จากการรับรู้ข้อมูลหรือการต้องถูกกักบริเวณห้ามออกนอกบ้านในยามวิกาลกลับมีออกมาน้อยมาก ดังจะเห็นได้จากหน่วยงานของภาครัฐคือ กระทรวงวัฒนธรรม ได้ัญเชิญภาพของ “พระโฆษชัยคุรุ” ขึ้นบนหน้าเว็บไซต์ของกระทรวง เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้สักการะที่บ้านพร้อม ๆ กับการจัดกิจกรรม “สักการะพระโฆษชัยคุรุ พระพุทธรูปเจ้าบรมครูแห่งไอศถ” ณ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ ระหว่างวันที่

1 ก.ค. – 1 ต.ค. 2563 กิจกรรมดังกล่าว แม้จะจัดทั้งในรูปแบบออนไลน์และออนไลน์ในส่วนภูมิภาครวมกว่า 22 จุด แต่กระนั้นก็ไม่อาจเยียวยาจิตใจของคนในสังคมไทยซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและแนวปฏิบัติ จึงปรากฏเหตุการณ์เกี่ยวกับการนำเอาความรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาใช้ในการหยุดการแพร่เชื้อของโรคโควิด-19 ทั้งนี้ อภิลักษณ์ เกษมผลกุล และสินีกันต์ แก้วกัณฑ์ (2020) ได้ศึกษารูปแบบและบทบาทความเชื่อในสถานการณ์ไวรัสโคโรนาในสังคมไทย โดยเก็บข้อมูลจากเว็บไซต์ข่าวและเฟซบุ๊กดอทคอมในช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายน พ.ศ.2563 ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบของความเชื่อที่ปรากฏมีอยู่ 2 รูปแบบ คือ พิธีกรรม และวัตถุมงคล ซึ่งมีบทบาทใน 3 ลักษณะ คือ การอธิบายข้อสงสัยเกี่ยวกับโรคที่ชาวบ้านหาคำตอบไม่ได้ การสร้างขวัญกำลังใจ และการควบคุมการแพร่ระบาดของโรค ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการสร้างหุ่นยนต์ของกลุ่มศรัทธาวัดปงสนุกเหนือ ต.หัวเวียง อ.เมือง จ.ลำปาง ที่นำความเชื่อเกี่ยวกับผีอารักษ์ ตะแหลว คาเซีย และสัมปยอม มาสร้างเป็นหุ่นยนต์ที่คอยพิทักษ์และขับไล่เชื้อโควิด-19 ให้ออกไปจากเมืองลำปาง

ข้อเสนอแนะ

ข้อสังเกตประการหนึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการสร้างหุ่นยนต์พิทักษ์ประตูเมืองลำปางในครั้งนี้ คือ กลุ่มคณะศรัทธาวัดปงสนุกเหนือ ต.หัวเวียง อ.เมือง จ.ลำปาง ล้วนเป็นผู้มีความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นในภาคเหนือเป็นอย่างดี แม้อยู่ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เช่นเดียวกับท้องที่อื่น ๆ แต่ก็สามารถประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมมาใช้ต่อสู้หรือป้องกันโรคโควิด-19 ได้อย่างกลมกลืนโดยไม่ต้องหยิบบัญชีปฏิบัติมาจากแหล่งอื่น ส่งผลให้หุ่นยนต์พิทักษ์ประตูเมืองลำปางกลายเป็นเครื่องแสดงอัตลักษณ์ของพื้นที่อย่างหนึ่งอีกด้วย และปฏิบัติการทางวัฒนธรรมดังกล่าวนี้ สามารถนำไปใช้เป็นแนวการสร้างพิธีกรรมหรือวัตถุมงคลให้สอดคล้องกับพื้นที่ได้อีกด้วย สำหรับข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปคือ ควรมีการศึกษาการคงอยู่ของพิธีกรรม ความเชื่อ หรือวัตถุสิ่งของต่าง ๆ เหล่านี้ หลังจากทีโรคโควิด-19 ได้ลดความรุนแรงลงแลถูกประกาศให้เป็นโรคประจำถิ่นในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมโรคกระทรวงสาธารณสุข. (2563). “โรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID19)” [ออนไลน์].

สืบค้นจาก <https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/situation.php>.

กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. (2563). “พระโขนงชัยคุรุ.” [ออนไลน์]. สืบค้นจาก

<https://www.facebook.com/prfinearts/photos/a.305430349524416/2890291164371642/>

ข่าวสดออนไลน์. (2563). “หน้ากากผ้ามีสลิน “นะปัดตลอด” วัดไผ่ล้อม จ.นครปฐม” [ออนไลน์].

สืบค้นจาก https://www.khaosod.co.th/newspaper-column/amulets/news_3781914

เจษฎา เนตวงศ์. (2563). การต่อสู้ ต่อรองของชุมชนชาติพันธุ์กับการแพร่ระบาดของโคโรนาไวรัส

(COVID 19). [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <https://www.sac.or.th/main/th/article/detail/111>.

ณัฐภัทร์ สุรินทร์วงศ์. (2562). การสื่อสารระหว่างมิติเปรียบเทียบกับตะวันออกและตะวันตก : กรณีศึกษาพิธีกรรม

พ่อนฝีมดบ้านดอกบัวและนิทราพยากรณ์ของเอ็ดการ์ เคย์ซี (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยนเรศวร. พิษณุโลก.

เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์ และธิดารัตน์ ผมงาม. (2562). เจ้าพ่อประตูผา: จากความเชื่อและพิธีกรรมสู่บทบาทสำคัญ

ในชุมชนลำปาง, Veridian E-Journal, 12(2), 276-294.

พระยาประชาภิจักรจักร. (2504). พงศาวดารโยนก ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.

สนั่น ธรรมธิ. (2558). ล้านนาพฤกษาคติ. เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อรอุษา สุวรรณประเทศ. (2555). กว้างกว่าโลก เหนือจักรวาล ขอบข่ายอันไพศาลของวิชาคติชนวิทยา.
วารสารวิทยากรรย์, 111(3), 25-28.

อุดม รุ่งเรืองศรี. (2547). พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง. (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง.

อุดม รุ่งเรืองศรี. (2542). ตาเหลว ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่มที่ 5 (น.2376). กรุงเทพฯ:
มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

อุดม รุ่งเรืองศรี. (2542). ผีอารักษ์ ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่มที่ 14 (น.7225). กรุงเทพฯ:
มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

ภาพตัวแทนประเพณีวัฒนธรรมไทยในแบบเรียนภาษาไทยของประเทศจีน
Representation of Thai Culture and Customs
in the Thai Language Textbooks of China

Lei Lei^{1*}

บทคัดย่อ

เนื่องจากแบบเรียนภาษาไทยในประเทศจีนเป็นแบบเรียนที่แต่งขึ้นโดยชาวจีน ซึ่งไม่ใช่เจ้าของภาษาและวัฒนธรรมไทย ดังนั้นในการนำเสนอเรื่องประเพณีวัฒนธรรมจึงเป็นการเลือกบางแง่มุมให้เด่นชัดขึ้นมาจนเป็นภาพเหมารวมทั้งหมด อาจก่อให้เกิดปัญหาสำหรับผู้เรียนชาวจีนเมื่อนำความรู้มาปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์มุ่งศึกษาภาพตัวแทนของประเพณีวัฒนธรรมไทยที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษาในแบบเรียนภาษาไทยของประเทศจีน และศึกษาวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรมของวาทกรรมในแบบเรียนภาษาไทย ทั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากแบบเรียนภาษาไทยของประเทศจีนจำนวน 8 เล่ม โดยวิเคราะห์วาทกรรมผ่านมิติตัวบท วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและวัฒนธรรม และวิถีปฏิบัติทางสังคมตามกรอบมิติทั้งสามของวาทกรรมที่แฟร์คลัฟได้เสนอไว้

ผลการวิจัยพบว่า การสื่อภาพตัวแทนของประเพณีวัฒนธรรมในแบบเรียนภาษาไทยของจีนนั้นมีการใช้กลวิธีทางภาษาที่หลากหลายทั้งในระดับการใช้คำศัพท์ และระดับการเรียบเรียงประโยค ซึ่งมีกลวิธีทางภาษาทั้งสิ้น 7 กลวิธี ได้แก่ การปรากฏร่วมกันของคำศัพท์ การใช้รูปประโยคคำสั่ง การอ้างถึง การแสดงทัศนภาวะ การใช้เสียงภายในตัวบท และการกำหนดกรอบการตีความ นอกจากนี้ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างวาทกรรมแบบเรียน ได้แก่ สถานการณ์การส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาจีน สถานการณ์กระแสการท่องเที่ยว และแนวคิดความรักชาติของสังคมจีน จึงแสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมประเพณีที่ปรากฏในแบบเรียนภาษาไทยของจีนนั้นเป็นเพียงแค่การประกอบสร้างและการผลิตซ้ำอย่างหนึ่งของผู้เขียนเลือกนำเสนอแก่ผู้เรียน

คำสำคัญ: ภาพตัวแทน, ประเพณีวัฒนธรรมไทย, แบบเรียนภาษาไทย, จีน

^{1*}ผู้ประพันธ์อันดับแรก หลักสูตรระดับดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย E-Mail: leilei0406@hotmail.com

Abstract

Since the Thai language textbooks of China are compiled by Chinese who are neither native Thai speakers nor members of Thai culture society. Therefore, there may be a misunderstanding between the content presented and the understanding of the culture holders, even causing the Chinese student to apply the wrong knowledge to the actual communication. Thus, this paper aims to study the relationship between linguistic strategies and representation of Thai culture and customs in Thai language textbooks and the discourse practices and sociocultural practices in the Thai language textbooks of China. In this regard, eight textbooks were selected for analysis of the discourse according to the three dimensions of the discourse proposed by Fairclough's three-dimensional model of discourse.

The results showed that the representation of Thai culture and customs in the Thai language textbooks of China involves a variety of linguistic strategies in the selection of vocabulary and the composition of sentences. There are a total of seven language strategies, including the collocation of vocabulary, the use of imperative sentences, referring tactics, the use of modal verbs, the power of character, and metacommunication. In addition, factors affecting the creation of the textbook discourse are the situation of promoting Chinese teaching and learning, the tourism trend situation, and the concept of patriotism in Chinese society. It further shows that the representation of Thai culture and customs that appear in Thai language textbooks is just one of the constructs created to meet the needs of society and the authors themselves.

Keywords: representation, Thai culture and customs, Thai language textbooks, China

บทนำ

ตลอดระยะเวลา 40 กว่าปีที่ผ่านมา ด้วยการปฏิวัติและเปิดประเทศ การสร้างเขตการค้าเสรีจีน-อาเซียน และนโยบายหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง (One Belt, One Road) ประเทศจีนได้มีการแลกเปลี่ยนและความร่วมมือกับประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากยิ่งขึ้นอย่างรอบด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจการค้า การเมือง วัฒนธรรม การท่องเที่ยว การศึกษา ฯลฯ ด้วยความเจริญรุ่งเรืองในด้านเศรษฐกิจการค้า การท่องเที่ยวและกระแสภาพยนตร์ของประเทศไทย ทำให้ชาวจีนได้เห็นถึงมนต์เสน่ห์ที่เซ็ดหน้าชูตาของประเทศไทย จึงมีชาวจีนเป็นจำนวนมากที่เลือกเรียนสาขาภาษาไทยเพื่อหาช่องทางเข้าถึงภาษาและวัฒนธรรมไทย ในปี ค.ศ. 2015 สถาบันอุดมศึกษาที่เปิดหลักสูตรสาขาภาษาไทยระดับปริญญาตรีมีทั้งหมด 42 แห่งทั่วประเทศจีน และนักศึกษาที่กำลังศึกษาภาษาไทยอยู่เป็นจำนวน 2 หมื่นคน (Ma Yinfu, 2016) ทั้งนี้ นักศึกษาชาวจีนที่สนใจเรียนภาษาไทยนั้นมีแนวโน้มเพิ่มมากยิ่งขึ้นจนถึงปัจจุบัน

ความรู้ทั้งทางด้านภาษาและประเพณีวัฒนธรรมไทยเป็นเครื่องมือที่สำคัญและจำเป็นในการสื่อสารสำหรับผู้เรียนภาษาไทยชาวจีน กล่าวคือ ความสามารถในการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการดำเนินสนทนาและส่งสารไปยังผู้รับสารชาวไทย ส่วนความรู้ด้านประเพณีวัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมในการปฏิสัมพันธ์กับชาวไทย สำหรับช่องทางการรับรู้เรื่องประเพณีวัฒนธรรมไทยในสังคมจีนนั้นมีหลากหลายช่องทาง ส่วนช่องทางที่ได้รับการยอมรับและมีความน่าเชื่อถือมากที่สุดก็คือ แบบเรียนภาษาไทย

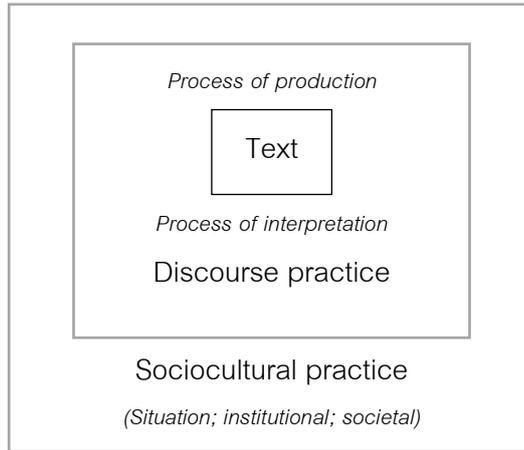
แบบเรียนเป็นวาทกรรมที่ได้รับการยอมรับและมีความน่าเชื่อถือในสังคม เนื่องจากแบบเรียนภาษาไทยในสังคมจีนได้จัดทำขึ้นโดยผู้ทรงคุณวุฒิชาวจีนในสาขาภาษาไทย และได้รับการตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ที่มีชื่อเสียงของ

ภูมิภาค จึงทำให้ผู้เรียนภาษาไทยชาวจีนเชื่อในสิ่งที่ปรากฏอยู่ในแบบเรียน ตลอดจนนำความรู้ด้านประเพณี วัฒนธรรมมาปฏิบัติตนเมื่อเข้าสู่สังคมไทย แต่ทว่า แบบเรียนภาษาไทยที่ใช้อยู่ในปัจจุบันจัดทำโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ชาวจีนที่มีประสบการณ์สอนภาษาไทยเป็นเวลายาวนานและดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมไทยเป็นชั่วคราว ในช่วงทศวรรษ 1980 ถึง 1990 เมื่อผู้เขียนนำเสนอเรื่องประเพณีวัฒนธรรมไทย มักใช้ประสบการณ์ของตนหรืออ้างอิงข้อมูลที่ตน เชื่อว่าเป็นจริงมาเป็นความรู้พื้นฐานในการจัดทำแบบเรียน ซึ่งสิ่งที่ผู้เขียนได้ประสบมาหรือความรู้ที่ผู้เขียนคัดเลือก มาอาจเป็นเพียงแค่ “ภาพตัวแทน” (Representation) ของประเพณีวัฒนธรรมไทยในบางแง่มุมที่ผู้อื่นประกอบ สร้างขึ้นมาให้ประจักษ์ การที่ผู้เขียนนำภาพตัวแทนดังกล่าวมาใช้ในกระบวนการสร้างวาทกรรมสอนเรื่องประเพณี วัฒนธรรมไทยอีกทีหนึ่ง ทำให้ผู้เรียนได้รับสารเท่าที่ผู้เขียนสื่อผ่านกลวิธีต่าง ๆ อาจเป็นภาพตัวแทนที่ไม่สอดคล้อง กับความเป็นจริงทั้งหมดหรือเป็นภาพตัวแทนที่ต่างไปจากสิ่งที่เจ้าของวัฒนธรรมไทยเข้าใจในปัจจุบัน

ในฐานะที่เป็นผู้เรียนภาษาไทยชาวจีน หลังจากที่ได้มีโอกาสศึกษาต่อและใช้ชีวิตอยู่ในประเทศไทย ปรากฏว่า ความรู้เรื่องประเพณีวัฒนธรรมไทยบางเรื่องที่เคยได้รับมาจากแบบเรียนนั้น ไม่สอดคล้องกับที่ได้พบเจอ ในสังคมไทยด้วยตนเอง เช่น ชาวไทยมิได้ทำบุญตักบาตร เข้าวัดปฏิบัติธรรมทุกวันทุกเทศกาลอย่างที่เป็นแบบเรียน นำเสนอ ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงความแตกต่างระหว่างประเพณีวัฒนธรรมไทย ที่นำเสนอในแบบเรียนภาษาไทยของ ประเทศจีนและประเพณีวัฒนธรรมไทยที่มีอยู่ในสังคมไทย จึงอาจสันนิษฐานได้ว่า ประเพณีวัฒนธรรมไทยที่ ปรากฏในแบบเรียนภาษาไทยของประเทศจีนอาจเป็นแค่การประกอบสร้างลักษณะบางอย่างและผลิตซ้ำเท่านั้น จึงทำให้ชาวไทยรู้สึกแปลกใจที่ผู้เรียนภาษาไทยชาวจีนมีพฤติกรรมที่ดูเหมือน “แปลก” ในขณะที่ผู้เรียนภาษาไทย ชาวจีนเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่ “ปกติ” สำหรับชาวไทย

จากที่ได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า งานวิจัยสาขาภาษาศาสตร์ที่ศึกษาภาพตัวแทนส่วนใหญ่เน้น การวิเคราะห์ภาพตัวแทนของกลุ่มชายขอบ (marginal people) ในสังคมไทย โดยใช้กรอบวาทกรรมวิเคราะห์เชิง วิพากษ์ และเน้นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกลวิธีทางภาษาระดับการประกอบสร้างความหมายอย่างละเอียด เช่น อีระยุทธ สุริยะ (2011) ได้ศึกษาภาพตัวแทนของนักโทษประหาร และภาพตัวแทนของชาวโรฮิงญา (2017) สุภัทร แก้วพัตร (2016) ได้ศึกษาภาพตัวแทนคนอีสาน สิริภัทร เชื้อกุลและศิริพร ภักดีมาสุข (2020) ได้ศึกษาภาพ ตัวแทนผู้เรียนอาชีวศึกษา ส่วนงานวิจัยที่ศึกษาแบบเรียนนั้นเน้นศึกษาอุดมการณ์ที่ถ่ายทอดผ่านแบบเรียนเล่มต่าง ๆ พร้อมอธิบายถึงปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่อยู่เบื้องหลัง เช่น วิสันต์ สุขวิสิทธิ์ (2011) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทย แต่ยังไม่พบงานวิจัยที่ศึกษาภาพวัฒนธรรมไทยที่สื่อ ผ่านมุมมองของชาวต่างชาติ ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจและน่าศึกษาว่าชาวต่างชาติเขามีมโนทัศน์และสร้างภาพ ตัวแทนของประเพณีวัฒนธรรมไทยอย่างไร และผู้รับสารตีความได้เป็นแบบใดบ้าง

แนวคิดเรื่อง ภาพตัวแทน เป็นแนวคิดสำคัญที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ฮอลล์ (Hall, 2013, อ้างถึงใน อีระยุทธ, 2017) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า ภาพตัวแทน คือ การใช้ภาษาเพื่อกล่าวถึงบางสิ่งบางอย่างเกี่ยวกับอะไร หรือเพื่อ นำเสนอสิ่งต่าง ๆ เป็นกระบวนการที่ความหมายถูกผลิตและแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกของวัฒนธรรมนั้น ๆ เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษา สัญลักษณ์ และรูปภาพต่าง ๆ ที่ใช้เพื่อนำเสนอสิ่งต่าง ๆ ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะประยุกต์ใช้แนวคิด ดังกล่าวโดยนำกรอบมิติทั้งสามของวาทกรรมของ แฟร์คลาฟ (Fairclough, 1995) มาเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ ระหว่างวาทกรรมกับปัจจัยสังคมดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบมิติทั้งสามของวาทกรรม (Fairclough, 1995: 98, อ้างใน วิสันต์ สุขวิสิทธิ์, 2011)

จากแผนภาพดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า วาทกรรมนั้นเป็นสิ่งที่ประกอบด้วยมิติต่าง ๆ 3 มิติ ได้แก่ ตัวบท (Text) ซึ่งหมายถึงภาษาที่ใช้ในการสื่อสารต่าง ๆ วิธีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse practice) ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการผลิตและกระจายตัวบทและกระบวนการบริโภคและตีความตัวบทที่เกิดขึ้น และวิธีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (Sociocultural practice) ซึ่งหมายถึง ปัจจัยหรือบริบททางสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อกระบวนการผลิตและกระบวนการตีความตัวบทและส่งผลต่อไปยังตัวบทหรือภาษาที่ใช้สื่อสาร (วิสันต์ สุขวิสิทธิ์, 2011) เมื่อพิจารณาตามแนวคิดดังกล่าวแล้ว แบบเรียนภาษาไทยจึงเป็นวาทกรรมประเภทหนึ่ง สร้างหรือให้ความหมายแก่สิ่งต่าง ๆ ในสังคมและถ่ายทอดไปสู่ผู้เรียนชาวจีน

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับภาพตัวแทนของประเพณีวัฒนธรรมไทยในแบบเรียนภาษาไทยของประเทศจีน รวมทั้งศึกษาวิธีปฏิบัติทางวาทกรรม และวิธีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม เชื่อว่าผลการวิจัยนี้จะช่วยให้ผู้เรียนชาวจีนได้ทราบถึงมิติใหม่ ในการทำความเข้าใจประเพณีวัฒนธรรมไทย และช่วยให้ชาวไทยทำความเข้าใจกับพฤติกรรมที่ “ดูเหมือนแปลก” ของผู้เรียนภาษาไทยชาวจีน ตลอดจนนำมาใช้เป็นประโยชน์ในด้านการสอนภาษาและวัฒนธรรมไทยสำหรับชาวต่างชาติต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) ศึกษาภาพตัวแทนของประเพณีวัฒนธรรมไทยที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษาในแบบเรียนภาษาไทยของประเทศจีน
- 2) ศึกษาวิธีปฏิบัติทางวาทกรรมและวิธีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรมของวาทกรรมที่นำเสนอเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมไทยในแบบเรียนภาษาไทยของประเทศจีน

วิธีการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากแบบเรียนภาษาไทยของประเทศจีนเล่มที่ 2 และเล่มที่ 3 จำนวน 4 ชุด ดังนี้

- 1) ชุดแบบเรียน แบบเรียนภาษาไทย จำนวน 2 เล่ม ได้แก่
 - แบบเรียนภาษาไทย เล่มที่ 2 (泰语教程 第二册) แต่งโดย Pan Deding (潘德鼎) สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยปักกิ่ง พิมพ์ในปี ค.ศ.2012
 - แบบเรียนภาษาไทย เล่มที่ 3 (泰语教程 第三册) แต่งโดย Pan Deding (潘德鼎) สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยปักกิ่ง พิมพ์ในปี ค.ศ.2011
- 2) ชุดแบบเรียน ภาษาไทย จำนวน 2 เล่ม ได้แก่

- ภาษาไทย เล่มที่ 2 (泰语 第二册) แต่งโดย Xing Huiru, Cen Ronglin (邢慧如、岑容林)
สำนักพิมพ์การสอนและการศึกษาภาษาต่างประเทศ พิมพ์ในปี ค.ศ.2009

- ภาษาไทย เล่มที่ 3 (泰语 第三册) แต่งโดย Xing Huiru, Cen Ronglin (邢慧如、岑容林)
สำนักพิมพ์การสอนและการศึกษาภาษาต่างประเทศ พิมพ์ในปี ค.ศ.2001

3) ชุดแบบเรียน แบบเรียนภาษาไทยระดับอุดมศึกษา จำนวน 2 เล่ม ได้แก่

- แบบเรียนภาษาไทยระดับอุดมศึกษา เล่มที่ 2 (大学泰语综合教程 2) แต่งโดย Lu Sheng (陆生)
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยฉงชิ่ง พิมพ์ในปี ค.ศ. 2012

- แบบเรียนภาษาไทยระดับอุดมศึกษา เล่มที่ 3 (大学泰语综合教程 3) แต่งโดย Yang Lizhou (杨丽洲)
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยฉงชิ่ง พิมพ์ในปี ค.ศ. 2013

4) ชุดแบบเรียน ภาษาไทยพื้นฐาน จำนวน 2 เล่ม ได้แก่

- ภาษาไทยพื้นฐาน เล่มที่ 2 (基础泰语 (2)) แต่งโดย Luo Yiyuan (罗奕原)
สำนักพิมพ์หนังสือโลกกว้างตั้ง พิมพ์ในปี ค.ศ. 2008

- ภาษาไทยพื้นฐาน เล่มที่ 3 (基础泰语 (3)) แต่งโดย Huang Jinyan, Lin Xiumei (黄进炎、林秀梅)
สำนักพิมพ์หนังสือโลกกว้างตั้ง พิมพ์ในปี ค.ศ. 2009

เนื่องจากแบบเรียนภาษาไทยทั้ง 4 ชุดดังกล่าวจัดทำขึ้นในฐานะเป็นชุดแบบเรียนที่ใช้ประกอบการสอน
วิชาภาษาไทยพื้นฐาน ซึ่งเป็นวิชาบังคับของหลักสูตรภาษาไทยระดับปริญญาตรีและต้องเรียนอย่างต่อเนื่องตลอด
หลักสูตร จึงกล่าวได้ว่าชุดแบบเรียนที่ใช้ประกอบการสอนวิชาภาษาไทยพื้นฐานเป็นแบบเรียนที่ส่งผลต่อการสร้าง
มนต์ทัศน์ของผู้เรียนที่ต่อประเพณีวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างมาก

จนถึงปัจจุบัน แบบเรียนภาษาไทยที่ใช้ประกอบการสอนวิชาภาษาไทยพื้นฐานมีเพียงแค่ 4 ชุดดังกล่าว
เท่านั้น และทั้ง 4 ชุดนี้ต่างเป็นที่ยอมรับจากสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ และมีผู้ใช้เป็นจำนวนมาก แต่ละสถาบันจะ
เลือกใช้แบบเรียนที่เหมาะสมสำหรับหลักสูตรภาษาไทยที่แตกต่างกันไป ในแบบเรียนแต่ละชุดมี 4 เล่ม ประกอบด้วย
เล่มที่ 1 ถึง เล่มที่ 4 ตามบทนำของแต่ละเล่มสรุปเนื้อหาได้ว่า เล่มที่ 1 ของทุกชุดล้วนเป็นเนื้อหาการสอน
การออกเสียงภาษาไทย ส่วนเล่มที่ 2 ถึง 3 ของทุกชุดจะเป็นเนื้อหาการสอนทักษะการใช้ภาษาไทยพร้อมความรู้
เรื่องสังคม ประเพณีวัฒนธรรม เล่มที่ 4 ของทุกชุดเป็นเนื้อหาที่เน้นด้านวรรณกรรม

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเลือกใช้ข้อมูลที่เก็บจากเล่มที่ 2 และเล่มที่ 3 ของแบบเรียนภาษาไทยทั้ง 4 ชุด
ดังกล่าว รวมเป็นจำนวน 8 เล่ม และศึกษาเพียงแค่วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรมไทยเท่านั้น

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้ผลิตวาทกรรมในแบบเรียนภาษาไทยใช้กลวิธีทางภาษาที่หลากหลายมาสร้างภาพ
ตัวแทนของประเพณีวัฒนธรรมไทยในลักษณะต่าง ๆ ทำให้ภาพตัวแทนที่ถูกสร้างขึ้นมานั้นเป็นภาพตัวแทนเพียง
แค่บางด้านและส่งผลต่อการสร้างทัศนคติของผู้เรียนภาษาไทยชาวจีนที่มีต่อประเพณีวัฒนธรรมไทย ในส่วนนี้
ผลการวิจัยจะนำเสนอเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ ผลการวิเคราะห์ภาพตัวแทนของประเพณีวัฒนธรรมไทยที่สื่อ
ผ่านกลวิธีทางภาษา และผลการวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม
ตามรายละเอียดดังนี้

(1) ภาพตัวแทนของประเพณีวัฒนธรรมไทยที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษา

มารยาทไทย คือ เรื่องสุขอนามัย เป็นกระบวนการที่มุ่งสร้างให้เข้าใจว่า มารยาทไทย เกิดจากการให้
ความสำคัญกับเรื่องสุขอนามัยของคนไทย เมื่อตระหนักถึงความสำคัญกับสุขอนามัยมากพอในการปฏิสัมพันธ์กับ
ผู้อื่น ถือว่ารู้จักมารยาทไทยเป็นอย่างดี โดยภาพตัวแทนนี้ได้สื่อผ่านกลวิธีทางภาษาดังนี้

การปรากฏร่วมกันของคำศัพท์ เป็นการเลือกใช้คำหรือชุดคำที่บ่งบอกถึงลักษณะบางอย่างโดยตรง และเป็นกลวิธีทางภาษาที่สื่อถึงชุดความคิดอย่างชัดเจนในวาทกรรม ในการเสนอภาพตัวตนของมารยาทไทย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีวัฒนธรรมไทย พบการผลิตซ้ำให้มารยาทไทยเป็นเรื่องสุขอนามัย โดยมีการเลือกใช้คำและชุดคำที่เน้นย้ำเรื่องความสะอาดและความสกปรกอยู่เสมอ เช่น

(1) เมื่อเข้าบ้านต้องถอดหมวกถอดรองเท้า ถือว่าเป็นการเคารพต่อสถานที่ ข้อนี้คงจะเนื่องมาจากการที่คนไทยเขารักษาพื้นให้สะอาดอยู่เสมอสำหรับนั่งและนอน จึงไม่ควรทำให้พื้นเรือนหรือของเขาสกปรก (น.43 เรื่อง ประเพณีบางอย่างของไทย จาก ภาษาไทย เล่มที่ 3)

(2) มือ การทำอะไรต่อผู้อื่น เช่น รับหรือส่งของให้ผู้อื่นด้วยมือขวาถือว่าสุภาพ ทั้งนี้คงจะเนื่องจากว่าคนไทยกินข้าวด้วยมือขวาซึ่งต้องคอยล้างให้สะอาดอยู่เสมอนั่นเอง ส่วนการทำอะไรด้วยมือซ้ายต่อผู้อื่นถือว่าไม่สุภาพ เพราะมือซ้ายมักจะใช้หยิบจับสิ่งที่ไม่สะอาด (น. 44 เรื่อง ประเพณีบางอย่างของไทย จากภาษาไทย เล่มที่ 3)

(3) มารยาทการแต่งกาย.....ต้องรักษาความสะอาดของร่างกายไม่ให้มีกลิ่นเหม็นสกปรก เสื้อผ้า ถูงเท้า ควรซักและเปลี่ยนทุกวัน และต้องรีดให้เรียบและถูกกาลเทศะ (น. 281 เรื่อง มารยาทในสังคมไทย จากแบบเรียนภาษาไทยระดับอุดมศึกษา เล่มที่ 2)

จากตัวอย่าง (1)-(3) พบการเลือกใช้คำว่า “สะอาด” ซึ่งเป็นคำศัพท์ที่บ่งบอกถึงสุขลักษณะที่พึงประสงค์ และพบคำว่า “สกปรก” “กลิ่นเหม็นสกปรก” ซึ่งเป็นคำศัพท์ที่บ่งบอกถึงสุขลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ เมื่อคำศัพท์ดังกล่าวประกอบกับคำกริยาแสดงการกระทำ จะทำหน้าที่บอกผลที่สอดคล้องกับหลักมารยาทไทย เช่น ในตัวอย่างที่ (1) การ “รักษาพื้นให้สะอาดอยู่เสมอ” ถือว่าเป็นการเคารพต่อสถานที่ ในตัวอย่างที่ (2) การใช้มือขวาที่ “คอยล้างให้สะอาดอยู่เสมอ” ถือเป็นความสุภาพในมารยาทไทย ส่วนการใช้มือซ้ายที่ “มักใช้หยิบจับสิ่งที่ไม่สะอาด” ถือเป็นความไม่สุภาพในมารยาทไทย ในตัวอย่างที่ (3) การ “รักษาความสะอาดของร่างกายไม่ให้มีกลิ่นเหม็นสกปรก” และการ “ซัก เปลี่ยน และรีดเสื้อผ้า ถูงเท้า” ถือเป็นมารยาทที่ดี จากตัวอย่างดังกล่าว การเลือกใช้คำที่บ่งบอกถึงสุขลักษณะ ยิ่งเน้นย้ำให้เห็นว่า สุขอนามัย เป็นที่มาและแก่นหลักของมารยาทไทย

การใช้รูปประโยคคำสั่ง เป็นกลวิธีทางภาษาที่อาศัยอำนาจของรูปประโยคคำสั่ง ทำหน้าที่ให้ความรู้และออกคำสั่งเพื่อให้ผู้รับสารถือปฏิบัติต่อไป โดยมักใช้คำว่า “อย่า” “ห้าม” “ให้” “ต้อง” นำหน้าประโยคตัวอย่างเช่น

(4) มารยาทบนโต๊ะอาหาร ข้อที่ควรระวังและปฏิบัติ

1) อย่าทิ้งเศษขยะ เช่น เปลือกส้ม กระดาษเช็ดมือ ไม้จิ้มฟัน เศษอาหารใต้โต๊ะหรือบนพื้นสนามหญ้าที่จัดเลี้ยง ให้ทิ้งในที่ซึ่งเตรียมไว้ ถ้าไม่มีควรบอกผู้เกี่ยวข้องให้จัดให้

2) อย่าจิ้มฟันในเวลารับประทานอาหาร อย่าแคะหู อย่าคาบไม้จิ้มฟัน ถ้าจำเป็นจะต้องจิ้มฟันให้เอามือป้องปาก (น. 125 เรื่อง มารยาทไทย จาก ภาษาไทยพื้นฐาน เล่มที่ 3)

(5) มารยาทการกิน คนไทยใช้ช้อนและส้อมกินข้าว ส่วนงานกับข้าวหากมีช้อนกลางต้องใช้ช้อนกลาง จะใช้ช้อนที่ตักข้าวเข้าปาก ตักกับข้าวไม่ได้.....เศษอาหารต่าง ๆ วางไว้ในขอบจาน ห้ามทิ้งลงโต๊ะหรือวางเลอะเทอะบนโต๊ะอาหาร.....อย่าให้ข้าวหรืออาหารหกเลอะเทอะ ไม่เช่นนั้นจะถูกกว่า “กินเหมือนหมา” (น.280 เรื่อง มารยาทในสังคมไทย จาก แบบเรียนภาษาไทยระดับอุดมศึกษา เล่มที่ 2)

จากตัวอย่าง (4)-(5) พบรูปประโยคคำสั่ง “อย่า...” “ห้าม...” “ให้” และ“ต้อง...” จากวาทกรรมดังกล่าว สื่อเนื้อความว่า มารยาท คือ การทำตามคำสั่งที่บอก ส่วนคำสั่งที่บอกนั้นเป็นผลของการกระทำที่เกิดสุขลักษณะที่ดี ดังนั้นจึงเท่ากับว่า มารยาทคือสุขลักษณะที่ดี ดังเช่น “อย่างทิ้งเศษขยะใต้โต๊ะหรือบนพื้น” “ให้ทิ้งในที่ซึ่งเตรียมไว้” “อย่าจิ้มฟันในเวลารับประทานอาหาร อย่าแคะหู อย่าคาบไม้จิ้มฟัน” “ให้เอามือป้องปาก” ในตัวอย่างที่ (4) และ

“ต้องใช้ช้อนกลาง” “เศษอาหารห้ามทิ้งลงโถ้หรือวางเลอะบนโถ้หรืออาหาร” “อย่าให้ข้าวหรืออาหารหกเลอะเทอะ” ในตัวอย่างที่ (5) แสดงให้เห็นว่า ผลที่เกิดจาก “ไม่ทิ้งเศษขยะใต้โถ้หรือบนพื้น” “ทิ้งในที่ซึ่งเตรียมไว้” “ไม่จิ้มฟันในเวลารับประทานอาหาร ไม่แคะหู ไม่คาบไม้จิ้มฟัน” “ใช้ช้อนกลาง” “ไม่ให้ข้าวหรืออาหารหกเลอะเทอะ” คือ การมีสุขลักษณะที่ดี ตลอดจนสร้างทัศนคติแก่ผู้รับสารว่า การที่ทำตามคำสั่ง มีสุขลักษณะที่ดี ก็เท่ากับมีมารยาทที่ดีในสังคมไทย

วัฒนธรรมไทย คือ วัฒนธรรมพุทธ เป็นกระบวนการสร้างความสำคัญของ “การเข้าวัด” ให้เด่นชัดขึ้น จนกระทั่งนำวัฒนธรรมพุทธมาแทนวัฒนธรรมไทยทั้งหมด โดยสื่อผ่านกลวิธีทางภาษาต่อไปนี้

การกล่าวอ้าง เป็นกลวิธีทางภาษาที่มีการอ้างถึงบุคคลต่าง ๆ ในสังคม เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับวาทกรรมนั้นโดยผ่านอำนาจของบุคคลที่อ้างถึง ตัวอย่างเช่น

(6) ที่กรุงเทพมหานครซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศไทย มีวัดศักดิ์สิทธิ์อยู่วัดหนึ่ง ประดิษฐานพระแก้วมรกต ซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของไทยมาตั้งแต่ก่อตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ คนไทยเรียกว่า “วัดพระแก้ว” **คนไทยทุกคนในชีวิตหนึ่งปรารถนาจะได้กราบพระแก้วมรกตที่วัดพระแก้วแห่งนี้ เพื่อความเป็นสิริมงคลของตนและครอบครัว** (น.82 เรื่อง เมืองไทยเมืองพุทธศาสนา จาก การสอนภาษาไทยระดับอุดมศึกษา เล่มที่ 2)

(7) **พ่อแม่จะพาลูกไปวัดตั้งแต่เด็ก ๆ เพื่อปลูกฝังให้ลูกหลานนับถือศาสนา** (เรื่อง เมืองไทยเมืองพุทธศาสนา จาก แบบเรียนภาษาไทยระดับอุดมศึกษา เล่มที่ 2)

จากตัวอย่าง (6) - (7) แสดงให้เห็นถึงประเภทการอ้างถึง 2 ประเภท ตัวอย่างที่ (6) เป็นการอ้างถึงส่วนใหญ่ โดยใช้คำว่า “คนไทยทุกคน” ซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรม มีความปรารถนาในการไปไหว้ที่วัดพระแก้ว ทำให้สารที่สื่อผ่านจากรูปภาษามีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ส่วนตัวอย่างที่ (7) เป็นการอ้างถึงบุคคลเฉพาะกลุ่ม คือ “พ่อแม่” และ “ลูก” ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นตัวแทนครอบครัวในสังคม จากสองตัวอย่างข้างต้น ไม่ว่าจะอ้างถึงบุคคลใดก็ตาม ต่างมีความผูกพันกับ วัด อย่างใกล้ชิด จึงทำให้วัฒนธรรมวัดนั้นมีความสำคัญและความน่าเชื่อถือเพิ่มมากยิ่งขึ้น จนสามารถแทนวัฒนธรรมไทยทั้งหมดได้

การแสดงทัศนภาวะ แฟร์คลอฟ (Fairclough, 1989, อ้างถึงในวิสันต์ สุขวิสิทธิ์, 2011) กล่าวว่า การแสดงทัศนภาวะในตัวบทนั้นจะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้พูดที่มีต่อผู้อื่น จากการศึกษาตัวบทของแบบเรียน พบว่า ในแบบเรียนนั้น มีการใช้คำแสดงทัศนภาวะเพื่อแสดงความผูกมัดที่ว่า การไหว้พระเป็นสิ่ง “ต้อง” รู้ในเมื่อจะทำความรู้จักวัฒนธรรมไทย ดังตัวอย่างเช่น

(8) **อ.ปัญญา: พรุ่งนี้วันหยุด เราจะไปทัศนศึกษาที่วัดพระแก้ว**

เสี่ยวหลี่: ทำไมต้องไปวัดด้วยคะ พวกเราอยากไปช้อปปิ้งมากกว่า

อ.ปัญญา: เมืองไทยเป็นเมืองพุทธ คนไทยนับถือพระพุทธศาสนา เมื่อมาเรียนที่ประเทศไทยแล้ว อันดับแรกต้องรู้จักวัฒนธรรมไทยที่สำคัญ ซึ่งก็คือ การไหว้พระ (น.92 เรื่อง ไปเที่ยววัดพระแก้ว จาก แบบเรียนภาษาไทยระดับอุดมศึกษา เล่มที่ 2)

จากตัวอย่าง (8) เป็นตัวอย่างการใช้คำแสดงทัศนภาวะ “ต้อง” เชื่อมโยงระหว่าง “สิ่งแรก” กับ “รู้จักวัฒนธรรมไทยที่สำคัญ ซึ่งก็คือ การไหว้พระ” เพื่อแสดงให้เห็นว่า “การที่รู้จักการไหว้พระ” เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากที่สุดและขาดไม่ได้เมื่อเทียบกับวัฒนธรรมอย่างอื่น ทำให้ วัฒนธรรมการไหว้พระมีบทบาทหน้าที่เด่นกว่าวัฒนธรรมอื่น ๆ ซึ่งเป็นคำตอบสำหรับการตั้งคำถามในบทสนทนาที่ว่า “ทำไมต้องไปวัดด้วยคะ พวกเราอยากไปช้อปปิ้งมากกว่า” ดังนั้น วัฒนธรรมวัด ในที่นี้มีความหมายเทียบเท่าและแทนที่ของ “วัฒนธรรมไทย” ได้

วันสงกรานต์ คือ วันขึ้นปีใหม่ของไทย เป็นภาพตัวแทนที่สร้างขึ้นมาโดยมีการสวมบทบาทของวันขึ้นปีใหม่ให้กับเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งมักจะอ้างถึงวันตรุษจีน และสื่อผ่านกลวิธีทางภาษาต่อไปนี้

การเปรียบเทียบ เป็นกลวิธีทางภาษาที่มีการเปรียบเทียบระหว่างวันสงกรานต์ของไทยและวันตรุษจีนของจีน โดยใช้คำเปรียบเทียบคำว่า “เช่นเดียวกับ” “เหมือน” เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

(9) หลิว: สงกรานต์ปีนี้ คุณสุมาลีจะไปเที่ยวไหนคะ?

สุมาลี: ดิฉันจะกลับบ้านที่ต่างจังหวัดค่ะ

หลิว: คุณจะกลับไปหาคุณแม่หรือคะ?

สุมาลี: ค่ะ วันสงกรานต์เป็นวันขึ้นปีใหม่ของคนไทย **เช่นเดียวกับวันตรุษจีนของคนจีนนั้นแหละ** (น.228 เรื่อง วันสงกรานต์ จาก ภาษาไทยพื้นฐาน เล่มที่ 2)

จากตัวอย่างที่ (9) มีการเปรียบเทียบความเหมือนระหว่างวันสงกรานต์กับวันตรุษจีน โดยมี “วันขึ้นปีใหม่” เป็นจุดเชื่อมโยง การที่บอกว่าวันสงกรานต์ของคนไทย “เช่นเดียวกับวันตรุษจีนของคนจีน” แสดงให้เห็นว่าวันสงกรานต์ก็เป็นวันตรุษจีนของไทยนั่นเอง ซึ่งการมีนำเสนอภาพตัวแทนนี้อาจเนื่องจากต้องสร้างจุดร่วมให้กับสองเทศกาลนี้ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงเนื้อหาได้ง่ายโดยผ่านสิ่งเคยชิน

ค่านิยมของคนไทย คือ ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นชุดความคิดที่ต้องการนำเสนอความสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์สำหรับคนไทย โดยสื่อผ่านกลวิธีทางภาษาต่อไปนี้

การใช้เสียงภายในตัวบท เป็นกลวิธีทางภาษาที่สื่ออุดมการณ์บางอย่างผ่านเสียงของตัวละครในนิทานและเรื่องเล่าต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในตัวบท (วิสันต์ สุวิสิทธิ์, 2011) ตัวละครที่ตัวบทเลือกใช้นั้นมักเป็นเด็กนักเรียนและครูผู้สอน ซึ่งตัวละครเหล่านี้จะเป็นผู้ที่ประสบกับเหตุการณ์จริง เพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับสิ่งที่นำเสนอจนทำให้ผู้อ่านเชื่อว่าเป็นความจริง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(10) “นักเรียนคงอ่านได้ไม่ครบทุกคำ เพราะบางคำยากและยังไม่ได้เรียน” **ครูไพลินพูด** “คอยฟังนะคะ ครูจะอ่านให้ฟัง **รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นคุณสมบัติของคนไทย**” เมื่ออ่านจบแล้วอ่านซ้ำ ๆ ให้นักเรียนอ่านตาม (น.61 บทอ่านประกอบ จาก แบบเรียนภาษาไทย เล่มที่ 2)

(11) **ครูไพลินบอกให้นักเรียนทราบ**ว่า “ไม่ต้องรอกันโตก็รักชาติได้ เมื่อยังเล็กอยู่ ควรทำตัวให้เป็นเด็กดี สุภาพเรียบร้อย ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพ่อแม่และครู ก็แสดงว่ารักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ พ่อโตขึ้นก็ทำงานมีอาชีพ เป็นการช่วยชาติบ้านเมืองได้ **ใครที่ไม่ทำเช่นนี้ก็ไม่ใช่คนไทย เพราะไม่มีคุณสมบัติของคนไทย**” (น.62 บทอ่านประกอบ จาก แบบเรียนภาษาไทย เล่มที่ 2)

(12) **นักเรียนหลายคนถามครูไพลิน**ว่า “ทำงานเป็นอะไร จึงจะแสดงว่ารักชาติมากที่สุด” **ครูไพลินพอใจมาก**ที่นักเรียนต่างก็มุ่งหมายจะทำงานมีอาชีพกันทุกคน แม้ว่าเป็เด็กแต่ก็รักชาติบ้านเมือง “**คนที่ทำงานอย่างซื่อสัตย์ ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนและช่วยกันบำรุงประเทศชาติก็เป็นคนรักชาติทั้งสิ้น** ทุกอาชีพมีความสำคัญเท่าเทียมกัน” **ครูไพลินพูด** (น.53 เรื่อง ครูไพลิน จาก ภาษาไทย เล่มที่ 2)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า ตัวอย่างที่ (10) (11) (12) นั้นใช้เสียงของตัวละคร “ครูไพลิน” ซึ่งเป็นตัวละครผู้ใหญ่ที่ตัวละครเด็กในเรื่องเคารพนับถือเพื่อถ่ายทอดความคิดเกี่ยวกับ “รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” การใช้เสียงของตัวละครที่น่าเคารพนับถือและเป็นผู้มีประสบการณ์ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมไทยนั้น ทำให้ผู้อ่านคิดคล้อยตามและเชื่อว่าภาพของความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์นั้นเป็นภาพจริง

การกำหนดกรอบการตีความ เป็นแนวคิดที่ปีทสัน (Bateson) นำมาใช้เพื่ออธิบายวิธีการสื่อสารรูปแบบหนึ่งซึ่งหมายถึงการสื่อสารที่บ่งการตีความข้อความนั้น (Watzlawick, et al., 1967 อ้างใน วิสันต์ สุวิสิทธิ์, 2011) จากการศึกษาตัวบทแบบเรียนพบว่า มีการใช้วิธีดังกล่าวเพื่อสร้างกรอบการตีความข้อความที่กล่าวถึงลักษณะของค่านิยมของคนไทย จะส่งผลให้ลักษณะของค่านิยมของคนไทยที่กล่าวถึงนั้นเป็นสิ่งที่น่าเชื่อถือ

ดังเช่น “รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นคุณสมบัติของคนไทย” ในอย่าง (10) “เมื่อยังเล็กอยู่ ควรทำตัวให้เป็นเด็กดี สุภาพเรียบร้อย ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพ่อแม่และครู ก็แสดงว่ารักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ พอโตขึ้นก็ทำงานมีอาชีพ เป็นการช่วยชาติบ้านเมืองได้ ใครที่ไม่ทำเช่นนี้ก็ไม่ใช่คนไทย เพราะไม่มีคุณสมบัติของคนไทย” ในตัวอย่างที่ (11) และ “คนที่ทำงานอย่างซื่อสัตย์ ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนและช่วยกันบำรุงประเทศชาติก็เป็นคนรักชาติทั้งสิ้น” ในตัวอย่างที่ (13) กลวิธีเช่นนี้เป็นการสร้างความรับรู้แก่ผู้อ่านว่าข้อความที่กล่าวถึงก็คือข้อความที่ตัวละครครูจะสอนให้นักเรียนปฏิบัติตามค่านิยมหลัก “รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” ซึ่งเป็นการสร้างกรอบเพื่อกำหนดความคิดของผู้อ่านให้ตีความว่าความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์นั้นเป็นค่านิยมหลักที่สำคัญสำหรับคนไทยนั่นเอง

ผลการวิเคราะห์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ภาพตัวแทนของประเพณีวัฒนธรรมไทยได้สื่อผ่านกลวิธีทางภาษาที่หลากหลาย แต่กระบวนการการประกอบสร้างและการผลิตซ้ำที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นเพียงแค่การประกอบสร้างในด้านภาษา นอกจากนั้น การนำเสนอภาพตัวแทนของประเพณีวัฒนธรรมไทยยังเกี่ยวข้องกับวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม รายละเอียดดังนี้

(2) ผลการวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม

วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม เป็นการวิเคราะห์กระบวนการที่ตัวบทถูกผลิตเผยแพร่และรับรู้ด้วยบท (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2013) ผู้วิจัยจะกล่าวถึงลักษณะสำคัญของ 2 กระบวนการ ได้แก่ การผลิตและกระจายด้วยบท (text practice) และการบริโภคและการตีความด้วยบท (text consumption) ดังนี้

การผลิตและกระจายด้วยบท จากการสรุปเนื้อความจากบทนำของแบบเรียนทุกเล่มที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้พบว่า ชุด แบบเรียนภาษาไทย เล่มแรกได้รับการตีพิมพ์ในปี ค.ศ.1989 ชุด ภาษาไทย เล่มแรกได้ได้รับการตีพิมพ์ในปี ค.ศ.1993 ชุด ภาษาไทยพื้นฐาน เล่มแรกได้ได้รับการตีพิมพ์ในปี ค.ศ.2008 และชุด แบบเรียนภาษาไทย ระดับอุดมศึกษา เล่มแรกได้รับการตีพิมพ์ในปี ค.ศ.2012 ส่วนผู้ผลิตแบบเรียนนั้น เป็นผู้ทรงคุณวุฒิชาวจีนในด้านภาษาไทย ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นผู้สอนภาษาไทยในมหาวิทยาลัยของจีน และเคยมีประสบการณ์การศึกษาหรือการทำงานที่ประเทศไทย แต่เนื่องจากผู้เขียนเองไม่ได้ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมไทยเป็นเวลายาวนาน และด้วยข้อจำกัดด้านเทคโนโลยีในยุคสมัยเก่า ทำให้ผู้เขียนไม่สามารถพัฒนาความรู้เหล่านี้ของตนเองได้อยู่เสมอ ผู้วิจัยจึงสันนิษฐานว่าความรู้ด้านประเพณีวัฒนธรรมไทยที่ผู้เขียนนำมาประกอบสร้างวาทกรรมเพื่อเสนอเรื่องประเพณีวัฒนธรรมไทยนั้นเป็นเพียงแค่ภาพตัวแทนที่ผู้เขียนแบบเรียนได้รับมาในยุคสมัยเรียน ซึ่งเป็นคนละยุคกับปัจจุบัน วาทกรรมที่ผลิตออกมานั้นจึงเป็นภาพตัวแทนที่ประกอบสร้างขึ้นภายใต้อิทธิพลของวาทกรรมทางวัฒนธรรมแบบเก่า อาจเป็นเหตุผลที่พอนำมาตอบได้ว่าทำไมวัฒนธรรมไทยที่ผู้เรียนชาวจีนมองเป็นแค่บางแง่มุมที่เจ้าของวัฒนธรรมไทยไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก

การบริโภคและการตีความด้วยบท ผู้ใช้แบบเรียนภาษาไทยเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่ไม่มีพื้นฐานด้านภาษาวัฒนธรรมไทย กล่าวได้ว่า แบบเรียนภาษาไทยเป็นหนังสือเล่มแรกๆ ที่ผู้เรียนชาวจีนได้รู้จักประเพณีวัฒนธรรมไทยอย่างเป็นระบบ การที่เรียนรู้วัฒนธรรมอื่นโดยไม่เคยสัมผัส จึงเป็นเรื่องปกติที่ผู้เรียนชาวจีนมักใช้ทัศนคติที่ได้มาจากวัฒนธรรมจีนมาทำความเข้าใจวัฒนธรรมใหม่โดยเปรียบเทียบความเหมือนและความต่าง อาจเป็นคำตอบให้กับคำถามที่ว่า ทำไมผู้เขียนแบบเรียนจึงต้องนำลักษณะเฉพาะวัฒนธรรมจีนไปใช้ในการสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย และเมื่อผู้เรียนชาวจีนตีความตามผู้เขียนแบบเรียน มักมองผ่านมุมมองของตน จึงได้ภาพตัวแทนที่ผิดเพี้ยนไปจากวัฒนธรรมไทยในสังคมไทย

วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม เป็นการวิเคราะห์บริบทที่แวดล้อมวาทกรรมเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์แบบวิภาษระหว่างตัวบทกับสังคม (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2013) ผู้วิจัยจะนำเสนอปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญที่มีผลต่อการสร้างวาทกรรม รายละเอียดดังนี้

สถานการณ์การส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาจีน ประเทศจีนเริ่มมีการเรียนการสอนภาษาไทยตั้งแต่ สมัยราชวงศ์หมิง (ราวกับสมัยอยุธยาตอนต้น) เมื่อปี ค.ศ.1578 ศูนย์สยามซึ่งเป็นสถาบันไทยศึกษาแห่งรัฐ ในสมัยนั้นได้จัดทำพจนานุกรมไทย - จีนที่มีชื่อว่า คำแปลสยาม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือการเรียนการสอนภาษาไทย ส่วนการเรียนการสอนภาษาไทยในสมัยใหม่ได้เริ่มในยุคศตวรรษที่ 20 (Duan Lisheng, 2013) ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า ไม่ว่าจะในช่วงเริ่มแรกหรือช่วงยุคสมัยใหม่ของการเรียนการสอนภาษาไทย วัตถุประสงค์หลักที่แฝงอยู่เบื้องหลังไม่ได้หวัง ใช้ภาษาไทยเพื่อทำการค้าขายเพียงอย่างเดียว แต่เรียนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาจีนและ เผยแพร่ภาษาวัฒนธรรมจีนด้วย ช่วงที่ประเทศจีนเริ่มให้ความสำคัญแก่การส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาจีนใน ต่างประเทศ ตรงกับช่วงที่มีการตีพิมพ์แบบเรียนภาษาไทยเล่มแรก ดังที่สังเกตจากแบบเรียน นิยมใช้ตัวละครจีน (ตั้งชื่อภาษาจีน) ฉากหลังจีน และมีการแนะนำมหาวิทยาลัย วัฒนธรรมจีนไม่น้อยไปกว่าวัฒนธรรมไทยในทุกเล่ม ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ปัจจัยทางสังคมที่ส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาจีนมีอิทธิพลต่อการสร้างวาทกรรมในแบบเรียนภาษาไทย วัตถุประสงค์ของการสร้างภาพตัวแทนประเพณีวัฒนธรรมไทยคือ เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมจีน

สถานการณ์การกระแสท่องเที่ยวไทย หลังจากปี ค.ศ. 2000 ชาวจีนเริ่มมีการเดินทางไปท่องเที่ยวที่ ต่างประเทศ ในขณะเดียวกัน ปัญหานักท่องเที่ยวจีนที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมในต่างประเทศทำให้ชาวจีนได้รับ การตำหนิอย่างรุนแรงในสากลโลก กลายเป็นประเด็นร้อนแรงในสังคมจีนด้วย ทำให้ทั้งรัฐบาลและวงการศึกษาเริ่ม ให้ความสำคัญกับการให้ความรู้เกี่ยวมารยาทการท่องเที่ยว เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับประเทศจีน จึงสังเกตเห็นว่า ในแบบเรียนทุกเล่มมีการกล่าวถึงมารยาทไทยในรูปแบบการสั่งสอนเรื่องการประพฤติตน ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐและความต้องการของสังคมจีน ยิ่งในแบบเรียนที่ได้รับการตีพิมพ์ใหม่ ยิ่งเห็นเรื่อง การสอนวัฒนธรรมไทยโดยผ่านรูปแบบการสั่งสอนพฤติกรรมได้ชัด

แนวคิดความรักชาติของสังคมจีน ความรักชาติในสังคมจีนปัจจุบัน คือ กระบวนการหลอมรวมอัตลักษณ์ ทางค่านิยมต่างจากมโนทัศน์ของความรักชาติในสังคมจีนสมัยโบราณและสังคมจีนสมัยใหม่ การตีความของ ความรักชาติในสังคมจีนปัจจุบันอยู่บนความเป็นลัทธิสังคมนิยมภายใต้กรอบ 2 ประการ คือ 1. การรักปิตุภูมิและรัก พรรคคอมมิวนิสต์จีน และ 2. การรักปิตุภูมิและรักลัทธิสังคมนิยม (วุฒิมพงษ์ ประพันธ์มิตร, 2019) ภายใต้แนวคิด ความรักชาติของสังคมจีนนั้น มีการปลูกฝังจิตสำนึกความรักชาติแก่ชาวจีนตั้งแต่เด็กผ่านวิธีต่าง ๆ รวมถึงการใช้แบบเรียน เป็นเครื่องมือช่วยด้วย ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ในแบบเรียนภาษาไทยของจีนก็มีกล่าวถึงเรื่องความรักชาติบ่อยครั้ง ถึงแม้จะไม่ใช้ความรักชาติจีนโดยตรง ข้อควรปฏิบัติและคุณสมบัติต่าง ๆ เป็นสิ่งพึงประสงค์ของสังคมจีน ซึ่งได้ สอดคล้องกับความต้องการของสังคมจีน

อภิปรายผล

ฮอลล์ (Hall, 1997) ชี้ให้เห็นว่า ภาพตัวแทนเป็นกระบวนการสร้างความหมายอยู่ในหัวเราและสื่อผ่านตัวภาษา ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างความคิดกับตัวภาษา จึงกล่าวได้ว่า ภาพตัวแทนเป็นสิ่งที่ประกอบสร้าง ผ่านการใช้ภาษา และภาพเหล่านั้นมิได้สื่อ “ความจริง” เพียงอย่างเดียว แต่มีการประกอบสร้างความหมายเกิดขึ้น ผ่านขั้นตอนการตัดสินใจและประเมินค่า การตีความ และการเลือกสรรแง่มุมในการนำเสนอ อาจทำให้สิ่งที่ผ่านการ นำเสนอนั้นเป็นภาพที่บิดเบือนจนกลายเป็นปัญหาทางสังคมได้

การศึกษาวิเคราะห์ภาษาอย่างเป็นระบบด้วยมุมมองเชิงวิพากษ์เพื่อชี้ให้เห็นว่าลักษณะภาษาเหล่านี้ผลิต ขึ้น “อย่างไร” และ “เพราะอะไร” และลักษณะภาษาเหล่านี้สามารถตอบสนองวัตถุประสงค์เชิงอุดมการณ์อะไร ได้ (ศิริพร ภักดีผาสุข, 2018) การวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาครั้งนี้ ทำให้เห็นว่าหน้าที่ในแต่ละมิติมีความสัมพันธ์กัน อย่างเป็นระบบ กล่าวคือ การสื่อภาพตัวแทนของประเพณีวัฒนธรรมในแบบเรียนภาษาไทยของจีนนั้นมีการใช้ กลวิธีทางภาษาที่หลากหลายทั้งในระดับการเลือกใช้คำศัพท์ และระดับการเรียบเรียงประโยค ซึ่งมีกลวิธีทางภาษา ทั้งสิ้น 7 กลวิธี ได้แก่ การปรากฏร่วมกันของคำศัพท์ การใช้รูปประโยคคำสั่ง การอ้างถึง การแสดงทัศนภาวะ

การเปรียบเทียบ การใช้เสียงภายในตัวบท และการกำหนดกรอบการตีความ ผู้เขียนแบบเรียนใช้กลวิธีทางภาษาดังกล่าวมาประกอบสร้างภาพตัวแทนของประเพณีวัฒนธรรมไทย ได้แก่ ภาพตัวแทน “มารยาทไทย คือเรื่องสุขอนามัย” สื่อผ่านกลวิธีทางภาษาที่การเลือกใช้คำศัพท์ที่บ่งบอกถึงสุขลักษณะ แสดงให้เห็นว่า การมีสุขลักษณะที่ดีถือเป็นมีมารยาทในสังคมไทย ในทางกลับกัน การมีสุขลักษณะที่ไม่ดีถือเป็นไม่มีมารยาทในสังคมไทย นอกจากนี้ยังมีการใช้รูปประโยคคำสั่ง โดยใช้รูปประโยคว่า “อย่า” “ห้าม” “ให้...” “ต้อง...” เพื่อบังคับให้ปฏิบัติตามหลักสุขอนามัย ส่วนภาพตัวแทน “วัฒนธรรมไทย คือวัฒนธรรมพุทธ” สื่อผ่านกลวิธีทางภาษาที่มีการอ้างอิงและการแสดงทัศนภาวะ โดยอ้างอิงคนส่วนใหญ่ในสังคมและอ้างอิงบุคคลที่มีอำนาจในครอบครัว ตลอดจนมีการแสดงทัศนภาวะของผู้เขียน สร้างความน่าเชื่อถือว่า วัฒนธรรมก็คือวัฒนธรรมพุทธ ส่วนภาพตัวแทน “วันสงกรานต์ คือ วันขึ้นปีใหม่ของไทย” สื่อผ่านกลวิธีเปรียบเทียบ โดยใช้คำว่า “เช่นเดียวกับ” มาสร้างความสัมพันธ์ให้กับวันสงกรานต์และวันขึ้นปีใหม่ของจีน ส่วนภาพตัวแทน “ค่านิยมคนไทย คือ ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” สื่อผ่านกลวิธีการใช้เสียงภายในตัวบท และการกำหนดกรอบการตีความ โดยอาศัยเสียงของตัวละครผู้เป็นครูเพื่อความน่าเชื่อถือให้กับตัวบท และยังมีการกำหนดกรอบการตีความเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจว่าความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ นั้นเป็นค่านิยมหลักที่คนไทยทุกคนถือปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า ภาพตัวแทนเหล่านี้ อาจไม่ใช่ความจริงทั้งหมดที่มีอยู่ในสังคมไทย แต่เป็นการประกอบสร้างและผลิตซ้ำของผู้เขียนเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์บางประการ

ในการวิจัยครั้งนี้ กรอบมิติทั้งสามของวาทกรรมของแฟร์คลอฟ (Fairclough, 1995) เป็นแนวคิดที่ช่วยเผยให้เห็นความคิดความเชื่อที่แฝงอยู่เบื้องหลังวาทกรรมต่าง ๆ ในด้านวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมกับวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม พบว่า กระบวนการประกอบสร้างในแบบเรียนภาษาไทยนั้น เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาจีน สถานการณ์กระแสการท่องเที่ยว และแนวคิดความรักชาติของสังคมจีน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเลือกสร้างวาทกรรมในแบบเรียนภาษาไทย ผู้เขียนแบบเรียนภาษาไทยใช้ความรู้ที่ตนมีในการจัดทำและเรียบเรียงเนื้อหาต่าง ๆ เพื่อสื่อสารไปยังผู้เรียน “ความรู้” เป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้มีอำนาจใช้ในการควบคุมจิตใจและการกระทำของผู้มีความรู้ที่น้อยกว่า ผู้ที่มี “ความรู้” เหนือกว่าผู้อื่นและได้รับการยินยอมจากสังคมยุคหนึ่งจะได้เป็นผู้มีโอกาสเข้าถึงวาทกรรมได้ง่ายกว่า จนควบคุมความคิดของคนในสังคมได้ (Foucault 1980, อ้างใน ศิริพร รักดีผาสุข, 2010) ประเพณีและวัฒนธรรมไทยที่ผู้เขียนนำเสนอในแบบเรียนนั้นอาจเป็นที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทยในบางช่วงเวลา แต่เมื่อเหตุการณ์ถูกตอกย้ำและผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องผ่านผู้เขียนแบบเรียนที่เป็นผู้ทรงความรู้ด้านภาษาไทยในสังคมจีน จนเป็นวาทกรรมที่มีความน่าเชื่อถือและสร้างภาพเหมารวมให้ผู้เรียนภาษาไทยชาวจีนเกิดความคิดความเชื่อที่ว่าชาวไทยทั้งหมดต้องมีพฤติกรรมเช่นนั้นดังที่แบบเรียนนำเสนอ ด้วยเหตุนี้ ภาพของประเพณีและวัฒนธรรมไทยที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษาที่หลากหลายนั้นจึงเป็นภาพที่ผู้เขียนเลือกนำเสนอแก่ผู้เรียน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาภาพตัวแทนของประเพณีวัฒนธรรมไทยในแบบเรียนภาษาไทยของประเทศจีนครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะอันอาจเป็นประโยชน์กับการวิจัยต่อไป ดังนี้

1. แบบเรียนที่เลือกใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบเรียนที่ใช้ในวิชาบังคับสำหรับนักศึกษาเอกไทยเป็นหลัก นอกจากนี้แล้ว ในประเทศจีนยังมีแบบเรียนชุดอื่น ๆ ที่จัดทำขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนชาวจีนกลุ่มต่าง ๆ เช่น แบบเรียนภาษาไทยสนทนา แบบเรียนภาษาไทยท่องเที่ยว แบบเรียนภาษาธุรกิจ เป็นต้น หากศึกษาในแบบเรียนชุดอื่น ๆ อาจพบภาพตัวแทนประเพณีวัฒนธรรมอื่นที่ยังไม่ปรากฏอยู่ในแบบเรียนทั้ง 4 ชุดที่ได้เลือกมา ดังนั้น ในการศึกษาต่อไป ควรมีการศึกษาแบบเรียนชุดอื่นด้วย เพื่อให้เห็นข้อมูลที่อาจหลากหลายและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2. ในการวิจัยครั้งต่อไป อาจมีการใช้สถิติประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลด้วย เพื่อให้เห็นถึงน้ำหนักของแต่ละภาพตัวแทนมีความเท่าเทียมหรือมากน้อยแค่ไหน จนนำผลทางสถิติมาเป็นเครื่องมือช่วยในการวิเคราะห์ผลการวิจัยให้มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- ธีระยุทธ สุริยะ. (2011). ความสัมพันธ์ระหว่างภาพตัวแทนของนักโทษประหารและการประหารชีวิตในหนังสือพิมพ์รายวันไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- ธีระยุทธ สุริยะ. (2017). ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับภาพตัวแทนของชาวโรฮิงญาในสื่อออนไลน์ภาษาไทย (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2013). วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์ แนวคิดและการนำมาศึกษาวาทกรรมในภาษาไทย. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิสันต์ สุขวิสิทธิ์. (2011). ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2503-2544: การศึกษาตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- วุฒิพงษ์ ประพันธ์มิตร. (2019). วาทกรรมความรักชาติในแบบเรียนวิชากิจกรรมกลุ่มเยาวชนแนวหน้า ภายใต้การปกครองของประธานาธิบดีสีจิ้นผิง (วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- สุภัทร แก้วพัตร. (2016). ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับภาพตัวแทนคนอีสานในหนังสือพิมพ์ระดับชาติและหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- ศิริพร รักดีผาสุก. (2010). วาทกรรม “ความเป็นหญิง” ในนิตยสารสุขภาพและความงามภาษาไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ศิริพร รักดีผาสุก. (2018). ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอัตลักษณ์และแนวทางการนำมาศึกษาภาษาไทย. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิริภัทร เชื้อกุลและศิริพร รักดีผาสุก. (2020). ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับภาพตัวแทนผู้เรียนอาชีวศึกษาในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย. วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์, 8(2),91-125.

ภาษาอังกฤษ

- Fairclough, N. (1989). Language and power. London: Longman.
- Fairclough, N. (1995). Critical discourse analysis: the critical study of language. London: Longman.
- Hall Stuart, ed. (1997). Representation: Cultural Representations and Signifying Practice. Sage Publications.
- Hall. (2013). The Work Of Representation. In stuart Hall, Jessica Evans, & Sean Nixon (eds.), Representation (2 ed.,pp. 1-46). London: Sage.

ภาษาจีน

- Duan Lisheng (段立生). (2013). 从泰语和中文教学中看泰两国关系之发展. 成都大学学报(社科版), 2013(6): 47-52.
- Ma Yinfu (马银福). (2016). 高校泰语本科教材现状、问题及对策, 教育与教学研究. 2016(8): 95-101.

การพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับ โดยใช้การ
เรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัยสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

The Development of an Enrichment Curriculum on Computational Skill of Multiplication and Division by TGT Technique and Deductive Teaching Method for Grade 5 Students

กัญญาณัฐ ศศิวัจน์ไพสิฐ^{1*} | Kanyanat Sasiwatpaisit^{1*}

ปริญญาภาส สีทอง | Parinyapast Seethong²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างและหาค่าดัชนีประสิทธิผลหลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย 2) ศึกษาผลการใช้หลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนไผ่งามวิทยา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 21 คนได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ หลักสูตร คู่มือการใช้หลักสูตร แบบทดสอบวัดทักษะการคิดคำนวณ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที ผลการวิจัยพบว่า

1) หลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) ความเป็นมาและความสำคัญของหลักสูตร (2) หลักการของหลักสูตร (3) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (4) เนื้อหาหลักสูตร (5) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (6) สื่อ/แหล่งเรียนรู้ (7) การวัดและประเมินผล มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมของหลักสูตรในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (\bar{X} = 4.61, S.D. = 0.40) และคู่มือการใช้หลักสูตรในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 4.39, S.D. = 0.43) หลักสูตรมีค่าดัชนีประสิทธิผลที่ 0.7042

2) นักเรียนที่เรียนโดยใช้หลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย มีทักษะการคิดคำนวณเรื่องการคูณ การหารจำนวนนับหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตร, ทักษะการคิดคำนวณ, การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที, วิธีสอนแบบนิรนัย

^{1*} ผู้ประพันธ์อันดับแรก (first author) นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
E-mail: kanyanatcherry@gmail.com

² อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
E-mail: krupoycup@hotmail.co.th

Abstract

The objectives of this research were to: 1) create and find the effectiveness index of the curriculum in enhancing computational skill of multiplication and division computational thinking skills by using the team game tournament technique (TGT) and deductive teaching method for grade 5 students, and 2) study the effects of the curriculum in enhancing computational skill of multiplication and division computational thinking skills by using the team game tournament technique (TGT) and deductive teaching method for grade 5 students. This research was pre-experimental research and based on a one-group pretest-posttest design. The samples consisted of 21 grade 5 students from Phaingamwittaya School, Lampang Primary Education Service Area 3, Chae Hom district, Lampang province. Simple cluster sampling methodology was used to select the sample. The duration of the study was the second semester of academic year 2022. The instruments used for data collection were the curriculum, the curriculum instructions and the test to evaluate computational skill of multiplication and division computational thinking skills. The data were analyzed by percentage (%), average (\bar{x}), standard deviation (S.D.), and t-test dependent.

The results were as follows: 1) The curriculum which was used to enhance computational skill of multiplication and division computational thinking skills by using the TGT technique and deductive teaching method for grade 5 students consisted of 7 parts including (1) background (2) principles (3) objectives (4) contents (5) learning activities (6) learning aids/sources (7) assessment and evaluation. The average of the curriculum appropriateness was at the highest level ($\bar{X} = 4.61$, S.D. = 0.40) and the overall curriculum instructions appropriateness was at a high level ($\bar{X} = 4.39$, S.D. = 0.43). The effectiveness index of the curriculum development was found at 0.7042. 2) The results showed that students who had enhanced their computational skill of multiplication and division computational thinking skills by using the TGT technique and deductive teaching method were found to gain a higher posttest score compared to their pretest score at the significant level of .05.

Keywords: Curriculum development, computational skill, TGT technique, deductive teaching Method

บทนำ

คณิตศาสตร์มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างควมมีเหตุผล ความเป็นคนช่างคิด ช่างริเริ่ม สร้างสรรค์ มีระบบระเบียบในการคิด มีการวางแผนในการทำงาน มีความสามารถในการตัดสินใจ มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ตลอดจนมีลักษณะของความเป็นผู้นำในสังคม (สิริพร ทิพย์คง, 2545, หน้า 1) ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่ระบุว่าคณิตศาสตร์มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาความคิดมนุษย์ ทำให้มนุษย์มีความคิดอย่างสร้างสรรค์ คิดอย่างมีเหตุผล เป็นระบบระเบียบ มีแบบแผน สามารถวิเคราะห์ปัญหาและสถานการณ์ได้อย่างถี่ถ้วน รอบคอบ ช่วยให้คาดการณ์ วางแผน ตัดสินใจ แก้ปัญหา และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม นอกจากนี้คณิตศาสตร์ยังเป็นเครื่องมือในการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและศาสตร์อื่นๆ คณิตศาสตร์จึงมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, หน้า 1)

คณิตศาสตร์เป็นวิชาเกี่ยวกับการคิดคำนวณไม่ว่าจะเป็นการบวก ลบ คูณ และหารล้วนเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับนักเรียนทุกคน การคิดคำนวณเป็นทักษะที่นักเรียนจะสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและเป็นพื้นฐานในการเรียนคณิตศาสตร์ในชั้นสูงของนักเรียนต่อไป ดังนั้นนักเรียนจึงควรฝึกฝนทักษะการคิดคำนวณเพื่อเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้และสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันรวมถึงนำไปสู่การนำไปใช้แก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์หรือปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องเหมาะสม (สิริพร ทิพย์คง, 2545, หน้า 23) จากการที่ผู้วิจัยนำแบบทดสอบแบบวินิจฉัยทักษะการคิดคำนวณของนักเรียนมาให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่านักเรียนจำนวนร้อยละ 57.14 ขาดทักษะในการคูณจำนวนนับและนักเรียนจำนวนร้อยละ 71.43 ขาดทักษะในการหารจำนวนนับ ประกอบกับจากการสอบถามนักเรียนร้อยละ 60 มีความต้องการฝึกทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับให้สามารถหาคำตอบได้ถูกต้องแม่นยำ รวดเร็วโดยต้องการฝึกด้วยความสนุกสนานไม่เคร่งเครียดเกินไป

หลักสูตรเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพนักเรียนให้พัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ และคุณลักษณะหรือเจตคติ หลักสูตรเป็นกระบวนการที่เป็นระบบ ในการจัดทำหลักสูตรเพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของบุคคลและสภาพสังคมโดยเริ่มตั้งแต่การศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาหลักสูตร การร่างหลักสูตร การทดลองใช้หลักสูตรและการประเมินหลักสูตร รวมไปถึงการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของทาบ (Taba, 1962, p. 10) ซึ่งมีกระบวนการพัฒนาหลักสูตรด้วยกันอยู่ 7 ขั้นตอน ได้แก่ วินิจฉัยความต้องการ กำหนดจุดมุ่งหมาย การเลือกเนื้อหา การจัดองค์ประกอบของเนื้อหา การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดองค์ประกอบของประสบการณ์การเรียนรู้ การวินิจฉัยสิ่งที่ประเมินการเลือกวิธีประเมินและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน โดยขั้นที่ต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกคือ ขั้นที่ 1 วินิจฉัยความต้องการ เนื่องจากการพัฒนาหลักสูตรที่ดีนั้นจะต้องรู้ถึงปัญหา สภาพของปัญหาก่อนแล้วจึงระดมความคิดในการแก้ไขปัญห หลักสูตรที่ดีต้องสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและสังคม มีความหมายต่อชีวิตของนักเรียน ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมและสร้างขึ้นด้วยความร่วมมือกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่ายเพื่อให้หลักสูตรที่ผ่านการพัฒนานั้นมีคุณภาพ

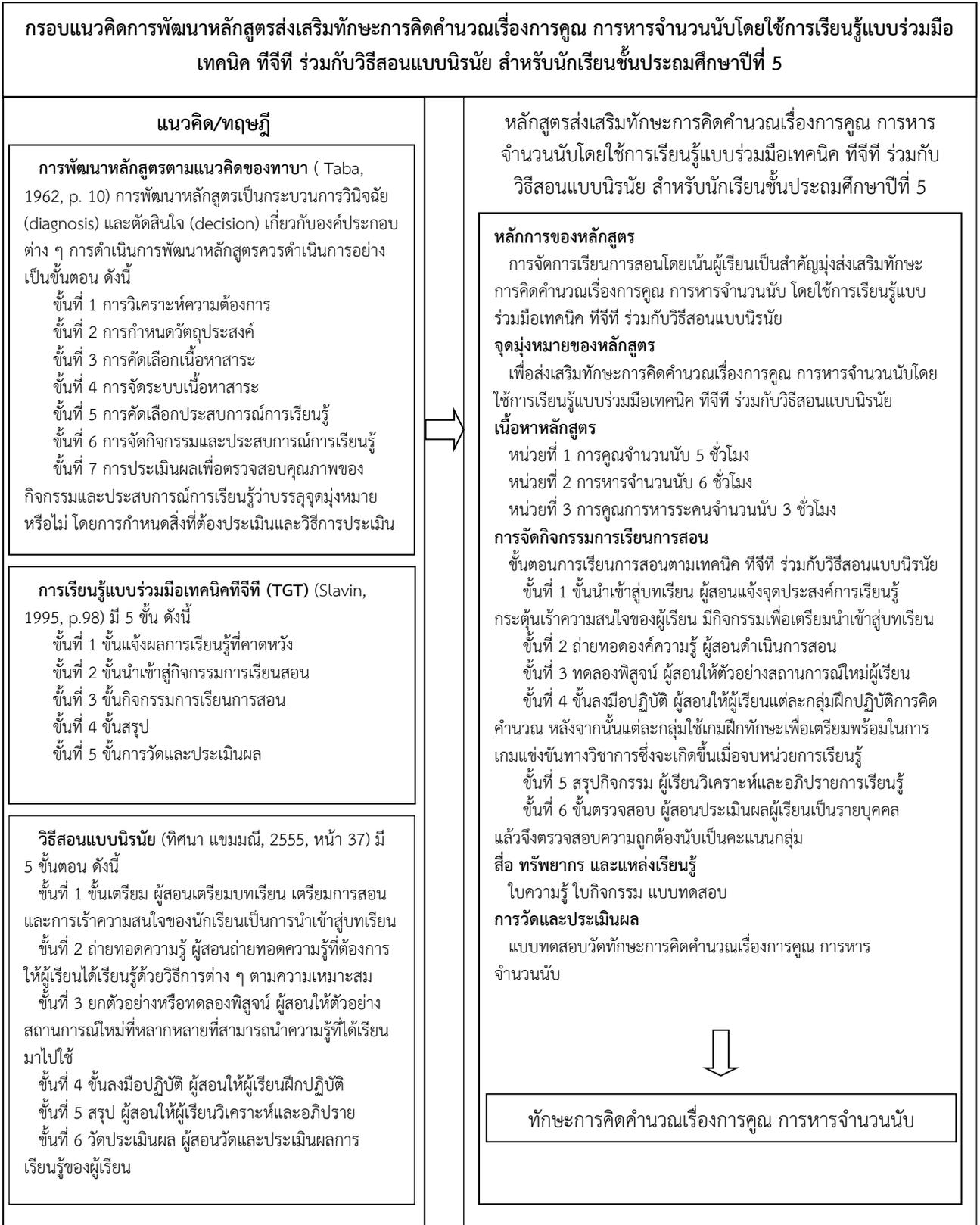
การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามการพัฒนาหลักสูตรข้างต้นนอกจากจะให้ความสำคัญกับการวินิจฉัยความต้องการของนักเรียนแล้ว ยังต้องคำนึงถึงเนื้อหาที่มาจากความสนใจของนักเรียนด้วย เพื่อจัดเนื้อหาและประสบการณ์ให้สนองความต้องการของนักเรียนมากที่สุด สอดคล้องกับ คลาร์ก (Clark, 1997, pp. 316-319) ได้กล่าวว่า การเพิ่มเนื้อหาของการเรียนรู้ที่ไม่มีในหลักสูตรปกติอาจเป็นเนื้อหาที่มีความลึกและความกว้างมากขึ้น มีการขยายกลยุทธ์ในการสอนให้มีความแตกต่างไปจากเดิม หลักสูตรจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นหากเป็นการขยายหลักสูตรเดิม และผู้สอนทราบความต้องการของนักเรียนหรือทราบวัตถุประสงค์ว่าต้องการจะให้เกิดขึ้นกับนักเรียน โดยหลักสูตรเสริมส่วนใหญ่มักใช้สำหรับนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ดังนั้นหากผู้สอนควรจัดเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้ของหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการและความสนใจของนักเรียนจะส่งผลให้หลักสูตรนั้นเป็นลักษณะของหลักสูตรเสริมที่ดีได้ ในปัจจุบันหลักสูตรที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนยังไม่ได้ให้ความสำคัญในด้านทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับ เนื่องจากเป็นทักษะที่นักเรียนทุกคนควรจะมีอยู่แล้วและสามารถพัฒนาได้ แต่ในความเป็นจริงนักเรียนส่วนใหญ่ไม่สามารถนำประยุกต์ใช้ในการเรียนในระดับสูงขึ้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับขึ้น

วิธีการสอนก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่จะส่งผลให้การดำเนินการตามหลักสูตรบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค TGT (Team Games Tournament) เป็นรูปแบบที่มีการมุ่งเน้นในการเรียนเพิ่มขึ้นโดยการใช้การแข่งขันเกมแทนการทดสอบย่อย การเล่นเกมเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ใช้ในการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่บทเรียน ทบทวนเนื้อหาที่เรียนมาแล้วฝึกทักษะด้วยความสนุกสนาน

ผลิตเพลินและช่วยสร้างเจตคติที่ดีในการฝึกทักษะ ไม่น่าเบื่อต่อการฝึก รวมทั้งก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการคิดรวบยอด หลักการและกระบวนการคิดได้รวดเร็ว ง่ายและชัดเจนอย่างสมเหตุสมผล (สุวรรณ กาญจนมยุร, 2560, หน้า 5-6) และอีกหนึ่งวิธีการสอนที่สามารถส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาคณิตศาสตร์ได้เป็นอย่างดี นั่นคือ วิธีการสอนแบบนิรนัย ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดโดยการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎี หลักการ กฎหรือข้อสรุปในเรื่องที่เรียน แล้วจึงให้ตัวอย่างการใช้ทฤษฎี หลักการ/กฎหรือข้อสรุปนั้นหลาย ๆ ตัวอย่างหรืออาจให้นักเรียนฝึกนำทฤษฎี หลักการ/กฎ หรือข้อสรุปนั้นไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ที่หลากหลาย เพื่อช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจในทฤษฎี หลักการ/กฎ หรือข้อสรุปนั้น ๆ อย่างลึกซึ้งหรือกล่าวสั้น ๆ ได้ว่าเป็นการสอนจากหลักการไปสู่ตัวอย่างย่อย ๆ วิธีการสอนแบบนิรนัยสามารถถ่ายทอดเนื้อหาสาระได้อย่างรวดเร็วไม่ยุ่งยากและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกฝนการนำทฤษฎี หลักการไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ (ทิตินา แคมมณี, 2555, หน้า 6) สอดคล้องกับปฏิญญา กฤษฎวงษ์ (2562) ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาทักษะการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบนิรนัยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้แบบนิรนัยส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง สี่เหลี่ยมด้านขนาน ที่ได้รับการจัดการเรียนแบบนิรนัยสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 และทักษะการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์หลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบนิรนัยสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ด้วยเหตุข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณเรื่องการคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีการสอนแบบนิรนัย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะพื้นฐานในการคิดคำนวณในรายวิชาคณิตศาสตร์มีทักษะในการคิดคำนวณที่ดียิ่งขึ้น รวมถึงมีความแม่นยำในการคำนวณหาผลลัพธ์ อีกทั้งการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค TGT ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นผ่านการเล่นและการสอนแบบนิรนัยเป็นวิธีการสอนที่ช่วยถ่ายทอดเนื้อหาสาระได้อย่างรวดเร็วและไม่ยุ่งยาก

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสร้างและหาค่าดัชนีประสิทธิผลหลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหาร จำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5
- 2) เพื่อศึกษาผลการใช้หลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

วิธีการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เป็นการทดลองเบื้องต้น (Pre-Experimental Designs) แบบแผนที่ใช้ในการทดลอง คือ One - Group Pretest - Posttest Design

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มเครือข่ายเจ้าพ่อพญาคำลือ อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3 ทั้งหมด 10 โรงเรียน จำนวน 11 ห้องเรียน จำนวน 275 คน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนไผ่งามวิทยา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 21 คน ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 1) หลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น
- 2) คู่มือการใช้หลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น
- 3) แบบทดสอบวัดทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับ ซึ่งเป็นแบบทดสอบอัตนัย จำนวน 12 ข้อ 40 คะแนน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) ชี้แจงการจัดการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรฯ ให้กับกลุ่มตัวอย่าง
- 2) ให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบก่อนเรียนทักษะการคิดคำนวณเรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับ ซึ่งเป็นแบบทดสอบอัตนัย จำนวน 12 ข้อ ใช้เวลาในการทำข้อสอบ 1 ชั่วโมง
- 3) ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามคู่มือการใช้หลักสูตรฯ โดยใช้เวลารวม 4 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 4 วัน วันละ 1 ชั่วโมง รวม 16 ชั่วโมง (รวมทดสอบก่อนและหลังเรียน) โดยใช้เวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนในชั่วโมงลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้
- 4) หลังจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรฯ สิ้นสุดลงให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบหลังเรียนด้วยแบบทดสอบวัดทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับซึ่งเป็นแบบทดสอบอัตนัย จำนวน 12 ข้อ ใช้เวลาในการทำข้อสอบ 1 ชั่วโมง
- 5) รวบรวมผลการทดสอบวัดทักษะการคิดคำนวณเรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับเพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) นำกระดาษคำตอบของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์รูบริกที่กำหนดไว้
- 2) รวบรวมคะแนน แล้วคำนวณค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ของคะแนนสอบก่อนเรียนและหลังเรียน

3) เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของผลการทดสอบวัดทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนตามหลักสูตรฯ โดยใช้สถิติทดสอบที่แบบไม่อิสระ (t-test dependent samples)

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการสร้างและหาค่าดัชนีประสิทธิผลของการพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

1) ผลการสร้างหลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลักสูตรที่สร้างขึ้น คือ หลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) ความเป็นมาและความสำคัญของหลักสูตร (2) หลักการของหลักสูตร (3) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (4) เนื้อหาของหลักสูตร (5) การจัดการเรียนการสอน (6) สื่อ/แหล่งเรียนรู้ (7) การวัดและประเมินผล

2) ผลการหาคุณภาพของหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน

ตาราง 1

ผลการประเมินความเหมาะสมของหลักสูตร

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ระดับความเหมาะสม
1. ความเป็นมาและความสำคัญของหลักสูตร	4.60	0.42	มากที่สุด
2. หลักการของหลักสูตร	4.70	0.45	มากที่สุด
3. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร	4.70	0.45	มากที่สุด
4. เนื้อหาของหลักสูตร	4.55	0.45	มากที่สุด
5. การจัดการเรียนการสอน	4.60	0.42	มากที่สุด
6. สื่อ/ แหล่งเรียนรู้	4.48	0.46	มาก
7. การวัดและประเมินผล	4.73	0.43	มากที่สุด
ผลรวมการประเมิน	4.61	0.40	มากที่สุด

จากตาราง 1 พบว่าผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน มีความเห็นว่าองค์ประกอบของหลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.61$, S.D. = 0.40) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า แต่ละด้านมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากและมากที่สุด เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านการวัดและประเมินผล ($\bar{X} = 4.73$, S.D. = 0.43) ด้านหลักการของหลักสูตรและด้านจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ($\bar{X} = 4.70$, S.D. = 0.45) ด้านความเป็นมาและความสำคัญของหลักสูตร ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.42) ด้านการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.42) ด้านเนื้อหาของหลักสูตร ($\bar{X} = 4.55$, S.D. = 0.45) และด้านสื่อ/ แหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.48$, S.D. = 0.46)

ตาราง 2

ผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการใช้หลักสูตร

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ระดับความเหมาะสม
1. ความเป็นมาและความสำคัญของหลักสูตร	4.30	0.33	มาก
2. คำแนะนำการใช้หลักสูตร	4.50	0.50	มากที่สุด
3. กำหนดการสอนของหลักสูตร	4.60	0.55	มากที่สุด
4. บทบาทของครูผู้สอน	4.40	0.55	มาก
5. วิธีการวัดและประเมินผล	4.30	0.45	มาก
6. แผนการจัดการเรียนรู้	4.37	0.47	มาก
ผลรวมการประเมิน	4.39	0.43	มาก

จากตาราง 2 พบว่าผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน มีความเห็นว่าคู่มือการใช้หลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.39$, S.D. = 0.43) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า แต่ละด้านมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากและมากที่สุด เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านกำหนดการสอนของหลักสูตร ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.55) ด้านคำแนะนำการใช้หลักสูตร ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.50) ด้านบทบาทของครูผู้สอน ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.55) ด้านแผนการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.37$, S.D. = 0.47) ด้านความเป็นมาและความสำคัญของหลักสูตรและด้านวิธีการวัดและประเมินผล ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.33)

3) ผลการหาค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) ของการเรียนรู้ตามหลักสูตร

ตาราง 3

ผลการหาค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) ของการเรียนรู้ตามหลักสูตร

การทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	คะแนนรวม	\bar{X}	E.I.	ร้อยละ
ก่อนเรียน	30	40	348	11.60	0.7042	70.42
หลังเรียน	30	40	948	31.60		

จากตาราง 3 พบว่าการเรียนเรียนรู้ตามหลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีค่าดัชนีประสิทธิผลของหลักสูตรฯ (E.I.) เท่ากับ 0.7042 แสดงว่าหลักสูตรมีผลให้นักเรียนเกิดพัฒนาการด้านทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยคิดเป็นร้อยละ 70.42

ตอนที่ 2 ผลการใช้หลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

ตาราง 4

ผลการวัดทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับที่เรียนด้วยหลักสูตร

การทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	คะแนนรวม	\bar{X}	S.D.	$\sum D$	$\sum D^2$	t
ก่อนเรียน	21	40	283	13.48	6.45	397	7807	22.30*
หลังเรียน	21	40	680	32.38	3.73			

* p < .05

จากตาราง 4 พบว่า มีค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับก่อนเรียน และหลังเรียน เท่ากับ 13.48 และ 32.38 ตามลำดับ แสดงว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้หลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีคะแนนทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับหลังเรียน สูงกว่าคะแนนทดสอบก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

อภิปรายผล

ผลการสร้างและหาค่าดัชนีประสิทธิผลของการพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

1) หลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) ความเป็นมาและความสำคัญของหลักสูตร (2) หลักการของหลักสูตร (3) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (4) เนื้อหาของหลักสูตร (5) การจัดการเรียนการสอน (6) สื่อ/แหล่งเรียนรู้ (7) การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตรของทาบ (Taba, H., 1962, p.10) ที่กล่าวว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรด้วยกันอยู่ 7 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 วิจัยความต้องการ ขั้นที่ 2 กำหนดจุดมุ่งหมาย ขั้นที่ 3 การเลือกเนื้อหา ขั้นที่ 4 การจัดองค์ประกอบของเนื้อหา ขั้นที่ 5 การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ ขั้นที่ 6 การจัดองค์ประกอบของประสบการณ์การเรียนรู้ ขั้นที่ 7 การวิจัยสิ่งที่ประเมินการเลือกวิธีประเมินและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก คือ ขั้นที่ 1 วิจัยความต้องการ เนื่องจากการพัฒนาหลักสูตรที่ดีนั้นจะต้องรู้ถึงปัญหา สภาพของปัญหาแล้วจึงระดมความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาคือหลักสูตรที่ดีต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสังคม มีความหมายต่อชีวิตของผู้เรียน ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม และสร้างขึ้นด้วยความร่วมมือกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่ายเพื่อให้หลักสูตรที่ผ่านการพัฒนานั้นมีคุณภาพและขั้นตอนที่ 4 การจัดองค์ประกอบของเนื้อหา ผู้วิจัยได้จัดรวบรวมเนื้อหาโดยคำนึงถึงความยากง่ายของเนื้อหา ความต่อเนื่อง ความสามารถของนักเรียน ความสนใจของผู้เรียน และมีการกำหนดการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ซึ่งสอดคล้องกับสังต์ อุทรานันท์ (2532, หน้า 191) ได้กล่าวว่า การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากเพราะสภาพปัญหาและความต้องการที่ได้จากการศึกษา และวิเคราะห์เป็นข้อมูลสำคัญที่หลักสูตรจะต้องพัฒนาขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับรุจิรุ จูสาระ (2551, หน้า 16) ที่กล่าวว่า องค์ประกอบของหลักสูตรเป็นส่วนที่อยู่ภายในและประกอบเข้าเป็นหลักสูตรเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้นักเรียนมีความสมบูรณ์เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการวัดและประเมินผล นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับชฎารัตน์ พงษ์ปรีชาและปริญญาภา สิทอง (2564) ที่ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมทักษะชีวิตโดยใช้โครงงานเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า องค์ประกอบของหลักสูตรมีความคล้ายคลึงกัน คือ หลักสูตรส่งเสริมทักษะชีวิตโดยใช้โครงงานเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) ความเป็นมาและความสำคัญของหลักสูตร (2) หลักการของหลักสูตร (3) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (4) โครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตร (5) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (6) สื่อและแหล่งการเรียนรู้ (7) การวัดและประเมินผล

2) ผลการหาคุณภาพของหลักสูตรและคู่มือการใช้หลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในภาพรวมหลักสูตรและคู่มือการใช้หลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย สำหรับนักเรียน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้วิจัยได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรมาตามขั้นตอนและได้พัฒนาหลักสูตรตามลำดับขั้นตอนต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องจนครบทุกขั้นตอน โดยได้ลงมือสร้างหลักสูตรและคู่มือการใช้หลักสูตร นำหลักสูตรและคู่มือการใช้หลักสูตรที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เบื้องต้น และดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา จากนั้นจึงนำไปเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน ด้านการวัดและประเมินผล และด้านการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์รวมทั้งสิ้นจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับปรุง แก้ไขหลักสูตรและคู่มือการใช้หลักสูตรตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้หลักสูตรและคู่มือการใช้หลักสูตรมีความสมบูรณ์และสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของมารุต พัฒนาผล (2562, หน้า 8) ที่ได้กล่าวว่าการประเมินหลักสูตรเปรียบเสมือนกระจกสะท้อนคุณภาพของการดำเนินการเกี่ยวกับหลักสูตร ช่วยชี้แนะแนวทางการปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบทสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การประเมินหลักสูตรจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความทันสมัย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับวารสาร บัญทอง และดวงจันทร์ เตียววิไล (2564) ที่ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรเสริมสมรรถนะการอ่านภาษาอังกฤษโดยการจัดการเรียนการสอนฐานสมรรถนะ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พบว่าผลการประเมินหลักสูตรมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด

3) นักเรียนที่เรียนตามหลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีค่าดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.7042 แสดงว่าหลักสูตรมีผลให้นักเรียนเกิดทักษะด้านการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยคิดเป็นร้อยละ 70.42 ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้วิจัยได้พัฒนาหลักสูตรโดยเริ่มจากการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน หลักสูตรสถานศึกษา การสอบถามความต้องการจากนักเรียน การทำแบบทดสอบวินิจฉัย เอกสารงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง หากคุณภาพเครื่องมือผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญและทดลองใช้กับกลุ่มทดลองที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง เน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างเต็มที่จากการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีการสอนแบบนิรนัยที่มุ่งให้นักเรียนมีความตื่นตัว สนุกสนานกับการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ร่วมกันได้อย่างมีความสุข มีโอกาสฝึกฝนการนำทฤษฎี หลักการไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ และครูสามารถถ่ายทอดเนื้อหาสาระได้อย่างรวดเร็วและไม่ยุ่งยาก สอดคล้องกับปรียาพรรณ พระชัย (2560) ที่ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการแก้โจทย์ปัญหาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค TGT ร่วมกับแบบฝึกทักษะ เรื่อง การคูณ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พบว่า ค่าดัชนีประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคร่วมมือ TGT ร่วมกับแบบฝึกทักษะ เรื่อง การคูณ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีค่าเท่ากับ 0.60 หรือคิดเป็นร้อยละ 60 นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับชนิดา รื่นรัมย์ (2564) ที่ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์โดยใช้ชุดฝึกเสริมทักษะการคิดคำนวณทางคณิตศาสตร์เรื่อง จำนวนเต็มสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ค่าดัชนีประสิทธิผลของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์มีค่าเท่ากับ 0.63

ผลการใช้หลักสูตรส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยในด้านทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับไปในทิศทางที่ดี ทั้งนี้เป็นผลมาจากผู้วิจัยได้เนื้อหาของหลักสูตรเป็นเรื่องที่นักเรียนสนใจ ในการเลือกการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ได้ทั้งความรู้ ความสนุกสนาน มีความตื่นตัว เกิดความกระตือรือร้นอยู่ตลอดเวลาที่เรียนรู้ ทำให้สามารถเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น สามารถจดจำและบอกวิธีการคำนวณได้อย่างแม่นยำมากขึ้นซึ่งเป็นผลมาจากการ

เรียนแบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ช่วยส่งเสริมให้สมาชิกภายในกลุ่มได้ร่วมมือกันเรียนรู้ มีการแสดงความคิดเห็น เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ได้รับการเสริมแรงทางบวก ทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นมากกว่าปกติ นอกจากนั้นยังช่วยกระตุ้นให้สมาชิกภายในกลุ่มเกิดการแข่งขันกับกลุ่มอื่นทำให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ในการเรียน มีน้ำใจในการช่วยเหลือเพื่อนในด้านการเรียน อีกทั้งวิธีการสอนแบบนิรนัยเป็นวิธีสอนที่ผู้เรียน มีโอกาสฝึกฝนการนำทฤษฎี หลักการ ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ เป็นวิธีสอนที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนที่มีความสามารถหรือเรียนรู้ได้เร็วสามารถพัฒนาโดยไม่ต้องรอผู้เรียนที่ช้ากว่าและสามารถกลับมาช่วยถ่ายทอด ให้แก่เพื่อนร่วมกลุ่มได้อีกด้วยสอดคล้องกับสทศ (2563) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลการจัดกิจกรรม การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเกมกลุ่มแข่งขันเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษของผู้เรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ยังสอดคล้องออกฤทธิ์ ทองอยู่ (2562) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ โดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค TGT ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้อิงคณิตศาสตร์ คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

- 1) การจัดกิจกรรมตามขั้นตอนตามหลักสูตรนี้เป็นการทำกิจกรรมกลุ่ม นักเรียนจึงชอบและมีความสุข อาจทำให้เกิดเสียงดังรบกวนห้องข้างเคียง ครูผู้สอนอาจจะทำข้อตกลงหรือกติกาขึ้นภายในห้องเพื่อไม่ให้เกิด การรบกวนห้องข้างเคียงและควรกำกับดูแลอย่างใกล้ชิด
- 2) ก่อนเริ่มการสอนการคูณจำนวนนับโดยใช้วิธีการคูณแบบอินเดีย ครูผู้สอนควรสร้างความรู้ความเข้าใจ เบื้องต้นเกี่ยวกับคอลัมน์และแถวของตารางซึ่งใช้ในขั้นตอนที่ 3 ยกตัวอย่างสถานการณ์ เพื่อให้ไม่ให้เกิด ความสับสนระหว่างการฝึกคูณจำนวนนับโดยใช้วิธีการคูณแบบอินเดีย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรที่ส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง จำนวนนับ โดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีสอนแบบนิรนัย ไปใช้กับนักเรียนระดับชั้นอื่น ๆ เพื่อพัฒนา ทักษะการคิดคำนวณของนักเรียนทั้งระบบ
- 2) ควรทำวิจัยเพื่อเปรียบเทียบทักษะการคิดคำนวณ เรื่อง การคูณ การหารจำนวนนับโดยใช้การเรียนรู้ แบบร่วมมือเทคนิค ทีจีที ร่วมกับวิธีการสอนแบบนิรนัยกับวิธีการสอนรูปแบบอื่น ๆ หรือวิธีการสอนอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ชฎารัตน์ พงษ์ปรีชาและปริญญาภาส สีทอง (2564). การพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมทักษะชีวิตโดยใช้โครงการเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. *วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์ศรีนครินทรวิโรฒ*. 22(2): 80-93.
- ชนิดา รื่นรมย์. (2564). *การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์โดยใช้ชุดฝึกเสริมทักษะการคิดคำนวณทาง คณิตศาสตร์เรื่อง จำนวนเต็มสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาคณิตศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ทิศนา แคมมณี. (2555). *ศาสตร์การสอน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ปริญญญา กฤษวงษ์. (2562). การศึกษาทักษะการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบนิรนัยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาคณิตศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปรียาพรรณ พระชัย. (2560). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการแก้โจทย์ปัญหา โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค TGT ร่วมกับแบบฝึกทักษะ เรื่อง การคูณ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- มารุต พัฒนาผล. (2562). รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย. กรุงเทพฯ: ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.
- รุจิร ภูสาระ. (2551). การพัฒนาหลักสูตร: ตามแนวปฏิรูปการศึกษา (*Curriculum Development: Education Reform*) (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: บั๊ค พอยท์.
- วราภรณ์ บุญทอง และดวงจันทร์ เตี้ยวิไล (2564). การพัฒนาหลักสูตรเสริมสมรรถนะการอ่านภาษาอังกฤษโดยการจัดการเรียนการสอนฐานสมรรถนะสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. *วารสารวิชาการหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*. 13(37): 81-90.
- สังต์ อุทรานันท์. (2532). *พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร*. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สหรัฐ ลักษณะสุด (2563). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเกมกลุ่มแข่งขันเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*. 4(3): 247-262.
- สิริพร ทิพย์คง. (2545). *หลักสูตรและการสอนคณิตศาสตร์*. กรุงเทพฯ: คุณภาพวิชาการ (พ.ว.) จำกัด.
- สุวร กาญจนมยุร. (2560). *เทคนิคคิดเลขเร็ววิธีหารระดับประถมศึกษา*. กรุงเทพฯ: เซเว่น พรินติ้ง กรุ๊ป.
- อุกฤษฏ์ ทองอยู่. (2562). การพัฒนาความสามารถการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค TGT ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- Clark, B. (1997). *Growing Up Gifted 5th ed.* New Jersey: Pretica Hall.
- Slavin, R. E. (1995). *Cooperative learning: Theory, research and practice*. New Jersey: Prentice - Hall.
- Taba. (1962). *Curriculum development Theory and Practice*. New York: Harcourt, Brace and world Inc.

การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพ
การศึกษาภายในแนวใหม่สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย
จังหวัดเชียงใหม่

Current Conditions, Problems, and Needs for the Development of a New
Approach to Internal Quality Assurance Management towards Academic
Excellence at Yupparaj Wittayalai School, Chiang Mai Province

เวทพิสิฐ วิสิทธิ์พจมาลย์ | Wetphisit Wisitpotjamarn^{1*}
สายฝน แสนใจพรม | Saiphon Sanjaiprom²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนา
การบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในแนวใหม่สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย
จังหวัดเชียงใหม่ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา
ครูและบุคลากรทางการศึกษา รวมจำนวน 253 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ
(Rating Scale) และแบบสอบถามแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ
การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพปัจจุบันในการดำเนินการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษา ในภาพรวมอยู่ใน
ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา
ของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การประเมินผลและ
ตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา 2) ปัญหาในการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา พบว่า
มีประเด็นที่ควรพัฒนา 3 ประการ คือ (1) มีการประชุมคณะกรรมการ เพื่อกำหนดเครื่องมือ หลักเกณฑ์
และแบบประเมินที่มีความสอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้เรียนทั้ง 4 ด้าน (2) มีการนำแผนงาน โครงการ กิจกรรม
สู่การปฏิบัติงานตามกรอบระยะเวลาที่ได้กำหนดไว้ และ (3) มีการจัดเวทีนำเสนอเพื่อรายงานผลการดำเนินงาน
ที่ส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการ ให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับทราบ 3) ความต้องการในการพัฒนาการ
บริหารงานประกันคุณภาพการศึกษา พบว่า มีความต้องการในด้านการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
และด้านการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา โดยต้องการให้มีการวางแผนการบริหาร
ทรัพยากรบุคคล การกำหนดคุณลักษณะ ทิศทาง หลักเกณฑ์ และวิธีการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดแนวทาง
ในการพัฒนาการประกันคุณภาพคุณภาพการศึกษาให้สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ
อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การประกันคุณภาพการศึกษาภายในแนวใหม่, สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ

^{1*} ผู้ประพันธ์อันดับแรก นักศึกษาสาขาวิชาการบริหารการศึกษา ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาจารย์สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Abstract

The purpose of this research was to explore current conditions, problems, and needs for the development of a new approach to internal quality assurance management towards academic excellence at Yupparaj Wittayalai School, Chiang Mai province. The population used in the research consisted of the director, deputy director, teachers, and educational personnel at the school, a total of 253 people. Research instruments were a rating scale and an open-ended questionnaire. Data were analyzed using mean, standard deviation, and content analysis.

The results of the study were as follows: 1) Current conditions in the implementation of quality assurance management were at a high level overall. When considering each aspect, it was found that the aspect with the highest average value was the formulation of educational management development plans of the institutions focusing on quality according to educational standards while the aspect with the lowest average value was the evaluation and examination of the internal quality assurance within the educational institutions. 2) Problems in educational quality assurance implementation showed that there are three aspects that should be developed: (1) having a meeting of the board of directors to define tools, criteria, and assessments that are consistent with learners' characteristics in all four aspects; (2) plans, projects, and activities are implemented according to the specified timeframe; and (3) a forum is set up to present the implementation report that promotes academic excellence to those involved. 3) Needs for the development of quality assurance management revealed that there was a need for the setting of educational standards and the implementation based on educational management development plans of the institutions, which can be conducted by having a human resource management plan, determination of characteristics, directions, criteria and working methods to create a guideline for the development of quality assurance for educational quality that can be utilized for continuous efficiency and benefits.

Keywords: New approach to internal quality assurance, Current conditions, Problems, and Needs

บทนำ

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งที่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพ และถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินงานอย่างต่อเนื่องโดยที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนถึงความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นคุณภาพและมาตรฐาน โดยได้กำหนดไว้ในหมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา มาตรา 47 ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับประกอบด้วยระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก มาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2553) และกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ได้กำหนดให้สถานศึกษาแต่ละแห่งจัดให้ระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา โดยการกำหนด

มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาแต่ละระดับและประเภทการศึกษา พร้อมทั้งจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา การดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา การติดตามผลการดำเนินการเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา และจัดส่งรายงานผลการประเมินตนเองให้แก่หน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่กำกับดูแลสถานศึกษาเป็นประจำทุกปี (สำนักทดสอบทางการศึกษา, 2563) และการประเมินคุณภาพการศึกษา จากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา องค์การมหาชน ในรอบที่สี่ ได้เปิดโอกาสให้แต่โรงเรียนที่มีผลการดำเนินงานที่มีผลงานโดดเด่นในด้านต่างๆ ได้แสดงผลการดำเนินงานในการประเมินความโดดเด่นเฉพาะทาง เพื่อส่งเสริมให้เป็นต้นแบบในการพัฒนา ยกกระตือรือร้นขีดความสามารถของสถานศึกษาให้พร้อมสำหรับการแข่งขันระดับสากลในอนาคต โดยให้สถานศึกษาเป็นผู้เลือกและแจ้งจำนงในการรับการประเมิน โดยมีความโดดเด่นในด้านต่าง ๆ ในการประเมินทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่ 1) ความสามารถด้านวิชาการควบคุมคุณธรรม 2) ความสามารถในการใช้ภาษา และการสื่อสาร 3) ความสามารถเฉพาะทางที่สำคัญ 4) การบริหารจัดการศึกษา 5) อื่นๆ ตามที่สถานศึกษาประกาศเป็นเอกลักษณ์ (สำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2562)

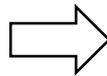
โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย เป็นโรงเรียนรัฐบาลแห่งแรกของจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งขึ้นด้วยพระบรมราโชบายในการขยายการศึกษาออกสู่หัวเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ปัจจุบันจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 -6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่ ได้จัดให้มีระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียนขึ้น โดยได้ดำเนินงานระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการบริหารจัดการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามพันธกิจของโรงเรียน ให้มีคุณภาพได้มาตรฐานและสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนกำหนด โดยมีผลการประเมินตามมาตรฐานของระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ทั้ง 3 มาตรฐาน อยู่ในระดับคุณภาพยอดเยี่ยม และมีผลงานที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานต่าง ๆ ทั้งในด้านของคุณภาพผู้เรียน ด้านการบริหารจัดการ และด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน โดยได้รับรางวัลทั้งในระดับภูมิภาค ระดับชาติ และระดับนานาชาติมากมาย (โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย, 2564)

ถึงแม้ว่าผลการประเมินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัยจะอยู่ในระดับยอดเยี่ยม ซึ่งเป็นระดับที่สูงที่สุดและมีผลงานมากมายในด้านต่าง ๆ ที่ประสบผลสำเร็จแล้วนั้น แต่ทั้งนี้การประกันคุณภาพการศึกษาที่ดี จำเป็นที่ต้องดำเนินการให้เป็นระบบอย่างต่อเนื่อง และทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนควรมีการพัฒนากระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาภายในให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จากการศึกษากระบวนการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย พบว่า ยังมีบางมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่ยังอยู่ในเกณฑ์ที่ยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ได้กำหนด ประกอบกับรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอก รอบ 3 ในส่วนของข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพในด้านต่าง ๆ เพื่อใช้ในการพัฒนาในการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากยิ่งขึ้น และยังไปกว่านั้นยังสามารถช่วยในการส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการที่จะต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาเป็นอย่างยิ่ง หากสถานศึกษาสามารถดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในได้อย่างมีประสิทธิภาพ ย่อมจะส่งผลให้สถานศึกษามีความเป็นมาตรฐาน เป็นที่ยอมรับของสังคมทั้งด้านคุณภาพของผู้เรียนและคุณภาพการจัดการศึกษา ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะผู้รับผิดชอบงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จึงต้องการที่จะศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายใน เพื่อที่จะนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาการบริหารงานระบบการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในของทางโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ที่จะแสดง

ถึงขีดสมรรถนะ ศักยภาพในมาตรฐานการศึกษาในระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัยที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

- ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับ**
1. เพศ
 - 1.1 ชาย
 - 1.2 หญิง
 2. อายุการทำงาน
 - 2.1 0-5 ปี
 - 2.2 6-10 ปี
 - 2.3 11-15 ปี
 - 2.4 16-20 ปี
 - 2.5 21-25 ปี
 - 2.6 26 ปีขึ้นไป
 3. ตำแหน่งงาน
 - 3.1 ผู้บริหารสถานศึกษา
 - 3.2 ข้าราชการครู
 - 3.3 ครู (อัตราจ้าง/พนักงานราชการ)
 - 3.4 บุคลากรทางการศึกษา

- ความคิดเห็นของบุคลากรเกี่ยวกับ**
- สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในแนวใหม่สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ ใน 6 ขั้นตอน
1. กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
 2. จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา
 3. ดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
 4. ประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา
 5. ติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา
 6. จัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง

กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในแนวใหม่สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในแนวใหม่สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงสำรวจ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในแนวใหม่สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา จำนวนทั้งหมด 253 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) สำหรับสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและแบบสอบถามแบบปลายเปิดสำหรับสอบถามความต้องการความต้องการในการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในแนวใหม่สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ มีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

2.1 ศึกษาเอกสารงานวิจัย แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน และศึกษาหลักเกณฑ์ต่างๆ ในการสร้างแบบสอบถามเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.2 สร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา ภายในแนวใหม่ ตามกรอบแนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาตามกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561

2.3 นำแบบสอบถามฉบับร่างที่สร้างเสร็จ ไปขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา ตรวจสอบแก้ไข เพื่อความถูกต้อง

2.4 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสมบูรณ์ ความเหมาะสม จากนั้นนำมาหาค่าความเที่ยงตรงเนื้อหา (IOC) :ซึ่งมีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) พบว่าแบบสอบถาม เรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนา การบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในแนวใหม่สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ มีค่าความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.80-1.00

2.5 ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา การค้นคว้าอิสระเพื่อพิจารณาความถูกต้องเพื่อให้ได้เครื่องมือที่มีความสมบูรณ์ และมีคุณภาพเหมาะสม เชื่อถือได้

2.6 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างจากโรงเรียนทางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ จำนวน 30 คน แล้วนำข้อมูลดังกล่าวมาหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยวิธีการสูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของ ครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยจะต้องมีค่าความเชื่อมั่นไม่ต่ำกว่า 0.70 (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) พบว่า การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษา ภายในแนวใหม่สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ มีค่าความเชื่อมั่น ทั้งฉบับ 0.99

2.7 นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเชื่อมั่น และมีความสมบูรณ์ไปใช้ในการเก็บ รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากรต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยนำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ไป ให้กับผู้บริหารโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่

3.2 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่างวันที่ 8-12 กันยายน 2565

3.3 ตรวจสอบความถูกต้องของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว นำไปวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล ดังนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม นำไปวิเคราะห์โดยใช้ค่าร้อยละ (%) แล้วนำเสนอใน รูปแบบตารางประกอบการบรรยาย

4.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันการดำเนินงานดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา ภายในแนวใหม่ สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ นำไปวิเคราะห์โดยใช้ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย

4.3 ปัญหาในการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในแนวใหม่ สู่ความเป็นเลิศทาง วิชาการ ของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ พิจารณาจากค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบันในการดำเนินงาน ในแต่ละด้าน รายการปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 3 ลำดับแรก ถือว่าพบปัญหาจะต้องได้รับการพัฒนา

4.4 ความต้องการและข้อเสนอแนะซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด ผู้วิจัยนำมาจัดหมวดหมู่ตามกรอบแนวคิดของการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ประกอบด้วยหัวข้อ เพศ ประสบการณ์ในการทำงาน และตำแหน่งงาน ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจำนวน 253 ชุด สามารถเก็บรวบรวมแบบสอบถามและตรวจสอบสภาพความสมบูรณ์ จำนวน 253 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1

จำนวนและร้อยละของผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา จำแนกตามเพศ ประสบการณ์ในการทำงาน และตำแหน่งงาน

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
1. เพศ		
ชาย	108	42.69
หญิง	145	57.31
รวม	253	100.00
2. ประสบการณ์ในการทำงาน		
0-5 ปี	68	26.88
6-10 ปี	40	15.81
11-15 ปี	47	18.58
16-20 ปี	20	7.91
21-25 ปี	21	8.30
26 ปีขึ้นไป	57	22.53
รวม	253	100.00
3. ตำแหน่งงาน		
ผู้บริหารสถานศึกษา	5	1.98
ข้าราชการครู	175	69.17
พนักงานราชการ ครูอัตราจ้าง	37	14.62
บุคลากรทางการศึกษา	36	14.23
รวม	253	100.00

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 145 คน คิดเป็น ร้อยละ 57.31 และเพศชาย 108 คน คิดเป็นร้อยละ 42.69 ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงาน 0-5 ปี จำนวน 68 คน คิดเป็น 26.88 ประสบการณ์ในการทำงาน 26 ปีขึ้นไป จำนวน 57 คน คิดเป็น 22.53 ประสบการณ์ในการทำงาน 11-15 ปี จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 18.58 ประสบการณ์ในการทำงาน 6-10 ปี จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 15.81 ประสบการณ์ในการทำงาน 21-25 ปี จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 8.30 และประสบการณ์ในการทำงาน 16-20 ปี จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 7.91 ส่วนใหญ่มีตำแหน่งงานเป็นข้าราชการครู จำนวน 175 คิดเป็นร้อยละ 69.17 มีตำแหน่งงานเป็นพนักงานราชการ ครูอัตราจ้าง จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 14.62 มีตำแหน่งงานเป็นบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 36 คน คิดเป็น 14.23 และมีตำแหน่งงานเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน คิดเป็น 1.98

2. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันในการดำเนินการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในแนวโน้มสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อพิจารณาคุณค่าเฉลี่ยในแต่ละด้าน รายการปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 3 ลำดับแรก ซึ่งถือว่ามีปัญหาจะต้องได้รับการพัฒนา ประกอบไปด้วย

ตารางที่ 2

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพปัจจุบันในการดำเนินการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในแนวใหม่
สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่

รายการปฏิบัติ	ระดับผลการปฏิบัติ		
	μ	σ	ความหมาย
1. การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา	3.95	0.14	มาก
2. การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา	4.23	0.36	มาก
3. การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา	4.11	0.28	มาก
4. การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา	3.91	0.32	มาก
5. การติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา	4.02	0.22	มาก
6. การจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง	4.22	0.22	มาก
รวม	4.07	0.14	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถาม มีความคิดเห็นต่อผลการปฏิบัติของสภาพปัจจุบันในการดำเนินการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในแนวใหม่สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ ในภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\mu = 4.07$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่ามีความคิดเห็นต่อผลการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ($\mu = 4.23$) การจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง ($\mu = 4.22$) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ($\mu = 4.11$) การติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ($\mu = 4.02$) การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ($\mu = 3.95$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ($\mu = 3.91$) ตามลำดับ

3. ผลการศึกษาปัญหาในการดำเนินการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในแนวใหม่ สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ พิจารณาจากค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบันในการดำเนินงานในแต่ละด้าน หัวข้อรายการปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 3 ลำดับแรก ถือว่าพบปัญหาจะต้องได้รับการพัฒนา ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพปัญหาในการดำเนินการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในแนวใหม่ สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่

รายการปฏิบัติ	ระดับผลการปฏิบัติ		
	μ	σ	ความหมาย
1. การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา			
1.1 มีการประชุมเพื่อศึกษา วิเคราะห์ กำหนดมาตรฐานและประเด็นพิจารณาตามคุณลักษณะของผู้เรียน ที่มีความโดดเด่น ทั้ง 4 ด้าน	3.81	1.08	มาก
1.2 การนำข้อมูลย้อนกลับจากผลการสรุปรายงานประจำปี มาใช้ในการพิจารณาในการกำหนดมาตรฐานและค่าเป้าหมาย	3.81	1.18	มาก
1.3 มีการประกาศมาตรฐาน ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้รับทราบทุกช่องทาง	3.86	1.00	มาก
2. การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา			
2.1 มีการส่งเสริมศักยภาพให้กับบุคลากรในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เข้าใจ ทำได้และมีส่วนร่วม	3.71	1.19	มาก
2.2 มีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่มีหน้าที่กำกับดูแล ในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้เรียนที่โดดเด่นทั้ง 4 ด้าน	4.29	0.89	มาก
2.3 เสนอแผนงาน โครงการ กิจกรรม ต่อคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อขอความเห็นชอบ	4.44	0.75	มาก

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพปัญหาในการดำเนินการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในแนวใหม่ สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่

รายการปฏิบัติ	ระดับผลการปฏิบัติ		
	μ	σ	ความหมาย
3. การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา			
3.1 มีการนำแผนงาน โครงการ กิจกรรม สู่การปฏิบัติงานตามกรอบระยะเวลาที่ได้กำหนดไว้	3.66	1.18	มาก
3.2 มีการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานเป็นระยะ ๆ ผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการ	4.13	0.93	มาก
3.3 มีการกำหนดผู้รับผิดชอบแผนงาน โครงการกิจกรรม ที่มีความเชี่ยวชาญ สอดคล้องกับคุณลักษณะผู้เรียนที่มีความโดดเด่นทั้ง 4 ด้าน	4.14	1.01	มาก
4. การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา			
4.1 มีการประชุมคณะกรรมการ เพื่อกำหนดเครื่องมือ หลักเกณฑ์ และแบบประเมินที่มีความสอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้เรียนทั้ง 4 ด้าน	3.56	1.26	มาก
4.2 การแต่งตั้งคณะกรรมการในการประเมินผลและตรวจสอบ	3.99	1.11	มาก
4.3 ดำเนินการตรวจสอบและประเมินผล อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง	4.19	0.97	มาก
5. การติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา			
5.1 มีการจัดเวทีนำเสนอเพื่อรายงานผลการดำเนินงาน ที่ส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับทราบ	3.67	1.16	มาก
5.2 มีการนำผลการติดตามสะท้อนผลการดำเนินงาน ไปใช้ในการปรับปรุง	3.95	1.09	มาก
5.3 มีการดำเนินการติดตามสะท้อนผลการดำเนินงาน อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง	4.04	1.15	มาก
6. การจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง			
6.1 กำหนดท่วงระยะเวลาในการรายงานผลการดำเนินงาน	3.82	1.13	มาก
6.2 เผยแพร่รายงานประจำปีให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและสาธารณชนรับทราบ	4.02	1.07	มาก
6.3 มีการตรวจสอบคุณภาพ และความถูกต้องของเนื้อหารายงาน	4.23	0.85	มาก
รวม	3.96	0.24	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่าหัวข้อรายการปฏิบัติในแต่ละด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 3 ลำดับแรก ซึ่งถือว่าในรายการนั้นมีปัญหาจะต้องได้รับการพัฒนา เมื่อพิจารณาทางด้าน คือ การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา คือ มีการประชุมเพื่อศึกษา วิเคราะห์ กำหนดมาตรฐานและประเด็นพิจารณาตามคุณลักษณะของผู้เรียน ที่มีความโดดเด่นทั้ง 4 ด้าน ($\mu=3.81$) มีการนำข้อมูลย้อนกลับจากผลการสรุปรายงานประจำปี มาใช้ในการพิจารณาในการกำหนดมาตรฐานและค่าเป้าหมาย ($\mu=3.81$) และมีการประกาศมาตรฐาน ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้รับทราบทุกช่องทาง ($\mu=3.86$) การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา คือ มีการส่งเสริมศักยภาพให้กับบุคลากรในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เข้าใจ ทำได้ และมีส่วนร่วม ($\mu=3.71$) มีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่มีหน้าที่กำกับดูแล ในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้เรียนที่โดดเด่นทั้ง 4 ด้าน ($\mu=4.29$) และ เสนอแผนงาน โครงการ กิจกรรม ต่อคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อขอความเห็นชอบ ($\mu=3.71$) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา คือ มีการนำแผนงาน โครงการ กิจกรรม สู่การปฏิบัติงานตามกรอบระยะเวลาที่ได้กำหนดไว้ ($\mu=3.66$) มีการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานเป็นระยะ ๆ ผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการ ($\mu=4.13$) และมีการกำหนดผู้รับผิดชอบแผนงาน โครงการกิจกรรม ที่มีความเชี่ยวชาญ สอดคล้องกับคุณลักษณะผู้เรียนที่มีความโดดเด่นทั้ง 4 ด้าน ($\mu=4.14$) การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา คือ มีการประชุมคณะกรรมการ เพื่อกำหนดเครื่องมือ หลักเกณฑ์ และแบบประเมินที่มีความสอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้เรียนทั้ง 4 ด้าน ($\mu=3.56$) มีการแต่งตั้งคณะกรรมการในการประเมินผลและตรวจสอบ ($\mu=3.99$) และ ดำเนินการตรวจสอบและประเมินผล อย่างน้อย

ภาคเรียนละ 1 ครั้ง ($\mu=4.19$) การติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา คือ มีการจัดเวทีนำเสนอเพื่อรายงานผลการดำเนินงาน ที่ส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการ ให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับทราบ ($\mu=3.67$) มีการนำผลการติดตามสะท้อนผลการดำเนินงาน ไปใช้ในการปรับปรุง ($\mu=3.95$) และ มีการดำเนินการติดตามสะท้อนผลการดำเนินงาน อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง ($\mu=4.04$) และ การจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง คือ กำหนดวงจรระยะเวลาในการรายงานผลการดำเนินงาน ($\mu=3.82$) เผยแพร่รายงานประจำปีให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและสาธารณชนรับทราบ ($\mu=4.02$) และ มีการตรวจสอบคุณภาพ และความถูกต้องของเนื้อหา รายงาน ($\mu=4.23$)

4. ความต้องการในการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในแนวใหม่สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อรวบรวมข้อมูลแล้ว พบว่า ในด้านการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มีความต้องการให้เพิ่มจำนวนบุคลากรในฝ่ายวิชาการให้มีความเหมาะสมกับขนาดของโรงเรียน ควรมีกรรมการจากบุคคลภายนอกเข้ามาเป็นที่ปรึกษาโดยเฉพาะในด้านวิชาการ ควรกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนให้ชัดเจนตามบริบทของโรงเรียน ข้อมูลที่เกิดขึ้นจากผลการปฏิบัติงาน ผลดี ผลเสียที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมา ควรนำเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาในการดำเนินกิจกรรมต่อไปถัดไปรวมถึงการจัดสรรงบประมาณ ควรมีการกำหนดวิธีการพัฒนาผู้เรียนให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นรวมถึงมีการกำกับติดตามอย่างสม่ำเสมอ ในด้านการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ควรมีการกำหนดทิศทางในการพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้กิจกรรมได้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน ควรมีการกำหนดปฏิทินการกำกับติดตามและประเมินผลให้ชัดเจน และกำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนรวมถึงเครื่องมือที่ใช้ในการตรวจสอบให้มีความหลากหลาย เหมาะสม

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในแนวใหม่สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลการศึกษา ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันในการดำเนินการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในแนวใหม่สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ โดยที่ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากทางโรงเรียนได้ให้ความสำคัญในการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายใน โดยให้ระบบประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามพันธกิจของโรงเรียน โดยใช้รูปแบบระบบกลไกการบริหารจัดการคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเพื่อประกันคุณภาพการศึกษา “SMART YRC Quality System Model” โดยมีผู้บริหารเป็นผู้นำในการสร้างความตระหนักและความสำคัญของระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในให้กับคณะครูและบุคลากรทางการศึกษา สอดคล้องกับผลการศึกษาของ มยุรี วรวรรณ (2563) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมวัดหนองแขม พบว่า การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาสัตหอนงแขม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา อยู่ในระดับมากและมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน เพราะว่าการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนนั้นได้ตระหนักและมุ่งเน้นถึงคุณภาพอย่างรอบด้าน ได้มีการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ระยะ 5 ปี เพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีที่สอดคล้องกับผลการจัดการศึกษา สภาพปัจจุบัน ความต้องการในการพัฒนาและนโยบายปฏิรูปการศึกษา มีการนำผลการประเมินคุณภาพภายในและภายนอก รวมไปถึงผลการประเมินการจัดการศึกษาของทุกหน่วยงาน มาเป็นข้อมูลฐานในการกำหนดเป็น วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ กลยุทธ์ในการพัฒนาองค์กร ทั้งนี้ยังได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยในการจัดทำแผนงานซึ่งทางโรงเรียนได้ออกแบบในการสร้างเอง คือ “YRC SMART PBM” ซึ่งสามารถช่วยอำนวยความสะดวกในการจัดทำแผนงาน โครงการ กิจกรรม การใช้งบประมาณและทรัพยากร สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ลดาวัลย์ ตั้งมั่น (2561) ได้ศึกษาการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

มัธยมศึกษา เขต 4 จังหวัดปทุมธานี พบว่า การดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาในด้านการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีระดับการดำเนินการอยู่ในระดับมาก และด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา อยู่ในระดับมากแต่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน ที่เป็นดังนี้เพราะว่า ในด้านนี้ส่วนใหญ่ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการในการประเมินผลงานจะเป็นข้าราชการครู การประเมินผลและตรวจสอบอาจขาดความต่อเนื่อง เนื่องจากภาระงานของครูมีเยอะเกินไป ขาดปฏิทินในการดำเนินงานที่ชัดเจน รวมไปถึงขาดเครื่องมือในการประเมินผลและรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สานนท์ สุขจรูญ (2564) ได้ศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในตามกฎกระทรวง การประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 พบว่า ด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยน้อย ถือว่ามีปัญหาต้องหาแนวทาง ในการแก้ไขปัญหา

2. สภาพปัญหาในการดำเนินการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในแนวใหม่สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อพิจารณาจากผลของค่าเฉลี่ยของปัญหาในแต่ละด้าน ซึ่งอาจเนื่องจากมีอุปสรรคและข้อขัดข้อง พบว่า มีการประชุมคณะกรรมการ เพื่อกำหนดเครื่องมือ หลักเกณฑ์ และแบบประเมินที่มีความสอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้เรียนทั้ง 4 ด้าน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ทั้งนี้เพราะขาดการวางแผนในการประเมินคุณภาพมีความสอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้เรียนทั้ง 4 ด้านอย่างชัดเจน ขาดเครื่องมือในการประเมินผลคุณภาพการศึกษา ขาดเครื่องมือในการเก็บรวบรวมที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ นุจนาจ ชูนาพรม (2561) ได้ศึกษาแนวทางการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ พบว่า ด้านการจัดให้มีการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษา เป็นด้านที่มีพบปัญหา มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนา มีการนำแผนงาน โครงการ กิจกรรม สู่การปฏิบัติงานตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดไว้ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเป็นลำดับ 2 เนื่องจาก สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVIC-19) ทำให้แผนปฏิบัติการบางอย่างไม่เป็นไปตามกำหนด มีการชะลอหรือยกเลิกบางโครงการและบางกิจกรรมไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยข้อจำกัดด้านเวลาและเงื่อนไขของศูนย์บริหารสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สมนึก พระนาค (2564) ได้ศึกษาปัญหาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดอุทัยธานี พบว่า การดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปี ขั้นตอนการปฏิบัติตามแผน เป็นปัญหาสูงสุด โดยไม่สามารถเข้าแผนปฏิบัติการไปสู่การปฏิบัติได้จริง ไม่ดำเนินกิจกรรม โครงการตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปี และมีการจัดเวทีนำเสนอเพื่อรายงานผลการดำเนินงาน ที่ส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับทราบ ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ลำดับ 3 เพราะว่าการจัดเวทีนำเสนอเพื่อรายงานผลการดำเนินงาน จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของบุคลากรและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย แต่ด้วยข้อจำกัดด้านเวลา และภาระงานของครูที่มากเกินไป รวมไปถึงการรายงานผลการปฏิบัติงานตามโครงการ กิจกรรมเป็นไปอย่างล่าช้า ไม่มีความน่าเชื่อถือ จึงทำให้การจัดเวทีในการนำเสนอขึ้นเกิดปัญหา สอดคล้องผลการศึกษาของ วันทนา เนื่องน้อย (2560) ได้ศึกษาการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 1 พบว่าการดำเนินงานที่มีค่าเฉลี่ยต่ำในด้านจัดให้มีการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา คือ สถานศึกษามีการแจ้งผลการตรวจสอบและเปิดเผยผลการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาต่อสาธารณชน

3. ความต้องการในการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในแนวใหม่สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ โดยที่ความต้องการในการเพิ่มจำนวนบุคลากรในการทำงาน และบุคลากรภายนอกเข้ามาเป็นที่ปรึกษาในการดำเนินการ เนื่องจากว่าภาระงานของครูมีเยอะเกินไป ทำให้การปฏิบัติงานอาจจะไม่ต่อเนื่อง บุคลากรมีจำกัดทำให้การติดต่อประสานงานกับทุกฝ่ายในการเข้ามามีส่วนร่วมการดำเนินงาน ไม่สามารถทำได้อย่างที่ควร ทั้งนี้ในการดำเนินการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาจะให้บรรลุเป้าหมายนั้นบุคลากรทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยกันในการวางแผนการดำเนินงานโดยอาศัย

ความรู้ ความเชี่ยวชาญของแต่ละบุคคลในการทำงาน การวางตัวบุคคลที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงาน ก็มีผลต่อการทำให้ การดำเนินงานนั้นเกิดความราบรื่นและความสำเร็จ ซึ่งการบริหารบุคคลนั้นเป็นสิ่งสำคัญในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน เพื่อจัดการให้บุคคลในองค์กรได้สามารถปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลต่อองค์กรมากที่สุด มีความสุข ความพึงพอใจในการนำความรู้ ความสามารถของตนเองมาช่วยในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย สอดคล้องกับ อัจฉรา สังข์สุวรรณ (2564) ที่กล่าวว่า การบริหารบุคคลนั้นถือว่ามีบทบาทสำคัญในทุกขั้นตอนของกระบวนการบริหาร ประกอบด้วย การวางแผน การจัดการองค์การ การจัดการเกี่ยวกับบุคคล การประสานงาน และการควบคุมงาน ดังนั้น การจัดการเกี่ยวกับคนเป็นสิ่งสำคัญของการบริหาร เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ได้เต็มศักยภาพ ความต้องการ ในการกำหนดคุณลักษณะ ทิศทาง หลักเกณฑ์ และวิธีการปฏิบัติงาน เพราะว่า ขาดการวางแผนในการกำหนดคุณลักษณะ ทิศทางเฉพาะด้านที่ชัดเจน การกำกับติดตาม หลักเกณฑ์ เครื่องมือในการติดตามประเมิน รวมไปถึงการกำหนดปฏิทิน ในการปฏิบัติงานอาจจะยังไม่ชัดเจนและครอบคลุมเท่าที่ควร ซึ่งจากความต้องการดังกล่าวอาจถือได้ว่า การวางแผน ในการปฏิบัติงานนั้นเป็นส่วนสำคัญในลำดับต้น ๆ ในการปฏิบัติงาน ถ้าหากมีการวางแผนที่ครอบคลุมและชัดเจน การปฏิบัติงานนั้นก็จะประสบผลสำเร็จ สามารถปฏิบัติงานได้ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 สภาพปัจจุบันในการดำเนินงาน จากผลการศึกษาพบว่า การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพ การศึกษาภายในสถานศึกษามีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนั้น สถานศึกษาควรมีการกำหนดผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน และให้มีการจัดทำเครื่องมือ หลักเกณฑ์ในการประเมินและตรวจสอบคุณภาพที่หลากหลาย และให้มีการกำหนด การตรวจสอบติดตามอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง

1.2 ปัญหาในการดำเนินงาน จากผลการศึกษาพบว่า ประเด็นปัญหาที่สมควรได้รับการพัฒนา 3 ประการ คือ 1) มีการประชุมคณะกรรมการ เพื่อกำหนดเครื่องมือ หลักเกณฑ์ และแบบประเมินที่มีความ สอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้เรียนทั้ง 4 ด้าน ดังนั้น สถานศึกษาควรมีการกำหนดกำหนดผู้รับผิดชอบให้ชัดเจน ในการสร้างเครื่องมือและหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินและให้ความหลากหลายเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด 2) การนำแผนงาน โครงการ กิจกรรมสู่การปฏิบัติงานตรงกรอบระยะเวลาที่ได้กำหนดไว้ ดังนั้น สถานศึกษาควร กำหนดปฏิทินปฏิบัติงานให้ชัดเจนพร้อมกับเครื่องมือในการกำกับติดตามการปฏิบัติเป็นระยะ อย่างต่อเนื่อง 3) มีการจัดเวทีนำเสนอเพื่อรายงานผลการดำเนินงานที่ส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการ ให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้รับทราบ ดังนั้น สถานศึกษาควรมีการจัดให้มีการนำเสนอผลการดำเนินงาน อาจจะมีการแต่งตั้งบุคคลภายนอก เข้ามามีส่วนร่วมในการวิพากษ์ในการนำเสนอ และให้มีการเผยแพร่ผลการดำเนินงานในทุกช่องทาง

1.3 ความต้องการในการพัฒนาพัฒนาการบริหารประกันคุณภาพการศึกษา จากการศึกษาพบว่ามีความ ต้องการในด้านการกำหนดมาตรฐานการศึกษาและด้านการกำหนดงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของ สถานศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาตามแนวทางการ ดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษา ตามบริบทของสถานศึกษาที่มีความแตกต่างกัน

2.2 ควรทำการศึกษาเพื่อพัฒนาเป็นแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาของ สถานศึกษา ตามแนวทางการประกันคุณภาพแนวใหม่

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- นุจนาจ ชูนาพรม. (2561). แนวทางการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ. วารสารการบริหารและนิเทศการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 9(1), 121-132
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- มยุรี วรวรรณ. (2563). แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมวัดหนองแขม. การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย. (2564). รายงานประเมินตนเองของสถานศึกษา (Self-Assessment Report : SAR) ปีการศึกษา 2563. เชียงใหม่: โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย.
- ลดาวลัย ตั้งมั่น. (2561). การดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- วันทนา เนื่องน้อย. (2560). ได้ศึกษาการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 1 (การค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- สมนึก พระนาค. (2564). การศึกษาปัญหาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดอุทัยธานี. วารสารคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 4(3), 13-22
- सानนท์ สุขจรูญ (2564) ได้ศึกษาปัญหา และแนวทางแก้ปัญหาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในตามกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2. วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเก่า, 8(1), 65-73
- สำนักทดสอบทางการศึกษา. (2563). แนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ตามกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็น.เอ.รัตนะ เทรดตั้ง.
- สำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (2562). การประเมินความโดดเด่นเฉพาะทาง (Challenging Standards). กรอบแนวทางการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสี่ (พ.ศ.2559-2563) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ: สำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา.
- อัจฉรา สังข์สุวรรณ. (2564). การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพฯ: เทพรัตน์เพรส.

วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ISSN 2350-9392 ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2566)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES REVIEW